नाम: कौशिक गृह्य सूत्र पद्धतिः

पत्र सं. ११३ सं. ४

विषय सूत्र पद्धति परिशिष्टं

अविधिकर्माणी ३-५

ॐ ॐ नमो श्रीगणेशाय नमः ॐ अथर्ववेदाय नमः अथर्ववेदस्य संहिताविधेर्विवरणं क्रियते तत्र अथर्ववेदस्य नव भेदा
१ भवंति तत्र च तस्य शाखास्य शौनकादिषु कौशिको ग्रंथः संहिताविधिः स च गोपथब्राह्मणार्थवादादि परित्यज्य वि
धिमात्रं कल्पयित्वा विधेः कृतसूत्रयथोपयोगं टीका क्रियते संहिताविधेः तत्राह सूत्रं कौशिकः अथ विधिं वक्ष्यामः
अथ शब्द आनंतर्यार्थः संहिताध्ययनानंतरं विधेरधिकारः संहिताविधिं वक्ष्यामः शांतिकपौष्टिकआभिचारिकाणि
कर्माणि संहिताविधौ उक्तानि त्रिविधानि कर्माणि विधिकर्माणि अङ्गकर्माणि त्रिः प्रमाणानि विधेः प्रत्यक्षं अनुमा
नं शब्दं चेति अत्र नराम्नायप्रत्ययः विधिवेदप्रत्ययः गोपथब्राह्मणप्रमाणकः आम्नायः पुनर्मंत्राश्च ब्राह्मणानि च
आम्नायशब्देनोच्यते तत्राह मंत्रब्राह्मणआम्नायशब्देनोच्यते तद्यथा ब्राह्मणविधिरेवं कर्मलिंगामंत्राः यथा संहिता
विधिः कर्म उक्तं तथा एवं लिंगामंत्रा अपि भवंति तथा वाताज्जात इति शंखं बध्नाति तस्मान्मार्थाः अन्यार्था अपि मंत्रा
भवंति यथा अग्निं इमे उतामस्तास्त्रः शिवास्त इत्यभ्यात्तातापप्रयच्छति तथा ब्राह्मणलिंगामंत्राः ब्रह्म सर्वं इद
मग्रं आसीदित्यादि सर्वं ब्राह्मणं एवं रूपा अपि मंत्रा भवंति यथा विराड्वा इदमग्रआसीदित्यादि अर्थवादार्था अपि अपिवादार्था
मंत्रा भवंति ॥ तदभावे संप्रदायः संहिताविधौ यन्नाम्नायते तत्सर्वं स्वशाखान्यायेन परंपरया संप्रदायेन
कर्तव्यं तथा चोक्तं भट्टपादैः न्यायेन संप्रदायेन शांतिकर्मामीमांसका इति तथा नदीवाल्लुकायां वेदिकरणं
यथा शांतिकर्मसु हस्तकाष्ठेन वेदिमानं च तथा मीमांसायां स्मृतिपादे स्मृत्याचाराणां प्रमाणमुक्तं शिष्टुक्त
त्वात् ब्राह्मणानां आचारसंप्रदायविषये विस्मृतानि ब्राह्मणानि शिष्टैः संप्रदायो रक्षितः उपवर्षाचार्येणोक्तं

मीमांसायांस्मृतिपादे कल्पसूत्राधिकरणेन नक्षत्रकल्पो वितानकल्पस्तृतीयः संहिताविधिश्चतुर्थोऽङ्गिरस
कल्पः शान्तिकल्पश्च पंचमः इति पंच कल्पा वेदत्वस्येति भगवतोपवर्षेणाचार्येण प्रतिपादितं अन्ये कल्पाः
स्मृतितुल्याः यज्ञं व्याख्यास्यामः पाकतंत्रमाज्यतंत्रं च यज्ञशब्देनोच्यते तं व्याख्यास्यामः देवानां पितॄणां च दे
वानां यज्ञशान्तिकपौष्टिकादि पितॄणां पितृमेधपिण्डपितृयज्ञादि प्राङ्मुख उपांशु करोति प्राङ्मुखः सर्वकर्माणि
करोति नित्यनैमित्तिककाम्यादीनि कर्माणि उपांशुश्च एकपुरुषान्तरं द्वितीयं पुरुषः शृणोति शब्दं तदुपांशुरित्यु
च्यते यज्ञोपवीती देवानां प्राचीनावीती पितॄणां यज्ञोपवीती भूत्वा नित्यनैमित्तिककाम्यं च कर्म कुर्यात् अपसव्यं
कृत्वा पितृकर्म कुर्यात् पिण्डपितृयज्ञादि प्रागुदक्स्थादेवानां दक्षिणापितॄणां प्रागुदङ्मुखो देवकर्माणि सर्वाणि
कुर्यात् दक्षिणामुखः पितृकर्माणि कुर्यात् केचिद्दक्षिणापूर्वमेतदेशमभिमुखः पितृकर्म कुर्यात् प्रागुदगपवर्ग
देवानां दक्षिणाप्रत्यगपवर्गं पितॄणां समाप्तिः पितृदेवकर्मसु केचित्प्रागुदगन्तराले समाप्तिः एकसकृत्कर्म पितॄणां
अवरार्ध्यं देवानां आचमनप्रोक्षणादिश्च पितॄणां सकृत्कर्म कुर्यात् देवानां चतुर्वारं सर्वं कर्म कुर्यात् निर्वपण
स्तरणाज्यग्रहणादिकर्म यथादिष्टं वा यथोपदिष्टं वा कर्म कुर्यात् यथोपदिष्टाग्नेश्चरं वयमिति त्रिः पर्यग्निकरोति
अभिदक्षिणमाचारो देवानां प्रसव्यं पितॄणां प्रदक्षिणं देवानां कर्म कुर्यात् अप्रदक्षिणं पितृकर्म स्वाहाकारवष
ट्कारप्रधाना देवाः स्वधाकारनमस्कारप्रदानाः पितरः देवानां हविर्दीयते स्वाहाकारेण वषट्कारेण वा स्वाहान्ताभिः
प्रत्यृचं होमाः सर्वत्र स्वधाकारेण नमस्कारेण पितॄणां दीयते उपमूललूनं बर्हिः पितॄणां पर्वसु देवानां समू

उत्तर मे२

ओं लेवर्हिः पितॄणां लूनं देवानां वर्हिः सकृदाछिन्नं पितॄणां वर्हिः [illegible] उपहरणं उत्तरतोऽग्नेरुपसादयति इध्मसन्न
२ द्धं वर्हिः प्रयुक्तपर्शुमित्यादिग्रहिंसंत इत्यनेनैव दर्भाहारायदात्रं प्रयच्छति ओषधीदीनत्पर्वं नित्यादि उपरिपर्वा
णां वर्हिर्लुनीत तस्मीमारूत्तवे त्रिशूरतोरूपसाधयति आवसथ्याग्रेरुत्तरतो वर्हिरुपसाधयति केचिद्दतोपायनां
२ तं कृत्वा वर्हिर्लवणं कुर्वन्ति कर्मणो ग्रहकालत्वात् नाग्निविपर्यावर्तेत अग्निप्रहृतेनानवमेत नाप्रदक्षिणं कु
र्यात् नान्तरायज्ञांगानि स्थवेयात् अंतरामध्येन गच्छेत् अग्नेर्यज्ञपात्रेषु ब्राह्मणेषु अववायं न कुर्यात् दक्षिणं
२ जान्वभुज्य जुहोति होमकर्मकाले दक्षिणं जान्वप्रपातयेत् ततो होमः कार्यः या पूर्वा पौर्णमासी सानुमतिर्योत्त सा
रा सा राका या पूर्वामावास्या सा सिनीवाली योत्तरा सा कुहूः श्रौत्तायनीये ब्राह्मण उक्तं द्वे पौर्णमास्यौ द्वे अमावा
स्ये इति पौर्णमास्या प्रतिपदिति अमावास्या प्रतिपदिति पूर्वा उपोष्या उत्तरा याज्या केचित्पूर्वा चतुर्दश्यामा
म्यंते केचिच्चतुर्दशीमिश्रिता पौर्णमास्यमावास्येति तिथिभेदे चतुर्दशीमिश्रा उपोष्या प्रतिपन्मिश्रा याज्याः
अथोपवसथ इत्युपवसथ यद्ङ्क्तमश्नाति । तिथिभेदे खलु पौर्णमासीभेदे या पूर्वा सा उपोष्या उपवासं करोति उपवा
सो वेदे भक्तमशनं येन यागं करोति तं नाश्नाति यजमानः मधुलवणमांसमाषवर्जं एतानि उपवसथे नाश्नी
यात् एतानि द्रव्याणि प्रसिद्धानि व्रतोपायनं तं कृत्वा ततो व्रतग्रहणं करोति ब्रह्मचर्यादि करोति त्रिविधानि
कर्माणि विधिकर्माणि अविधिकर्माणि उत्क्रयकर्माणि मेधाजननादि पिंडपितृयज्ञान्तं विधिकर्मत्वं अनध्यायकं
डिका चामधुपर्कादि इंद्रमहांतं अविधिकर्मत्वं यत्र सूक्तविनियोगं कृत्वा पुनर्मन्त्रोंचा विनियोगं सूक्तं उत्क्रयकर्मत्वं।

२

यथादिदितमिति परिभाषा प्रथमेध्याये सर्वार्थाविधिकर्मार्थाअविधिकर्मार्थाश्च परिशिष्टानां परिभाषत्वं पंचक
त्वानां विधिकर्मत्वं अप्रकृते द्वितीया परिभाषा कुले वा ग्रामे वा जनपदे तत्र राज्ञा भूमिपतिर्विद्वांसं भृत्यं वंगिरसं हृ(
णीयादित्यादि तत्र उक्तं । कौशिकोक्तानां कर्मणां विदुषां हितार्थाय अनुष्ठानपद्धतिः क्रियते अथ समस्त वर्हिर्लवनं वे
अनु रवेयग्निप्रतिष्ठापनां तं कृत्वा ममाग्ने वर्च इति समिध आधाय व्रतेन त्वां व्रतपत इत्यृचा भक्षं जुहोति एतत्कृत्वा
ततो द्वितीये ह निरूढं करोति कर्मणे वामिति मंत्रेण हस्तेन प्रक्षालनं अपरेणाग्नेर्दर्भाना स्तीर्यते सूक्तमान्त्र जुहतो
द्दितं चर्म स्तरणाति पवित्रे कृते दर्भावष्टक्रिन्नाग्नौ तौ प्रक्षाल्याद्धलोमस्तमाष्टिं विसोर्मनसा वृत्तेस्थ इति मंत्रेण
कंडिका प्रथमा सायंप्रातर्होमवैश्वदेवपिंडपितृयज्ञादिऊ हुतेऽग्नौ कार्याणि त्वं भूमिमित्यृचा कर्माणि पवित्र विधा
नेच चतुरोमुष्टिनिर्वपति देवस्यत्वेति तूष्णीं चतुर्थं अग्नये त्वा जुष्टं निर्वपामि अग्नीषोमाभ्यां जुष्टं निर्वपामी
ति विकारः अग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीति अग्नीषोमाभ्यां च प्रोक्षणं द्वयोरपि अरातीयोरित्यृचा उलूखलमुसले त
३।१. प्ताति यत्वाभिक्र इत्यृचा प्रक्षालयति यद्यत्कृष्णम् इत्यृचा मार्जयति ततः उलूखले व्रीहीन् उपह विष्णू दाइ दे हीम
नेन अवभति त्रिः ततः शूर्पनिष्पवनं ततस्त्रिः प्रक्षालनं तंडुलान् अग्ने चरुरित्यृचा चरुमधि दधाति शुद्धाः पूता
इत्यृचा त्रिः उदकमासिंचति ब्रह्मणा शुद्धा इत्यृचा तंडुलानावपति पवित्रे तर्द्धानं कृत्वा परित्वाग्ने पुरं वयमि
त्यृचा त्रिः पर्यग्निकरणं नेक्षणेन त्रिः प्रदक्षिणमुदायौति अभिवहरतः इध्ममुपसादयति ततो वर्हिः अग्नये
त्वेतीध्मप्रोक्षणं पृथिव्यै त्वा जुष्टं प्रोक्षामीति वर्हिःप्रोक्षणं दर्भमुष्टिमभ्युक्ष्य पश्चादग्नेः स्तरणाति [illegible] इदं इति मे

३रो।

ग २

ओं त्रेण स्रुचीणां प्रस्तरोसीति दक्षिणतोग्नेर्ब्रह्मासनं निदधाति भूपतय इति ब्रह्मवरणं तथाच गोभिलब्राह्मणः प्रत्य
३ ग्वा दर्भमयं वा आसनं उदककमण्डलं वा ब्रह्मस्थाने कुर्यात् ततो ब्रह्मासनसंस्कारः ततस्तु तेरणं दक्षिणतोग्नेरिति
कर्ता ब्रवीति परिस्तरणीरिति संप्रेष्यति देवस्य त्वेति स्तरणानि परिभोजनियास्तरणानि स्तीर्णं प्रोक्षति हविषां त्वाजु र्गो २
ष्टं प्रोक्षामीति नानभ्युक्षितं संस्तीर्य उपयोगं लभेत नैधोभ्यानं नानुत्स्तं हविर्नाप्रोक्षितं यज्ञाङ्गं तस्मिन् प्रक्षालितो
पवातानि निदधाति सर्वत्र एषा परिभाषा स्रुवमाज्यधानीं निदधाति विलीनघृतमाज्यं गृहीत्वा अधिश्रयणपर्यग्नि
कृतोदगुद्वास्य पश्चादग्नेरुपसाध्योदगग्राभ्यां पवित्राभ्यामुत्पुनाति विस्रोर्मनसा पूतमसीति स्रुतं हविरभिघारय
तिमधोसमंजनिति उद्वासपात्रेरित्यृचा उद्वासयति ततः पश्चादाज्यस्य निधाय अलंकृत्य समानेनोत्पुनातीति
अदारसृदित्यवेक्षते उत्तिष्ठते हैर्दं च कं अवेक्षते अग्निर्भूस्थामितितिसृभिः असैनन्द्राण्येतमिधामितिवा पुन
ष्मित्वा ब्राह्मणादेवेनेत्यृचा इत्येताभिर्ऋग्भिरिध्ममुपसमादधाति द्वितीयाकंडिका दक्षिणतो पुष्पायनेउ जा ६
दपात्रं कांस्यं उपसाध्याभिमंत्रयते तथोदपात्रं धारयेत्यृचा इहेति देवीरितिद्वाभ्यां मन्त्राभ्यां संततां धारां उदपा
त्रेण अवसिंचति ऋतं त्वा सत्येनेति सह हविर्भिः पर्युक्ष्य सर्वत्र स्थंडिलकर्मणि होमं कृतं त्वा सत्येन कृत्वा सत्यं त्वर्ते
नेति संप्रदाय ग्रेथेउक्तं जीवातवेति सूक्तेन विराचामति सत्यं हृदिति नवभिः पुनातिवेति ऋचा उदायुषेति द्वा
भ्यामुपोस्थाय वेदप्रपद्भिः प्रपद्यते ओं प्रपद्ये भूरित्यृचा प्रपदिति आसने दर्भानास्तीर्य अद्रेहेदेधिषद्योदत
स्थिष्टेत्यासनसंस्कारः करोति दर्भैः स्रुवं निर्मृज्य निष्टप्तं रक्ष इति स्रुवं प्रतपति स्रुवं गृहीत्वा विस्रोर्हस्तोसीति

३

जपति आज्यस्थाल्यां स्रुवेण ग्रहग्रहणं करोति ॐ भूः स्वं भूर्त्वे यो इति चतुर्भिः अग्नावग्निर्हृदयामृतं पुरस्ताच्छुक्रोय
न्नस्यवत्तविति जुहोति पुरस्ताद्धोमान् पश्चादमे जुहोति हूसेहूहृतेत्वं सोम दिव्या इति द्वाभ्यां आज्यभागं जुहोति पार्श्वत
उत्तरदक्षिणतस्य उदपात्रे संपातः मध्येऽग्नेस्सर्वे होमाः ततः आग्नेयं चरुं जुहोति उदेनमुत्तरं नयेति त्रिभिः ऋग्भिः
प्रजापते न त्वदिति चतस्र आहुतीर्जुहोति मध्ये हविरुपस्तीर्य आज्यं संहृताभ्यामङ्गुलिभ्यां द्विर्हविषोवद्यति मध्यात्पूर्वार्द्धा ८
च्चावत्तमभिघार्य द्विर्हविः प्रत्यभिघारयति यतो यतोवद्यति तदक्षुपूर्वमेवं सर्वाण्यवदानान्यन्यत्र सौविष्टकृतात्
पुरस्ताद्धोमसंहितां पूर्वामवेत्यादि इत्याकृती योजयितव्या स्वाहान्ताभिः अन्ते च होमाः सर्वत्र हविराज्यं च चतु
र्गृहीतं स्रुक्कं च सर्वत्र चतुर्गृहीतेन होमः अग्नीषोमीयं चरुं जुहोति अस्मैतत्रमित्येका अग्नीषोमा सवेदसेति त्रिभिः
चतुर्थी कंडिका ॥ अमावास्यायां ऐंद्राग्नो द्वितीयो भवति इंद्राग्नी रोचनेति चतसृः पूर्णा पश्चादिति पौर्णमास्यां
पार्वणहोमः यन्नेदेवा इत्यमावास्यायां पार्वणहोमः आकूत्यै त्वेति चतुर्भिः ऋचा स्तोममिति समृद्धिहोमं जुहोति
उदपात्रे संपातः पृथिव्याममम इत्यष्टभिः सन्नतिहोमान् जुहोति प्रजापते न त्वदेतानीति च आज्यं उपस्तीर्य सर्वेषा
मुत्तरतः सकृत्सकृदवदाय द्विरवत्तमभिघारयति न हवींषि आदेवानामिति स्विष्टकृतं जुहोति स्वाहेष्टेभ्य इत्ये-
वमादि एकादशभिः सर्वप्रायश्चित्तीयान् जुहोति ॥ पंचमी कंडिका ॥ यन्मेस्कन्नं पुनर्मामैत्विंद्रियमिति द्वाभ्यामस्कन्नां
जुहोति यन्मे स्कन्नं यदस्मृतीति च द्वाभ्यां जुहोति आज्यहोमे सर्वत्र स्रुवेण होमः यद्यस्त्वा प्रयतीति संस्थितहो
मः उदपात्रे संपातानानयति मनसस्पत इत्यृचा चतुर्गृहीतेन जुहोति बर्हिस्यास्ता माज्येनानक्ति पृथिव्यैत्वेतिम्

ॐ ध

लेग्रं तरित्वा यत्वेति मध्यंदिवे त्वेत्यग्रं एवं त्रिः त्रिर्मंत्रार्हेतिः संवर्हिरित्यग्र प्रहरति यथादैवतं संस्रावभागा इत्याज्यधान्या
याप्राज्यं जुहोति । स्रुवोसि घृतादनिषित इत्यृचा स्रुवं प्राग्दंडं निदधाति विश्वं चासीत्यृचा समिधमादधाति पृथ्व्येसी
ति द्वितीयां समिधसीति तृतीयां तेजोसीति स्रुवं विमार्ष्टि विष्णोः क्रमोसीति तिसृभिः विष्णुक्रमानुक्रमते अग्नेर्दक्षिणतः
ब्रह्मणो मध्ये क्रमते सूर्यस्यावृतमित्यभिदक्षिणमावर्तते अगन्म स्वरिति पर्यायद्वयेन आदित्यमीक्षते इंद्रस्य वज्रोसीत्य
चा उदपात्रं स्थापयति उत्तरतोग्नेः कदपात्रेण आपो हि ष्ठेति मार्जयित्वा वर्हिषि स्रुवं च पवित्रे च पत्न्या जलेषु कृत्वा उद
पात्रं निनयति समुद्रं वः प्रहिणोमीति वीरपत्न्यहं भूयासमिति स्रुवं विमार्ष्टि व्रतानि व्रतपतय इति समिधमादधाति
सम्यं त्वेर्ननेति पर्युक्ष्य उदं चरु विरूक्षिष्टान्युद्वासयति पूर्णपात्रं दक्षिणां ततो ब्रह्मकर्तृवाचनं उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इ
त्यृचा ब्रह्माणमुत्थापयेत् नादक्षिणं हविः कुर्वीत यः कुरुते कृत्यामात्मनः कुरुत इति ब्राह्मणं तस्मान्नादक्षिणं हविः श्र
द्धेनाज्यतंत्रं पाकतंत्रं चोच्यते कर्ममात्रं अभिमंत्रणादि अदक्षिणं न कुर्यात् पाकतंत्रेण पूर्णपात्रं माणकस्यतिका
प्रसृष्टेर्दक्षिणाकादि पूर्णपात्रं यजमान शक्त्यापेक्ष्यं शक्त्यावा दिनां दद्यान्नातिशक्तिर्विधीयते रत्नकं नव मे आज्य क्षि ५
तंत्रयेत्तुः सर्वत्र अन्वाहार्यं ब्राह्मणान्भोजयति यद्वै यज्ञस्यानन्वितं भवति तदन्वाहार्येणान्वाहीयस्यान्वाहार्यत्वं
कर्मसमाप्तौ सर्वत्र ब्राह्मणान् त्रीन्पंच सप्त विंशतिं शतं सहस्रमयुतं वा भोजयेत् यजमान शक्त्यापेक्षं ब्राह्मणभो
जनं तथा च ब्राह्मणभोजनं ईज्ञावा अन्ये देवाः सपर्येणा अन्ये देवा ईज्या देवाः ब्राह्मणाः सपर्येणाय यज्ञेनैव देवान्प्री
णाति अन्वाहार्येण सपर्येण्यं लेस्यामभ्यमीत्यायज्ञे भवंतीति देवब्राह्मणपानातुष्टे सति यज्ञफलं भवति उवाचम

ध

तुः अस्कन्नमथ्यर्थवेवेत्येवमादिब्राह्मणस्तुतिः तस्मात्कर्मणिब्राह्मणभोजनयितव्याः स्वशाखया चतुर्वेदपारगा
इमोदर्शपूर्णमासोव्याख्यातो दर्शपूर्णमासाभ्यांपाकयज्ञाव्याख्याताः आज्यतंत्रेपाकतंत्रेदर्शपूर्णमासधर्मा
भवंति पूर्वतंत्रंचउत्तरतंत्रंचसर्वंपाकतंत्रे सर्वमाथर्वणकर्मपाकयज्ञशब्देनोच्यते अथाप्यपरोहवन
योगोभवति ॐभीपाकादेवक्षुद्रांजुहुयात् आज्यभागांतंकृत्वाअधिश्रयणपर्यग्निकरणनिर्वापरणोद्वा।
सनालंकरणोत्पवनैः संस्कृत्यमंत्रेणसंस्कारः अथापिगोपथब्राह्मणपठितौश्लोकौभवतः आज्यभागां
तंप्राक्तंत्रमूर्ध्वंस्विष्टकृतात्सह हवींषियज्ञआवापोयथातंत्रस्यतंतवः पाकयज्ञान्समासाद्यैकाज्यानेकबर्हि
षः एकःस्विष्टकृतःकुर्यान्नानापिसतिदेवतेति सर्वत्रआज्यभागांतंपूर्वतंत्रंउत्तरतंत्रंपार्वणादिस्विष्टकृतात्सह
हवींषिमध्येआवापः यथातंत्रस्यतंतवः यथाकौतिकस्यतंत्रावभादेतदेव वस्त्रादितंतवः अन्येअन्येपतेनैवा
मावास्योव्याख्यातः पैंद्राग्नोत्रद्वितीयोभवति तयोर्व्यतिक्रमेत्वमग्नेव्रतपाअसिइत्यृचस्सूक्तं कामस्तदग्रइ
तिपंचर्चसूक्तं एतेचावरणविद्यानांपर्यतेतस्मिन्नेवतंत्रेआज्यंजुहोतिशांतसमिधावाआदधातिसूक्तं।
वोविकल्पः दर्शपूर्णमासव्यतिक्रमेप्रायश्चित्तंसर्वत्र कर्मव्यतिक्रमेप्रायश्चित्तंसर्वत्र प्रायश्चित्तंवा सर्व
प्रायश्चित्तेपतितेसर्वप्रायश्चित्तीयान्जुहोति तस्मिन्नेवतंत्रे अन्यस्मिन्तंत्रेवा तंत्रमध्येसर्वहोमांइति
भद्रमतं॥ तंत्रंसमाप्तम् दर्शपूर्णमासाभ्यांपाकयज्ञाव्याख्याताः आज्यतंत्रेहविस्त्रज्यआज्यभागांते

ॐ अभ्यातानानिज्जुहोति कर्मणीतिवचनात् आज्यतंत्रपाकतंत्रयोरभ्यातानांकृतोविशेषः शेषंसमानं आज्यतंत्रपा
५ कतंत्रयोरिति ॥ अथर्ववेदस्यशौनकीयोमंडपः संभारलक्षणोक्तः संभारस्तेनत्रैवउक्ताः अथसर्वेतिमंत्राणां
कर्मस्वादौप्रयुज्यते यस्मात्काशादित्यंतेचएतदाचार्यशासनं लोकपालेभ्यः कर्तव्यंदिग्बलिंततः वषट्कारेण
कर्तव्यंनमस्कारेणवापुनः चतुरःसोमणिशास्त्रोक्तोअंगुष्ठपर्वमात्रतः सूत्रेप्रोतस्यसंपातवंध्यः पुण्याहवाचने
शांतिवृक्षमयीकार्याअरणिः शांतिकर्मसु मंत्रेणैवपृथक्कुर्याज्जपादंचविधानतः मंथनेचैवशांतिकैःकेस्युक्तैःसू
णीऋतितथैवच नाभिचारेनसर्वानांनैसांग्रामिकेषुच मंडपंचशांत्युदकंचतत्रैवचविद्यते पुनर्व्रतंसर्वत्रपक्
रा षाद्यादयः प्रारंभे सर्वत्रपौर्णमास्यमावास्ययोरन्येनक्षत्रेएतेत्रयः कालाः सर्वेषांकर्मणांस्मृताः अद्भुतानांसदाका
लेआरंभः सर्वकर्मणां ॥ अथसर्वार्थापरिभाषा विधिःकर्मार्थाः अविधिकर्मार्थाः उभयकर्मार्थाउच्यंते मेधा
जननादिपिंडपितृयज्ञांतंयावद्विधिकर्माणि मधुपर्कादिइंद्रमहांतंयावदविधिकर्माणिपाकयज्ञविधिकर्म सूक्ते
नयः विनियोगंकृत्वापश्चाद्दृचांविनियोगास्तान्युभयकर्माणित्रिविधानिकर्माणि उपदधीतेत्यनादेशे आज्यंसा
मित् पुरोडाशंपयः उदौदनः पायसः पशुः व्रीहियवः तिलाः धानाः करंभः शष्कुल्यः एतानित्रयोदशहवींषिजा
नीयात् सर्वत्रइयं पैठीनसीपरिभाषाः सर्वत्रहविषांविकल्पः हविषात्वाज्जुष्टंप्रोक्षामि यत्रगणसूक्तः सर्वत्रसू
क्तानांविकल्पः पंचौषधिगणसूक्तौषधीनांविकल्पः हविषात्वाजुष्टंप्रोक्षामि इतिसर्वद्रव्यप्रोक्षणम् सर्वत्रउत् ६

वनं हविषां स्रुवा कौशिक आचार्यो मन्यंते अत्र शिष्टापरिभाषाः प्रवर्तंत उच्यंते सर्वकर्मार्था आज्यतंत्रादिविधिके शुक
मे सर्वत्र हविराज्यं यत्र द्रव्यं केन प्रयोजनं तत्र सर्वत्र प्रोक्षितं कुर्यात् चतुर्भिर्गणैरेकेन वा गणेन सूक्तादिग्रहणे सू
क्तं जानीयात् सर्वत्र स्रुवहोमे नित्यं तंत्रं हस्तहोमे न विकल्पेन तंत्रं आज्यतंत्रे सर्वत्र येन दक्षिणा हविरुच्छिष्टं वा आ
धिकरणं च आज्यतंत्रमुच्यते अथ सम्बर्हिर्लवणं वेदिकरणं वेदि अग्निप्रणयनं अग्निप्रतिष्ठापनं व्रतग्रहणं पवित्रक
रणं पवित्रयोर्धार्यप्रोक्षणं इध्मोपसमाधानं बर्हिप्रोक्षणं ब्रह्मस्थापनं स्तरणं स्तीर्णप्रोक्षणं आत्मासनं उदपात्रस्थाप
सा नं आज्यसंस्कारः स्रुवग्रहणं अनुग्रहणं पूर्वहोमः आज्यभागौ अभ्यातानांतं पूर्वतंत्रं अभ्यातानादि पार्वणहोमः स
मृद्धिहोमः प्रजापतिहोमः सन्नतिहोमः स्विष्टकृद्धोमः सर्वप्रायश्चित्तीयहोमः पुनर्मैत्विंद्रियहोमः स्कन्नास्कतिहोमौ
संस्थितहोमः चतुर्गृहीतहोमः बर्हिर्होमः संस्रावहोमः विष्णुक्रमान् व्रतविसर्जनं दक्षिणादानं ब्रह्मोत्थापनं यस्मा
३ त्कौशिकादित्येतदुक्तं परिभाषाव्याख्यानं क्रियते अनादेशे स्थालीपाकः सर्वत्र प्रत्येतव्यः यथा दोषो गापत्यर्थे वा
नं समाहृत्याश्नाति सर्वत्र आज्यभागांते अर्पणं शष्टिकर्मस्वसाद्रूपवत्सः स्थालीपाक अनात्यनादेशे जानीयात् यथा
हविनवर्हिष्मश्नाति तृतीयेध्याये पौष्टिकानि कर्माण्युक्तानि जुहोति अनादेशे आज्यं द्रव्यं जानीयात् यथा पुष्टिषे
आन्नायेति जुहोति समिधमादधाति अनादेशे जानीयात् यथा अन्वक्कार्षदेशमात्रीरादधाति सर्वत्र प्रादेशमात्राः स
मिधः सर्वत्रपूर्णालाकाः सर्वत्र पालाशादयोपलाकल्पनीयाः आवपति व्रीहियवतिलान् सर्वत्र अनादेशे जानीयात्
यथा सप्त मर्यादा इति तिसृणां प्रातरावपते इत्यादि विकल्प सर्वत्र भक्षयति व्रीह्योदनपुरोडाश रसान् अनादेशे जानी

ॐ ९

यात् यथाग्नेर्मेधे यद्योगस्य सम इति भक्षयति इध्मविकल्पः मंथोदनो पयच्छति अनादेशे जानीयात् यथा उत्तानस्य तास्वः
शिवाल इत्यभ्याख्याताय प्रयच्छति सकृद्दकद्विशलाकया समिधमथितो मंथ इत्युच्यते इध्मविकल्पः पूर्वज्ञप्सनीयं
अनादेशे जानीयात् यथा पूर्वस्य मेधाजननानि पूर्वस्य ब्रह्मचारिसंपदानि पूर्वस्य ममाग्ने वर्च इति पूर्वस्य हस्ति
त्रसनानि पूर्वस्य पूर्वस्यां पौर्णमास्यां पूर्वस्य विद्याकर्म पूर्वस्योदपात्रेण पूर्वस्य पुत्रकामावतोकयोः त्रिःषष्टीयं च पंथा
वाचयेत् सर्वत्र ये त्रिसप्ता इति उदकोदनायास्तु उदपात्रं प्रतीयात् तथा पिंजूलीनि प्लावयति चटं वा कांस्यपात्रं वा उत्त
स्मादुत्तरतः संभारमाहरति अनादेशे जानीयात् दर्भसमिधपात्रादिसंभाराः गोचरनभिप्रापाष्टमस्यनीनां सूर्यो
दयनतः हृदेशाहृत्य संभारान् आहरेत् तथा सूर्योदयकाले पूर्वस्मादुत्तरतो वण्ये कर्मणां प्रयोगः नित्यनैमित्तिकका
म्यानां कर्मणां प्रयोगः आरण्यं पुण्यं तिकल्पउक्तं यत्र ग्राममध्याहोन स्यते तत्रारण्ये उत्तरतउदकांते प्रयुज्येत कर्माणि
सर्वाणि कर्माणि ८ नित्यनैमित्तिककाम्यानि उत्तरत उदकसमीपे कार्याणि जपहोमस्नानादीनि प्रयुज्य कर्माणि सर्वाणि कर्माणि वि
नैमित्तिककाम्यानि उत्तरत उदकसमीप/ पांसूकैर्वा सत्यप्रदक्षिणमाहृत्याप उपस्पृशन् अनपेक्षमाणा ग्राममभ्यु
दाव्रजंति सर्वहोमकर्म समाप्य ततोऽवभृथं कुर्यात् सर्वत्र पुंसवनादिषु संस्कारेषु ग्रहेष्वयोगः नावभृथ इति
रुद्रभाष्यं समाप्तं ॥ आथर्वणे ब्याहवनयानि भक्ष्याणि संपातवंति यतेषु नित्यमभ्यातानां तं तंत्रं भवति अग्न्यादिषु
यथा मादानकस्तं तत्त्वीरौदनमश्नाति यद्विजीवमित्याज्यनमणिं बध्नाति सर्वै राप्लावयति यानेनाभिपाति आग्रहा
यणं भक्षयति आश्रुपादिषु सर्वत्र संपातादभिमंत्रणं भवति आज्यतंत्रे सर्वाण्यभिमंत्राणि सर्वे पदार्था अभिमंत्र

कर्तव्या यथा सीरा युंजंतीति युगलांगलं प्रतनोति अभिमंत्रणं न कर्तव्यं स्त्रीबाधिता वा स्नाता वा सिक्ता शिरस्तः प्र
कम्प्या अप्रपदात्प्रमार्ष्टि बाधितं शुकपक्षं बाधिता स्त्री च पतानि आप्लुता वा सिक्ता नि व स्त्रेण मार्जयति पूर्वं प्रपाय प्रयच्छति
तं शुकपक्षं अग्रे कृत्वा गृहं प्रविश्य पततो मंथ्यादनौ प्रयच्छति यथा उताम् ऋतावृः शिवा स्तनं स्वधा वाता य प्रयच्छति मं
त्रेण अयोदप्युमाद यस्मिं सो दधि मस्तु निवास्य यित्वा वभाति, यत्र त्रिवासितं वभाति तत्र सर्वत्र अयोदप्यादि भवति यथा
युगमक्रुसलं वा सितं वभाति आग्नायति मणि बधात दधि मसु आशायति अन्वारब्धाया अभिमंत्रणं होमः अन्वारब्धेय
जमानेकर्तव्याः अभिमंत्रणं यजमान उत्तरतो भूत्वा दर्भैरन्वारभते पश्चादग्नेश्चर्मणि हविषां संस्कारः यथा आव
पति व्रीहियवद इत्यादि तथा अष्टकायां आनडुहं शाकृतं पिंडं रक्तं वृषभ गोमय पिंड इत्यर्थः स्थानमिति शाकृति
डे श्मानं निदधाति जीवचात्संचर्म समर्थ वृषभचर्मा यथा पश्चादग्नेश्चर्मणि हविषां संस्कारः अकर्णि[illegible]माज्ञा
नीयात् अश्माश्मानं निदधाति आप्लवनावसेचनानां नामाचामयति यत्र आप्लवनं अवसेचनं च तत्र आचमनं भ
वति मार्जनं च संपातवतामश्नाति संगे वा वर्धमणि आप्लवनं अवसेचनं च तत्र आचमनं मार्जनं संपातवं तं उ
दकं च यानं च पतेषां वासनं [illegible]कृत्वा ततो वभाति आज्ञा वयति यानेना भियाति आवाणीत आहूय यथा यज्ञं संपा
त्य नेतत्सर्वं प्राश्य ततो बंधनादि करोति अग्न्याधेयानां धूमं नियच्छति समित्त्वरो[illegible]श्च चरु व्रीहि यव तिलादीनि
अग्न्याधेयादीनि यजमानो धूमं भक्षति कर्मसमाप्तौ ॥ श्रुविनाकर्मप्रयोगः नित्यनैमित्तिककाम्यानि कर्म
णि स्नानं कृत्वा प्रयुंजीत शुचिस्नातो वेत्यर्थः ॥ सप्तमी कंडिका ॥ समाप्ता सर्वकर्मपरिभाषा ॥ अथ निशाकर्म।

८ ॐ परिभाषा उच्यते पुरस्ताद्धोमवत्सु निशाकर्मसु पूर्वाह्णे यज्ञोपवीती शालानिवेशनं समूहयति उपवश्य इदं कर्म शित्वा
स्नातो हतवाससः प्रयुंक्ते येषु निशाकर्मसु तंत्रं तेषु अयं धर्मः केचित्स्नातो हतवाससः प्रयुंक्ते इति सर्वार्थपरिभाषामप्यते
यथा विज्ञाकर्म निशायां संचारानुसंपातवतः करोति ॥ समाप्ता निशाकर्मपरिभाषा ॥ अथ स्वस्त्ययनपरिभाषा उ-
च्यते स्वस्त्ययनेषु चेज्यानां दिशां बलीहरति प्रतिदिशमुपतिष्ठते येषां स्वेति स्वक्तेन प्रतिदिशं प्रत्यंचं बलिहरणं करो-
ति प्राचीदिग्गिति प्रतिदिशं उपतिष्ठते यथा उत्तमेन ईर्ष्यवत्सु रुद्राय त्रिर्जुहोति तत्र हविरुच्छिष्टेन बलिहरणं कुर्यात्
समाप्ता स्वस्त्ययनपरिभाषा पुनः सर्वार्थापरिभाषा उच्यते सर्वत्रादिकरणं कर्तृ दक्षिणा हविरुच्छिष्टं आज्यं धानी
उदपात्रं चर्म मंडपदर्भसमिधः शांत्युदकभाजनस्रुचादीनि कर्तृत्वं सर्वत्र एवं दक्षिणा आज्यतंत्रे पाकतंत्रे पूर्णपात्रं ब्रा-
ह्मणः दक्षिणा यत्किंचित्तंत्रे प्रविशति तत्सर्वमधिकरणमित्युच्यते नित्यमुना अधिकरणमस्ति परद्रव्येषु नाधि-
करणमस्ति यथा नापितस्य क्षुरं त्रिरुदकक्रिया प्रोक्षणाचमनपर्युक्षणादि त्रिः कर्तव्यं यथा कृतं त्वा सत्येन परि-
षिंचामीति सह हविर्भिः पर्युक्ष अनंतराणि समानानि युक्तानि सूक्तानामनंतरे समानां समुच्चयः यथा मानो विद-
न्दारस्त्वलि दाइति समुच्चयः एवमन्येपि शांतं संभारं सर्वत्र शांतिकेषु शांतं संभारं दर्भसमि यादि अभिचारे
रौद्रं आंगिरसं संभारं अधिकृतस्य सर्वे स्रुक्स्रुवसमिधकाष्ठादि मणिदण्डकाष्ठकर्तव्यानि किंच इध्मं च यथाक-
र्म महइति मादानकसूते सीरोदनमश्नाति फालचमसेषु उपवत्सायाउभ्येचमसेपि महादानक एवं कथम
हइति उत्तरमपि अनेन सूक्तेन कर्म कुर्यात् विषापेयथांतरे मंत्रद्रव्ये संशये सविधाने गृहीतद्रव्यं यथालोकमानि ८

इत्शिरो मार्णि यथाविद्याशारस्यैतिप्रमेहणं बध्नाति प्रयच्छपर्णमितिमंत्रेणदर्भाहारायदात्रं प्रयच्छति ओषधीर्दतिपर्वणि
स्पपरिपर्वणं लूत्वातत्सीमाहत्यान्तरतोग्रेकपसाधयति अरातीयोरितिचाकाष्ठानि तत्क्षति यत्वाशिकाइति प्रक्षालय
ति यद्वा कुसस्त्वचावहेणावालूवलादीनि विमार्ष्टिमार्जनं करोति पात्राणां ॥ अथ शांतिवृक्षा उच्यंते ॥
पालाशप्रसिद्धः उदुंबरप्रसिद्धः जंबूप्रसिद्धः कांपीलमालवकेप्रस्तकमालवकेप्रसिद्धः वम्यकन्यकुब्जेप्रसिद्धः
शिरीषभोजपुरेनागानित्यवाटिकायांप्रसिद्धः स्रक्त्यतिलकप्रसिद्धः वरणआनंदपुरेप्रसिद्धः विल्वप्रसिद्धः
जंगिडवाराणस्यांप्रसिद्धः पुटकमालवकेप्रसिद्धः ग्रह्रहिमवतेप्रसिद्धः गलावलसलत्रैवप्रसिद्धः वेत
सप्रसिद्धः सिनकेवनिकास्यंदनहिमवतः नमेदायाअथर्वणिकस्थानेप्रसिद्धः अरणिकानर्बदातटेप्र
सिद्धः अश्मयोक्त्रअश्मंतकभृगुकच्छेप्रसिद्धः तस्यैवैतुकी पूतदारुदेवदारुचवैयकेप्रसिद्धः ॥ समाप्ताः शां
तिवृक्षाः शांतिकवृक्षाएते स्रक्त्यस्य समिधने तुणं दर्विसामियेनीप्रादेशमात्रीस्समिधः अग्निहोत्रावश्याग्निष्टोमा
दियज्ञेषु एतेषुवृक्षाणांपात्राणिशांतिकपौष्टिकादिषुकर्तव्यतानि ॥ अथ शांत्योषधयः उच्यंते चितिः प्रसिद्धाः
प्रायश्चित्तिः पर्वणितस्याः त्रीणिपत्राणि भवति शमीवापि प्रसिद्धा शमिकाः आनंदपुरे विश्वामित्रीवाथा समीपेस्ति सर्वशाय
मौलिका शाम्यवाकांकाकंजयासहदशातलापुगवल्लीपलाशा पलाशप्रसिद्धः शिंबलप्रसिद्धः सिपुनाकरी दर्भप्रसि
द्धः अपामार्गप्रसिद्धः आकृतिलोष्टत्रेत्रमृत्तिकाः वल्मीकवपाप्रसिद्धः दूर्वाप्रांतप्रसिद्धाः साचप्रातयामग्राह्याः
व्रीहियवौप्रसिद्धौ एताः सर्वाः शांताओषधयः शान्त्युदकादौप्रयोक्तव्या एषामसमुच्चयः एतासामलाभेएवः प्रतिनि
उवाशाप्रसिद्धः अरवुकप्रसिद्धः शिंशपाप्रसिद्धः

शंवल प्रसिद्ध

शललीप्रसिद्धः १

ॐ ८ धिः कार्या शुंगेष्ट्योरथवधकल्पः समाप्तः ॥ अमंदोशीरशलल्युपधानं शाकधूममाचरतः अमंदगंधकदशीरः प्रसिद्धः उपधानं
वीयागंधकं शाकधूमः ब्राह्मणः एताचरंतःजीर्णाग्रामाः यथा अमंदात्नेकारान्संपातनवतः अक्षति उशीराणि भिन्नमी
तिमंत्रोक्तं शलल्याः त्रिःशुक्लीयामासप्राशयति सोपाधानमास्तरणं शाकधूमंकिं मयाहविरितिएक्षति एतान्युदाहर
णानि सीसंनदीसीसे अयोरजंसिकककलाः सशिरः सीसानि यत्रसीसानितत्र एतानिसर्वाणिप्रत्येतव्यानि सीसंप्रसिद्धं
नदीसीसंनदीफेनं अयोरजः लोहसिंहानिका ककलासशिरः प्रसिद्धः सीसानांसमुच्चयः यथामयेमावास्यामिति
संनयसीसचूर्णानिभक्ते उदाहरणं दधिघृतमधूदकमिरसा रसकर्माणिएतेरसः प्रत्येतव्यः समुच्चयेन यथारसकर्मा
णिकुरुते व्रीहियवगोधूममाषयवाकतिलप्रियंगुः श्यामाक इति मेध्यधान्यानि व्रीहियवगोधूमाः प्रसिद्धाः उपवाक
इंद्रयव तिलप्रसिद्धः प्रियंगुकंगुकणिका श्यामाकप्रसिद्धः एतेषांसमुच्चयोयत्र मिश्रधान्यशब्दस्तत्रएतेप्रत्येकं
तव्याः एतेसर्वेमेध्यधान्यानि यथामेध्यधान्यैरेतशमयंत्याशापांवानिदिधात्युदाहरणं ग्रहणमार्ग्रहणात् ग्र
हणंप्रतीकग्रहणं ग्रहणमत्रग्रहणंतावदनुवर्ततेयावत्प्रतीकग्रहणंद्वितीयंग्रहणं यथाइर्दंवसमेधाज्ञननानी
त्याद्यनुवर्ततावयावदहंरुद्रेभिरितिद्वितीयमुदाहरणं ब्राह्मणोजज्ञेवाविदमिति ग्रहणंभवति अग्नेभूतोभूते
ष्वितिग्रहणात् वाविदमित्यग्रहणेपिग्रहणंभवति यथार्थमुदकांस्योजयेत् अनुषंगंयथार्थंसर्वत्रकर्तव्यः यथा
विमाशरस्यपितरंपर्जन्यंशातधस्यमिति वैदिकंलौकिकमितिभवति कृतयामकंकतमवसृजामीतितथामी
मांसायामपिअनुषंगोवाक्यपरिसमाप्तिः। सर्वेषुतत्स्ययोगित्वात् अनुषंगाः पुनरुक्तमित्यर्थः अथचतुर्थीणीम

८

हाभ्यां त्यागगणः पठ्यंते इ ऐवद्भुवामेद्धयातयमैमामृत्युः सत्यं बृहद् इत्यनुवाको वा वास्तोष्पतीयानि इति वास्तोष्प-
तीयो गणः सर्वसूक्तेन प्रयोगः अथर्ववेदसूक्तादि सूक्तं प्रतीयादिति वाचनात् यथा वास्तोष्पतीयैः ऋलिङ्ग
क्लृप्ते दिव्यो गंधर्व इमं मे अग्ने योने मातेति मातृनामानि मातृनाम भिज्जरूयात् स्वस्तिवानमिदं हविर्निः सालामरा
यत्त्वयणं शन्नो देवी पृश्निपर्णान्यनुपतिवान् स्पैयोजा त्वया पूर्वं शरत्याश्चको वृत्तोहरणमित्यनुवाकश्चातनानि एतानि
चातनानि प्रत्येतव्यानि सर्वाणि सूक्तानि अवायत्तयणमिति तिसः अथमीकंदिका अंबयोयंति शंभुमयोभूरित्यप्प
वर्णानि सालाये अग्ने यो ब्रह्मजज्ञानमित्येको न देवानामृगारसूक्तानि सूत्रं मं वर्जं त्वा शं नः शंश्च दन्नं शं नंतमासस्क
धीर्हिमवतः प्रस्रवंति वायोः पूतः पवित्रेण शंचनोमयस्करनो नानुद्धास्ते प्रथमं ममत्त्वमामापो वैश्वानरोरश्मिभिर्यमो
मृत्युर्विश्वजित्संज्ञानं नोयं यं तविद्वेषनमैत्विंद्रियशिवानः शंनोवातोवाशुत्वग्निंकूमो वनस्पतीनिति सर्वाणि सू
क्तानि प्रतीयतानि यत्र शांतिगणः सूत्राध्यायगणः प्रत्येतव्यः शंभुमयोभूरापोहिष्ठा शन्नोदेवीकामनः प्रयोगः ॥
२४ तथाव्याख्याकरणे अल्पाच्तरमिति पूर्वनिपातकृतसमासे ये अग्नयइति सम ब्रह्मजज्ञानमित्येका पुनर्मैत्विंद्रियमि
त्येका अग्नेर्मन्व इति समम् गारसूक्तानि गृहीतव्यानि प्रथमे द्वे च उत्तमं वर्जयित्वा शं नो मयस्करनइत्येका पुनर्मैत्विं
द्रियमित्येका शिवानइत्येका शन्नो वातो वात्वित्येका शेषाणि सूक्तानि अनेन शांतिगणेन शांत्युदकं कर्यात्
यत्र शांतिस्तत्र एतानि सर्वाणि प्रत्येतव्यानि पृथिव्यै श्रोत्रायेति त्रिः अप्यासिंचतीति यत्र शांत्युदकं क्रियते तत्र
पृथिव्यै श्रोत्रायेति त्रिभिः ऋग्भिः शांत्युदकमध्ये प्रक्षिपति अनेनैव कारयित्वा प्राशनाचमनादी प्रत्यंचं करोति

ॐ ५

शंवयोयंतिशंभुमयोभूर्हिरण्यवर्णाः शांतनतायेचयथंतविते पुनर्मैत्विंदियंशिवानः शान्नोवनेनोवात्वग्निं हमोवनस्पती
निति अथवाअनेनगणेनशांत्युदकंकरोति बृहद्गणेनवा चतुर्गणेनवाशांत्युदकंकरोति शांतानेयंउतिदेवाइति
शेषाणिप्रतीकानिकथितानि एषशांतातीयोगणः यत्रशांतातीयेनप्रयोजनं तत्रायंसर्वत्रप्रयोक्तव्यइति
यथाशांतातीयेनतिलान्जुहोति यत्रशांत्युदकंतत्रसर्वत्रप्रत्यासेचः कारयिताब्राह्मणासेचनमाचमनंका
रोति शांतिसूक्तानि इहशांत्युदकेसर्वेषांसूक्तानांसमुच्चयः अन्यत्रसर्वत्रयथोक्तैन्यायेनविकल्पः इहपुनर्ग
णविकल्पः नसूक्तविकल्पः उभयतः सावित्र्युभयतः शन्नोदेवी उभयतः शांतिगणस्य शांत्युदकस्यच प्रारंभेसमा
प्तौच शन्नोदेवीसावित्रीचप्रयोक्तव्या समाप्तौसावित्रीपश्चाच्छन्नोदेवीकरोति तथाचभाष्यं सावित्रीकस्यगण
स्यउभयतः शन्नोदेवीभवति अथशांत्युदकविधानमुच्यते अहतवासाः कर्ताशांत्युदकंकरोति कर्ताअहतवस
नोभूत्वाकांस्यपात्रेशांत्युदकंकरोति प्रतिकृष्टोअपोहिष्ठेतिसूक्तेनअपोतिसृज्यअवकरविसर्जयति सर्वइ
माआपओषधयइतिपृष्टा कर्ताब्रह्माणंपृच्छति ब्रह्माब्रवीतिसर्वाः इतिवित्यादिभिः सर्वाभिरोषधीभिः सर्वाभि
रद्भिर्गंगादिनदीसमुद्रादिहृदाप्रभासादितीर्थाभिराहृताभिरद्भिः शांत्युदकंकरोति कर्ताब्रवीति बृहस्पतिःप्र
सूतः करवाणीति ततोदेवीब्रह्माब्रवीतिसवितृप्रसूतः कुरुतांभवान् अनुज्ञातः शांत्युदकंकरोति शन्नोदेवीरृचा
सावित्रीच शंवयोयंतिगणेनच शांत्युदकंकरोति लघुगणेनबृहद्गणेनवाचतुर्गणेनवाततः सावित्री शन्नोदेव्या
ततः पृथिव्यैश्रोत्रायेतित्रिःप्रत्यासिंचतिशांत्युदकेशांत्युदकंप्रतिपयति एतच्छांत्युदकं पूर्वयाशांतिगणेनकृ

५

आचमनप्रोक्षणावसेचनादीन् वनादीति सर्वाणि प्रयोजनानि शांत्युदकेन कार्याणि। यत्र पठितं तत्र कुर्यात्। यत्र पुनः। पठितं उदके
नप्रयोजनं तत्र कर्ममध्ये कुर्यात्। केवलं वा कुर्यात् २

वीतेति गार्ग्यपार्थश्रवसौ भागलिकां कायनो पविवभ्रवकौशिकजातिकायनकौकपथयः एते च तर्गणेन हद्ध
णेनैकेन वा शांत्युदकं कुर्वंति अन्यतरया ऋवीतेति स्रुवा कौशिकः आचार्यसम्मते कर्मानिकल्पमन्यंते यत्रोदके
न कर्म तत्र सर्वत्र शांत्युदकं कुर्यात् शांत्यर्थं यत्र शांत्युदकं तत्र कारयितानित्यमाचमनं च प्रोक्षणं च भवति
वास्तुप्रोक्षणं च ॥ समाप्तं शांत्युदककर्म परिभाषा समाप्ता नवमी कंडिका तत्र भद्रश्लोकः प्रमाणपार्वणे चैव
प्रकृतित्वात्परीक्षते परिभाषा च सर्वार्था प्रथमेध्याये संहिता विधो इति प्रथमोध्यायः मेधाजनन विधिं वक्ष्यामः
आज्यतंत्रमभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन शुक जिह्वां संपात्याभिमंत्र्य पुरणाहंतेव भाति मेधाकामः अभ्या
तानाद्युत्तरतंत्रं अथवा अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन सारि जिह्वां संपात्याभिमंत्र्य वभाति अभ्यातानाद्यु
त्तरतंत्रं प्रतिकर्म मेधाकामोनुवर्तते ब्रह्मचारिसंपदेभ्यः कर्मभ्यो यावत्सर्वत्र कर्मणां विकल्पः अभ्यातानांतं
कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन शुक जिह्वां संपात्याभिमंत्र्य प्राशयति मेधाकामं पुनस्तंत्रं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन
सारि जिह्वां संपात्याभिमंत्र्य प्राशयति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं मेकामः अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन
कृशु जिह्वां संपात्याभिमंत्र्य प्राशयति शुक प्रसिद्धः सारि सरंटिका प्रसिद्धः कृशो भारद्वाजः तत उत्तरतंत्रं येत्रि
सप्ता इति सूक्तेन पलाशसमिध आदधाति तत्र विकल्पः येत्रिसप्ता इति सूक्तेन कर्कंधुसमिध आदधाति कर्कंधुः
वृद्धदरी तत्र विकल्पः येत्रिसप्ता इति सूक्तेन व्रीहीनावपति येत्रिसप्ता इति सूक्तेन यवानावपति येत्रिसप्ता इति
सूक्तेन तिलानावपति अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन क्षीरौदनं संपात्याभिमंत्र्य भक्षयति तत्रं येत्रिसप्ता

मेधाकामः। अभ्यातानां
तं कृत्वा येत्रिसप्ता सूक्तेन
कृशु जिह्वां संपात्या
भिमंत्र्य वक्ष्यति अ
भ्यातानाद्युत्तरतं
त्रं समा। ८।

पुरणाहंत

ब्रह्मचारिणः कर्णे वा बालस्य कर्णे वा पितर्वाभिमंत्रणं कुर्यात् । येत्रिषप्ता इति सूक्तेन यदा उपाध्याय गृहे याति तदा जपति ब्रह्मचारी ५

ओं १०
इति सूक्तेन पुरोडाशं संपात्याभिमंत्र्य भक्षयति तंत्रं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन रसान् संपात्याभिमंत्र्य भक्षयति उत्तरतं
त्रं रसप्राशने वेकल्पमित्यन्ये चाकर्तव्यं येत्रिषप्ता इति सूक्तेन उपनयनानंतरं द्वादशरात्रं अपक्वं पक्वं वा अन्यद्वा बहु
भैक्ष्यमेकत्र कृत्वाभिमंत्र्य उपाध्यायाय ददाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन सप्तमे सोपाध्यायस्य कर्णमनुमंत्रयते ब्रह्मचा
री ब्रह्मचारिणः कर्णे वा बालस्य कर्णे वा पिता वाभिमंत्रणं कुर्यात् येत्रिषप्ता इति सूक्तेन यदा उपाध्याय गृहे याति तदा जपति ब्र
ह्मचारी अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिषप्ता इति सूक्तेन धानाः सर्पिर्मिश्राः सर्वा जुहोति प्रत्यृचं उत्तरतंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रि
षप्ता इति सूक्तेन तिलमिश्राः कृत्वा ततः प्राश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं स्थंडिलेग्निं कृत्वा उत्तरस्मादग्नेः कल्माषं दंडं निहत्य
पश्चादग्नेः कृष्णाजिने धाना कृत्वा येत्रिषप्ता इति सूक्तेनानुमंत्र्य दंडधानाजिनं ददाति उपाध्यायाय अभ्यातानांतं कृत्वा उ
त्तरस्मादाग्नेः कल्माषं दंडं निहत्य पश्चादग्नेः कृष्णाजिने धाना कृत्वा येत्रिषप्ता इति सूक्तेन सकृज्जुहोति दंडधानाजिनं ददा
ति उत्तरतंत्रं जातकर्म उच्यते कर्मविकल्पः अग्नं रुद्रेभिरिति सूक्तेन शुक्लउष्प इति उष्पी पिष्ट्वाभिमंत्र्य हिरण्यशकले
न प्राशयति प्राक्स्तनग्रहात् इति जातकर्मः शुक्लउष्प इति उष्पी इति शंखउष्णिका अधोउष्णिके प्रसिद्धे अग्नं
रुद्रेभिरिति सूक्तेन शंखपुष्पाभिः पिप्पलीं च पिष्ट्वाभिमंत्र्य प्राशयति जातरूपशकलेन प्राक्स्तनग्रहादिति जातकर्म
अग्नं रुद्रेभिरिति सूक्तेन तंत्रं कृत्वा माणवकं मातृकृत्संगं कृत्वा तालनिसंपातानानपति सम्यग्वचनाकामो मेधाकाम
श्च प्रथमप्रवदस्य अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा अग्नं रुद्रेभिरिति सूक्तेन दधिमधुनी एकस्मात् संपात्याभि
मंत्र्य प्राशयति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा अग्नं रुद्रेभिरिति सूक्तं ब्रह्मचारिणं वाचयति दंडप्रधानं कृत्वा उ

उपनयनेनित्यंवाचनं अहंरुद्रेभिरितिशुक्लपक्षेत्यादिपंचकर्माणिआयुःकामोपिकरोति वार्षशतिकंकर्मेतिवचनात्
आज्यतंत्रंअभ्यातानांतंकृत्वात्वन्नोमेधइतिसूक्तेन[illegible]स्थालीरोदनंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयतिउत्तरतंत्रं अभ्यातानांतंकृ
त्वात्वन्नोमेधइतिसूक्तेनपुरोडाशंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयति उत्तरतंत्रं पूर्ववत्तंत्रंकृत्वात्वन्नोमेधइतिसूक्तेनरसान्संपा
त्याभिमंत्र्यभक्षयति त्वेकृत्तुमिति ततउत्तरतंत्रं अभ्यातानांतंकृत्वायोअस्मैइत्यकपालंस्थालीरोदनंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षय
तिअभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वायोअस्मैइत्यृचापुरोडाशंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयतिउत्तरतंत्रं अभ्यातानांतंकृत्वा
योअस्मैइत्यृचारसान्संपात्याभिमंत्र्यभक्षयतिअभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं त्वन्नोमेधइतिसूक्तेन आदित्यमुपतिष्ठते योअस्म
ैइत्यृचादित्यमुपतिष्ठते सर्वमेधाकामः ॥ आग्रहायण्यांपौर्णमास्यांतंत्रंकृत्वायदश्नेतपसेतिद्वाभ्यांस्थाली
रोदनंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयेदभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं मार्गशिरपौर्णमास्यांतंत्रंकृत्वायदश्नेतपसेतिद्वाभ्यांपुरोडाशंसंपा तं६
त्याभिमंत्र्यभक्षयेदभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं मार्गशिरपौर्णमास्यांतंत्रंकृत्वायदश्नेतपसेत्यृचारसान्संपात्याभिमंत्र्यभक्षय तं६
ति उत्तरतंत्रं यदश्नेतपसेतिद्वाभ्यामुपतिष्ठतेमार्गशीर्षपौर्णमास्यामेव प्रातरग्निमितिसूक्तेननिद्रांत्यक्त्वामुखंविमा
गा८ र्ष्टि प्रक्षालयति शिरोवरुणदारेइतिसूक्तेनसप्तोआप्यायस्वमुखंविमार्ष्टि उदकेन दिवस्पृथिव्यायथासोमः प्रातःसं
सवनइतिसूक्ताभ्यांसप्तोआप्यायस्वमुखंविमार्ष्टिहस्तेनप्रक्षालयतिमुखप्रक्षालनंवर्चस्कामोपिकरोति उदकाभिमं
त्रणंस्वयंवाअन्योपिकरोति मेधावीएकंकर्मकुर्यात्द्वेवासर्वाणिवासर्वत्रकर्मणांविकल्पः कर्मवाकुर्यात्फल
वाकुर्यात्अभ्यासेव पुनाकर्मसिद्धिःमेधाकर्माणिसमाप्तानि प्रथमाकंडिका ॥ ब्रह्मचारिसंपदांविधिंवक्ष्या

ॐ ११

मः पौर्णमास्यां निर्ऋतिकर्म कृत्वा सकृत श्वोभूते सांपदं कुरुते येत्रिषप्ता इति सूक्तेनौदुंबरसमिध आदधाति हस्तहोमं त्वा तं
त्रविकल्पः अनेो ब्रह्मचारी संपत्कामो ऽनुवर्तते येत्रिसप्ता इति सूक्तेन पालाशा समिध आदधाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन दृढ
दृढ्वी समिध आदधाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन ब्रह्मचारी गृहाद् उपस्तरणानि तृणानि आदधाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन
अरण्यपिपीलिकाच्छिद्रे मेधां मांसमधु श्यामाक इषीकतूलानि आज्यं च एतानि जुहोति पंचसूक्ताहुतिः पंचदश्या
निच्छिद्रे हुत्वा ततः सगृह्य आज्यस्थालीं कृत्वा ग्रामे आगत्य अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिषप्ता इति सूक्तेन स्थाल्याः सकृज्जु
होति अभ्यातानाद्यनुवर्तते येत्रिषप्ता इति सूक्तेन अन्नं अभिमंत्र्य ब्रह्मचारिणः भोजयेत् भुंक्ते सति येत्रिषप्ता इति सूक्ते
न धानातिलमिश्रा अभिमंत्र्य प्रयच्छति समाप्तानि ब्रह्मचारि सांपदानि शिष्यसंपत्तिर्भवतीत्यर्थः सर्वत्र कर्मणां वि
कल्पः अथ ग्रामसंपाद उच्यते पूर्वेद्युर्निर्ऋतिकर्म कृत्वा ग्रामसंपदानामधिकार येत्रिषप्ता इति सूक्तेन औदुंबरत
तृणान्यादधाति ग्रामसंपत्कामो ऽनुवर्तते आसर्वसंपत्कामेभ्यो यावत् येत्रिषप्ता इति सूक्तेन पालाशातत्तृणान्या
दधाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन कर्कंहत तृणान्यादधाति स्पृणाग्रमूलतृणा येत्रिषप्ता इति सूक्तेन सभानाम् उपस्त
रण्यान्यादधाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन अन्नमभिमंत्र्य ग्रामणीभ्यः ददाति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन सुरामभिमंत्र्य द
दाति सुरापेभ्यः समाप्तानि ग्रामसांपदानि कर्मणां विकल्पः सर्वत्र कामानास्ति सर्वत्र हस्तहोममेवातंत्रं ग्राम
शब्दः समूहवचनः ग्रामो वा पत्तनं वा नगरं वा दुर्गां वा सर्वं ग्रामशब्देनोच्यते ग्रामकामो यदा भवति तदा ग्राम
सांपदं कुरुत इत्यर्थः अथ सर्वसांपदानां विधिं वक्ष्यामः पौर्णमास्यां रात्रौ निर्ऋतिकर्म कृत्वा श्वोभूते कर्मप्रयोगः

॥

पलाशसमिधश्चादधाति। येत्रिषप्ता इति सूक्तेन बदरीसमिधश्चादधाति। येत्रिषप्ता इति सूक्तेन। २।

येत्रिषप्ता इति सूक्तेनौडुंबर्यादयः समिधश्चादधाति सर्वत्र स्थितसंपत्कामोऽनुवर्तते आसांमन्त्रसेभ्यः कर्मभ्यो
यावत् येत्रिषप्ता इति सूक्तेन व्रीहीनावपति येत्रिषप्ता इति सूक्तेन यवानावपति येत्रिसप्ता इति सूक्तेन तिलानाव
पति सर्वफलकामः अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन क्षीरौदनं संपात्याभिमंत्र्य भक्षयति तत उत्तरतंत्रं
तंत्रं कृत्वा येत्रिषप्ता इति सूक्तेन पुरोडाशं संपात्याभिमंत्र्य भक्षयति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन रसं
संपात्याभिमंत्र्य भक्षयति त्वेकत्वमिति रसप्राशनी तत उत्तरतंत्रं येत्रिसप्ता इति सूक्तेन त्रिरहनि मध्ये अग्निं प्रज्वा
लयति सर्वकामः येत्रिसप्ता इति सूक्तेन अग्निमुपतिष्ठते त्रिःकालम् अभ्यातानांतं कृत्वा येत्रिसप्ता इति सूक्तेन छत्रि
मेध्यमेत्र धान्यं चेद्दधिमधुमिश्रं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं जिह्वायां उत्साय मन्त्रोः परिस्तर
णमस्त्रि हृणं हृदयं दर्भैरुपनह्यति होरात्रीः पत्सूलमेवाचयति चूर्णानि करोति मेध्य धान्यं मंथत्व पप्रं पृश्निमंथः
तंत्रं कृत्वा अस्मिन्वसु इति सूक्तेन शुभमकसंज्ञे हिरण्यमणिं कृत्वा त्रयोदश्यादयस्तिस्रो दधिमधुनि वासयित्वा संपा
त्याभिमंत्र्य बध्नाति तद्दधिमधु प्राशयति तत उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा यदाबध्नन्निति सूक्तेन [illegible] मणिं वासितं संपात्या
भिमंत्र्य शुण्याहांते बध्नाति दधिमधुप्राशनं तत उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा नवप्राणानिति सूक्तेन हेममणिं वासितं
संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति प्राशनं अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं आज्यतंत्रं कृत्वा साद्रूपवशे ओदने शुक्ल घा कृति आलिख्य
द्वादशरात्रं अस्मिन्वसु इति सूक्तेन प्रत्यहं संपात्य द्वादशेऽहनि अभिमंत्र्य अभिशुक्लमश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं

सक्थान्ताम्... दयादुग्धं संमिश्रं ततं कृत्वा संपात्या
भिमंत्र्याश्नाति तंत्रं कृत्वा
येत्रिषप्ता इति सूक्तेन।
६

ॐ तं त्रं कृत्वा यदा वध्नं निति सूक्तेन साद्रूपवत्सं गुरुषगात्रं हादश्ज्ञा रात्रं संपातवं तं कृत्वा अभिमंत्र्य अभिमुखमश्नाति उत्तरतंत्रं तं
१२ त्रं कृत्वा नवप्राणानि सूक्तेन द्रूपवत्सं गुरुषगात्रं हादश्ज्ञा रात्रं संपातवं तं कृत्वा अभिमंत्र्य अभिमुखमश्नाति ततउत्तरतंत्रं
द्वितीया कंडिका अभ्यातानां तं कृत्वा कथं म इद इति सूक्तेन मादानककाष्टश्रृतं क्षीरौदनं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तर
तंत्रं अभ्यातानां तं कृत्वा कथं म इद इति सूक्तेन कालचमसे साद्रूपवत्सायाद्भ्ये व्रीहियवाववधाय मूर्च्छयित्वा मधासिद्ध
12 संपात्याभिमंत्र्याप्नायति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा पथ्येपि ओमाय इति सूक्तेन आज्यं जुहोति उत्तरतंत्रं वत्सो विराज इत्यृचा औ
दुंबरसमिध आदधाति वत्सो विराज इत्यृचा पालाशसमिध आदधाति वत्सो विराज इति इत्यृचा बदरीसमिध आदधा
ति वत्सो विराज इत्यृचा व्रीहीनावपति वत्सो विराज इत्यृचा यवानावपति वत्सो विराज इत्यृचा तिलानावपति
तंत्रं कृत्वा वत्सो विराज इत्यृचा क्षीरौदनं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा वत्सो विराज इत्यृचा पुरोडाशं संपा
त्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा वत्सो विराज इत्यृचा रसां संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं वत्सो विराज इत्यृचा
त्रिःकालमहरहरग्निं प्रज्वालयति वत्सो विराज इत्यृचा त्रिःकालमग्निमुपतिष्ठते तंत्रं कृत्वा वत्सो विराज इत्यृचा सक्थान्याणि
हृदयालोहितं रससमिश्रितं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं अभ्यातानां तं कृत्वा वत्सो विराज इत्यृचा पृश्निमंथाज्ञिका
यादि मैत्रधान्यं मंथउपदधिमधुमिश्रितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानां उत्तरतंत्रं सर्वसंपदानि कर्माणि
समाप्तानि सर्वत्राकर्मणां विकल्पः सर्वकाम इत्यर्थः सर्वसंपदा पुत्रपशुधनधान्यप्रजापत्नीजयविजयलाभः ल

न

१२

स्त्रीअश्वहस्तीनरयानआरामग्रामगृहकूपतडागवापीवेदपाठकल्पपाठवेदार्थज्ञानमीमांसाज्ञानव्याकरणज्ञानश
ब्दज्ञानआवसथ्याग्नित्रेताग्निकामज्योतिष्टोमयागअश्वत्रुकामधर्मार्थकामवशीभूपरदेशपुत्रभृत्यउच्चाटनवशीकरण
गृहकलहोत्पत्तिविद्वेषणस्तंभनादिनतरसायनधातुर्वादादिरससिद्धिभोगादिकाममेधादिवस्तुद्वयसमभिचा
रस्वरूपयनआयुष्यवातरोगं बल पुष्टिदेवताज्ञानादिसंपादइति अनेककामसंपदउच्यते संपदाअपूर्वलाभ
इति सर्वत्रकर्मणांक्रमेनास्ति सर्वत्रविकल्पः फलार्थिनअभ्यासेनपुनःपुनः क्रियाभ्यासेनकर्मसिद्धिः कामा
नेत्याकामानांपरिगणनंकृतं सर्वासांसंपदानि इतिलोके अनेककामसंपत्उच्यते धनविशेषकामाःपुत्रवि
शेषकामाःकपिलवर्णागौरवर्णादिपुत्रएवंविधिभवत्यादिति कर्मणांक्रमोपिनास्ति तंत्रेणाकर्मपठितं सांपदस्य
गणनेसमाप्तम् ॥ सांमनस्यानांकर्मणांविधिंवक्ष्यामः अभ्यातानांतंकृत्वासहृदयंसांमनस्यमितिसूक्तेन
उदकुंभिजंउदकुंभंसंपात्यग्रामपार्श्वेभ्रामयित्वामध्येनिनयति उत्तरतंत्रं सांमनस्याधिकारआवर्चसेभ्याया
वत् तंत्रंकृत्वातदश्वहस्त्यचाकुंभंसंपात्यग्रामपार्श्वेभ्रामयित्वामध्येनिनयति उत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वासंज्ञानींधमि
तिसूक्तेनकुंभंसंपात्यतंवटंगृहीत्वाग्रामपार्श्वेभ्रामयित्वामध्येनिनयति उत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वाप्रहयात्संवःपृचं
त्वामितिसूक्ताभ्यांउदकुंभंसंपात्यग्रामंपरिहृत्यमध्येनिनयति उत्तरतंत्रं अनेनसूक्तेनज्ञातपुत्रस्यसांमनस्यंक्रि
यते यावज्जीवंसंज्ञातानांसगोत्राणांसांमनस्यंभवति तंत्रंकृत्वासंवोमनांसीतितिसृभिर्ऋग्भिउदकुंभंसंपात्य
गृहंपरिहृत्यमध्येनिनयति उत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वासंज्ञानंनइतिद्वाभ्यांऋग्भ्यामुदकुंलिजंसंपात्यग्रामंपरिहृत्यमध्येनि

तत्र:

ॐ नयति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संज्ञानेन इति द्वाभ्यां सृग्भ्यां दकलिज्जं संपात्य ग्रामं परिहृत्य मध्ये निनयति उत्तरतंत्रं
१२ तंत्रं कृत्वा अनेन प्रकारेण स्वराकलिज्जं स्वराकं भं संपातवंतं कृत्वा ग्राम पार्श्वं भ्रामयित्वा मध्ये निनयति उत्तरतंत्रं
तंत्रं कृत्वा सहृदयमिति सूक्तेन त्रिवर्षिवत्सिकायाः शुक्त्यानि पिष्टितानि मांसानि संपात्याभिमंत्र्याश्नाति तत्र
भ्यातानामुत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा तहृषु तहत्यचाश्नाह्वेन वसेन शुक्तिं मांसानि संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं
13 कृत्वा संज्ञानीध्वमिति सूक्तेन शुक्त्यानि मांसानि संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा पहृयातमिति सूक्ताभ्यां
शुक्तानि मांसानि संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संवो मनांसीति सूक्तेन शुक्त्यानि मांसानि संपात्याभि मं
त्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संज्ञानं इति द्वाभ्यां सृग्भ्यां त्रैहायणपावत्सतर्याः शुक्त्यानि पिष्टितानि संपात्याभिमंत्र्याश्नाति
उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा सहृदयमिति सूक्तेन भक्तं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा तहृषु तहत्येकया भक्तं सं
पात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संज्ञानीध्वमिति सूक्तेन भक्तं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा
पहृयातसंवः पृच्यंतामिति सूक्ताभ्यां भक्तं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संवो मनांसि त्रिभिः भक्तं संपात्या
भिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं [illegible] तंत्रं कृत्वा संज्ञानं इति द्वाभ्यां भक्तं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं ब्राह्मणतर्पणं
श्रभ्यतानां तं कृत्वा सहृदयमिति सूक्तेन सुरां संपात्याभिमंत्र्य प्रयच्छति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संज्ञानीध्वमिति सू
क्तेन सुरां संपात्याभिमंत्र्य प्रयच्छति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा पहृयातसंवः पृच्यंतामिति सूक्ताभ्यां सुरां संपात्याभि
मंत्र्य प्रयच्छति ततउत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा संवो मनांसीति त्र्यर्चेन सुरां संपात्याभिमंत्र्य प्रयच्छति उत्तरतंत्रं ॥

सां मनस्येभ्यः पुरुषेभ्यः त्रिकर्षिकेभ्यः । जू स्यातानामुत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा
दृषुत इत्येकया सुरां संपात्याभिमंत्र्य प्रयच्छति । ३ ।

संज्ञानीध्वमिति सूक्तेन भक्तं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति । उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा
पहृयातसंवः पृच्यंतामिति सूक्ताभ्यां भक्तं संपात्याभिमंत्र्य
आश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा ५

तंत्रंकृत्वासंज्ञानंनइतिद्वाभ्यामप्स्वांस्रुरांसंपात्याभिमंत्र्यप्रयच्छति उत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वासहृदयमितिसूक्तेनप्रचोदकं
संपात्याभिमंत्र्यपाययेत् ततउत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वासंज्ञानीधमितिसूक्तेनप्रपोदकंसंपात्याभिमंत्र्यपाययेत् उत्तरतंत्रे
अभ्यातानांतंकृत्वापश्यातः सत्रूप्रच्यंतामितिसूक्ताभ्यांप्रपोदकंसंपात्याभिमंत्र्यपाययेत् उत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वासंज्ञा
नंइतिद्वाभ्यांप्रपोदकंसंपात्याभिमंत्र्यपाययेत् अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रे स्यांमनस्यानिसमाप्तानि येनसहसांमनस्य
करोतितस्यभक्तादीनिददाति कर्मणांविकल्पः येनसहसांमनस्यकर्तुमिच्छतितस्यकर्मकरोति स्वरादिशूद्रायददा
ति मांसानिचचलेभ्यः किंचविनासहएकचित्तकरणेसांमनस्यमित्युच्यते वशीकरणमित्यर्थः ब्राह्मणस्त्रीशूद्रा
दीनांनास्तिजातिनियमः नापिसंख्यानियमः बहूनामपिवशीकरणेसांमनस्यमुच्यते इतिवशीकरणमितिसां
मनस्यं वर्चस्यविधिंवक्ष्यामः येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनऔडुंबरसमिधआदधाति सर्वत्रवर्चस्कामोनुवर्तते आराजक
र्मभ्योयावत् येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनपलाशसमिधआदधाति तेजस्कामः येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनबदरीसमिधआदधा
ति येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनव्रीहीनावपति येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनयवानावपति येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनतिलानावपा
ति तेजस्कामः अभ्यातानांतंकृत्वायेत्रिषप्ताइतिसूक्तेनव्रीहि[illegible]दनंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रे वर्चस्कामः
तंत्रंकृत्वायेत्रिषप्ताइतिसूक्तेनपुरोडाशंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वायेत्रिषप्ताइतिसूक्तेनरसा
न्संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रे ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनऔडुंबरसमिधावपति ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनसमिधआद
धाति ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनबदरीसमिधआदधाति ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनव्रीहीनावपति ममाग्नेवर्चइतिसूक्ते

मि

ॐ
२९
१५

नयवानावपति ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनतिलानावपति अभ्यातानांतंकृत्वाममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनक्षीरौदनंसंपात्याभि
मंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वाममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनपुरोडाशंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वाममाग्ने
वर्चइतिसूक्तेनरसान्संपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं अथकुमारीवर्चस्यमुच्यते येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनकुमार्यादक्षि
णमूरुमभिमंत्रयते ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनकुमार्यादक्षिणमूरुमभिमंत्रयते कुमारीरूपवतीवर्चस्विनीभर्तृगृहेप्र
धानाभवति तस्याइदंकर्मक्रियते अभ्यातानांतंकृत्वायेत्रिषप्ताइतिसूक्तेनवपांकृत्वानीयजुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं
कृत्वाममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनवपांजुहोति उत्तरतंत्रं येत्रिषप्ताइतिसूक्तेनाग्निमुपतिष्ठते ममाग्नेइतिसूक्तेनमुप
तिष्ठते वर्चस्कामः तंत्रंकृत्वाप्रातरग्निमितिसूक्तेनदधिमधुनीसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वागिरा
वरगराटेष्वितिसूक्तेनदधिमधुनीसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वादिवस्पृथिव्याइत्यर्धर्चसूक्तेनदधि
मधुन्येकत्रकृत्वासंपात्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं अथक्षत्रियवर्चस्यमुच्यते अभ्यातानांतंकृत्वाप्रा
तरग्निमितिसूक्तेनदधिमधुभक्तमिश्रितंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं तेजस्कामः तंत्रंकृत्वादिवस्पृथि
व्याइतिसूक्तेनदधिमधुभक्तमिश्रितंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्याश्नातिक्षत्रियंवर्चस्कामः उत्तरतंत्रं अथवैश्यादिशूद्रा
दिवर्चस्यमुच्यते अभ्यातानांतंकृत्वाप्रातरग्निमितिसूक्तेनभक्तंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति वैश्यःशूद्रः ततउत्तरतंत्रं तं
त्रंकृत्वागिरावरगराटेष्वितिसूक्तेनभक्तंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति वैश्यःशूद्रः उत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वादिवस्पृथिव्याइत्यर्धर्चसू
क्तेनभक्तंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति वैश्यःशूद्रादि उत्तरतंत्रं तेजस्कामः हस्तिवर्चसमितिसूक्तेनहस्तिनंदृष्ट्वाउपति

ष्यपति।क्षत्रिय
उत्तरतंत्रं।तंत्रं
कृत्वागिरावरग
राटेष्वितिसूक्ते
नदधिमधुभक्तमि
श्रितंसंपात्याभिमंत्र्याप५हे.सु

२९

ह्यो २

इते तेजस्कामः तंत्रं कृत्वा हस्तिवर्चसमिति सूक्तेन हस्तिदंतं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं सर्वत्र
सर्वस्याधिकारादनुवर्तते अभ्यातानांतं कृत्वा हस्तिवर्चसमिति सूक्तेन हस्तिरोममणिं जतुना संदिह्य लाक्षा रक्तेन हि
रण्येन वेष्टयित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां स्नात
कनाभिरोममाणिं लाक्षा हिरण्येन वेष्टितं संपात्याभिमंत्र्य पुण्याहांते बध्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो
वि हविरिति सूक्ताभ्यां सिंहनाभिरोममणिं लाक्षा हिरण्येन वेष्टयित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा
सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां व्याघ्ररोममणिं लाक्षा हिरण्येन वेष्टयित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं
तंत्रं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां अजनाभिरोममणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा
सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां वृषनाभिरोममणिं गृहीत्वा जतुना संदिह्य जातरूपेणापिधाय संपात्याभिमंत्र्य ह्यो ८
बध्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां राज्ञां नातिरोममणिं लाक्षा हिरण्येन वेष्टयित्वा सं
पात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां राज्ञां नाभिरोममणिं लाक्षा हिरण्येन
संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां पालाशादिदृशाहस्तमणिं लाक्षा हिर
ण्येन वेष्टयित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं केचित्हस्तकं संमन्यंते एतयोः सूक्तयोः सूक्तेन स्थाने विकल्पेन प्रा
तरग्निं गिरावरगराटेषु दिवस्पृथिव्या इति त्रिभिः प्रतीकैः स्नातकादि समर्माणि स्थालीपाके दद्यात् तंत्रे संपात्याभिमं
त्र्याज्ञाति उत्तरतंत्रं स्थालीपाके चैवेदं कर्म सवियादीनामब्राह्मणस्यां स्थालीपाकं केवलं कुर्यात् अकुशालयोब्रस्ता।
वृषभनाभिरोममणिं लक्ष्यहिरण्येन वेष्टयित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति। उत्तरतंत्रं। तंत्रं कृत्वा सिंहे व्याघ्र उत यो हविरिति सूक्ताभ्यां ५ हे ३

ओं ऐणलोहितमश्नीयादिति गार्ग्यउक्तलोममणिं वर्चस्कामः तंत्रंकृत्वाप्राश्यग्निमिति सूक्तेनस्नातकादिलोममणिंहि
१५ रण्येनवेष्टयित्वासंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति उत्तरतंत्रं आज्यतंत्रंकृत्वागिरावरगराटेष्विति सूक्तेनस्नातकादिरोममणिं
लाक्षाहिरण्येनवेष्टितंसंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति उत्तरतंत्रं अभ्यातानांतंकृत्वादिवस्पृथिव्याइति अथसूक्तेनस्नात
15 कादिरोममणिंलाक्षाहिरण्येनवेष्टितंसंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति उत्तरतंत्रं सर्वत्रकर्मणांविकल्पः कर्मवाकल्पात्फ
कृत्वा५ लवाकल्पं अभ्यातानांतंसिंहेव्याघ्रेयश्चाहविप्रातरग्निंगिरावरगराटेषु दिवस्पृथिव्याइति एतैःसर्वैःसूक्तैःउद
कुंभंसंपात्याभिमंत्र्याप्लावयति ततउत्तरतंत्रं वर्चस्कामः एतदेवनित्येस्नानेनैमित्तिकेकाम्ये वाविधानंभवति य
थावसंतेक्तैस्नानंक्रियते सिंहेव्याघ्रेयश्चाहविःप्रातरग्निंगिरावरगराटेषुदिवस्पृथिव्याइत्येतैःसूक्तैःउदकंअभिमंत्र्याव
सिंचति चंदनादिगंधनामादितस्मिन्मध्येआकाशोदकप्रक्षिप्यचात्वरंगुलेनादर्भतृणेनालोड्यतंतृणंगृहीत्वाशुनिकि
लाममजेइमंत्रेणदक्षिणांदिशंनिरस्यति चंदनगंधादियत्नेगंधइतित्रिरग्निरभिमंत्र्यअलंकुरुते नास्तिजातिनिय
मःसर्वस्याधिकारः अश्वादीनामपिवर्चसंभवति वर्चशब्देनतेजउच्यते दीप्तिस्तेजोवर्चोभम्यतापश्चपवाधाइति
एकोर्थःलाभपूजादिप्रसंगादिभवति चतुर्थीकंडिका समाप्तानिवर्चस्यानि अथराजकर्माण्युच्यंते सांग्रामिका
नांकर्मणांविधिंवक्ष्यामः अश्वस्यवधकयोग्यराण्णाःअग्निंमथति इंद्रोमंथत्विति ऋचामथ्यमानमनुमंत्रयते अग्निं
ववाटश्येनस्वर्देवेनधूममनुमंत्रयते पूर्वितिरज्ञविति अग्निर्देवेन अग्निंमंथनस्थानेकालस्कन्ननिदधाति धूममग्नि
पराटश्येनस्वर्देवेनधूममनुमंत्रयते अग्निंपराटश्येनस्वर्देवेनजातमनुमंत्रयते एषसेनाग्निः सांग्रामिकतंत्रमुच्यते

अथ संग्रामवहिर्लावनादिसमानं सेनाभिप्रणयनं ग्रहग्रहणं पंचगृहीतमाज्यं अभ्यातानांतं कृत्वा लोहिताश्वत्थस्य
शाखां रोपयति नीललोहिताभ्यां सूत्राभ्यां परितत्य उत्तरतः ततः प्रधानकर्म कुर्यात् उत्तरतंत्रेति शेषः संनति
होमांतं कृत्वा इमे जयंत स्वाहेभ्य इत्यनेन मंत्रेणाज्यं जुहोति ततो वधककाष्ठप्रक्षालिते ग्रीवा वामेन हस्तेन हरितं
जुहोति पराभीजयंतां उदाहाभीभ्यः स्वाहेति मंत्रेण ततः शाखां दक्षिणतः प्रक्षिपति नीललोहितेनामून् इति
मंत्रेण स्विष्टकृदादि उत्तरतंत्रं एतत्सांग्रामिकं तंत्रं सांग्रामिकेषु सर्वत्र उक्तैर्मंत्राणां प्रयोगः तंत्रमध्ये प्रधानमंत्रा
उक्तैर्भवंति अथ हस्तित्रासनानां कर्मणां विधिं वक्ष्यामः संग्रामिकं तंत्रं कृत्वा ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन रथचक्रसं थ२
पातवं तं कृत्वा हस्तिन् अभिमुखं रथं प्रवर्तयति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं हस्तित्रासनकामः राज्ञां कर्माणि वर्तते आनिक्रीति
कर्मभिर्यावत् तंत्रं कृत्वा ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन हस्त्याभिपानं सपात्याभिमंत्र्य हस्तिन् अभिमुखं प्रेरयति अश्वारूढः उत्तरतंत्रं
ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन वादित्राणि भेरीमृदंगीत्यादि अभिमंत्र्य हस्तिनोभिमुखतो गच्छति ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन वर्मणा
शर्करा प्रक्षिप्याभिमंत्र्य हस्त्याभिमुखं प्रक्षिपति ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन वास्तुकाभिमंत्र्य यत्र हस्तिनस्तत्राभिमुखः प्रक्षिप
ति समाप्तानि हस्तित्रासनानि अनेन कर्मणा हस्तिनो पलायंते परचक्रहस्तिनस्तेषां त्रासकरणकर्मः पुनः सांग्रामि
३३ ककर्मणां विधिं वक्ष्यामः सांग्रामिकं तंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा विद्मा शरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसमिति सूक्तेनाज्यं जु
होति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं जपकर्माणि वर्तते आराष्ट्रकर्मप्रवेशकर्मभ्यो यावत् तंत्रं कृत्वा मानो विदन्निति त्रिभिः सू
क्तैराज्यं जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा अवमन्युरिति त्रिभिः सूक्तैराज्यं जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा अभिभूर्यज्ञा इति त्रिभिः

१९ सूक्तैराज्यं जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा विमृधा शरस्येति सूक्तेन समन्तं जुहोति उत्तरतंत्रं जयकामः तंत्रं कृत्वा मानो विद
न्निति त्रिभिः सूक्तैः समन्तं जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वाऽव मन्युरिति त्रिभिः सूक्तैः समन्तं जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा अभिभू
र्यज्ञ इति त्रिभिः सूक्तैः समन्तं जुहोति उत्तरतंत्रं आज्यतंत्रं इध्मसमाधानस्थाने धनुरिध्म आदधाति विमृधा शरस्येति सूक्ते
16 न धनुः समिध आदधाति ततः सांग्रामिकमुत्तरतंत्रं सांग्रामिकं सर्वतंत्रे धनुरिध्मविशिष्टं कृत्वा मानो विदन्निति त्रि
भिः सूक्तैर्धनुः समिध आदधाति उत्तरतंत्रं धनुरिध्मे तंत्रं कृत्वाऽव मन्युरिति त्रिभिः सूक्तैर्धनुः समिध आदधाति उत्तर
तंत्रं बर्हिर्लवनादि इध्मप्रोक्षणं शरेध्म उपसमाधानं अग्निर्भूम्यामित्यादि तंत्रं कृत्वा विमृधा शरस्येति सूक्तेन शरसमिधः
प्रादेशमात्रीरादधाति उत्तरतंत्रं पूर्वोक्तेन तंत्रं कृत्वा मानो विदन्निति त्रिभिः सूक्तैः शरसमिध आदधाति उत्तरतंत्रं
शरसमिधमोपसमाधानादि तंत्रं कृत्वा अभिभूर्यज्ञ इत्येतैः सूक्तैः शरसमिध आदधाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा विमृधा श
विमृज्यराज्ञे रस्येति सूक्तेन धनुः संपात्याभिमंत्र्य प्रयच्छति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा मानो विदन्निति त्रिभिः सूक्तैः धनुः संपात्याभिमंत्र्य
प्रयच्छति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा अवैभिभूर्यज्ञ इत्येतैस्त्रिभिः सूक्तैः धनुः संपात्याभिमंत्र्य हस्तेन विमृज्य राज्ञे प्रयच्छति
अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं विजयकर्माणि समाप्तानि हेयदारहरणेषु शत्रुग्रहणाय ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रादिग्रामन
गरादिसर्वस्याधिकारः सर्वविषयमेवतत् सर्वत्र कर्मणां विकल्पः संग्रामे प्रयुध्यमाने जयो भवति एभिः कर्मभिः
दृष्टमात्रेण शत्रवः पलायंते संग्रामकर्मविधिः समाप्तः इषुनिवारणकर्माण्युच्यंते सांग्रामिकतंत्रं कृत्वा विमृधा शर
स्येति सूक्तकटु इषुकाणीज्यापाशं हेग्रलमात्रं छित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति सांग्रामिकं उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा विमृधा शरस्येति १९

सूक्तेन हर्वादितृणमूले संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उक्तं तंत्रे योऽस्मिन्देशे प्रविशति तस्य मणिबंधनं क्रियते अथ राज्ञे कृते
सर्वेषां कृतं भवति सर्वत्र उण्णाहां ते बंधनं अनेन कर्मणा शत्रुरुपकारी वेश्म वा न पततीति पार्श्वतो गच्छंति रक्षुनिवार
णानि समाप्तानि गृहकाले शरनिवारणानीत्यर्थः सर्वशस्त्रविनिवारणकर्मणां विधिं वक्ष्यामः आरेसाविस्येतेन
सूक्तेन ऊऊसांज्ज होति सेनाग्नौ आरेसाविति सूक्तेन तुषांज्ज होति आरेसाविति सूक्तेन बुसांज्ज होति आरेसाविति
सूक्तेन काष्ठशकलानि जुहोति आरेसाविति सूक्तेन दृष्णाजपति हलहोमत्वात्तत्र विकल्पः एवं क्रियमाणे सर्वशस्त्र
निवारणसिद्धिः खड्गादिसर्वशस्त्रनिवारणसमाप्तम् मोहन कर्मणां विधिं वक्ष्यामः सांग्रामिकं तंत्रं कृत्वा
अग्निर्नः शत्रूननग्निर्नोहत इति सूक्ताभ्यां ओदनेन फलीकरणं पिंडीकृत्य उलूखलेन जुहोति अथ पातानामुत्त
रतंत्रं तंत्रं कृत्वा अग्निर्न इति सूक्ताभ्यां ओदनेन सहकणिका पिंडीकृत्य उलूखलेन जुहोति ततउत्तरतंत्रं ॥
अग्निर्नः शत्रूनिति सूक्ताभ्यां एकविंशति शर्करा शूर्पे कृत्वा शत्रुं प्रति निष्ठुनाति अथ आदेवता चरुं तंत्रं आज्यभागांते कृत्वा
अग्निर्नः शत्रूनिति सूक्ताभ्यां चरुः जुहुयात् निर्वापे प्रोक्षणे वर्हिर्होमे विशेषः अथायै त्वा जुष्टं निर्वपामि अथायै त्वा जु
ष्टं प्रोक्षामि अथायै गच्छतु हविः स्वाहेति पार्वणमुत्तरतंत्रं परसेनामोहनानि समाप्तानि उद्वेगकरणमुच्यते
अथ पातानांते सांग्रामिकं तंत्रं कृत्वा संशितमिति सूक्तेन अज्ञां शितिपदीं संपात्याभिमंत्र्य शत्रुः सेनां प्रति विसृ
जति ततउत्तरतंत्रं श्वेतेन पदेन अज्ञा वा अविर्वेणा वीपता निशितिपदी शाब्देनोच्यते उद्वेगकरणं समाप्तम्
मोहनस्तंभनमित्यर्थः मूर्च्छा अचेतनासु खं हन्यते हस्त्यश्वपदातीनां सर्वेषां मोहनमचेतनत्वं भवतीत्यर्थः

ॐ सेनाग्नौमोहनादिकर्माणिकार्याणि पुनःसांग्रामिकंहोमविधिंवक्ष्यामः सांग्रामिकतंत्रंकृत्वासंशितमितिसूक्तंइम
१ मिंद्रमिंद्रेतिद्वितीयंसूक्ताभ्यामाज्यंजुहोति अभ्यातानानुत्तरतंत्रे जयकामः तंत्रंकृत्वासंशितमइममिंद्रेतिसूक्ताभ्यांसक्तंजु
होति उत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वाधनुःसमिधोधनुर्विधाभवंति इषुसमिधइषुर्विधाभवंति तंत्रंकृत्वासंशितमडूमंइंद्रदेव
ईयेतिसूक्ताभ्यांधनुःसमिधआदधाति उत्तरतंत्रे इषुइध्मेआज्यमंत्रमभ्यातानांतंकृत्वासंशितमइममिंद्रेतिसूक्ता
भ्यांइषुसमिधआदधाति उत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वासंशितंमइममिंद्रेतिसूक्ताभ्यांधनुःसंपात्याभिमंत्र्यहस्तेनविसृज्यराज्ञे
प्रयच्छति उत्तरतंत्रे पुनःसमासानिजयकर्माणि स्वसेनारक्षणार्थंकर्मउच्यते येसांप्राचीदिगितिसूक्ताभ्यांप्रत्येकं
मंत्रोक्तंउपतिष्ठते जयार्थंनमोदेववधेभ्यइतिसूक्तेनप्रतिदिशंउपतिष्ठते षडुक्ताहुतिः जयकामः स्वसेनारक्षाकर्म
समाप्तं स्वसेनाउत्साहकरणविधिंवक्ष्यामः अभ्योगउत्साहनयनेषुइहेभवति त्वयामन्योयस्तेमन्योइतिसूक्तद्वयंसे
नयोर्मध्येस्थितोसमीक्षमाणोजपति सांग्रामिकंतंत्रंकृत्वात्वयामन्योयस्तेमन्योइतिसूक्ताभ्यांभांगमौंजान्याशान्
इंगिडालंकृतान् संपात्याभिमंत्र्यपरसेनायांवपति अभ्यातानानुत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वामौंजपाशान्इंगिडालंकृत्य
संपात्यकृत्वाभिमंत्र्यअश्वत्थकग्रहणकुठेनाभिमंत्रणमित्युच्यते परसेनाक्रमेषुवपति उत्तरतंत्रे अभ्यातानांतंकृत्वा
त्वयामन्योइतिसूक्ताभ्यांआमपात्राणिसंपात्याभिमंत्र्यकुठःसेनाक्रमेषुवपति उत्तरतंत्रे अथजयपराजयविज्ञानमु
च्यते त्वयामन्योयस्तेमन्योइतिसूक्ताभ्यांशरतृणानिइंगिडेनसंप्रोक्ष्यअभिमंत्र्यततःअग्निरसेनाग्निनादीपयतिसेना
योर्मध्येकृत्वायांधूमोगच्छतितांजयंति यत्रधूमोअवतनोतिगच्छतितत्रजयः इतिस्वसेनाउत्साहकरणंसमाप्तम्

ङ्गिरोभिश्चांडालाभिः सूतिकाभिः शरैरुतृणानि पंचमीकंडिका अथ सांग्रामिकविधिं वक्ष्यामः जयकर्माण्युच्यंते अरधजुं
त्रस्तदिदासेति सूक्ताभ्यां आज्यस्य्वं पाशांत्रिवृति गोमयपरिचये ग्निप्रतासहलिष्टे शापुत्र अभिमुखो गच्छन् आज्यं जुहोति
नतंत्रं अरुषशिरसि वा आज्यस्य्वं पाशांत्रिवृति गोमयपरिचये अग्निप्रतास्य शापुत्र अभिमुखो गच्छन् अरधजुं त्रस्तदिदासे
ति सूक्ताभ्यां आज्यं जुहोति ततः पांशं अभिप्रक्रम्य भूम्यां प्रक्षिपति वराहविहितमृत्तिकाया राज्ञा नो वेदिकृत्वा ततः
कर्ता आप्यतानां तं कृत्वा अरधजुं त्रस्तदिदासेति सूक्ताभ्यां आज्यं जुहोति उत्तरतंत्रं जयकामः वराहविहितादिपूर्ववं
त् तंत्रं कृत्वा अरधजुं त्रस्तदिदासेति सूक्ताभ्यां सक्तुं जुहोति उत्तरतंत्रं पूर्वोक्तेन तंत्रं कृत्वा अरधजुं त्र सूक्ताभ्यां धनुरि।
ध्मे तंत्रं धनुः समिध आदधाति उत्तरतंत्रं वराहविहितादि इध्मे तंत्रं कृत्वा अरधजुं त्रस्तदिदासेति सूक्ताभ्यां धनुः संपात
वहिमृजामिमं अराते प्रयच्छति ततः उत्तरतंत्रं शुद्धे मृतस्य शुक्रषस्य दहने इध्मम् उपसमाधाय उपविश्य चक्रं धारयित्वा
दीर्घदंडेन स्रुवेण अरधकु मंत्रस्तदिदासेति सूक्ताभ्यां वक्रविद्धे आज्यं अभ्यो जुहोति नित तंत्रं उत्तिष्ठत सं नत्य प्रयुध्यं स्वयो
योजयस्तवने कृत्वा युद्धं योजयेत् स्वसेनायाः यदि विज्ञत्वा इत्यृचं जपित्वा हेष्यमाह नमो देववधेभ्य इति सूक्तं जपि
त्वा हेष्यमन्वाह जयकर्माणि संग्रामिकानि समाप्तानि कर्मणां विकल्पः एतैः कृतैः रवपुर्नं जयो भवति अप्यतानां—
वेशमाय संग्रामविधिं वक्ष्यामः अग्निमंथनादि सांग्रामिकं तंत्रं कृत्वा यदि विज्ञत्वा इत्येकया आज्यं जुहोति अप्यतानां उत्तरतं
त्रं तंत्रं कृत्वा यदि वि। ज्ञत्वा इत्यृचा सक्तुं जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा धनुरिध्मे यदि विज्ञत्वेत्यृचा धनुः समिध आदधाति
उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा शार इध्मे इदि विज्ञत्वा इत्यृचा शारसमिध आदधाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा यदि विज्ञत्वा इत्यृचा धनुः

इध्मे समिध आ
दधाति उत्तरतं
त्रं वराहविहि
तादि अप्यताना
नां तं कृत्वा अर
धजुं त्रस्तदिदा
सेति सूक्ताभ्यां

इध्मं समिधश्चादधाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा नमो देववधेभ्य इति सूक्तेन २

आज्यं

ओं संपात्याभिमंत्र्य विसृज्य वैश्रवणाय प्रयच्छति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा नमो देववधेभ्य इति सूक्तेन सक्तूञ्जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृ-

१८ त्वा नमो देववधेभ्य इति सूक्तेन सक्तूञ्जुहोति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा धनुरिध्मेन नमो देववधेभ्य इति सूक्तेन धनुः समिधश्चाद-

इध्मइध्मे २ धाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा नमो देववधेभ्य इति सूक्तेन धनुः संपात्याभिमंत्र्य विसृज्य वैश्रवणाय प्रयच्छति उत्तरतंत्रं विजा-

यकामः समाम्नाति वैश्रवणश्चत्वकर्माणि ग्राम्येग्रामणेपसंग्रामे विधिं वक्ष्यामः तंत्रं कृत्वा यावयमित्यृचा सक्तूञ्जुहोति त्व४

उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा धनुरिध्मेन त्वयावयमित्यृचा धनुः स[illegible]मि[illegible]धश्चादधाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा इषुरिध्मेन त्वयाव- आज्यं जुहो

18 यमित्यृचा इषुः समिधश्चादधाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा त्वयावयमित्यृचा धनुः संपात्याभिमंत्र्य विसृज्येध्मेषु मध्याः अ- ति उत्तरतंत्रं

ने पूर्वदिशांते ष्वग्रवर पदाति विनाशः एवं इषीकां करोति बध्वा रज्जुं कृतं ब्रह्म जज्ञानमिति सूक्तेनाभिमंत्र्य करोति तंत्रं कृत्वा त्व

आरोग्यविधाने कर्म जयपराजयविज्ञानकर्म सनावरत्वम् उत्तममध्यमअवरविज्ञानमेतानि त्रीणि कर्माणि भवंति यावयमित्य

अभिमंत्र्य कर्तव्यानि इषीकाभ्रामयावीरिणमपावाकर्तव्या ॥ ॥ संग्रामे सांग्रामिकं विज्ञानं षष्ठीकंडिका चा ४

अथ परसेनात्रासनविद्वेषणमुच्यते ॥ अभ्यातानांतं कृत्वा उच्चैर्घोष इति सूक्तेन भेर्यादिवादित्राणि प्रक्षाल्य त-

गरोशीरेण लेपयित्वा संपात्य ततः स्वयं पुरोहितो वाद्यमाहत्य प्रयच्छति ततउत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा वादित्राणि प्रक्षा-

ल्य तगरोशीरेण संधाव्य अपश्वास येति सूक्तेन संपात्य विराहत्य प्रयच्छति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा वि-

हृदयमिति सूक्तेन सर्ववादित्राणि प्रक्षाल्य तगरोशीरेण संधाव्य उत्तै·

वलाधिकृतायप्रयच्छति। उत्तरतंत्रं। समाप्तानिग्रामणीयुक्तानि। कर्मणांविकल्पः। जयोभवतीत्यर्थः
सर्वेषांवसिष्ठादीनांजयकर्म। स्वसेनाजयपराजयपुत्रवधशंकायांचविज्ञानमुच्यते। नितदृधिषद्
त्यचाउदपात्रमभिमंत्र्यततौद्वौद्वौयोद्धारौ आवेदयेत्। राजा। यत्रपश्येत्तन्नयुध्येत। योधयेत्। पुरो
हितेमंत्रंब्रूयात् पुनःपुनरुदपात्रमभिमंत्रणं समाप्तं स्वसेनायावोधयायुक्तानां च
विज्ञानं अथ नवे रथे घटते संस्कार उच्यते जयकामस्य नितदृधिषद्त्यचा रथं अभि
मंत्र्य समारोप्य राजानमास्थापयति वनस्पते वीड्वंग इति अर्धर्चेन सूक्तेन नवरथं समारोप्य अभि
मंत्र्य राजानमास्थापयति। अयावि सा जनयन्निति द्वाभ्यामृग्भ्यां नवं रथं अभिमंत्र्य समारोप्य
राजानं स्थापयति। अग्न इन्द्रश्च दाशुषे इति द्वाभ्यामृग्भ्यां नवं रथं समारोप्य अभिमंत्र्य राजान
मास्थापयति। दिशश्चतस्र इति द्वाभ्यामृग्भ्यां नवे रथे राजानं समारोप्य आस्थापयति। जयकामः।
नवे रथे आरोहणविधानं समाप्तं। अथ आरोग्यविधानमुच्यते। उद्धज्जज्ञानमनाधिनिसूक्तेन
भि निसृः स्नावरज्जुरं गिमंत्र्य तत्रयं गारे बुध्नि दधाति यदि नाउत्तरंति ततआरोग्यतामभ
वति समाप्तं आरोग्यविधानं अथ संग्रामे कोविधानमुच्यते ब्रह्मजज्ञानमनाते।
नीसूक्तेन निसृः स्नावरज्जुरभिमंत्र्य संवल्पणका समाप्ते सेनाराज्ञोः द्वितीयामध्ये।
भि।

मृत्युः तृतीयारन्तु परसेना। एवं संकल्प्य तत्तत्कोष्ठागारेषु निधाय दृश्यते। यस्या उपरि मृत्युर्गच्छति तस्याः
सेनायाक्षयो न भवति। मृत्योरुपरि पतति तस्या जयो भवति। परसेनासम्मुखो वायुर्याति तस्याः अपरि
जयो भवति। ब्रह्मजन्मानमिति द्वितीयेन तत्तेन स्थाचरन्तु एकां ग्र[illegible]भिमंत्र्य तत्तत्कोष्ठागारेषु
विदधाति ततो निरीक्षते। अग्रे पश्चिमदिग्भागे उकुचक्षस्त्रस्ख्या हन्यंते म। ६ त्रुटी

स्त्वरांकृत्वा संपातवंतमिषिराहत्यप्रयच्छति उत्तरतंत्रं कृत्वा विक्षृद्द्रयमिति सूक्तेन सोमममणिंकृतेहरिणावर्मणावेष्टितंकृ।
त्वा संपात्यानिमंत्र्यबध्नाति उत्तरतंत्रं विक्षृद्द्रयमितिसूक्तस्यसर्वत्र उत्तेरणप्रयोगः सुवर्कंवस्त्र समासे क्षिपविहेषणा।
यासनंच परिवर्त्मानीतिसूक्तेनवाजात्रिसेनां श्रामयति इंद्रोजयातीतिसूक्तेनराजाविः कटकंभ्रामयेत् त्रिःसूक्तावृत्तिः।
जयकामः तंत्रंकृत्वा परिवर्त्मानीतिसूक्तेनसोममणिंवेष्टितंकृत्वा संपात्यानिमंत्र्याबध्नाति उत्तरतंत्रं जयकामः तं
त्रंकृत्वा संदानंव आदानेनेतिसूक्ताभ्यांभागा पाशासंपात्यानिमंत्र्यसेनाक्रमेषुवपति उत्तरतंत्रं जयकामः इदंकर्मकुर्यात् ज
यकर्मणिगावंत्रेन अस्मिंनस्थितिराष्ट्रावगमनेयावत् तंत्रंकृत्वा संदानंव आदानेनेतिसूक्ताभ्यांभागमीजान्याशानि गिरा।
लेकृत्वा संपातवतोन्कृत्वा अभिमंत्र्यसेनाक्रमेषुवपति उत्तरतंत्रं स्वसेनाअभयकर्मउच्यते मर्माणिते इत्यस्यासंत्राहं
मभिमंत्र्यराजानंपरिधावयति अभयकामः अभयंद्यावापृथिवीतिसूक्तेन सप्तर्षीन्यजते प्रतिदिशंसेनायाः अभयं
द्यावापृथिवीतिसूक्तेनप्रतिदिशंसेनाया उपतिष्ठते श्येनोसीतिसूक्तेनसप्तऋषीन्यजते उपतिष्ठतेसेनायाः प्रतिदिशंवत
र्षुदित्तकुर्यात् संग्रामेवर्तमाने सप्तमेध्याये अभयंद्यावापृथिवी श्येनोसीतिप्रतिदिशंसप्तऋषीनभयकामं यजतेउपति।
ष्ठते एकस्मिन्स्थानेवाकर्मप्रयोगेकुर्यात् दिग्भिःमुखानितंत्राणिकृत्वायजेत सूक्तेविकल्पः उपतिष्ठतेस्वस्थानेऊर्ध्वः
भि२ स्थितः दिग्भिःमुखस्त्रवर्षुदित्तकुर्यात् समासेसेनाअभयकर्म उक्तमग्निमंथनमादौ इंद्रेत्यादिः सपत्नं अथसपत्नक्षय।
णीकर्मउच्यते अथापसपत्नक्षयणीकर्मकुर्यात् नयाममध्ये तंत्रविकल्पः हस्तहोमवान् इंद्रोमंथत्वितिसूक्तेन अस
अश्वत्थस्यसमिधआदधाति। शत्रुक्षयो भवति। इंद्रोमंथत्वितिसूक्तेन बधकसमिधआदधाति। सेनाग्नौ सर्वत्र। इंद्रो मंथत्वितिसूक्तेन एरंडसमिधआदधाति। इंद्रो मंथत्विति सूक्तेन खदिरसमिधआ
दधाति। इंद्रोमंथत्विति त्रायंसूक्तेन शरसमिधआदधाति। सेनाग्नौसपत्नक्षयणीसमाप्तं। शत्रुक्षयो भवति।। कर्मविकल्पस्य तंत्रंकृत्वा। इंद्रोमंथत्वितिसूक्तेन भागंपाशांसंपात्याभिमं
त्र्यसेनाक्रमेषु भवति। सर्वत्र कुर्यात्नामिमंत्रणं। पाशादिषु। उत्तरतंत्रं। तंत्रंकृत्वा इंद्रोमंथत्वितिसूक्तेन इंगिडाल कृतपाशान्संपात्याभिमंत्र्यसेनाक्रमेषु वपति। तंत्रंकृत्वा अभ्याताना तंत्रंकृत्वा इं

ॐ ११

यानि कृतानि संपात्याभिमंत्र्य सेनाक्रमेषु वपति तंत्रं कृत्वा इंद्रो मंथतु इति सूक्तेन भंगानि तालानि संपात्याभिमंत्र्य सेना
क्रमेषु निखनति ततउत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा इंद्रो मंथतु इति सूक्तेन बाधकदंडानि संपात्याभिमंत्र्य सेनाक्रमेषु वपति उत्तरतं
त्रं समाप्तानि जयकर्माणि स्वाहेभ्यः इत्यमित्रेभ्यः इत्यादिनीललोहितसूक्तान्तं तेसर्वकर्मसु भवंति आदौ उक्तं अथ शुभंज
यकर्माणि उच्यंते ये बाहवः इत्यनुवाकं युद्धकाले जपति कर्ता आज्यतंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाकेन एषदाज्यं जुहो
ति ततः आज्येनोत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाकेन सक्तून् जुहोति ततः सांग्रामिकस्योत्तरतंत्रं सांग्रामिकं तं
त्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाके धनुरिध्मेषु एषदाज्येनाक्ताः धनुः समिध आदधाति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनु
वाकेन इध्मेषु एषदाज्येनाक्ताः इषुसमिध आदधाति उत्तरतंत्रं आज्येन पूर्वतंत्रं कृत्वा ये बाहवः इति अनुवाकेन एष
दाज्येन धनुः संपातयति मंत्र्याभिमंत्र्य योद्धे प्रयच्छति ततः आज्येनोत्तरतंत्रं आज्येन पूर्वतंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाके
न भंगपाशान् एषदाज्येन संपात्य कुठोभिमंत्र्य सेनाक्रमेषु वपति आज्येनोत्तरतंत्रं सर्वत्र पाशेषु अश्वस्य कृते भंग
तालेषु बाधकदंडेषु वत्सरूपपात्रेषु च अंगिडालंकरणे कृष्णावमंत्रणे ऊर्णाच तंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाकेन मौंजपाशान्
संपात्याभिमंत्र्य एषदाज्येन सेनाक्रमेषु वपति उत्तरतंत्रं आज्येन तंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाकेन आमपात्राणि एष
दाज्येन संपात्याभिमंत्र्य सेनायुद्धस्थाने वपति आज्येनोत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाकेन त्रिषंधीनि लोहम
यानि संपात्याभिमंत्र्य सेनाक्रमेषु वपति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा ये बाहवः इत्यनुवाकेन वज्ररूपाणि संपात्याभिमंत्र्य सेना

19

क्रमेणावपति । तंत्रं कृत्वा ये वाहव इत्यनुवाकेन बलरूपेणोदकमयानि ग्रर्थेदिर्दूपाणि संपात्याभिमंत्र्य सेनाक्रमेणावपति
उत्तरतंत्रं । तंत्रं कृत्वा ये वाहव इत्यनुवाकेन शितिपदीं संपात्याभिमंत्र्य सेनाक्रमेणावपति । उत्तरतंत्रं । तंत्रं कृत्वा ये वाहव
इत्यनुवाकेन शितिपदीं पृषदाज्येन संपात्याभिमंत्र्य उपासंगात्तत्रियायदर्भरज्ज्वादंडे बध्नाति । आज्येनोत्तरतंत्रं । सांग्रा
मिकं तंत्रं कृत्वा ये वाहव इत्यनुवाकेन द्वितीयां शितिपदीं संपात्याभिमंत्र्य सेनां प्रतिक्षिपति । उत्तरतंत्रं । ततः सेनाउत्सर्गः
अवभृथश्च शत्रूंजित्वा कर्मसमाप्तिं करोति । सर्वत्र कर्मणां विकल्पः । अनेन कर्मणा अवश्यंजयो भवति । अथ राष्ट्रप्रवेशनागम
नकर्मविधिं वक्ष्यामः । स्वराष्ट्रेयो निःक्रांतः शत्रूणां पुनः प्रवेशमिच्छति । तस्येदं कर्म । आज्यतंत्रं अभ्यातानानां तं कृत्वा अस्मि
न्वस्मिन्निति सूक्तेनानुशुष्कानां व्रीहीणां आवस्कनैः कांपीलैः शृतं साहृपवत्सगेदनं संपात्याभिमंत्र्य राजानमाशयति । अ
भ्यातानाद्युत्तरतंत्रं । राष्ट्रउद्वासितस्येदं कर्म प्रवेशार्थं । अनेन कर्मणा स्वराष्ट्रप्रवेशो भवति । सर्वस्यां मर्दितायां भूमौ
पादैर्निःक्रांतो राजा च यदा इदं कर्म करोति । राष्ट्रप्रवेशनकामः आनशुष्कलूनपुनरुत्थितः छिन्नानकयानि पुनरुत्थि
तानि आवस्कानि । अभ्यातानानां तं कृत्वा अभीवर्तेनेति चतुर्भिर्ऋग्भिः रथचक्रनेमिमणिं अयः सीसलोहरजततांबवेष्टि
तां हेमनाभिं वासितं कृत्वा सूक्तउक्तवर्हिषि कृत्वा पृतच्चं संपात्याभिमंत्र्य उदसौ सूर्य इति द्वाभ्यां बध्नाति । उत्तरतंत्रं । अ
तिक्रांते अर्द्धमर्दितेन राष्ट्रे इदं कर्म । अनेन कर्मणा राष्ट्रवृद्धिश्च भवति । अविकृद्दृह्यदात्वा गामिति सूक्ताभ्यां सेनाकारं
ग्ररोऽशुं अभिमंत्र्य दर्भेषु उदके शुनि नयति । ततो लोष्टेन पूरयेत् । तंत्रं कृत्वा अविकृद्दिति सूक्ताभ्यां हीदनं संपा
त्याभिमंत्र्य राजानमाशयति । दर्भस्थाने मूलिकाभिस्तरणे उत्तरतंत्रं । तस्मात् स्थानात् संभाराहरणं । यस्मात् निःक्रांतो रा

ॐ ज्ञातिस्त्वणांप्रातरग्नितेपुरोडाशोभूत्विते पुनरत्रराज्ञाप्रवेशंलभते विज्ञानमेतस्यपुरोडाशंकर्मविज्ञानार्थं समासानि
२९ राष्ट्रप्रवेशकानिकर्माणि अथपुष्यंप्रवेशोभवति अक्षयंवास्तुर्वाविघ्नंदेवोपद्यातोवाशत्रवोभवति अथपुष्यंप्रवेशोभव
तीत्यर्थः राजकर्माण्येवंवर्तंते समाप्तंस्वराष्ट्रप्रवेशनकर्म सप्तमीकंडिका अथातश्चाभिषेकउच्यते अभ्यातानां
तंकृत्वाशांत्युदकविधानेनशांत्युदकंकरोति महानद्याउदकेनवनपुष्करिणीनांसमुद्रकेन देवखातोदकेनदिव्योद
२० केनच उदकानांविकल्पःसमुच्चयोवाशांत्युदकंप्रादिष्टानांस्थालीपाकंश्रपयित्वानद्योदकेनसमुद्रोदकेनच वेद्यां
दक्षिणतःदर्भानास्तीर्यतत्रोपरिष्टात्स्थितंराजानंभूतोभूतेष्विति सूक्तेनशांत्युदककलशमभिमंत्र्यपुरोधाराजानमभि
षिंचति अभिषिक्तस्ततःवेद्यांव्याघ्रचर्मास्तीर्यतत्रराजानमारोहयति भूतोभूतेष्वितिसूक्तेनउदपात्रंउभावप्यासिं
चति धाराउदकेनसहैवनाविति राजाब्रूते अहंभूयासंयोऽस्मिकृतमिति ततःस्थालीपाकंभूतोभूतेष्विति सूक्तेनजुहु सपात्याभिमंत्र्यशयति ततोभूतेभूतेष्विति सूक्ते न२। हि त्र
यमारोहांपराजितांप्रतिपादयति पुनर्गृहेआगत्यअभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं सहस्रंगवांदक्षिणा ग्रामवरंच अभिषे
कः समाप्तः मंडलिकस्यासमंतस्यपुवराजस्यसेनापतेश्चअन्यस्यकस्यचिदभिषेकस्यअनेनविधानेनकर्तव्यं त
स्याविच्छेदंकर्म अनेनकर्मणाराज्यवृद्धिर्भवतिपिशेष्वाहितवरणेकृतेसतिअभिषेकः कार्यःअभिषेकादनंत
रंहूतावेक्षणं आरात्रिकंराजकर्माणिपिशराज्यादीनिप्रत्यहंकर्तव्यानिविधानेनसुवर्णादिदानानिददाति अथाभि
षेकमहानवमी इंद्रोत्सवराज्याभिषेकदिनेप्रतिवर्षंहोमोत्सर्गः कार्तिक्यांप्रतिवर्षं ॥ सर्वहोमाभिषेकउच्यते महाभि
षेकविधिंव्याख्यास्यामः ससर्वहोमस्य अभ्यातानांतंकृत्वाततःशांत्युदकंकरोति चतुर्णांसागराणांतुमहानदी

नं भूतस्य च तेनोदकेन शांत्युदकं करोति विधानेन उदकेन चर्म स्थापयति ततः दक्षिणतो वेदैः षड्भां स्तृणाति मंत्रिका
यथा लोके अभिषेकः तस्योपरि दर्भान्स्तृणाति तत्र राजनि उपविष्टे सति भूतो भूतेष्विति सूक्तेन शांत्युदकेन राजानम
भिषिंचति ततः षड्भायां वर्षीयसि वैयाघ्रे चर्म स्तृणाति तस्मिंस्तत्र राजानमारोहयति भूतो भूतेष्विति सूक्तेनोदपात्रं समा
सिंचति राजा ब्रूते सहैव नाविति पुरोहितो ब्रूयाद्योऽडुःकृतमिति ततः पुरोहितः सूक्तं जपति चत्वारो राजपुत्रास्ता
स्यादृष्टक्पादे पुरुगृहीत्वा सभामध्ये निदधाति दासः पादौ प्रक्षालयति राजकीयो महाशूद्र महालं नं ददाति पुरोहितो
भूतो भूतेष्विति सूक्तं जपति राजा द्यूतक्रीडां करोति पुनः पुरोहितः सूक्तं जपति एकोदायस्त्वत्वर्णा वर्णानां त्रयदायादा
राज्ञः सर्ववर्णानां पालयते राजा वैश्यः राजानमुपतिष्ठति उत्तरजाऽऽयमितिमंत्रेण ततो राजा ब्रूते ब्राह्मणाय अनुज्ञा
माह एतैर्मंत्रैस्ता प्रतिपद्यते ततः स्थालीपाकं भूतो भूतेष्विति सूक्तेन संपात्याभिमंत्र्य राजानमाशयति भूतो भूतेष्वित्यने
न अश्वमभिमंत्र्य आरोहाय राजितां पादयति पुनः स्वयं प्रयच्छति ततो मधुमिश्रमिष्टमन्नं ब्राह्मणान्भोजयति तंत्रेक्षा
त्वा भूतो भूतेष्विति सूक्तेन रसात्संपात्याभिमंत्र्य राजानमाशयति अभ्यातानानाज्ञेन रतेनं सहस्रं गवां ग्रामवरस्य ददाति
णा ततः स्त्रीणां गृहे याति तत्र मधुपर्को देयः महाभिषेकः समाप्तः अतः प्रभृति राजकर्माधिकारः कृतावेक्षणं पुरोहि
तकर्म आराधिकनक्षत्रपूजा गृहयज्ञादिकं कर्तव्यं इममिंद्र वर्द्धय क्षत्रियं म इति त्रिष्टुभं प्रातः प्रातरभिमंत्रयते इममिं
द्रेति उदपात्रं समासिंचति उदकधारायास्ततो राजा ब्रूयात् सहैव नाविति ततः पुरोहितो ब्रूयाद्योऽडुःकृतमिति ततः
पुरोहितः सूक्तं जपति परिधत्तेति द्वाभ्यां वस्त्राण्यभिमंत्र्य राजानं परिधापयति ततः सविता प्रसवानामिति सूक्तेन पे

ॐ रोहितेवर्षेपन्नूक्ष्द्देणाग्राह्यताः समिधआदधाति अथर्वांगिरसपुरोहितोभवतीति गोपथब्राह्मणोक्तं राजकर्म
२१ सपंचगृहीतमाज्यं सर्वत्रहस्तिग्रासनादीनिअभिषेकांतानि राजकर्माणि इदमहमितिद्वाभ्यामृग्भ्यां उपनयनतंत्रेअ
ग्निन्वस्वितिगणस्थानेक्षत्रियमभिमंत्रयते क्षत्रियस्योपनयनेविशेषंसमानं तदाहक्षत्रियंसावित्रींवाचयेदिति
समानंक्षत्रियस्योपनयनकर्म तत्रश्लोकः मेधासंपदकर्माणि सांमनस्यंचवर्चसं क्रमाद्वराजकर्माणिद्वितीयेऽध्या
II येमहर्षिणा नवमीकंडिका द्वितीयोध्यायःसमाप्तः निर्ऋतिकर्मणोविधिंवक्ष्यामः आग्रहायणिकर्मभ्योयावत् पौ
र्णमास्यांरात्रौनिर्ऋतिकर्मकुर्यात् कृष्णवसनपरिहितोग्निंगृहीत्वाउदकांतेगत्वानाव्यापरिविदित्वाग्निंप्रज्वालये
त्रिषप्ताइतिसूक्तेनभक्तंसंपात्याभिमंत्र्याश्नातिनतंत्रं घ्राणपेटंगतेनिखनेत् तत्रोपरिअपांसूक्तैःस्नात्वाप्स्वकृष्णसंजहाति
२। अहतवसनोभूत्वाउपस्थ्योपानहौ ततोगृहेआगच्छति ततःसंपदंपौष्टिकंवाकुर्यात् केवलंवाकुरुते कृष्णवस्त्र
परिहितोविस्तुच्यजरत्युपानहौवासेनहस्तेनजरत्कं गृहीत्वादक्षिणेनहस्तेनशालात्तृणपूलकेग्निंकृत्वाजीर्णवीरिण
ग्निंप्रज्वाल्यअप्रदक्षिणीभूत्वानिर्ऋतिदिशमभिमुखोभूत्वायेत्रिषप्ताइतिसूक्तेनआज्यंसकृज्जुहोति आग्नेयीकस्त्रोपानत्
को० ८ हौप्रहरति ततःउदकेतेनाव्यायादक्षिणावर्तेघ्राणपेटंनखनेदपांसूक्तैरवसिंचम्यप्स्वकृष्णंसंजहाति अहतवसनउप
च्यो मुच्योपानहौततोगृहमागच्छेति पूर्वस्यांपौर्णमास्यामस्तमितेकृष्णवस्त्रैःपरिहितोग्निंगृहीत्वावीरिणस्तंबेग्निंप्रज्वा
ल्यअयंतेयोनिरितिसूक्तेनव्रीहीन्शर्करामिश्रान्सकृज्जुहोति आनोभरमापरिष्ठेति सूक्तेनधानाशर्करामि
श्राः सकृज्जुहोति अयंतेयोनेरानोभर इतिद्वाभ्यांसूक्ताभ्यांमहपिटकेनतृतीयामाहुतिंजुहोति ॥

ल २।

ततः उदकांते शापेटं निखनेद्दर्पां सूक्तैरेव सिंचति अपस्तूक्तं संजहाति पूर्वस्यां पौर्णमास्यामस्तमित उदकांते कृष्णवैलपरि
हितो निर्ऋतिकर्माणि प्रयुंक्ते काकजंघायां लोहकबंधाकंटके शूरोदशं कृत्वा निर्ऋत्याभिमुखो भूत्वा प्रपतेत इत्यृचा काकं
विसर्जयति नाभ्यायादक्षिणावर्त्तं शापेटं निखनेद्दर्पां सूक्तैरेव सिंचत्यपस्तूक्तं संजहात्यहतवसनश्च उपस्थाय पानहौ ततो
गृहमागच्छति पूर्वस्यां पौर्णमास्यामस्तमित उदकांते कृष्णवैलपरिहितो निर्ऋतिकर्माणि प्रयुंक्तै कारयित्वा नीलं वस्त्रम
धः परिधत्ते रक्तं वस्त्रमुपरि आच्छाद्य शुक्लं वस्त्रमुत्तरीयं कृत्वा यामालक्ष्मीरिति ऋचा लोहखड्गेन सह उभौ शं उदके प्रक्षिपति
वामेन हस्तेन पकग्रा तं लक्ष्म्य इत्यृचा वामेन हस्तेन रक्तं वस्त्रं लोहखड्गेन सहाप्सु क्षिपति एताएनाघाकं क्षिपात्यृचा नीलं
वस्त्रं लोहखड्गेन सहाप्सु क्षिपति वामेन हस्तेन शापेटं निखनेद्दर्पां सूक्तैरेव सिंचत्यपस्तूक्तं संजहाति अहतवसनो भूत्वा उपा
नहौ परिधाय गृहे आगच्छति ततः कर्माणि कुर्यात् पौष्टिकानि संपदानि च समाप्तानि निर्ऋतिकर्माणि एव प्रधानानि क
र्माणि एवं निर्ऋतिकर्म कृत्वा ततः संपादे शपौष्टिके स्वाधिकारः प्रतिकर्म वा केवलं वा निर्ऋतिकर्म पापनत्यार्थं करोति।
निर्ऋतिकर्म पापनत्यार्थं करोति निर्ऋतिकर्मणां क्रमो पनास्ति पंचानां मध्ये एकं कृत्वा ततः पौष्टिकानां प्रयोगः सं
पदानां च पूर्वस्य ब्रह्मचारिणो पदाति पूर्वस्य विद्या कर्मणादीनि पौष्टिकानि एतास्तपते आभि षड्भ्यः कर्मभ्यो यावत्
उं पुष्टिकर्मणां वक्ष्यामः तं अंकृत्वा हविः तदर्भसंस्तरणं करोति अप्पातानां तं समानं ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन ऊत्पाय स्थालीं सा
लीपाकं करोति अप्पातानां तं समानं। ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन ऊत्पाय स्थालीं क्षीरोदनं स्थालीपाकं संपात्याभिमंत्र्य आ
तिकारयिता अप्पातानापुत्र तंत्रे एतत्कर्म चैत्र्यां पौर्णमास्यां कुर्यात् अथवा विज्ञानतत्त्वे कुर्यात् नित्यं चैवीकर्म ॥

ग्प्राज्प२

क्षीरोदनं

भत्रे

ॐ येविषमाइतिसूक्तेनचतुर्तेनोक्ताः पालाशादिसमिधआदधाति एतदपिविज्ञाकर्मनित्यंच नाम्नदीसंगमंगत्वा
२२ तत्रकृत्वायेविषमाइतिसूक्तेनसंपात्याभिमंत्र्यपश्चादग्नेः भूमौप्रतिष्ठाप्यपश्चवन्मुखेनाश्नाति नष्टस्नेन अस्नातानां
मुतबवतंत्रं त्रिरात्रंकर्मभवति एवंकर्मप्रत्यहंतंत्रं तद्वत्तेजस्कामः पुष्टिकामश्च समानेतेजोव्रते अस्नातानांतंकृ
त्वाआपोहिष्ठाशंनोदेवीब्रह्मजज्ञानमनामायेअस्यवामस्यानुवाकोयोराहितन्नाभमइतिद्वेमूर्द्धदिमिति द्वेसूक्तेविषास
हिमित्यनुवाकः एतैःक्षीरोदनंसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं सर्वत्रआपोहिष्ठेत्यादिसलिलगणोज्ञातव्यः
अथसंस्थानान्युच्यते सलिलैःऔदुम्बरसमिधआदधाति सलिलैःपालाशसमिधआदधाति सलिलैःकर्कंधुसमिध
आदधाति सलिलैःव्रीहीन्जुहोति सलिलैस्तिलान्जुहोति तंत्रेसलिलैःक्षीरोदनंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयति तंत्रेस
लिलैःपुरोडाशंसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयति तंत्रेसलिलैः[illegible]रसान्संपात्याभिमंत्र्यभक्षयति सलिलैः
त्रिरङ्गोमिप्रक्षालयति सलिलैःत्रिरग्निमुपतिष्ठते अस्नातानांतंकृत्वासलिलैःस्नात्वापाणिभ्यांदयालोहितरसमिश्र
मश्नाति ततउत्तरतंत्रं ॥ इतिसंस्थानानिकर्माणि अथानेगाध्वनपुष्टिकर्माण्युच्यते ब्रह्मजज्ञानमनामायेसू
क्तेनआज्यंजुहोति तंत्रे ब्रह्मजज्ञानमितिचतुर्दशर्चेनपालाशादिसमिधआदधाति अनेनसूक्तेनपुरोडाशंजुहोति
पयोवाउदौदनःपायसपक्वव्रीहिःयवतिलान्धानाःकरंभश्चाज्यात् एतेषांविकल्पेनहोमः इहसहोमेतंत्रविक
ल्पः इतिप्रस्थानकर्म यदाग्रामंगच्छतितदाएतत्कर्म यदाग्रामंगच्छति तदाएतत्कर्मकुर्यात् यथार्थयाचतेतदाइ
च्छाकामएतत्कर्मकुर्यात् अथवानिःकामोपिकरोति अथसर्वकर्मसर्वफलकर्मव्याख्यास्यामः अस्नातानांतं

कृत्वा तत्र चत्वारस्थलकापालाग्निसंधिं तं चत्वारो दर्भस्थलकाष्ठतिर्यग्गेन जुहोति एकं समिद्भारकं द्वितीयं तस्योपरि दर्भमा
दधनेरपि तथैव च अष्टौ उपर्युपरि कृत्वा ततो ब्रह्मजज्ञानमिति चतुर्दशेनाज्यं जुहोति ततो धूमं भक्षयति लेपं स्ना
स्नाति अस्नातानां गुरुतरं तंत्रं सावित्रिकस्याग्नेः प्रणायिनी अथवा गृह्यस्याग्नेः एतत्कर्म करोति यत्र धान्यसुवर्णलक्ष्मीय
शोभा मेधा यशः कर्म स्वर्गकाम आपूर्वं लब्धं तत्संपद्गामकूपादिपत्नीप्राधान्यमभयस्वस्त्ययनविजयपुष्टिहवरस्त्रीहि
एयरत्नादि संपद्यते समुद्रइत्याचत्तत्कर्मेतिवचनात् प्रथमा कंडिका अथ गवां रोगेषु गवां पुष्टिप्रजननेषु वश्या
ति कथ्यते अंबयो यंति आपो हिष्ठा शन्नो देवी रिति त्रैः सूक्तैः लवणमभिमंत्र्य गावः पाययति ब्रह्मजज्ञानेन प्रथमेन लव
णमभिमंत्र्य गावः पाययति आगाव इति सूक्तेन लवणमभिमंत्र्य गावः पाययति एकाचम इति सूक्तेन लवणमभिमंत्र्य
गावः पाययति वन्ध्या गावो भवंति द्वारगंडमालादिरोगे एतत्कर्म गर्भग्रहणार्थं एतत्कर्म भवंति अंबयो यंति आ
पोहिष्ठा शन्नो देवी रिति त्रिभिः सूक्तैः रुद्रामभिमंत्र्य गाः पाययति आगाव इति सूक्तेन उदकं अभिमंत्र्य गावः पाययति
एकाचम इति सूक्तेन तडागमवकृष्य ततो गाः पाययति समास्तानि पुष्टिकर्माणि गवां सर्वार्थानि पुष्टिकर्माण्युच्यंते
द्वाभ्यां महानदीभ्यामुदकमाहृत्य सर्वं स्नानमुपासेचत् कूपतडागायुदकं तत्रैव प्रक्षिपति तेनोदकेन मिश्रधान्यं श्रप
यित्वा अस्नातानां तं कृत्वा संस्रवं त्विति मिश्रधान्यं संपात्याभिमंत्र्य आस्नाति तत उत्तरतंत्रं पुष्ट्यर्थी अस्नातानां तं कृत्वा
महानदीभ्यामुदकेन सक्तुमंथं कृत्वा दधिमधुनि निक्षिप्य संस्रवं त्विति सूक्तेन संपात्याभिमंत्र्य आस्नाति उत्तरतंत्रं पु
ष्ट्यर्थी अथ लक्ष्मीकर्म व्याख्यास्यामः अस्नातानां तं कृत्वा यस्य गृहे अस्ति तस्य गृहात् व्रीह्याज्यपर्यआहार्यत्नीरोर

२४

ॐ नेऽवपयित्वा संसंस्रवं त्विति सूक्तेन संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा श्रीमतो गृहात् गोमयमाहार्य ततः श्रेणाव
२३ यित्वा त्रिवृति गोमयपरिचये घृतं सान्नपवत्स ओदने संसंस्रवं त्विति सूक्तेन संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं समाप्य
लक्ष्मीग्रामिकर्म लक्ष्मीकर्मकृते लक्ष्मीभवति अथ सप्तदश इदं कर्म क्रियते पुष्टिकर्म अलक्ष्मीविनाशकर्त्ता एवञ्चान्ते पूर्णा
23 पेटमालिशामस्तु निवधात त्वामिंणीय स्तोरभकेति सूक्तेन भक्ष्यं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति तंत्रं कृत्वा पुष्ट्यर्थी अभ्यातानां
तंत्रं कृत्वा स्तोरभकेति सूक्तेन खडितयवानां सक्तुं अजाया दध्युदकेन संमीय संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं तृण
नां ग्रंथीन् कृत्वा तान्ग्रंथीन् वृक्षहृणानूपक्रामति उदाव्रजति स्तोरभकेति सूक्तेन उदपात्रे विहनति प्रत्यृचं तेनोदपात्रेण
स्नानं कृत्वा पुत्रं प्रक्षालयति पुष्ट्यर्थी गोष्ठकर्मणां विधिं वक्ष्यामः तंत्रं कृत्वा प्रहयंत्व पशव इति सूक्तेन गोः पीयूषं क्षी
रामिश्रितं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं पुष्टिकामः तंत्रं कृत्वा संवो गोष्ठेनेति सूक्तेन गृष्टेः पीयूषं क्षीरम
मिश्रितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य गोपतेः अश्नाति उत्तरतंत्रं प्रजावतीरित्येका पदत्तास्य इति द्वितीयां गृष्टेः पीयूषं क्षीरम
मिश्रितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य गोपतेः अश्नाति उत्तरतंत्रं अभ्यातानान्तं कृत्वा प्रजापतिश्च परमेष्ठी चेति सूक्तेन प्रथम
प्रसूतायां गोः तस्याः पीयूषं वत्सलालामिश्रितं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं प्रहयंत्व पशव इति सूक्तेन गा अ
भिमंत्र्य प्रददाति सर्वपुष्टिकामो ऽनुवर्तते संवो गोष्ठेनेति सूक्तेन गां अभिमंत्र्य ददाति प्रजावतीः पदत्ता इति द्वाभ्यामृग्भ्यां
गां अभिमंत्र्य प्रददाति प्रजापतिश्चेति सूक्तेन गामभिमंत्र्य ददाति प्रहयंत्व इति सूक्तेन उदपात्रमभिमंत्र्य गोष्ठमध्ये निनयति
गोपादे पांसुकटं वामेन हस्तेन कृत्वा दक्षिणेन हस्तेन अर्द्धं विकिरति पुष्ट्यर्थी संवो गोष्ठेनेति सूक्तेन उदपात्रं अभिमंत्र्य गोपा

सर्वं चतुर्थेऽहनि अभ्यातानांतं कृत्वा संवो गोष्ठेनेति सूक्तेन संपात्याभिमंत्र्याश्नाति
ततउत्तरतंत्रं ३

टेनिनयति सगुल्पसखेनादिधिषायाइंदतिरेणनमेतिपति प्रजायैरितिद्वाभ्यांअश्मांउदपात्रनिनयति सगुल्पसखेनाधिष्ठा
याइंद्रतिरेणनविलिपति प्रजापतिरितिसूक्तेनउदपात्रंअभिमंत्र्यनिनयति सखेनगोपाटेपांशुकूटं कृत्वाअर्इंदतिरेणन
विलिपति सारूपवत्सेउदनेआकृत्पिंडान्गुग्गुलुवणंप्रक्षिप्यततः पश्चादग्नेर्निखनति त्रिरात्रंयावत् चतुर्थेउअभ्या
तानअभ्यातानांतंकृत्वाएहयंत्विति सूक्तेनसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं पूर्ववच्चतुर्थेऽहनितंत्रंकृत्वाप्रजावती
रितिद्वाभ्यांसंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वाप्रजापतिश्चेतिसूक्तेपूर्ववत्सारूपवत्संचतुर्थेऽहनिसंपा
त्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं समासमानिगोष्ठकर्माणिगोष्ठुशांतिसमासमानि अथसर्वकाममणिर्गुणोति
रुच्यते अभ्यातानांतंकृत्वाआपमगन्मणिमणिरितिसूक्तेनपालाशमणिंवासितंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति अ
योदधृपादयस्तिस्रोदधिमधुविवासयित्वाबध्नाति इतिपरिभाषावचनात् पालाशादिचतुर्थमणिस्सर्वबध्यते पु
ष्टिकामोतेजस्कामोबलकामोआयुष्कामोधनकामश्च ततउत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वाआपमगन्नयंप्रतिसरोमणिरित्यर्थ
त्रि ५ सूक्तेनतिलकर्माणिवासितंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति ततउत्तरतंत्रं अभिचारदोषेषुपुष्टिधनकामार्थधर्मवी
र्यआयुष्यकृत्वाप्रतिसरणार्थयशोर्थायार्थसपत्ननाशार्थरोगेविजयार्थीबलकामोमंगलार्थश्च अभ्यातानांतंकृत्वा
अयंमेवरणोमणिरित्यर्थसूक्तेनवरुणमणिंवासितंसंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति [illegible] उत्तरतंत्रं शत्रुक्षयकामः रक्षार्थअ
भिचारेजयार्थकामोयशस्कामःपुष्टिकामश्च अभ्यातानांतंकृत्वाखदिरपलाशमणिंन्निवासितंकृत्वाहिरण्यवे
ष्टितंकृत्वापतमिध्ममित्युपसमाधायतमिमंदेवताइतिवासितमुह्यआसायअरातीयोरित्यर्थसूक्तेनसंपात्या

ॐ
२५

अभिमंत्र्य ब्रह्मणा तेजसेति बध्नाति खदिरपालाशमणिं ततउत्तरतंत्रं सर्वकामार्थसिद्धिमणिः सर्वकामः तंत्रं कृत्वा उत्तमो अस्यो
षधीनामिति सूक्तेन पलाशमणिं वासितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य पुण्याहांते बध्नाति उत्तरतंत्रं पुष्टिकामोऽयं मणिः तंत्रं कृ
त्वा अतितान्स्त इत्यृचेन यवमणिं त्रिवासितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं पुष्ट्यर्थी पुष्टिकामाधिकारो वर्तते आ
तृतीयाध्यायापरिसमाप्तिं यावत् समाप्तानि मणिशांतिं अष्टकाकर्म पुष्टिकर्माण्युच्यंते पुष्टिकामो वामित्यं वा अष्ट
काकर्म कुर्यात् माघाष्टकायां पूर्वाह्णे यज्ञोपवीती यजमानिवेशनं सम्मूहयति उपवत्स्यद्भक्तमशित्वा स्नातोऽहतवस
नः प्रधुं कैराग्नौ वशामंत्रं पाकयज्ञविधानं धानादीनां अर्पणं कृत्वा ततः आज्यभागांते कृत्वा ततस्रुवस्त्वादग्नेः प्रतीची
नां धारयति पश्चादग्नेः प्राङ्मुख उपविश्य पत्नी रश्मीपशूनां स्तदकं करोति ततः प्रथमादस्रुवा स सेति सर्वेण सूक्तेन तिस्रः व
पां जुहोति त्रिः सूक्तावृत्तिः ततः प्रथमाहस्रुवा स सेति सर्वेण सूक्तेन तिस्रः पश्चादाहुतीर्जुहोति त्रिः सूक्तावृत्तिः ततः प्रथ
माहस्रुवा स सेति सर्वेण स्थालीपाकं जुहोति त्रिः सूक्तावृत्तिः ततः अष्टकायामष्टकां होमाञ्जुहुयात् स्वाहवीविधिना
दीनि आज्यमिश्राणि पक्वं कृत्वा विंशति पिंडिकां यशोर्द ह्लिणं वा कृत्वा निर्लोमं सव र्मसाव रं प्रत्ताल्पासद्य ततः अभ्या
तानां तत्कृत्वा प्रथमाहस्रुवा स सेति पंचभिरायमगन्निति च तस्मिभि कत्वा श्लेति विश्वाहमष्टाविद्यु द्द्रत्यष्टादशी
अहोरात्राभ्यामित्सूना विंशी इडायास्पदमिति द्वाभ्यां विंशी दक्षिणं वा अंगं जुहोति पूर्णा दर्वे इति सदर्वीमेकविंशा
ततः अभ्यातानानि कृत्वा धानाः करंभ इत्यादीनि हविः अष्टानि आज्यमिश्राणि कृत्वा प्रथमाहस्रुता स सेति स
र्वेन सूक्तेन तिस्रः आहुतीर्जुहोति त्रिः सूक्तावृत्तिः अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं ततः पश्चादग्नेर्वीरयतः संविशति स्वपिति

प्रभाते उत्तिष्ठति पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशमिति स्मरति ततः आऽहं मातरं नोदीक्षुं वै इत्यष्टकाकर्म अष्टिकामो वा नि
त्यं वा करोति द्वितीया कंडिका कृषिकर्म वक्ष्यामः तंत्रे कृत्वा सीरा युंजंतीति सूक्तेन युगलांगलेव भाति सीरा युंजंतीति
सूक्तेन युगमस्य दक्षिणतः वृषभं युनक्ति पदिघृणीकेति मंत्रेण उत्तरतः द्वितीयं वृषभं युनक्ति कीनाशा अश्रं तु यं तु वाहा
निति पादेन अन्यांश्च वृषभान् युनक्ति षड्गवं हलमिति वचनात् अश्विना फालमिति त्सरुचालो इत्यत्र समभिमृश्य हलमुत्खिद
दाति ततः सीरा युंजंतीति सूक्तेन कर्ता हलेन कृषति सूक्तं समाप्य ततो हलाहालिकाय प्रयच्छति तिस्रः सीताः प्रा
चीः हालीः कृषति कल्याणीर्वाचो वदंतः शुनाहादीनि च सीते वंदामहे त्वेत्यृचा कर्तानुमंत्रयते त्रिभिस्त्राहृतिः उत्तर
स्मिन्सीतायाः अंते कृत्वा तत्र आज्यभागांतं पाकं तंत्रे कृत्वा सीरा युंजंतीति सूक्तेन इंद्रदेवत्यं पुरोडाशं जुहोति इंद्रदेव
ताकः पुरोडाशश्चरुरूपमश्वविरुद्धपुरोडाशस्य सर्वं भवति अश्विनोः स्थालीपाकेन सीरा युंजंतीति सूक्तेन जुहोति ततः
अभ्यातानानि कृत्वा सीरा युंजंतीति सूक्तेन उत्तरस्यां सीतायां संपातानानयति उत्तरसंपातं उदपात्रे च ततः उदपात्रे
हविषां शिष्टं व्रीहीं विमृद्य निदधाति तेनोदकेन सर्वं हलमभ्यनक्ति यत्र सीता संपातिता तत स्मात् स्थानात् मृत्तिकां पत्नी
गृह्णाति हस्तेन ततः अन्यो मनुष्यः पृच्छति किं माहार्षीः ततः पत्नी ब्रूते तिभूतिमिति ततो मध्यमायां सीतायां मृ
त्तिकां निदधाति पत्नी तु सीततो लोहफालं ब्रूते ना अभ्यज्य तथैव दत्ते निदधाति ततो अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं तत्र सीता
स्विरः स्वदर्भानास्तीर्य दर्भोपरि विभक्त चमसानष्टौ अंबर चमसां व्रीहीं नू निदधाति एकैकस्याः सीतायाः दक्षिणेऽव
मसे स्त्रां प्रतिपूर्णमध्ये मधुदधि विमृद्य प्रतिपूर्णदत्ते वेणुपुरोडाशं निदधाति चमसोपरि दर्भान्निदधाति ततश्चमस

ॐ प्रांशुप्रच्छादयति मृत्तिकां दधाति तत्र ततः प्रभाते प्रवत्स्यतस्मिन्नेव तत्रैव द्वितीयेहनि कर्षयित्वा एतत्सर्वमेकं कर्म ऊ
२५ षिकर्मसमाप्तम् अथ हृषलाभकर्मोच्यते तत्र कृत्वा सीरायुंजंतीति सूक्तेन सानूपवत्सेऽोदने शाकृत्पिंडान्प्रक्षिप्य गु
ग्गुलुवरणेव प्रक्षिप्य तस्मिन्नोदने संपातान्नाभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं धेनुर्दक्षिणा हृषलाभकर्मसमाप्तं अनेन कर्मणा ब
25 हवो वृषभाः संपद्यंते अनडुहस्त्वा पदमितिवचनात् तृतीया कंडिका अथ स्फातिकरणं कर्मोच्यते शांतफलं तस्यावसितां
प्राकृतिलोष्टवल्मीकमृत्तिकां तस्मांतं च वायं त्रीणि कृदाःशांतानि मध्यम पलाशो कृत्वा दर्भेण परिवेष्ट्य शांतिपुष्टि तद्ददा
पयस्वतीरितिसूक्तेनाभिमंत्र्य वाशिपल्यं प्रकरोति पयस्वतीरितिसूक्तेन यदा यदा भक्तं राध्यते तदा तदा अभिमंत्रयते
यदा खंडने पीषणे निष्पवने रंधने परीषणे दाने च सर्वत्राभिमंत्रणं अपमानमसश्यतिरिति सूक्तेन अश्मानमभिमंत्र्य
पल्ये निदधाति अश्मानो परि व्रीन् अन्नं च मुष्टिधान्यं संप्रोक्ष्य निदधाति स्थिरधान्यमक्षयं भवति समाप्तानि स्फातिक
रणानि पुष्टिकर्माण्येव वर्तंते आगावइतिसूक्तेन संध्याकाले गा आयाती प्रत्युत्तिष्ठति यदा प्रथमं होममिच्छति तदा
इदं कर्म करोति पाकयज्ञविधानेन तस्मात्दुग्धेन इंद्रहवनाय पक्वं चरुं श्रपयित्वा आगावइति षड्भिर्ऋग्भिर्होम्या मृत्यांत्रा
यो होमाः कर्तव्याः इंद्राय त्वा जुष्टं निर्वपामि प्रोक्षणेन बर्हिर्होम विशेषः प्रजावतीः सूयवसे रुशंती अग्रेण पगच्छंति गा अनुमंत्र
यते अभ्यातानांतं कृत्वा सूर्यस्य रश्मीनितिति सूक्ताभिः द्वादशानामंश्चवधूणं संपातेन यावत्सां वध्नाति इहवत्सानिवध्नी
मइतिपादेन वत्सान्बध्नाति अयं घास इति सपादेन यासं ददाति गोष्ठाव त्से श्यश्च अभ्यातानानाद्युत्तरतंत्रं समा
प्तेगोष्ठशांतिः वशमांपदानिकर्माण्युच्यंते व्रतेषु शोकायेति ऋचाभिः कदीशामीबकुलायाम सूत्रेण वेष्ट्य हुतेनाक्ता

आदधाति त्रिर्मंत्राहुतिः समयकुशैर्नाभिः अनेनकर्मकृतेनवस्त्राणिसंपद्यंते यस्तेषोकायेत्यृचामुंजमहद्ईषीका
तिस्रोमधुनाविक्लेसेतअलिप्ताआदधाति त्रिर्मंत्राहुतिः समाप्तानिवस्त्रसांपदानि ज्येष्ठेनपुत्रेणसहभागवि
धिवक्ष्यामः उतपुत्रइत्यृचाशहकाशरहकाअभिमंत्र्यगृहंकारयेत् पुष्टिकामः [redacted] पुत्रोवासांपदंकरोति उतपुत्रइत्यृचाओडुंबर
समिधआदधाति उतपुत्रइत्यृचापालाशसमिधआदधाति उतपुत्रइत्यृचाबदरीसमिधआदधाति आवपति
व्रीहियवतिलानित्यादि ग्रामपशुपुत्रधनधान्यकामः सर्वसांपदंकुरुते पुत्रंकरोति सांपदानिकर्माणि अर्द्ध
र्चेनेत्यृचाआर्द्रपाणिर्भूत्वाघृतंनशावयामवाजपित्वापितापुत्रस्यभागंप्रयच्छति आज्ञागमपाकत्यपुत्रस्याशृङ्खे
गोधनंवभाति अग्निसंनसुखंकुरुते पुत्रभागंकुरुते अग्नेयाअमावास्याभविष्यति तस्याममावास्यायांअर्द्धमर्द्धे
त्यृचातिस्रः समिधआदधाति त्रिर्मंत्राहुतिः पुत्रस्यभ्रातरोपि अनेनविधानेनभागंकुर्यात् समाप्तंविभागक
र्मपुष्टिकामस्यात्वेकतमित्यृचारसकर्माणिकुरुते रससंपातानभिमंत्र्यप्राशयति यानिमेधाजननादीनिविहिता
निसर्वाणिविकल्पेनानयाऋचाभवंति पुष्टिकामः विक्रन्तमित्यृचासर्वत्ररसप्राशनंपरिभाषासर्वस्मिन्नथर्ववेदे
रसकर्मसु पाकयज्ञविधानेनप्रजायतयेचहंअपयित्वासपुष्पवरिष्यामितिऋचाजुहोति पुष्टिकामः अमावा
स्यायामस्तमितेरात्रौवल्मीकेशिरसिदर्भैआस्तीर्यतत्रदीपंददाति दीपोपरित्रिःआज्याहुतिर्जुहोति सुध्रुव
रिष्यामितिऋचात्रिःमंत्राहुतिः तंदुलेषुसंपातानानयति सपवत्सुदग्धंअपयति रसैरुपसिच्याश्नाति नतंत्र प

पित्तावाउतपु
त्रइत्यृचावास
वसांपदंकुरुते
४ ३

ॐ वैपाणिमास्याम स्तमिते वल्मीके शिरसि दर्भावल्लीणि धिदीपं धारयं स्त्रिर्जहोति तंडुलसंपातानानीयासैकपसिंच्या।
२९ भाति त्रिर्मिश्राहृतिः तंत्रं चतुर्थी कंडिका पुनरेकफलपुष्टिकर्माण्युच्यंते अभ्यातानां तं कृत्वा अथ अंत्र स्तदिदासेति
26 सूक्ताभ्यां मैथधान्यं भृष्टपिष्टं सक्तं अज्ञालोहितमिश्रं रसमिश्रं च संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं अभ्यातानां
तं कृत्वा अथ कमंत्र स्तदिदासेति सूक्ताभ्यां उडंबरचमसे पुरिपुष्टमैथधान्यं प्रतिप्य रसांश्च संपात्याभिमंत्र्याश्नाति
कृ मंत्रेणत्रिकालं च पूर्वाह्णाण्यस्तेजसेत्यादयो मंत्राः प्रतिमंत्रमत्ताणि सत्तचमसांवा एकं च समं पूर्वाह्णेएकं मध्याह्ने
एकमपराह्णे त्रिकालभेदाः अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा अथ अंत्र स्तदिदासेति सूक्ताभ्यां अस्तमत्पात्रियालो
हितं रसमिश्रितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य प्रादेशिनीमध्यमाभ्यां अंगुलिभ्यां प्राश्नाति ततउत्तरतंत्रं पुष्टार्थी तेत्रकामस्य
कर्मउच्यते यत्नहेतेयंकामयते तस्मिन् तेनेदं कर्म कुर्यात् तं तंत्रं कृत्वा अथ अंत्र स्तदिदासेति सूक्ताभ्यां भक्तं दधिमधुमिश्रं
संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं समाप्ते तेनकामस्यकर्म संवत्सरं ब्रह्मचर्यं कृत्वा नतो मैथुनं कृत्वा अक्तयोरेनग्रानीय
तंडुलमिश्रं कृत्वा अथ अंत्र स्तदिदासेतिसूक्ताभ्यां संपात्याभिमंत्र्याश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं पुष्टिकामः इदं संग्राम
लाभं कथ्यते द्वादशीममावास्येति तीरमतो भवति अमावास्यायां दधिमधुमतः प्रतिपदि अभ्यातानां तं कृत्वा
अथ अंत्र स्तदिदासेति सूक्ताभ्यां तस्य मूत्र [illegible] उदकदधिमधुगोमयं च पताप्यैकीकृत्य संपात्याभिमंत्र्याश्नाति मंत्रेणक
मादं नाडीत्युचा ततउत्तरतंत्रं समग्रामलाभकर्मसमाप्तं अथ समृद्धिकर्मउच्यते निशायामाग्रयणतंडुलाश्चद नु२
क्यामधुश्रिदधान्याय वानां पंक्तिरेवं यवा भयान्मसोऽप्यत्नीयमाग्रयणं कृत्वा अभ्यातानां तं कृत्वा अथ कमंत्र स्तदि

मि १ २०

के

प

उद्दनं गार्हपत्यां ग्ना
ईयेषु प्रथमं संत्रा
संततो दक्षिणा
ग्नि तंत्रं कृत्वा
दर्भैः कामै
स्तरणं तमेव
साज्यपवत्सं इ

दासेति सूक्ताभ्यां व्रीहियवानैत्रं कृत्वा विहिति गोमयपरिचये अर्पयित्वा संपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं सर्वकामः
समृद्धिपुत्रपशुधनादि अथ ससमुद्रकर्मउच्यते प्राग्देशे गत्वा गार्हपत्यदक्षिणाग्निराहवनीयेषु कर्म कुर्यात् ततो गार्ह
पत्ये अभ्यातानांतं कृत्वा ममाग्ने वर्च इति सूक्तेन साज्यपवत्सं संपात्य ततः आहवनीये तंत्रं चरुचाभागंस्तरणं ततस्तमेव उ
साज्यपवत्सं संपात्य ततः आहवनीये तंत्रं चरुचाभागस्तरणं ततस्तमेव साज्यपवत्सं संपात्य तेनैव सूक्तेन ततः पश्चात् न
ओदनमभिमंत्रणं कृत्वा ततश्नाति अथ शनैं गार्हपत्यदेशे करोति गार्हपतिप्रभृति उत्तरतंत्रं कुर्यात् व्रतग्रहणादि
करोति दक्षिणाग्निआहवनीयगार्हपत्येषु कर्म व्रतग्रहणाद्यभ्यातानांतं कृत्वा साज्यपवत्सस्य दक्षिणाग्नौ अर्पणं कृ
त्वा ममाग्ने वर्च इति सूक्तेन साज्यपवत्सं संपात्यादिषु यथाक्रमेण ततो आहवनीयगार्हपत्यं च ततो गार्हपत्यं दक्षिणाग्निं च
एकत्र कृत्वा ततो अभिमंत्र्य दक्षिणाग्निदेशे अश्नाति यथाक्रमेण उत्तरतंत्रं एवं आवहनीयगार्हपत्यदक्षिणाग्निषु व्रतोपाय
नादि अभ्यातानांतं कृत्वा साज्यपवत्सस्याहवनीये अर्पणं कृत्वा ममाग्ने वर्च इति सूक्तेनाहवनीयादि यथाक्रमेण साज्यपवत्सं
संपात्य गार्हपत्याहवनीयमेकत्र कृत्वा ततो अभिमंत्र्य अश्नाति ततो आवहनीयस्य भागे स्तरणं स्तरणे विशेषः गार्हप
त्यदक्षिणाग्निआहवनीयेषु क्रमेण पुनरेवं तंत्रं कृत्वा ममाग्ने वर्च इति सूक्तेन द्रोणकलशे रसान् हुत्वा ततः संपात्य यथाक्र
मेण अभिमंत्रणं च सकृत् कुर्यात् ततो रसं प्राश्नाति गार्हपत्यक्रमेणोत्तरतंत्रं दर्भएतीकभागाभिः परिस्तरणं गार्हपत्या दि ३
दिषु यथाक्रमं समाप्तं ससमुद्रकर्म पंचमी कंडिका अथ निवेशकर्मउच्यते अग्निशालायां वा गोशालायां वा ग्रामेषु
देवायतनेषु अभिनवेषु वा गृहे वा पुष्टिकामो नु वर्तते पाषाणमये काष्ठमये वा सर्वत्र वा सितं इदं कर्म अभ्यातानांतं कृत्वाय

५ आवनीय गार्हपत्ये दक्षिणाग्निषु यथाक्रमेणोत्तरतंत्रं गार्हपत्यस्य दर्भैः स्तरणादक्षिणा
ग्नेः दर्भैर्न स्तरणं ५

ॐ जूंषियज्ञइतिसर्वेणसूक्तेनसकृद्धृतमधुमिश्रंजुहोतिदोषोगायेति सूक्तेनद्वितीयामाहुतिंजुहोति यजूंषियज्ञेदोषोगायेतितृती
२ यामाहुतिंजुहोति अनुमतिःसर्वमित्यृचावत्थींमाहुतिंजुहोति ततःशालामंजलीभ्यांसंप्रोक्ष्यतस्मींगृहपत्यासादेत्पविश्य
उदपात्रंनिनयति तत्रीमादेवास्यमनंकृत्वंइहैवस्तेतितावित्सर्गः ततउत्तरतंत्रं नवशालायांपुष्टिकामःकरोति गृहप्रवेशेश्रोव
नितं अभ्यातानांतंकृत्वाअर्हाग्रस्येतिसूक्तेनअग्नेरौदुंबरंदत्वाआज्यंजुहोति धूमंनियच्छति लेपंप्राश्नीयात् ततउत्तरतंत्रं
पुष्टिकामाधिकारोनुवर्तते अभ्यातानांतंकृत्वाअसंख्याताः आरामशाःकलीरधिमूर्त्नेर्ह्णीअस्येतिसूक्तेनसमशाःकलीरग्नौ
दत्वाआज्यंजुहोति शेषाशाःकलीकर्म्मैददाति उत्तरतंत्रं पुष्टिकामःदायाद्येषुविभागकर्मवक्ष्यामः तंत्रंकृत्वात्वष्टामेदिव्यंवचइ
तिसूक्तेनसाहपत्नींअथयित्वासंपात्याभिमंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वात्वष्टामेदैव्यमितिसूक्तेनयजुर्व्वांसंपात्याभिमं
त्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रं समानानिविभागशांतिदायाद्यविभागानां अभ्यातानांतंकृत्वात्वष्टामइतिसूक्तेनदंडंसंपात्याभिमं
त्र्यविमृज्यततोधारयति ध्वजदंडविदंर्थवर्दिदीशेलकृतदंड राजादंडेवेदयिण्यादिपुष्टार्थी अथचित्राकर्मचैत्रान्तरेउच्यते दर्वी
होमयज्ञोपवीतीशान्तानिवेशानंसमूहयतिउपवस्त्यअक्रमशिवास्नातोहतवसनःप्रवृंके रात्रौअभ्यातानांतंकृत्वात्वष्टामे
वायुरेनाइतिसूक्ताभ्यांसंभारान्संपातान्आनयति हृत्सुगावा उदकं दधि दैं औदुंबरंशाकलं ताम्रक्षुरिका एतेषुप्रतिदवंसूक्ता
वृत्तिः अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं ततःप्रभातेइदंकर्मक्रियते वायुरेनाइत्यचाशालावधोदकधारयागाःपरिक्रामतिप्रथ[illegible]
त्त्काशकलमवधायऔदुंबरेणासिनालोहितेनेतिमंत्रेण।तत्सर्वंछिनत्ति अभ्यातानांतंकृत्वायथावक्रांतिरित्यचाइत्त्काशि
काआकर्णलोहितंरसमिश्रितंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यवत्संप्राशयति पुष्टिकामःततउत्तरतंत्रं अथअरिष्टिकर्मउच्यते यसेदमार

जुह्वतिसूक्तेनउक्तंसीरायुंजंतीतिवत्तत्कृषिकर्मकरोति पुष्टिकर्मणाउपधानोपस्थानंकरोति षष्टीकंडिका बीजवापनंकर्म
करोति उक्तंयस्यवतिसूक्तेनयवव्रीह्यादिबीजमासाद्यग्राह्यमित्थितंकृत्वाकृष्टेकालेनोदकात् अन्यच्चतेत्रेतिनयतिनीनुष्टीन्
ततःपांसुप्रच्छादयति समाप्तमबीजतेत्रवापनकर्म महानवाण्येगत्वाततोअभ्यातानांकृत्वाअभिर्येमितिचतत्रैचेनसूक्तेन
उदपात्रेसंपातकृत्वाजिनेसोमविविनोमितउदपात्रेसोमरसमिश्रेणमानूपवत्संश्रपयित्वाततःसंपाताभिमंत्र्याज्ञाति त
तउत्तरतंत्रं प्रागद्वारप्रस्यद्वारेमंडपेपतत्कर्म पश्चान्मंडपमभिनादहृतितंत्रंकृत्वातांसवितावितिऋचापकवारप्रस्तता
गोगृष्टिगोदामसणिसंपाताभिमंत्र्यवभाति पुष्ट्यर्थी ततउत्तरतंत्रं तत्रंकृत्वासंमासिंचिवितिऋचाग्रामस्यसर्वोदके
मेअधान्यप्रतिष्यसंपाताभिमंत्र्याज्ञाति ततोहविकृद्वासनांततंत्रं पुष्ट्यर्थी दिवंस्पर्णामित्यृचाषभस्यवयवाईडंयजते
वशाविधानेन अथप्रवस्यतपकाम्निकस्यइदंकर्मकथ्यते इहैवस्तैत्यृचाशृहमान्तुपाषावेन्नते सूपवसादित्यृचाप
शूनभिमंत्रयते समाप्तंप्रवेशोयाद[illegible]जमानं यदाग्रामगच्छतितदाइदंकर्मोच्यते मौनंकृत्वासमिधमादायगृहंदृष्ट्वा
ततऊर्जंबिभ्रदितिषडर्चंसूक्तंजपति वामेनहस्तेनसमिधःकृत्वादक्षिणेशालावलीकंसंस्तौतुजपति ततऊर्जंबिभ्र
दितिसूक्तेनसमिधआदधाति अग्नेसमंगलिप्रजावतिकस्येनस्पृणेगृहणात्पुपतिष्टते य[illegible]मीत्यृचावाग्विसर्गंक ८
रोति गृहपत्यासादेउपविश्यउदपात्रंनिनयति तूष्णींसमाप्तंग्रामगमनंकर्म पुष्ट्यर्थी हविर्भिःसहअपःअग्नेत्वसांकृत्वा
अमावास्यायांयन्तेदेवाअकृण्वनितिसूक्तंजपति केचिदिदमसंदृष्टाः पूर्वापरंचरतइतिसूक्तंजपति पुष्टिकामः
अथदृषोत्सर्गविधिंवक्ष्यामः अभ्यातानांतंकृत्वाइंद्रस्यकृतिरित्यृचाऋषभंसंपात्यविवाहवत् अग्निपरिणयनंकृ

२८ त्वासहवसन्तीभिर्विसर्जयति रेतोधायेति षड्भ्य एवं वो युवानमित्यृचाभिमंत्रणं ततः प्रोक्षणमुत्तरतंत्रं अभ्यातानांतं कृत्वा
साहस्रं इत्यर्धसूक्तेन वृषयज्ञं संपाद्य विवाहं सर्वं कृत्वा विसर्जयति रेतोधायाइत्येतैः एतं युवानमित्यृचाभिमंत्रणं प्रोक्षणं
18 च ततउत्तरतंत्रं यदा पक्वाद् पृष्ठे वृषोत्सर्गं करोति तदा श्राद्धं एकं कृत्वा ततो वृषोत्सर्गं करोति वृषोत्सर्गः समाप्तः वृषभं
वृषभं गृहीत्वा देवपितृऋषिभ्यो ददे ऋषभमुच्चारयति अथ पुनः पुष्टिकर्माण्युच्यंते साहस्रस्त्वेष इत्यर्धसूक्तेन ऋषभेणे
ष्ट्वा यजते वसाविधानेन पुष्टिकामः साहस्रइत्यर्धसूक्तेन एतेन ऋषभेणेष्ट्वा यजते वसाविधानेन संपत्कामः अथाग्रहाय
प स्त्रि ६ णीकर्म उच्यते रात्रौ अभ्यातानांतं कृत्वा त्र्यंबकः अपयितव्यः सत्यं बृहदित्यनुवाकेन पश्चादग्नेर्दर्भेषु ध्रुवदाया भूमौ एकं चरुं
सकृत्सर्वं जुहोति द्वितीयं चरुं प्रत्नानुवाकेन संपात्याभिमंत्र्याश्नाति तृतीयं चरुं सत्यं बृहदिति समन्भूमे मातरिवा जुहोति
त्रिभिर्व्याहृतिः पश्चादग्नेर्दर्भेषु कशिवा स्तीर्य विम्हपरीमित्युपविशति यास्ते शिवा इत्यृचा संविशति यच्छया न इत्यृचा पर्या
वर्तते प्रातरुत्तिष्ठति सत्यं बृहदिति नवभिः शंतिविति दशम्या उदायुषेति द्वाभ्यामुत्तिष्ठति उद्वयमित्यृचा उत्क्रामति
उदायरायणास्पृति त्रीणि पदानि निःक्रामति प्राणादकुंरा यावन्त इत्यृचा आदित्यमीक्षते नित्यं काम्यं च भवति उन्नत्यमा
रुत्वयावमहति वीक्षते पुष्टिकामः ततउत्तरतंत्रं आग्रहायणीकर्म समाप्तम् तत्र कृत्वा सत्यं बृहदित्यनुवाकेन उद
पात्रं संपात्य पुरस्तादग्नेः सीरं युक्तं संप्रोक्षति ततउत्तरतंत्रं सत्यं बृहदित्यनुवाकेन कृषिकर्म सीरा युंजंतीत्यकर्म भवति
तत्र कृत्वा यस्यां सदो हविर्धाने इति तिसृभिराज्यं जुहोति उत्तरतंत्रं वरो वा आगमिष्यतीति वरस्य प्रार्थितो अभिलाषः उत्कृष्टप
धनादि सर्वफलकामः यस्यामन्नमित्युपतिष्ठते पृथिवीं पुष्टिकामः व्रीहियवायमन्ने निधिं बिभ्रतीति द्वाभ्यामुपतिष्ठते पृथिवीं
मणिं हिरण्यमित्यनिधिरत्नकामः वृष्टिकाले यस्यां कृत्स्नमिति तिनवोदकमभिमंत्र्य वमनं करोति पुष्टिकामः यस्यां कृत्स्नमित्यृचा नवो

सर्व २

येनाष्टवनीरयश्शतिवर्तभिः रक्तवर्णागां अभिमंत्र्य आयस्मणाय स्वदाति पुष्टिकामः तेनेहत्वा येनाष्टवनीरयश्शति वर्तभिः रक्तवर्णायाः गोः
क्षीरोदनेस्य पयिर्माग्न होति ततउत्तरं तेन पुष्टिकामः पुष्टिकर्मणामुपधानोपस्थाने सर्वे मंत्राः पुष्टिकर्मसुपठिता येनतीयेपायि।
तेषामुपधानमुपस्थानं भवति सर्वेषामन्त्रानां ये त्रिःसप्ताः सलिलगणाः ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं वाचोदयेनिगणाः समस्त्ववन्तुशरभकपञ्चधानगणाः
आयमगन्नयंवनिसर्वेषामेव रणानीपोदिश्यन्तमो आसित्रादित्वामर्थमात्तथुवासरा धरायुक्तेतिपयस्वती आयन्तोनभसः आगावः प्र
जावती सूर्यस्यमीयत्तेशोकायच्च यज्ञान्तादिशो सेतिममाग्ने वर्चो यन्नेषियन्नजदा अस्मनद्यामेवाज्जेनाघरिदमार्वजडक्तयस्व अभित्ये
नां सवितः दिव्यं सुपर्णं मूर्जा विभ्रदिद्रप्स कद्भिः साहसः सत्य हस्तया सौशिवायं नाष्टवनीरियेनेमंत्राः पुष्टिकर्मसु येपठिताः एतेमंत्राः
पौष्टिकाः पौष्टिकानां सर्वेषां मन्त्राणामुपस्थानं करोति पुष्टिकामः उपदधीत्यनेनोद्देशेनाज्यंसमिधपुरोडाशाद्यग्न्युदनपायसपृषदी।
ह्रियवतिलाधानाः करंभः शष्कुल्यः एतानि हवींषि जानीयात् यत्रहोमः कर्तव्यस्तत्र सर्वत्र उपधाने पौष्टिकानां मन्त्राणां कर्तव्यं उप
स्थानं वा गृहे बहिः हित्तार्थं पुरुषार्थं पश्वर्थं हस्त्यर्थं अश्वार्थं गोअर्थं महिष्यर्थं अजाविकादिसहस्रपशव धनधान्यसग्रामेनगरेक्षेत्रे।
वहिर्वा यत्र नित्ये नैमित्तिक काम्ये होमस्तत्र सर्वत्र पौष्टिकहोमः कार्यः नास्ति संख्यानामनियमः पुष्टिकर्मणां यत्राभिप्रयोजनं नार्थ
होमं तत्र सर्वे पौष्टिकहोमः कार्यः सर्वत्र पुष्ट्यर्थप्रयोजनं यत्र यत्र संकीर्णमानावतेमन्यतेह्विजस्तत्र तत्र तिलैर्होमं निर्दिशति तत्र विधीयते
तत्र कर्म कुर्यात् इत्यर्थः पुष्टिकर्मणामुपस्थानोपस्थामीत्यर्थः सलिलैः सर्वकाम आज्यादि जुहोति सलिलगणेन यत्र यत्र यथा
संभवेयोज्यं सर्वकर्मफलकामः सर्वत्रमर्थः सलिलगणेनोपधानं वा उपस्थानं वा कुर्यात् सर्वकामः पुष्टिशब्देन द्रव्यादिलाभः
वृद्धिश्च पुष्टिशब्देनोच्यते शरीरपुष्टिश्च धनादिपुष्टिश्च आयुःपुष्टिश्च अथ सलिलगणउच्यते आपोहिष्ठा शन्नोदेवीः ब्रह्मजज्ञानमा

धा

शाद्वार्थ॰ २९

29

मायेसहस्रधारे अयस्वामस्यघोरोहितस्य वृषभश्चार्चेदुदकमध्ये तं वो मूर्ध्नाहं विषासहिमिति सलिलगणाः । पुत्रपशुधनधान्यरत्नगृहपदा
निग्रमधहस्तिगोमहिषीवस्त्रजानादप्यादि हिरण्यभोजनग्रामारामदेवगृहादिः उच्चाटनवशीकरणस्तंभनमोहनादिसर्वसलिलगणेनाभि
द्धाति उपधानोपस्थानं करोति सर्वकामः पुत्रपशुधनधान्यादिसर्वकामः समाप्तानि योगकाम्यानि तत्र श्लोकाः । पूर्वनिर्दिष्टनिकमार्गेण सर्व
मापायतु तत्ये पुष्टिकानि ततः पश्चात्तृतीयेऽध्याये संहिताविधौ सप्तमी कंडिका इति कौशिकपद्धतौ तृतीयोऽध्यायः समाप्तः २
अथ भैषज्यानि लिख्यन्ते तावो भैषज्यं वचनादस्यादिति भैषज्यशांति भैषज्यशब्देनोच्यते तत्र द्विविधा व्याधयः आहारनिमित्ता अन्यज
न्मपापनिमित्ताः तत्र आहारनिमित्तेषु ज्वरकवातादिसंभूतेषु अग्नौ तेषु औषधेषु व्याध्युपशमनं भवति तथाचार्योऽवक्ष्यति अनुक्ता
प्रतिषिद्धानि भैषज्यानामेष्टोलिङ्गाभिः सर्वाणि कर्तव्यानि कामयुक्तानि वक्तव्यानि बंधनपायनाचमनादीनि च कार्याणि भैष
न्यकर्मणां विधिं वक्ष्यामः । आज्यतंत्रं सम्पातानां तेन कलशं ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन उदपात्रं सम्पात्य व्याधितस्य शरीरं विमार्ष्टि अमृतवल्लीषु आ
ज्यानां नाप्युत्तरतंत्रं सर्वव्याधिभैषज्यं तंत्रं कलशं ये त्रिषप्ता इति सूक्तेन उदपात्रं संपात्य सम्पातवल्लीं विमार्ष्टि अमृतवल्लीश्च ततउत्तरतंत्रं
वरुणस्य पदिवलयस्तदायनकर्म जरादि सर्वव्याधिभैषज्यं समाप्तं अथ ज्वरादितयातिसारभैषज्यमुच्यते तंत्रं कलशं विघाशरस्य
तिसूक्तेन मुंजशिरः रक्तावधा सम्पात्याभिमंत्र्य बध्नाति उत्तरतंत्रं अतिसारे अतिमूत्रे च विघाशरस्येति प्रथमसूक्तेन तत्रं सत्रिका
उदकेयविलिप्याभिमंत्र्य पाययति अतिसारे अतिमूत्रे च अदोयदिति सूक्तेन आकृतिलोष्टमभिमंत्र्य पाययति अतिसारे अतिमू
त्रे च विघाशरस्येति वल्मीकमृत्तिकाउदके परिलिप्याभिमंत्र्य पाययति अतिसारे अतिमूत्रे च अदोयदिति वल्मीकमभिमंत्र्य पा
ययति अतिसारे अतिमूत्रे च विघाशरस्येति सूक्तेन चर्ममभिमंत्र्य बस्तमवलिंपति अतिसारे भैषज्यं अदोयदिति सूक्तेन चर्मतं ।

तारातिसार भैषज्यं अतिमूत्रे च तंत्रं कृत्वा यददृश्यावति इति सूक्तेन मुंजशिरः रक्तावधा संपात्याभिमंत्र्य बध्ना ति उत्तरतंत्रं २९

अदो वे

२

मुख

वनेऽभिमंत्र्य पायमेशिश्ने वा नाडीं वा व्रणमुखे वा लिंपति अतिसारे अतिमूत्रे च विद्मा शरस्येति वर्म खल्वा मभिमंत्र्य व्रणमुखे धमति अ
तिसारे अतिमूत्रे च अदो यदितिसूक्तेन मुखेन खल्वा वा अभिमंत्र्य पाने शिश्ने वा नाडीं वा व्रणमुखे धमति समानितरानीसारे अतिमूत्रे।
ग्रागनाडीप्रवाहे च भेषज्यानि अतिदुःखमूत्रे दुःखपुरीषकारणो भेषज्यानि एतेन तेनैक्ता विद्मा शरस्येति द्वितीयेन हरीतकीकर्षं वा
तपानाभिमंत्र्य व भाति ततउत्तरतेत्रे मूत्रविरोधे पुरीषे च विद्मा शरस्येति द्वितीयेन मूषकमृत्तिकामभिमंत्र्य पाययति विद्मा शरस्येति
कासमथितेदधि अभिमंत्र्य पाययति मूत्रपुरीषप्रतिबंधे विद्मा शरस्येति जरत्पृथुकमभिमंत्र्य पिष्ट्वा पाययति मूत्रनिरोधे विद्मा शरस्येति ५ द्वि
द्वितीयेन काष्ठशाकलानि उदके यता अभिमंत्र्य पाययति मूत्रादिनिरोधे विषितं वस्ति विलमिति द्वाभ्यां मृज्जां मूषकमृत्तिकां परिउप्य वि
प्रपजयति मूत्रादिनिरोधे विषितं तरति द्वाभ्यां स्तीकतृणां परिउप्य विषपजयति मूत्रप्रतिबंधे विषितं इति द्वाभ्यां दारुकत्तत्शकलानि उप
विश्य अभिमंत्रयते मूत्रनिरोधे विषितं ते वस्ति विलमिति द्वाभ्यां जरन्मेदसा परिउप्य विश्य अभिमंत्रयते विषितं ते वस्ति विलमिति द्वाभ्यां
दधिमथितेनोपरिउप्य विश्य अभिमंत्रयते मूत्रादिप्रतिबंधे लिंगान्मूत्रमुच्यते अभ्यातानांते कृत्वा विद्मा शरस्येति द्वितीयेन हस्त्यादिसानं संपाम्या
भिमंत्र्य ततो व्याधितं मारोहयति ततो धावति वेगेन मूत्रमोचनकामः विद्मा शरस्येति द्वितीयेन यत्रः शरमभिमंत्र्य ततो व्याधितः शरं प्रति
क्षिपति व्याघ्रः विद्मा शरस्येति द्वितीयेन शिश्नमभिमंत्र्य वर्त्मनिः स्फोटति निःसारयतीत्यर्थः विद्मा शरस्येति लोहशलाकामभिमंत्र्य शि
श्ने प्रवेशयति मूत्रप्रवाहे विदारयति विद्मा शरस्येति द्वितीयेन उग्रौषधाय वृषजे वेशिश्ने [illegible] कृत्वा गोदोहन्यां उदकं पूर्ण्य यवानेकविंशति
प्रतिक्षिप्ते तेन उदकेन यत्र उपरि फलं सिंचति यथा उदकं शिश्ने पतति तदा कार्यं विद्मा शरस्येति सूक्तेन यवगोधूमवल्लीपत्रमूले पाटिका पना
निक्वाथयित्वा अभिमंत्र्य व्याधितं पाययति समामानि मूत्रप्रतिबंधे दुःखमूत्रकरणे दुःखपुरीषकर्मकरणे गृहस्थावर्तते उदरेष्ठानिरोधक।

खमूत्रकरणे दुः दुः २ कृ २

रोगोत्पन्नानि भेषज्यानि कार्याणि आरोग्यकामः अथ सर्वभैषज्याण्युच्यन्ते अभ्यातानान्तेन कृत्वा आवयो यवेति इति सूक्तेनाज्यं जुहोति उ
त्तरतंत्रं आवयो यवेति सूक्तेन पालाशोडुंबराद्याः समित्स्थाने यानि सर्वाणि भेषज्यं तत्रैव विकल्पः तत्रैव आवयोः एतत् इति सूक्तेनाज्यं जुहोति
१ उत्तरतंत्रं अंगभेदअंगज्वरअंगरोगोत्पन्नानि सर्वभैषज्यं समाप्तं अथ सोमभक्षणे भेषज्यमुच्यते वर्चः एतु इति ऋक्त्वेन पलाशाद्याः समिध
30 सोमरसेनाक्ताः आदधाति सोमवमने सोमरसपाने सोमाभिषवे व्याधितु मंत्रे भेषज्यं समाप्तं अथ भूतवशीकरणमुच्यते भूतपिशाचवशीकार्यो
शांतिरुच्यते अभ्यातानान्तेन कृत्वा स्रुवान्तमिदं हविरिति सूक्ताभ्यां ऋक्कस्य जुहोति तत उत्तरतंत्रं पिशाचभेषज्यं अभ्यातानान्ते धूमनिवर्त
नि पिशाचगृहीतेषु कर्षधूमं पाययति गृह्यामे वा पचनेऽते वेदे वृक्षे वा यत्र क्वचित् पिशाचवशीकार्यं तत्र होमे कृत्वा धूमनियताकुर्यादित्य
र्थः निःसालामिति सूक्तेन ऋक्कसां जुहोति तत्र विकल्पः धूमभक्षणे कुर्यादित्यर्थः आरायत्वयणामिति निरभिः ऋक्कसां जुहोति धूम
भक्षणे च शत्रोदेवी रुक्मिणीति सूक्तेन ऋक्कसां जुहोति धूमपाने च आपश्यतीति सूक्तेन ऋक्कसां जुहोति धूमनियते तस्समसाम्नाः
याः सर्वैमिति ऋक्कसां जुहोति विकल्पेन तत्रैव धूमं करोति पुरस्तादुक्तः इति सूक्तेन ऋक्कसां जुहोति पिशाचग्रहीतस्य धूमपाने कुर्यात्
पिशाचदोषान्मुच्यते रक्षोहणमित्यनुवाकेन ऋक्कसां जुहोति तत्रैव धूमासक्तवरणं च पिशाचदोषान्मुच्यते स्रुवान्तमिदं हविरिति सूक्ता
भ्यां तुषान् जुहोति तत्रैव धूमपाने च निःसालामिति सूक्तेन तुषान् जुहोति पिशाचोच्चाटनकामः शत्रोदेवी रुक्मिणीति सूक्तेन तुषान् जुहोति
तत्र विकल्पः धूमग्रहस्य पिशाचोच्चाटनकामः आपश्यतीति सूक्तेन तुषान् जुहोति तेऽसत्यो जास्त्वयाः सर्वे इति सूक्ताभ्यां तुषान् जुहोति तत्र विक
ल्पः सर्वत्र पिशाचोच्चाटनकामेन पुरस्तादुक्त इति सूक्तेन तुषान् जुहोति पिशाचोच्चाटनकामः रक्षोहणमित्यनुवाकेन तुषान् जुहोति पिशा
चोच्चाटनकामः स्रुवाणमिदमिति सूक्ताभ्यां तुषं जुहोति तत्रैवा धूमं भक्षयति यस्मिन् स्थाने पिशाचस्तस्मिन् स्थाने वा होमं करोति यथाश्र

ना १

शकलानि जुहोति पुरस्ताद्युक्त इति सूक्तेन मुसलसमिधश्चादधाति सर्वत्र आगन्ते होमः सर्वत्र आगंते स्वाहाकारः अत्र नेतते
सर्वत्र धूमनिचतं रक्षोहणामित्यनुवाकेन मुसलसमिधश्चादधाति २

सतेन

मोभवतितथाकुर्यादेव निःसालामितिसूक्तेनतुसंजुहोति अरायत्यणामितितिसृभिःतुसंजुहोति शन्नोदेवीतिसूक्तेनतुसंजुहोति आपश्य
नीतिजुहोति नान्सप्रोजास्त्वयाऽऽर्वमितिसूक्ताभ्यांतुसंजुहोति रक्षोहणमित्यनुवाकेनतुसंजुहोति अभ्यायेयानांधर्मेनियच्छतिसर्वत्र स्रु
वानमिदंहविरितिसूक्ताभ्यांकाष्ठशकलानिजुहोति तत्रविकल्पः सर्वत्रपिशाचोच्चाटनेचसर्वत्रधूमपानेच सालामितिसूक्तेनअरायत्तग २
जुहोति अरायत णामितितिसृभिःशकलानिजुहोति शन्नोदेवीरभिष्टयेतिशकलानिजुहोति आपश्यनीतिसूक्तेनशकलानिजुहोति नान्सप्रोजास्त्व
एग मी याऽऽर्वमितिसूक्ताभ्यांशकलानिजुहोति पुरस्ताद्युक्तइतिशकलानिजुहोति रक्षोहणमित्यनुवाकेनकाष्ठशकलानिजुहोति सर्वत्रतं
त्रविकल्पःस्रुतहोमनात पुरुषस्यनगरेग्रामेगृहेवायत्रशंकाविद्यतेतत्रवाधमकरणेहोमेन स्रुवानामिदंहविरितिद्वाभ्यांपिशाचगृहीतपु
रुषमन्वाह निःसालामितिसूक्तेनपुरुषमन्वाह शन्नोदेवीरितिसूक्तेनपिशाचगृहीतमाक्रोशयेत आपश्यनीतिसूक्तेनपिशाचगृहीतंपुरु
षमाक्रोशयेत नान्सप्रोजस्त्वयाऽऽर्वसूक्ताभ्यांपिशाचमन्वाह पुरस्ताद्युक्तमिति जपित्वाऽन्वाह रक्षोहणमित्यनुवाकेपिशाचगृहीतं
पुरुषमन्वाह पुरस्ताद्युक्तमिति जपित्वान्वाह यदिग्रामेनगरेवर्ज्यायांवातेनवानराजपेक्षता पिशाचनामग्रहणंकुर्यादिति सर्वत्रक
र्मणोविकल्पः स्रुवानमिदंहविरितिसूक्ताभ्यांकर्कटिकासमिधआदधाति तत्रविकल्पः निःसालामितिसूक्तेनकर्कटिकासमिधआ
दधाति तेनैवपिशाचगृहीतंधूपयति अरायत्यणामितितिसृभिःत्रपुसमिधआदधाति पिशाचोच्चाटनकामः शन्नोदेवीतिसूक्तेनत्रपुसमि
धआदधाति पिशाचरताकामः आपश्यनीतिसूक्तेनकर्कटिकासमिधआदधाति नान्सप्रोजास्त्वयाऽऽर्वमितिसूक्ताभ्यांत्रपुसमिधआदधा
२ ति आज्ञानियमोनास्तिस्रुतहोमेतत्रविकल्पः स्रुवानमिदंहविरितिसूक्ताभ्यांखदिरसमिधआदधाति निःसालामितिसूक्तेनखादिरसमि
धआदधाति अरायत्यणामितितिसृभिःखदिरसमिधआदधाति शन्नोदेवीरितिखदिरसमिधआदधाति आपश्यनीतिसूक्तेनखदिर।

२ सर्वत्र सूक्तादिग्रहणे सूक्तं जानीयात् ऋगादिग्रहणे ऋचं प्रतीयात् सूक्तमध्ये ऋचं प्रतीयते पुरस्ताद्युक्त इति त्रपुसमिधश्चादधाति रक्षोहणमित्यनुवाकेन
न कर्कटिकासमिधश्चादधाति तत्र विकल्पः पिशाचोच्चाटनकामः॥ स्रुवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यां मुसलसमिधश्चादधाति पिशाचभैषज्यं निःसा
लामिति लोकत्रयेन मुसलकाष्ठान्यादधाति अरायत्यणामिति तिसृभिः मुसलकाष्ठान्यादधाति तत्र वा शन्नो देवीति मुसलसमिधश्चाद

पुरस्तात्युक्त इति खदिरसमिधमादधाति ॥

समिद्य आदधाति । ताम्रस्यौजाः त्वया पूर्वमिति सूक्ताभ्यां खदिरसमिद्य आदधाति रक्षोहणमित्यनुवाकेन खदिरसमिद्य आदधाति पिशाचो
२१ च्चाटने भेषजं सर्वत्र तंत्रविकल्पः सर्वत्र कर्मणो विकल्पः एकं कार्या देवाकर्मणि कुर्यात् इहभूर्जं वा स्तवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यां
सर्षपसमिधमादधाति निःसालामिति सूक्तेन सर्षपसमिधमादधाति / अरायक्षयणमिति तिसृभिः सर्षपसमिधमादधाति शन्नो देवी
ति सूक्तेन सर्षपसमिधमादधाति आपश्यन्तीति सूक्तेन नाश्नीयात् । समिद्य आदधाति ताम्रस्यौजाः त्वया पूर्वमिति सूक्ताभ्यां सर्षपसमि
धमादधाति पुरस्तात्युक्त इति सर्षपसमिधमादधाति रक्षोहणमित्यनुवाकेन सर्षपसमिधमादधाति तंत्रविकल्पः मूसलखदिरसमि
२१ धे पुरुषस्यापुच्चाटनकामः करोति अन्येषां भूतादीनामुच्चाटने भवति स्तुवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यां खदिरशंकुं सप्त नवं वा अभिमं
त्र्य पश्चादग्नेर्निखनति भूमिलग्नाः अत्तो निविध्यन्तिति वा निखननमंत्रः पिशाचोपद्रवे निःसालामिति सूक्तेन सप्त खादिरशंकून् अभिमं
मंत्र्य पश्चादग्नेर्निखनति अत्यो निविध्यन्त्वा पिशाचभये अरायक्षयणमिति तिसृभिः सप्त खादिरकीलकान् अभिमंत्र्य अत्यो नि
विध्यन्त्वा पश्चादग्नेर्निखनति पिशाचरक्षार्थे शन्नो देवीति सूक्तेन सप्त गुग्गुलखादिरशंकूनभिमंत्र्य अत्यो निविध्यन्त्वा पश्चादग्ने
निखनति आपश्यन्तीति सूक्तेन सप्त खादिरशंकूनभिमंत्र्य पश्चादग्ने रत्यो निविध्यन्त्वा निखनति सर्वत्र भूमिसमानं करोति ताम्र।
स्यौजाः त्वया पूर्वमिति सूक्ताभ्यां सप्त खादिरशंकूनभिमंत्र्य अत्यो निविध्यन्त्वा निखनति अग्नेः पश्चात् पिशाचभये रक्षोहणमित्य
नुवाकेन सप्त खादिरशंकूनभिमंत्र्य पश्चादग्नेर्निखनति अत्यो निविध्यन्त्वा पिशाचभये स्तुवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यां लौह
कीलकानभिमंत्र्य पश्चादग्नेर्निखनति अत्यो निविध्यन्त्वा सर्वत्र कीलकानां निखननं पंच सप्त वा निःसालामिति सूक्तेन लौहशंकूनभि
मंत्र्य पश्चादग्नेर्निखनति अत्यो निविध्यन्ति अरायक्षयणमिति तिसृभिः लौहकीलकानभिमंत्र्य निखनति शन्नो देवीति सूक्तेन लौहमयकी

निःसालामिति
सूक्तेन सप्तश
कराभिमं
त्र्य हादिषु
परिकिरति ६

लकानभिमंत्र्यनिखनति पश्चादग्नेः सर्वत्रनिखननं यद्वेषोनिविध्येति आपघ्नतीतिसूक्तेन लोहमयकीलकानभि
मंत्र्य पश्चादग्नेर्निखनति सर्वत्रयद्वेषोनिविध्येति तान्सत्यौजाःस्त्वयाप्रवेश्यति सूक्ताभ्यां लोहमयपंचसप्तकीलकानभिमंत्र्यनिखनति
पुरस्तात्पुकोलोहमयकीलकानभिमंत्र्य पश्चादग्नेर्निखनति रक्षोहणमित्यनुवाकेन लोहकीलकानांसप्तवाभिमंत्र्य पश्चादग्नेर्निखन
ति यद्वेषोनिविध्येत्यृचा एवंस्तुवानमिदंहविरित्यादि ताम्रमयान्कीलकानभिमंत्र्य पश्चादग्नेर्निखननं सर्वत्रयद्वेषोनिविध्येत्यृचा पि
शाचभये स्तुवानमिदंहविरितिसूक्ताभ्यां सप्तशर्करामभिमंत्र्य शयनेवाप्रेतवाणिवागरुहवाग्रामेवापशुस्थानेषुवापरिकिरेत्।
रक्षोभये अरायक्षयणमितिसूक्ताभिः सप्तकाचानभिमंत्र्यशयनराशिपत्यानिपरिकिरति यत्रपिशाचभयंतत्रपरिकिरति शंनो
देवीतिसूक्तेनसप्तशर्करानभिमंत्र्य शयनराशिपत्यानिपरिकिरति आपघ्नतीतिशर्करापरिकिरति तान्सत्यौजास्त्वयाप्रवासिनि
सूक्ताभ्यांशर्करानभिमंत्र्यशयनराशिपत्यानि परिकिरति पिशाचभये पुरस्तात्पुकोवहेतिसूक्तेनसप्तशर्करानभिमंत्र्यशयनराशिप॥
त्यानिपरिकिरति पिशाचभये॥ अमावास्यायां अभ्यानान्तेन्क्रमाशमयेवर्हिस्तृणानि सर्षपेध्मानामुपधानं स्तुवानमिदंहविरि
तिसूक्ताभ्यांसकृत्कृद्दीनयवसक्तेनजुहोति अन्यच्चमभ्यानान्नामैशुन्नवतेतंत्रे एतस्मिन्नेवतंत्रे यववाशिमध्यान्ह्रहिमेकोऽग्रहीनाउलूखले।
नवंखड्गेन अपदक्षिणांविधेन नेनोवाप्यर्थनेसंपाद्यशाणसूत्रेणाजिह्वामार्जनेकरोति ननोयहणामुकोयदिनकरोति शाणेनजिह्वामा
र्जनेनदानगनोयहूहमिजानीयात् अमावास्यायामाज्यतंत्रे शाणसूत्रेसर्षपेध्मनयसमाहिते तंत्रेकृत्वानिःसालामितिसूक्तेनसकृत्कृ
द्दीनाग्यवाननपरूनान मतिह्वारयिष्य सक्तेनजुहोति मुख्येन नेनउभरतेतंत्रे नेत्रेकृत्वायदिशाणसूत्रेणाजिह्वामार्जनेकरोति ननोगतो

ग्रहः अमावास्यायां शरमयं बर्हिः स्तृणाति सर्षपैः थावसिक्तं तैलं कृत्वा अपावायत्तयणामिति तिसृभिः सकृद्गृहीतान्यवाननपहतानप्रतीहारपिष्टा
३२ सक्तूञ्जुहोति ततउत्तरतंत्रे यदिशणस्तंभेण जिह्मामार्गेनकरोति ततोगतो ग्रहः अमावास्यायां प्रातरन्वभ्यातानान्तेकृत्वा शरमयं बर्हिः
सर्षपैः अप्रावायत्तयणामितितिसृभिः यवानन्नपहतानप्रतीहारपिष्टान्सक्तूञ्जुहोति ततउत्तरतंत्रे शणस्तंभेण जिह्मामार्जने अमावास्या
यां प्रातरभ्यातानान्तेकृत्वा शरमयं बर्हिः सर्षपैः शन्नोदेवीरिति सूक्तेन यवानमपहतानप्रतीहारपिष्टान्सक्तूञ्जुहोति ततउत्तरतंत्रे म
जिह्मामार्जने अमावास्यायां शरमयं बर्हिः सर्षपैर्भ्यो थावसिक्तं तैलं कृत्वा आपपस्पतीति सूक्तेन यवानन्नपहतानप्रतीहारपिष्टान्सक्तू
ञ्जुहोति ततउत्तरतंत्रे [illegible] जिह्मामार्जने अमावास्यायां शरमयं बर्हिः सर्षपैः थावसिक्तमभ्यातानान्तेकृत्वा उरस्तायुक्त इति सूक्तेन स
कृद्गृहीतान्यवाननपहतानप्रतीहारपिष्टान्सक्तूञ्जुहोति ततउत्तरतंत्रे शणेन जिह्मामार्जने अमावास्यायां प्रातः शरबर्हिः सर्षपै
थावसिक्तमभ्यातानान्तेकृत्वा रत्नाहृणामिमनुवाकेन सकृद्गृहीतान्यवाननपहतान्प्रतीहारपिष्टान्सक्तूञ्जुहोति ततः शणस्तंभेण जिह्मा
मार्जनं करोति तदानगतो ग्रहस्ससाध्यो ग्रहस्स्वयं अथयदाभिचारउच्यते इदं कर्म अमावास्य ग्रहस्य वशीकरणमुच्यते अथमभिचा
रोवशं पंयग्रहस्य वशीकरणार्थः आज्यतंत्रमभ्यातानान्तेकृत्वा स्तुतानमिदं हविरिति सूक्तेन काभ्यां वीरिणात् लामिश्रं मिंगिडेयराषुटेन जुहोति
ततउत्तरतंत्रे निःसालायामिति सूक्तेन वीरिणाशृंगे इगिडमाज्यं जुहोति पालाशपुटेन आज्यतंत्रे उत्तरतंत्रे तंत्रं कृत्वा अपायत्तयणा
मितितिसृभिः वीरिणात् लामिश्रं मिंगिडं अपुटेन जुहोति उत्तरतंत्रे तंत्रं कृत्वा शन्नोदेवीरिति सूक्तेन वीरिणात् लामिश्रं मिंगिडं अपुटेनाजु ए
होति ततउत्तरतंत्रे आज्यतंत्रग्रहस्याभिचाराय तंत्रंकृत्वा आपपस्पतीति सूक्तेन वीरिणात् लामिश्रं मिंगिडं अपुटेन जुहोति ततउत्तरतं

उत्तरतन्त्रे रक्षोहणमित्यनुवाकेन वीरिणतूलमिश्र मिङ्गिडं प्रपुटेन जुहोति

चे तेनैव कृत्वा पुरस्तात् शुक्र इति सूक्तेन वीरिणतूलमिश्रमिङ्गिडं प्रपुटेन जुहोति आप्नुतेनैव ग्रहाभिचारः समाप्तः अथास्मिन् गृहे पि
शाचाविशिवानवासं याये इदं कर्म कृच्यते स्तुवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यां सर्षपैर्थ शरमयं बर्हिरभिमन्त्र्य शालायाउपरि निदधाति ।
शालायाउपरि करोति ततः प्रभाते निरीक्षणं विकृते पिशाचशाकावशाकान्तदाउक्तो होमः वीरिणतूलइत्यादि निःशालायामि
ति सूक्तेन नाष्टाघे शरमयं बर्हिरभिमन्त्र्य शालायाउपरि निदधाति यदि तहिन्न तद्गृहीतं पिशाचगृहीतेन तदाउक्तो होमः वीरिणतू
न ४ लमिश्रमिङ्गिडं प्रपुटे जुहोति तेनैव अरायक्षयणमसीति सूक्तेन बर्हिरभिमन्त्र्य शालायाउपरि निदधाति द्वितीये हविर्निरीक्षये हविषि
विकृते पिशाचभयं ततो वीरिणतूलमिश्रमिङ्गिडं प्रपुटे जुहोति शन्नो देवीरिति बर्हिरभिमन्त्र्य शालायामासजति अपरेद्युर्विकृ
ते पिशाचतोकृगिति ततो वीरिणतूलमिश्रमिङ्गिडं प्रपुटे जुहोति तेनैव यापपतीति सूक्तेन इध्मबर्हिः शालायामासजति अपरेद्युर्वि
कृते पिशाचतोकृगिति ततः इध्माबर्हिर्बर्हिः शालायाः हीना तेनैव मभ्यातानेनेति कृत्वा वीरिणतूलमिङ्गिडं प्रपुटे जुहोति आपश्य
तीति सूक्तेन नातृसंसोजाक्षयापूर्वे इति सूक्ताभ्यां इध्माबर्हिरभिमन्त्र्य अपरेद्युर्वीरिणतूलमिश्रमिङ्गिडं प्रपुटेन जुहोति तेनैव सूक्तेन
पुरस्तात् शुक्र इति सूक्तेनेध्माबर्हिरभिमन्त्र्य शालायामासजति अपरेद्युर्विकृते पिशाचोर्तिकृगिति ततो वीरिणतूलमिश्रमिङ्गिडं प्र
पुटेन जुहोति रक्षोहणमित्यनुवाकेनेध्माबर्हिः शालायामासजत्यपरेद्युर्विकृते पिशाचतोकृक तेनैव कृत्वा तेनानुवाकेन वीरिणतू
लमिश्रमिङ्गिडं प्रपुटेन जुहोति पिशाचग्रहाभिचारः विश्रवणाय नमस्कारं कृत्वा स्तुवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यामुदकमभिम
भिमन्त्र्य नमाचामयति संप्रोक्षयति च वैश्रवणाय नमस्कारं कृत्वा निःशालायामिति सूक्तेनोदकमभिमन्त्र्याचामयति संप्रोक्षति च बा
धिते पिशाचग्रहे रक्षाकामः विश्रवणाय नमस्कारं कृत्वा शन्नो देवीति सूक्तेनोदकमभिमन्त्र्याचामयति संप्रोक्षति च पिशाचरक्षायै

अरायक्षयणमसीति सूक्तेनोदकं मन्त्र्याचामयति संप्रोक्षति च
मि

विश्रवणाय नमस्कारं कृत्वा आपश्यन्तीति सूक्तेनोदकमभिमंत्र्याचामयति संप्रोक्षति च व्याधितं मानुषं वैश्रवणाय नमस्कारं कृत्वा ता
न्मयीं नाम्लयाएवं इति सूक्ताभ्यामुदकमभिमंत्र्य व्याधितमाचामयति संप्रोक्षति च। पिशाचभये विश्रवणायाञ्जलिं कृत्वा उद्वसायुक
३३ इति सूक्तेनोदकमभिमंत्र्याचामयति संप्रोक्षति च पिशाचभये रक्षाकामः विश्रवणायाञ्जलिं कृत्वा रक्षोहणमिति अनुवाकेनोदकम
भिमंत्र्याचामयति संप्रोक्षति च व्याधितं सर्वत्र कर्मणां विकल्पः पिशाचगृहीतमनुष्यमन्वारब्धे सर्वत्र होमः कार्यः भैषज्यसंस्थ
योगः राज्ञो स्नुवानमिदं हविरिति सूक्ताभ्यामुल्मुके द्वे अभिमंत्र्य परस्परं संवृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति सूक्तेन दक्षिणां प्रक्रा
मति पिशाचभये राज्ञो निःसालायामिति सूक्तेन उल्मुके अभिमंत्र्य परस्परं संवृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति सूक्तेन दक्षिणे
न प्रक्रामति पिशाचभये राज्ञा वरायत्तयणामिति उल्मुके अभिमंत्र्य परस्परं संवृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति सूक्तेन पदानि प्रक्रा
मति राज्ञो देवी उल्मुके अभिमंत्र्य परस्परं संवृष्यति प्रभाते स्वस्तिदा इति पदानि प्रक्रामति राज्ञा वा यश्यन्ती उल्मुकद्वयं पर
परस्परं सर्वत्राभिमंत्रणेन संवृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति सूक्तेन पिता पदानि प्रक्रामति पिशाचरक्षार्थं राज्ञो पुरस्ता
युक्त इत्युल्मुके अभिमंत्र्य संवृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति सूक्तेन पिता पदानि प्रक्रामति सर्वत्र ग्रहविनाशः अस्मराजा
नस्यापि शान्तिः रक्षोहणमिति अनुवाकेनोल्मुके अभिमंत्र्य परस्परं संवृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति सूक्तेन पिता पदा
नि प्रक्रामति समाप्तानि राजिकर्माणि पिशाचरात्तसभ्भेता स्परः अथ यत्तगोयर्वाग्नहा अयान्ये पित्तद्व्यामणज्ञानिकान्तिय
विशप्शूद्रादयो ग्रहाः सर्वे एभिः कर्मसु युज्यन्ते रात्तसग्रहप्रकरणं भूतत्वं समाप्तम् अथ जलोदरभैषज्यमुच्यते अयं देवानामिति
[illegible] सूक्तेन यष्टेदर्भपिञ्जूलीमेकविंशतिग्रहणानि च घतिमपे च घटमभिमंत्र्य अन्तोव्याधितं सिञ्चति ततो मार्जनं च दर्भेन
यमेकत्रबद्धपिञ्जूलीसुध्यन्ते समाप्तं जलोदरभैषज्यं अभ्यासेन कर्मसिद्धिः दिने दिने कुर्यात् जलोदरनाशार्थं प्रथमा कण्डिका ३ ३३
राज्ञो ताम्रस्यौजाम्लयापूर्वं उल्मुके अभिमंत्र्य घृष्यति ततः प्रभाते स्वस्तिदा इति पदानि क्रामति पिशाचरक्षार्थं

वा वातपित्तश्लेष्माणि भैषज्यमनुच्यते जरायुजः इति सूक्तेन मांसमेदोऽभिमंत्र्य पाययति वातविकारे जरायुजः इति सूक्तेन मधु अभिमं
त्र्य पाययति श्लेष्मविकारे १

जरायुजः इति सूक्तेन घृतमभिमंत्र्य पाययति वातपित्तसहविकारे जरायुजः इति सूक्तेन तैलमभिमंत्र्य पाययति वातश्ले
ष्मविकारे समस्तेषु वातपित्तश्लेष्मसु भैषज्यं अतिकायशीर्षक्ति शिरोवेदनायां च कर्माण्युच्यंते व्याधितशिरसि मुंजवेष्टितं
कृत्वा वामेन हस्तेन वपनं लाजानां सह तिलैः गृहीत्वा दक्षिणेन हस्तेन ताल्लाजाः प्रक्षिपन् जरायुजः इति सूक्तेन प्रकिरन् मुंजतिलाजा
व्याधिदेशं यावत् तत्रैव मुंजप्रक्षिप्तलाजानां वपनानां प्रक्षेपः वामेन हस्तेन वपनं मौंजं कुंडकं च गृहीत्वा दक्षिणेन हस्तेन मांडुं गृ
हीत्वा व्याधितं तं व्याधितं तु व्याधितं प्रत्येकं तस्य व्याधिक्रमस्तत्र तत्र स्थाने गत्वा जरायुजः इति सूक्तं जपित्वा मौंजमग्न्यं वपनं ति के म
पति व्याधितं तत्र स्थाने मूलीज्यां प्रदिपति वातज्वरे कटिभंगे शिरोरोगे च वातगुल्मे वातविकारे च सर्वरोगेष्वनुवर्तते अंगभंगेऽपि
ते वाते शरीरभंगे सर्ववातविकारेषु भैषज्यं जरायुजः इति सूक्तेन घृतमभिमंत्र्य नासिकायां ददाति शिरोरोगे वातभंगे जरा
युजः इति सूक्तेन पंचवर्णे वेणुदंडे ललाटे संनह्य जपति । शिरोरोगे वातगुल्मे वा वातविकारे च लिंगपुप तापससमासः अ
घलोहितं वहते शरीरमध्ये बहिः स्रवति पाषाणालङ्कटे शिकायामभिघाते कर्माण्युच्यंते पंचवर्णे पर्वच वेणुदंडे रुधिरव
हस्थाने बध्वा अमूर्या यंति सूक्तं जपति रुधिरप्रवाहे भैषज्यं अमूर्याः इति सूक्तेन रथ्यायाः पांसून् गृहीत्वाभिमंत्र्य रुधिरव्रणोप
रि किरति अमूर्याः इति सूक्तेन पांसुसिक्तानाभिरभिमंत्र्य व्याधिदेशं करोति अभ्यानात्तं ततस्ततो अमूर्याः इति सूक्तेन आमकपालि
कां सपांसुभिर्मंत्र्य बध्नाति ततः उत्तरतंत्रे ॥ अमूर्याः इति सूक्तेन आमकपालिकामभिमंत्र्य पाययति आमकपालिकां शुष्कं प
कम्पलिका क्षीरं जलं निवर्तनं भैषज्यं रुधिरप्रवाहे च अमूर्याः इति सूक्तेन च सर्वां विद्वान् पाणिपिष्टाः तिः सह दधि पललमा
सायं आलोड्य तेनाभिमंत्र्य पाययति रुधिरप्रवाहे शरीरमध्ये शस्त्राद्यभिघाते बहिः स्रवणो वदने वा ग्राहे मुखे च वहने

त्ता २ नो वै

नासिकारुधिरस्रवणे शिरोरोगोत्पादि रुधिरस्रवादिभैषज्यानि समाप्तानि अथ अपस्मारविसर्पहृद्रोगकामले ये भैषज्यान्यु
च्यन्ते अनुसूर्यमिति सूक्तेन रक्तवृषभलोममिश्रमुदकं अभिमंत्र्य आचामयति कामले हृद्रोगे च भैषज्यं अनुसूर्यमिति.
ॐ. ४४७३ सूक्तेन रक्तवृषभमूत्रोदकमानीय ततोभिमंत्र्य आचामयति अभ्यातानान्ते कृत्वा अनुसूर्यमिति सूक्तेन रक्तवृषभशृङ्गोदु ता
३४ दकमानीय ततोभिमंत्र्य आचामयति अभ्यातानान्ते चर्मच्छिद्रे गोऽरुधिते कृत्वा तानि च मणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति उप
चपाययति अभ्यातानानुप्रतरं तंत्रं कामले हृद्रोगे च हिंगुपत्राय हरिद्रौदनं आपितं सभोजने दशीतस्योच्छिष्टं चान् ता
34. च्छिष्टं चैकत्र कृत्वा तेन प्रलिप्य शिरःप्रभृत्यापादयावत्पादौ ततो आपितं चर्षवायामुपविश्य पक्षिवायामथ स्तने शुकं काष्ठ॰
ति शुकं च गोपीतिलका च एते त्रयः पक्षिणः सव्यजंघायां हरितसूत्रेण बद्ध्वा बध्नाति ततो अनुसूर्यमिति सू
क्तेनोदकमभिमंत्र्य आपितं स्नापयति अनुसूर्यमिति सूक्तेन मथमभिमंत्र्य प्रपाय प्रयच्छति सर्वत्र गृहद्वारे अग्रे आपितं
कृत्वा तनमप्रविश्य पश्य प्रविश्य ततो भक्तमभिमंत्र्य ततो आपिताय प्रयच्छति सर्वत्र पत्र प्रयच्छति शाहुल्ले चैवं वो हव्यं अनु·
सूर्यमिति सूक्तेन स्तुकं वदनं अभिमंत्रयेत अनुसूर्यमिति सूक्तेन काष्ठस्तुकं वदनं अभिमंत्रयेत अनुसूर्यमिति सूक्तेन·
गोपीतिलकापत्रिणी यत्र कुत्रचित् दृष्ट्वा वदनान्तं अभिमंत्रयेत आपितं कामलव्याये तं त्रैकत्वा अनुसूर्यमिति सूक्ते
न वृषभहृदयलोमभिः लाक्षारक्तैः स्वर्णवेष्टितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य आपिताय बध्नाति अभ्यातानानुप्रतरं तंत्रं अ
पस्मारविसर्पहृद्रोगकामलाकातिरोहणकानि भैषज्यानि समाप्तानि अथ श्वेतकुष्ठभैषज्यान्युच्यन्ते श्वेतकुष्ठं गोम
येन प्रघृष्य यावल्लोहितं दृष्टं न कं जातान्वरुणोजाता नक्तमिति सूक्तेन भृङ्गराजहरिद्रा इन्द्रवारुणी नीलिका पुष्पाणि एताः प षाः
पुषा

चपिष्ट्वाभिमंत्र्य कुष्ठं प्रलिंपति तिलस्नाणं वा चन्दनस्नाणं वा ओषधीनां ग्रहणं पलितनाशं न ह्यापलितानि छित्वा पिष्ट्वावि
लिंपति अथ मारुतास्तुयन्ते नक्तंजातासुपर्णीजातन इति सूक्ताभ्यां मारुतो युज्यते यथा वरुणं पाकयज्ञविधानेन श्वेत
पलिते च श्वेतकुष्ठे च तत्रैव कृत्वा नक्तंजातासुपर्णीजात इति द्वाभ्यां सूक्ताभ्यां लागो राजं जुहोति ततः उत्तरतं तेके कृ
त्वा नक्तंजातासुपर्णीजातन इति सूक्ताभ्यां कामदिविधुवकवेन सा ओषधीः एकत्र कृत्वा सं। पाताभिमंत्र्य तत उदकमध्ये प्र
वेश्य प्रथमेमुखं पात्रं निनयति । तत उत्तरतं ते तत्रैव कृत्वा नक्तंजातासुपर्णीजातन इति सूक्ताभ्यां कामादिदुषधी उदके कृत्वा
संपाताभिमंत्र्य आस्रावयति ततः उत्तरतंते नक्तंजातासुपर्णीजातन इति सूक्ताभ्यां मातृषकेशमेषधिरकेशरुज्ञानरुद्पान
हैवं शस्ताग्रप्रवध्ययोषपतिधमयतीत्यर्थः पलितनाशे श्वेतकुष्ठे च भेषज्यानि अभ्यातानानि कृत्वा नक्तंजातासुपर्णीजा·
त इति द्वाभ्यां सूक्ताभ्यां उदकं संपात्य तेन आमपात्रं प्रसिंच्य ततो स्नानं निदधाति ततः आमपात्रं अस्नानं च त्रिपादे शिक्ये नि
दधाति ततो स्फुल्लिपति ततः उत्तरतंते मारुतानि कर्माणि समाप्तानि मारुतेषु कर्मसु मारुतदीरोदनं मारुतस्थं वमारु
तस्थूतेमारुते: परिस्तीर्य मारुतेन स्रुवेण मारुतेनाज्येनेति भवति कुष्ठभेषज्यं श्वेतपलितनाशन इभगनाशनं च समा·
प्तानि अथ ज्वराभैषज्यमुच्यते तिलज्वरे वेलाज्वरे एकान्तरज्वरे चातुर्थिकज्वरे शीतज्वरे च उष्णज्वरे च यदग्निरिति सूक्तेन लो
हपर्शुमभिमंत्र्याग्नौ तापयति ततो यदग्निरिति जपित्वा तं पर्शुं सलोदकमध्ये क्वाथयति ततो यदग्निरिति सूक्तं जपित्वा ते
नोदकेन व्यापितं अवसिंचति आचमनं तल्ली मार्जनं च ज्वरभैषज्यं समाप्तं अथो हेगविनाशकाम उच्यते तत्रैव कृत्वा उप
माता दिति सूक्तेन स्रुक्तवी त्रिणा इषीका च तस्यैनत्भयतः सन्फष्टे एकत्र बध्वा मणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति सुपर्णा·

उ॰
१५
35
नि
हृ॰ ६

ह्वंते तत उद्देशेभेषजं तेन कृत्वा उपप्रागादिति सूक्तेन तदुदपं शङ्खवीरणकाष्ठमणिं त्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति त
त उत्तरतंत्रे उद्देशेभेषजे उषःकाले वा रात्रौ उपप्रागादिति सूक्तेन उल्मुकं हस्तमभिमंत्र्य चर्षयेत ततः प्रभाते स्वस्तिदा इ
ति सूक्तेन दक्षिणेन पादेन प्रक्रामति स्वस्त्ययनं वृद्धबालयुवास्त्रीपुरुषाणां उद्देशमन्त्रापो वा भवेत्तदेतत्कुर्यात् समा
मान्युद्देशभिषज्यानि गंधर्वराक्षसेभ्यः अप्सरसे भूतग्रहादिभ्यो भेषज्यान्युच्यंते अभ्यातानांतं कृत्वा दिव्यो गंधर्व इति सूक्तेन
हुत्वा कोशं सर्वौषधीं जुहोति होमशेषेणाप्लावितं शल्लिपति उत्तरतंत्रे तंत्रं कृत्वा इमं मे अग्न इति चतसृभिर्वेन आज्यमि·
श्राः सर्वौषधीर्जुहोति उत्तरतंत्रे तंत्रे होमं होमशेषेणाप्लावितं स्नाति गंधर्वग्रहादिभेषजं चतुष्पथे आप्लावितं कृत्वा
तस्य शिरसि दर्भोदकं कृत्वा तस्योपरि कपालमग्निं शरणीश्च बालितं कृत्वा तत्र बालिते ग्रौ दिव्यो गंधर्व इति सूक्तेन हुत्वा
कान् सर्वौषधीर्जुहो चतुष्पथे च शिरसि दर्भे इंगारकपालेन अग्नौ इमं म इति चतसृभिराज्येनाक्ताः सर्वौषधीर्जुहोति
प्रभृचे शिरसि होमेन तंत्रं आप्लावितस्य वहृतिं सर्वौषधिसहितां हस्तेन कृत्वा नदी उदकसंमुखो प्रवेशयत उदकसंमु
खोऽप्रवेशयतो अवगाहयति दिव्यो गंधर्व इति सूक्तेन सर्वौषधिं उदकमध्ये वपति कर्त्ता दिव्यो गंधर्व इति सूक्तेन पश्चा
त् स्थितेनाप्लावितं सिंचति ततोऽमत्रमये आमपात्रे होमशेषः सर्वौषधीः कृत्वा पक्षिणे वृक्षे वसतिं तत्र त्रिपादे शिक्ये कृत्वा
बध्नाति गंधर्वयक्षराक्षसभैषज्यं इमं मे अग्न इति सूक्तेन नदीमध्ये वल्गिकापांसु सर्वौषधिं कृत्वा तां जुहोति प्रभृचे
ततः कर्षानमवसिंचति आप्लावितं इमं म इति चतसृभिः पश्चादामपात्राण्यासिंच्य सांजि त्रिपादे वपोनि वेशते वृक्षे
बध्नाति रक्षोग्रहे गंधर्वग्रहे अप्सरोग्रहे राजसग्रहे नामसेग्रहे ग्रहभैषज्यानि समाप्तानि अथ लौकिके वैदिके शापे

त्रीर भि २

वक्षीणामाक्रोशे च पुरुषाणां भैषज्यमुच्यते सर्वस्मिन्नाहितानि विधिकर्मणि प्रधानकर्ममध्ये उत्तरतः उदकुंभमास्थापितं
तेनोदकेन हिरण्यवर्णा इति सूक्तेनाभिमंत्रितेन कारयिता अभिषेचयेत् सर्वत्रमेधाजननादिकर्मसु ततः पश्चान्मणिबं
धनादिकर्म कुर्यात् भैषज्येष्वभिषेकं न कुर्यात् अभ्यातानान्तं कृत्वा अयद्दिष्टा देवजाता इति सूक्तेन सर्वामणिं संपात्याभिमं
त्र्य पुनः सूक्तं जपित्वा बध्नाति ततउत्तरतंत्रे लौकिके आक्रोशे वैदिके च ब्राह्मणस्य शापेक्रूरस्वहृद्विनिपाते च राजसादिषु
भैषज्यं अथ राजयक्ष्मादिभैषज्यमुच्यते तंत्रे शंनो देवी पृश्निपर्णी इति सूक्तेन सह देवी पृश्निपर्णी संपात्याभिमंत्र्य वृ
ष्ट्वा व्याधितं लिंपति ततउत्तरतंत्रे राजयक्ष्मादि उपव्याधितं कृत्वा वरणेनावारयाता इति सूक्तेन वरणाहृतकाष्ठं सं तै
पात्याभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रे राजयक्ष्मादिषु उपव्याधिषु प्लेतो दुंबरकुष्ठाश्वत्थादशजातिषु ज्वरादि सर्वरो
गेषु भैषज्यं समाप्तं अथ वातविकारभैषज्यमुच्यते तंत्रं कृत्वा पिप्पली क्षिप्तभेषजी इति सूक्तेन पिप्पलद्रव्यं संपात्याभि
मंत्र्याश्नाति ततउत्तरतंत्रे सर्ववातविकारे धनुर्वाते वातगुल्मे वातशूले दिग्वातप्रदोषे कर्मसु रुते वाते उत्सन्ने सर्ववातवि
कारे भैषज्यं जलोदरभैषज्यमुच्यते तंत्रं कृत्वा विद्रधस्य बलासस्य इति सूक्तेन व्याधितं समन्त्र्यं संपातानानयति अभिमंत्र
णं च जलोदरभैषज्यं सर्वव्याधिसर्पणोऽहृदयामयेवाजलोदरे च भैषज्यं समाप्तं विद्रधस्य इति सूक्तेन पालाशशकलं च तत्रे
गुल्मानं पिष्ट्वाभिमंत्र्य पुनः सूक्तं जपित्वा व्याधितं लिंपति सर्वव्याधिविसर्पणे कोपे च बलासे च अंगगंडविकर्षरोगे
सर्परोगे च अक्षिविसर्पणे च कर्णव्याधिविसर्पणे हृदयामये च अज्ञातराजयक्ष्मणि च एतेषां भैषज्यं समाप्तं तंत्रं कृत्वा या
बभ्रवः इति सूक्तेन दशवृक्षदशकलानि लाक्षाहिरण्येन वेष्टितं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य पुनः सूक्तं जपित्वा बध्नाति सर्वव्याधि

भैषज्यं अथ क्षत्रियव्याधिभैषज्यमुच्यते तंत्रे कृत्वा नंदगानामिति सूक्तेनोदकघटं संपात्याभिमंत्र्य स्नापयति व्यापितं वहिः
उत्तरतंत्रे क्षत्रियव्याधिलिंगी पित्तपर्यायतः क्षत्रियरोगः कुष्ठरूपेण: यं ग्रहणीदोषः सर्वशरीरे विस्फोटकारकं दोषादि
क्षत्रियः तंत्रे कृत्वा अयेयमिति ऋचा हुत्वा संपात्याभिमंत्र्य शूद्रा हरिद्रा स्नापयति ततउत्तरतंत्रे अपरराज्ये तत्कर्म कुर्यात् क्ष
त्रियव्याधौ तंत्रे कृत्वा बभ्रोरर्जुनकांडस्य इत्यृचा अर्जुनकाष्ठं यवसं तिलपिंजिकां च एकत्राणि बध्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्ना
ति ततः उत्तरतंत्रे क्षत्रियव्याधौ तंत्रे कृत्वा बभ्रोरर्जुनेत्यृचा आकृतिलोष्टजीवकोषणं बध्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति
ततः उत्तरतंत्रे तंत्रे कृत्वा बभ्रोरर्जुनेत्यृचा वल्मीकमृत्तिका चर्म जीवकोषणं बध्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तर
तंत्रे एकस्मिन्व्याधौ सर्वकर्मणां विकल्पः जीवतः पशोश्चर्म जीवकोषणीत्युच्यते अजचर्म स्त्रीवा अश्वीवा चर्म
हूणं मातृपितृवर्गादियानः कौलिनवः सर्वत्रकर्मणां विकल्पः भैषज्ये सुहितीयाकंडिका नमस्ते लांगलेभ्य उ
ऋचा उदकघटमभिमंत्र्य वृषभमपुनकस्य हलस्य युगस्य कृत्वा व्यापितं ततोभिषिंचति क्षत्रियस्य भैषज्ये अनस्टे हेगतो
अज्यते तेन सं नि सा देभ्य ऋचा उदकघटं संपात्य ततउत्तरसंपातजरत्तेन पतिशालानृणा निर्गं प्रक्षिप्य तस्मि
न्गर्ते व्यापितमुपविश्य आचामयति उत्तरतंत्रे क्षत्रियभैषज्ये तंत्रे कृत्वा नमः सनिस्रसा से भ्य ऋचा उदकघटं संपात्य
उत्तरसंपातं जरत्गर्ते आनयति अभिमंत्र्य शालानृणा सहिते गर्ते व्यापितमास्नापयति आचमनं च एवं कविस्तानं तत्राच
मने ततउत्तरतंत्रे एवं स्नाने मोक्षणं च तत्र सर्वं भैषज्ये शुचिर भ्रमतिमार्जनं कुर्यात् यावन्मादो कुष्ठं अष्टादशजाति
कुष्ठं शरीरविस्फोटयग्रहणी अज्ञात राजयक्ष्म शरीरशोषादि क्षत्रियः समाप्ते क्षत्रियभैषज्ये अथ ब्रह्मस्टे हे भैषज्यमुच्यते

अभ्यातानांतं कृत्वा दशवृक्षेति सूक्तेन दण्डविकल्पेन पलाशादिवृक्षशकलानि गृहीत्वा लाक्षादण्डेन वेष्टितं कृत्वा संपा
तामभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रं ब्रह्मगृहे भैषज्यं दशवृक्षालाणा अथर्वाङ्गिरसाः समुद्दो दशवृक्षेति सूक्तं जपित्वा ततो व्या
धितं शरीरमभिमृशति सर्वशृंखलग्रहे ग्रहभैषज्यं पुनः क्षत्रियभैषज्यान्युच्यंते चतुष्प[illegible]योगत्वा अभ्यातानांते कृत्वा
क्षेत्रियात्वेति सूक्तेनोदकचरुं संपात्याभिमंत्र्य कांपीलशकलानि व्याधितं पर्वशिखा बध्नाति जूलीभिर्ह्रदे प्रक्षिप्य ततो
भिषिंचति ततउत्तरतंत्रं क्षत्रियग्रहे समाप्तानि क्षेत्रियभैषज्यानि उदकतर्पणान्यनैभैषज्यमुच्यते उदित्या आदित्ये
प्रभाते दर्शे संहतामुपविश्य होपुरुषो मा[illegible]व्याधितं मन्त्रमुखमव्याधितं वेतसशाखास्नूपविश्य वेतसेचमसे सम्भृ
दकं प्रक्षिप्य वेतसशालाकाभ्यामेथमभ्युक्ष्य ततस्माद्गृहीतमपसिन्धिसमेथमुपमथ्य पार्थिवस्येति सूक्तेन वमसमभिमंत्र्य
षिता पप्रयच्छति यस्माप्यभिभवति पार्थिवस्येति सूक्तेन अस्मदकमभिमंत्र्य धत्स्व पाययति तद्यानैभैषज्यं सर्वास्मितावि
ति सूक्तेन मेथमभिमंत्र्य पाययति व्याधितावेकवस्त्रपरिहितौ मतौ तद्यानैभैषज्यानि समाप्तानि अथोदरशंखुलंभैष
ज्यानुच्यते तंत्रं कृत्वा इंद्रस्य यामहीति सूक्तेन कुलवणकान् कृत्वा मिश्रान् जुहोति तंत्रविकल्पः इंद्रस्य यामहीति सू
क्तेन गोवालकल्माषकाष्ठे सव्यं परिवेष्ट्य पाषाणेन चूर्णयति ततः सूक्तं जपित्वाग्नौ प्रतपति ततः सूक्तान्तेनाग्नौ जुहोति
इंद्रस्य यामहीति सूक्तेन सव्येन हस्तेन पांसून् कृत्वा दक्षिणेन विमृज्य दक्षिणामुखः सूक्तं जपित्वा व्याधितस्योपरि किरति अ
रुषी गंडुलकानां भैषज्यं इंद्रस्य यामहीति सूक्तेन पांसून् मर्दयति हस्ताभ्यां व्याधितः इंद्रस्य यामहीति सूक्तेन पालाशो
दुम्बराणां समिधश्चादधाति समाप्तान्युदरकृमयः उदरगंडुलकाश्च अथ दृष्टकृमयस्तेषां भैषज्यं अथ गोकृमिभैषज्या

मुच्यंते प्रातः उद्यन्नादित्य इति सूक्तं जपित्वा गोनामोच्चारयित्वा यस्य कृमयस्ते हन्या इति मंत्रेण दर्भैस्ताडयति कृमीणां मुखे प
न्नमध्ये पतन्मध्ये विनेकुर्यात् आदित्यसम्मुखोपराह्णे पत्रिकालसमाप्ति गोनामग्रहणं सावालयस्थाने उद्यन्नादित्य
सूक्तेन हतमिश्रान् कृकलचराणकानुक्तहोमेति कृमिभेषजं उद्यन्नादित्य इति सूक्तेन कल्माषं शरं गोवालवेष्टितं धारयति
ततः पाषाणेन चूर्णयति सूक्तेन प्रतपति ततः सूक्तेन जपित्वा अग्नौ दधाति जुहोतीत्यर्थः कृमिभेषजं उद्येनादित्य
इति सूक्तेन पांसूनभिमंत्र्य वामहस्तेन कृत्वा दक्षिणामुखे पांसुना कृमिव्रणां मर्दयति उद्यन्नादित्य इति सूक्तेन पालाश
वृक्षादि समिध आदधाति समाप्तं सर्वत्र कृमिभेषजं मातृनामा हस्ति अश्वादीन् कालिकादिषु कृमिभेषजं सर्वव्या
धिभेषज्यमुच्यते तंत्रं कृत्वा व्याधितं पर्वसु वध्वा अक्षीभ्यां त इति सूक्तेन उदपात्रे संपातान् ततः सूक्तं जपित्वा वसिञ्च व्याधि
तस्य पर्वग्रंथिल्विमुच्यते ततउत्तरतंत्रं समाप्तं मस्तिष्कनासिकाकर्णमूलशिरोजिह्वाग्रीवारायत्मादि सर्वव्याधि
भेषजं अक्षीभ्यां इति सूक्तेनाभिमंत्र्य तेव्याधितं सर्वव्याधिभेषज्यं समाप्तं अथ क्षत्रियव्याधिभेषज्यान्युच्यंते तंत्रं कृत्वा
हरिणस्येति सूक्तेन हरिणस्य शृंगमणिं संपातवंतमभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रं क्षत्रियभेषजं हरिणस्येति सूक्तेन हरिणस्य शृं
गेण सहोदकमभिव्याप्य पाययति आचामयति च अथ उखाकालेपतत्कर्म हरिणचर्मशंकुधाने ग्रहीत्वोदकेन प्रक्षि
प्यते तो हरिणस्येत्यभिमंत्र्य व्याधितमवसिंचति मार्जनं आचमनं क्षत्रियभेषजं हरिणस्येति सूक्तेन यवान्जुहोति प्र
त्यं चं राशेरपि निमित्तान्मध्यान्ह कृत्वा स्नायवा इति क्षत्रियभेषजं हरिणस्येति सूक्तेन भक्तमभिमंत्र्य भोजने प्रपाययत्य
क्षति समाप्तं क्षत्रियभेषजं वालरोगदर्शनेच मैथुनेदोषव्याधिभेषज्यान्युच्यंते मुंचामि त्वेति सूक्तेन पलितं धमक्ष

गें. १०

ज

सौ ज्ञा

सहितं संदनमतिमंत्र्य व्याधिताय प्रयच्छति भक्तार्थं भोजनकाले मुंचामि त्वेति सूक्तेन अन्नप्रकृति लेखलयित्वा उद
पात्रे प्रक्षिपति ततोऽभिमंत्र्य उषाकाले अवसिंचति व्याधितं मैथुनराजयक्ष्माणि भेषजं मुंचामि त्वेति सूक्तेनैतार
एव शाणेन स्थलेन सहोदकमभिमंत्र्य आवसिंचति मार्जनमाचमनं मैथुनव्याधिभेषजं मुंचामि त्वेति सूक्तेनारण्य गो·
मयेनावहालितं सहोदकमभिमंत्र्य उषाकाले वसिंचति मार्जनमाचमनं च मैथुनव्याधिभेषजं उषाकाले मुंचामि त्वेति
ज्या सूक्तेन विष्णायामर्ष्फलितं सहोदकमभिमंत्र्य व्याधितमवसिंचति मार्जनमाचमनं च केचित्तिलस्नानादिवत् सर्वकर्मसु अर
ण्ये अवसेकमिच्छंति केचिद्गृहे अवसेकमिच्छंति विकल्पः समाप्तं मैथुनव्याधिभेषजं मुंचामि त्वेति सूक्तेन व्याधितमभि
मंत्रयते सर्वव्याधिभेषजं अथ सर्वभेषज्यान्युच्यंते तंत्रं कृत्वा आ गावो अग्मन्निति दशभिः सूक्तैश्चैत्र उदकपूर्णं संपातं भिमंत्र्य
व्याधितमास्नावयति मार्जनमाचमनं समर्त्तव्ये तत उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा सुवर्णशीर्षं ऋचा उदकघटं संपात्याभिमंत्र्य आस्नाव
यति तत उत्तरतंत्रं आसवने सर्वमार्जनमाचमनं च सर्वव्याधिभेषजं समाप्तं तृतीया कण्डिका स्कंदविषभेषज्यान्यु
च्यंते तक्षकदेवताय नमस्कारं कृत्वा ततो ब्राह्मणो जज्ञे वा इदमिति सूक्ताभ्यामुदकमभिमंत्र्य आचामयति विषकरं तक्षकाय
नमस्कारं कृत्वा ब्राह्मणो जज्ञे वा इदमिति सूक्ताभ्यामुदकमभिमंत्र्य संप्रोक्षति विषदष्टं स्कंदभेषजं ब्राह्मणो जज्ञे वा इदमिति
सूक्ताभ्यां कृमुककृत्तशाकलं सहोदकमभिमंत्र्य ततः आचामयति स्कंदभेषजं ब्राह्मणो जज्ञ इति सूक्ताभ्यां कृमुकशाकलं
सहोदकमभिमंत्र्य प्रोक्षति ततो मार्जनमाचमनं च सर्वत्र स्त्री ह्रस्वी ब्राह्मणो जज्ञ इति सूक्ताभ्यां जीर्णहरिणचर्म अवहा·
लितं उदकेन प्रक्षिप्तमभिमंत्र्य आवसिंचति विषभेषजं ब्राह्मणो जज्ञ इति सूक्ताभ्यां उदपात्रं संपात्याभिमंत्र्य आस्नावयति वि

घनंहे भैषज्यं ब्राह्मणोजज्ञ इति सूक्ताभ्यां मदनफले अभिमंत्र्य ततः फलाभ्यां सहमंथं यवापमथ्य पिंडान् कृत्वा प्रत्यृचं भक्षयति
यथाकुर्दयति तेन तथा च कर्तव्यं स्कंदभैषज्यं ब्राह्मणोजज्ञ इति सूक्ताभ्यां हरिद्रां सर्पिषा सहितामभिमंत्र्य पाययति समाप्ते स्कं
दभैषज्ये अथ शस्त्राघाताभिघाते रुधिरप्रवाहे भैषज्यमुच्यते रोहिण्यसीति सूक्तेन लाक्षोदकं क्वथितमभिमंत्र्य आपिदेशाम
ॐ· वसिंचति उषाकाले कर्म अस्थिभंगे रुधिरप्रवाहे दशाशाह्नचानादौ भैषज्यं रोहिण्यसीति ख्यातेन केनत्रयेण अभिमंत्र्य १२
२८ पाययति रोहिण्यसीति सूक्तेन क्षीरं हुतमिश्रं कृत्वा आपिदेशे अभ्यनक्ति अंगभंगे अंगच्छेदे अंगरुधिरप्रवाहे अंगाभिघा
ते अंगभंगे अंगमूढाभिघाते अंगहृताभिघाते मुष्टिलोष्टकाष्ठशृंगिणा अग्निपाषाणलकुटदशाहाभिघाते शरीर
रुधिरप्रवाहे वाहेवा छेदादि भैषज्यं अथ रक्षोभैषज्यमुच्यते तेनैव कृत्वा आपश्यतीति सूक्तेन सदंपुष्पामणिं संपात्याभि
मंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रं सदंपुष्पाविसंपाशसिद्धा ब्रह्मग्रहे क्षत्रियैर्वा वैश्यैर्वा शूद्रैर्वा ग्रहे अन्ये वा यं तु राक्षसपिशाचा
नाराहतसां च भैषज्यं समाप्तं अथ सर्वव्याधिभैषज्यमुच्यते तेनैव कृत्वा भवाशर्वौ मन्वे वामिति सूक्तेन सपूर्वेन एकैकपाल
चाकांपीलसमपुटका मुदकपूर्णानि संपात्य [illegible] चर्चेति ततः प्रत्यृचमभिमंत्र्य ततो व्याधितमवसिंचति ततः पुटं पश्चाद्दि
पति एवं द्वितीयमेवं तृतीयं ततउत्तरतंत्रं सर्वव्याधिभैषज्यं सर्वभूतग्रहभैषज्यमुच्यते त्वया पूर्वमिति सूक्तेन शा·
मीफलचूर्णानि कृत्वा अभिमंत्र्य भक्तमध्ये ददाति भक्तार्थे रक्षोग्रहे भैषज्यं त्वया पूर्वमिति सूक्तेन शमीचूर्णं शमीफले च अ
भिमंत्र्य आलंकारे भक्ते ददाति व्याधितस्य सर्वग्रहभैषज्यं त्वया पूर्वमिति सूक्तेन शमीचूर्णं कृत्वा अभिमंत्र्य शालां चूर्णैः परिकिर
ति व्याधितस्य शालायां रक्षोग्रह अप्सरोग्रह गंधर्वग्रह सर्वग्रहभैषज्यं समाप्तं अथ यमनिग्रहीते भैषज्यमुच्यते उतामृतासु

नित्यं चा भोजनकाले भक्तमभिमंत्र्य ददाति भक्षणार्थं प्रजाप्रनष्टे अज्ञातगृहीते अपमृत्युगृहीते त्रिवर्गे च विनष्टे पूनकौश
दिस्त्रतिमद्वकेऊत्वहिभेषजं राजयक्ष्मादिरोगकुष्ठामयसर्वगात्रवेदनायां भेषजमुच्यते योगिनि रिप्रजापत्याइतिसूक्ते
न त्रिशंतं द्वभ्यो अभिगिरयेभ्य इति च नदैवेन कुष्ठपिष्टं नवनीतमिश्रं कृत्वाभिमंत्र्याघातिहार्यं व्याधितस्य शरीरं प्रलिप-
ति राजयक्ष्मणि शिरोरोगे कुष्ठरोगे अपत्यामये सर्वगात्रवेदनासु भेषजं समाप्तं अथ शस्त्राभिघाते भेषजमुच्यते शा
त्रीमातेति सूक्तेन दुग्धं लाक्षां क्वाथयित्वाभिमंत्र्य पाययति शस्त्राद्यभिघाते पाषाणपतनादभिघाते अग्निदाहे सर्वश
रीरादभिघाते भेषजं समाप्तं सूतिकास्त्री अरिष्टकस्य च भेषजमुच्यते अलजज्ञानमनामायेति सूक्तेन भक्तमभिमंत्र्य
प्रपाययत्यकृति भक्षणार्थं पूर्वस्त्री प्रवेशयत्स्वलीनतः पश्चात्कजीतस्लीप्रवेशस्तेन भक्तमभिमंत्र्य दद्यात् अलजज्ञान
मितिसूक्तेन उदकमभिमंत्र्याचामयति समाप्तं स्त्रीसद्दोषसूतिकारोगे च भेषजं अद्भुतदर्शने दोषनाशने भेषजं सर्व-
अद्भुतेषु भक्तकर्म वाचमनकर्म वा कुर्यात् यानि च कानिदिव्येयकेषु अद्भुतानि पश्यते अन्यत्रेशरीरविषये तेषां सर्वेषामियं
शांतिर्भेषजमिति यानि वाद्भुतानि शरीररोगे ज्योतिषपथे नेतेषामपीयं कर्म शांतिर्व्रतादि अथ सर्वव्याधिभेषजमुच्य
ते तंत्रं कृत्वा दिवेस्माहेति सूक्तेन चतस्र उदपात्रे संपातानानयति होमसंपातो भूमौ दत्वा ततः संपातिते भूमिमृत्तिका शूलात
न उदपात्रे प्रक्षिप्य ततोभिमंत्रणं कृत्वा व्याधितमाप्लावयति तमाप्लावयति दिवेस्माहेति तिसृभिरेकं संपातं त्रिभिः स्वा-
हाकारैस्त्रय संपात होमाभ्यामन्याः संपाताः एवं षड्भवंति ततः उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा इमं पवमितवर्हैश्चैनं होमः उदपात्रे संपाता
नानीय पृथिव्यां होतो मृत्याहृत्वोदपात्रे प्रक्षिप्य ततोभिमंत्रणं ततः आप्लावयति व्याधितं ततः उत्तरतंत्रं सर्वव्याधिभेष

गलजज्ञाये
तिसूक्तेन संस्कृ
त्यभिमंत्र्य पा
ययति तेनैव
सूक्तेन उदस्या
नयादित्य
अलजज्ञान

तू

ज्यं तंत्रं कृत्वा दिवस्पादेति सूक्तेन यवसहिते उदपात्रे चतुरः संपातानानयति होसंपातो भूमौ दत्वा मृत्तिकाऽदपात्रे प्रक्षि
प्य ततोभिमंत्रणमास्नावनं च ततउत्तरतंत्रे दिवस्पाहेति त्रिभिः स्वाहाकारैरेकसंपातः अप्सुतस्य यार्थं कुर्यात् एवंप्र
द्रसर्वत्र कुर्यात् तंत्रं कृत्वाऽस्मै यवमिति सूक्तेनार्ह्यर्चेन षड्होमान् कृत्वा चतुरउदपात्रे संपातानानयति होप्थिवीतो
ओं ३५ उदपात्रे प्रक्षिप्य ततः सूक्तेनाभिमंत्रणं यवसहिते उदपात्रसंपातः ततोभिषेचनमार्जनमाचमनं अभ्यातानाद्युत
रतंत्रं सर्वव्याधिभैषज्यं तंत्रं कृत्वाऽस्मैयवमिति सूक्तेन यवमणिसंपाताभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रं शीतज्वरद्वाद
वारकामज्वरश्लेष्मज्वरशीष्णज्वरवर्षाज्वरदानेद्रव्यनाशगप्रतिग्रहमाजनमध्ययनाध्यापनायाज्ययाजनवृद्धिर्भोसत्यदिक्ष
39 दलजहेचगसुवर्णपुरुषेषुपापलक्षणअपकामकृदयतापहरिषाविषअपस्मारेषुसर्वशङ्केनकथ्यते सर्वव्याधिभैषज्यं
यज्ञपकाशिन्याथौवकृत्निकर्माणि विहितानि सर्वस्मिन् शास्त्रे सर्वत्र कर्मणो विकल्पः यत्राभिषेको वसेचनेन त्राचमनं मा
र्जनेन च सर्वत्र चतुर्थी कंडिका सर्पविषभैषज्यमुच्यते ततस्तक्षायनमस्कारं कृत्वा ददिर्हीत्यृचाउदकमभिमंत्र्यावसिंचति
विषनष्टंविषभैषज्यं ददिर्हीत्यृचा कृमुककहृदकुमालकशकलं संक्षिप्य तत उदके च प्रक्षिप्य ततोभिमंत्र्यावसिंचति वि
षद्योतिति ददिर्हीत्यृचाऽदकं तुलकचर्माग्निप्रज्वलितमभिमंत्र्य व्याधितमवसिंचति ददिर्हीत्यृचा हरिणजीर्णचर्मावज्व ज्वा
लितमुदकमभिमंत्र्यावसिंचति ददिर्हीत्यृचामार्जनिका अवकल्पनवज्ज्वलितोदकमभिमंत्र्यावसिंचति जंगमभैषज्यं
अभ्यातानान्तं कृत्वा ददिर्हीत्यृचाउदपात्रे संपात्य ततः पाययति ददिर्हीत्यृचा सतमस्थंजेर्ह्द फलाभ्यां विषलिमाभ्यां मथि
ताभिमंत्र्य पाययति सर्पदष्टं जंगमभैषज्यं ददिर्हीत्यृचा मदनफलानभिमंत्र्य भक्षयति कर्दमार्थं जंगमविषघ्नं ददिर्ही भे

ज्वालि ऊ

हीं सुवाहरिद्रांहुतेचसूक्ताभिमंत्र्यपाययति जंगमविषभैषज्यं यतेअपोदकमित्यस्याअपदक्षिणकायितेपरिक्रामति
विषस्तंभनविषभैषज्यं विषस्तंभनेनानेनअंगारयित्वेशकानेविनावेदमंत्रेण यतेअपोदकमित्यचांजपिताशिखाव
भाति विषस्तंभनायतेअपोदकमित्यचांजपिताश्वेतववेणाग्रेथिबभाति विषस्तंभनभैषज्यं यतेअपोदकमित्येकां·
जपितालवण्यथिवभाति दंभस्तवविषंनविसर्पतिदेशस्थितंभवति शरीरेनसर्पति विषस्तंभनेभवति इषामेविरत
चायस्मिन्स्थानेदष्टंतेस्थानंपीडतिशृंवंजपितादेशाद्विषमन्यत्रगच्छति विषनाशनेभैषज्यं वचस्तुषानेवचस्वितिस्वा·
आचार्यस्ततपदक्षिणंपरिक्रामति अपेह्यरिरसीत्यचंजपितात्रणानिमुष्टिलूनानि ततः अभिमुखंवदिपति अपेह्यरिरसी
त्यचंजपितापुनोदष्टस्ततोमूलिनत्रणानिक्षिपतिदर्शेन केनानस्यअस्यस्वाउदकंगृहत्रणावमूलितेअभिमंत्र्यपाययति
प्रोहति च असितस्यत्वाअर्नीज्यापाशंसंपात्याभिमंत्र्यवभाति आम्नतेत्र विषभैषज्यं आलिगीविलिगीवउरुगुलायाउ
तिहाभ्यामधुहत्समतिकांअभिमंत्र्यपाययति कर्णाभ्यांविनदवीन्यचामेयाशुकसाविकृशानोअपहष्ट्रिःपदक्षिणाभ्यावि
त्रीषमित्युच्यते पुरीषमभिमंत्र्यपाययति सर्वविषदष्टे कर्णाभ्यांविनदवीन्यचासललीमांसमभिमंत्र्यआशयति
विषनाशनेभैषज्ये नावनवाव्रवमित्यचाअत्ताग्रमध्यउदकेप्रक्षिप्य ततोभिमंत्र्यआचामयति सर्पविषभैषज्यं नतस्वन
नतरुवमितित्वचाअलाबुहुतेसंपात्याभिमंत्र्यवभाति आम्नतेत्र सर्पविषदष्टे सर्वत्रकर्माणिप्रयोगविकल्पेनसमुच्चयः
एवंकर्यादैवाज्ञेणिवासर्वाणिच समासेसर्पविषभैषज्ये एकाव्याधौयत्रबहूनिकर्माणिविहितानितत्रएकंवाकु
र्यात् कर्मबहूनिवादौवासर्वाणिवा सर्वत्रहस्तेहोमेननंत्रमितिवचनात् अथयदष्टवद्धर्माणांतावबंधनमुच्यते प

जै॰ ध॰ ५०

काचमेयपेहषोसीतिसूक्ताभ्यां कलशपल्लवांमधूदकांचयतेदुर्नयं एकत्र कृत्वाभिमंत्र्य ततो व्याधितं पाययति इष्टवक्ता
मुखेवंधनभेषजं इष्टपुरुषाणरोषेण वदति यथेकहषइति सूक्तेन भोजनमभिमंत्र्य भक्षयति शापभेषजं अहृतनपा
येहेभेषजं यथेकहषइति सूक्तेन स्वहस्तं प्रतिसरजति प्रविशतीनर्थः इष्टवक्त्रमुखेवंधनेजालग्रावणपचभेषजं अ
यत्नारभेषजमुच्यते अग्निलक्तानमिति सूक्तेन लाजान्पाययति सर्वद्वारभेषजं अभ्यातानानेतेकृत्वा अग्निस्तकला·
नमिति सूक्तेन ताम्रसुवेणमहिंसंपातानानयति ततउत्तरतंत्रे एतस्मिन्तंत्रेगादावाग्निप्रणयनं समानंद्वारभेष
जं सर्वद्वारेकुर्यात् अथक्रिमिभेषजमुच्यते अभ्यातानानेतेकृत्वा तेनेमइति सूक्तेन करीरमूलेसंपातानाभिमंत्र्य बध्नाति
६ तेनेमइति सूक्तेन गोवालेकरीरकाष्ठवेष्टितान् सूक्तंजपित्वा पाषाणेन चूर्णयति त तःसूक्तेनाग्नौ प्रतिपति ततः सू
क्तेनादधाति ततउत्तरतंत्रे क्रिमिभेषजं तेनेमइति सूक्तेन ग्रामपांशूनमभिमंत्र्य सव्येन हस्तेन दक्षिणामुखोभूत्वा·
पांशून्परिकिरति सर्वक्रिमिभेषजं तेनेमइति सूक्तेन पांशूनभिमंत्र्य मथित्वा हस्तेन कुमेहपरिक्षिपति तेनेमइति
सूक्तेन शानहृतसमिधआदधाति क्रिमिभंजनं मायवक्रिमिकर्णक्रिमिसर्वक्रिमिभेषजं तेनेमइति सूक्तेन पश्चादग्नेमंत्र
ले र त्संगेवालकं कृत्वा नवनीताक्तं केन मुसंबुभेन ताल निताययति त्रिःसूक्तप्रयोगः अपानक्रिमिशिरसिवा तस्य सवे
क्रिमिभेषजं तेनेमइति सूक्तेन पिपुवीजैर्नवनीतमिश्रैरभिमंत्र्य व्याधितं शंप्रलिंपति वनदेशो क्रिमिभेषजं तेनेमइ
तिसूक्तेन एकविंशतिउशीरमूलान्यभिमंत्र्य ततः पाषाणेन कुट्टयति ततः सूक्तं जपित्वा उशीराणि अग्निनादहति
तेनेमइति सूक्तेन एकविंशत्युशीराणि अभिमंत्र्य व्याधिताय समर्पयति क्रिमिभेषजं तेनेमइति सूक्तेन उदकचरंएक

६

विंशत्युशीरपिंजूलीमरिचं संपात्याभिमंत्र्य ततो व्याधितमास्नावयति आज्यतंत्रं कृमिलाजानां अतिकाणीमुख
शिरोनासिकादंतकृमीणां कुलस्थेन पीतानां दृष्टानां च सर्वेषां कृमीणां भैषज्यं समाप्तं अथ राजस्य भैषज्यमुच्यते
तत्राहतंत्रं कृत्वा आपंवीशंतीत्यचावयोनिवेशनकाष्ठस्तंतीरोदनं संपातानाभिमंत्र्याश्नाति उत्तरतंत्रं राजस्य भै
षज्यं अथ विषभैषज्यमुच्यते परियामिवेतिस्त्वेन सूक्तेन मधुपीमभिमंत्र्य पाययति मधुकोऽस्मि सर्पः स
पीविलिंपेग्युपताय: परियामितिसूक्तेनोदकमभिमंत्र्याचामयति विषभैषज्यं परियामितिसूक्तेनोदक
मभिमंत्र्य संप्रोक्षति विषभैषज्यं परियामिवेतिसूक्तेन इलकावज्वालितउदकमभिमंत्र्यावसिंचति तं परि
यामितिसूक्तेनावकसंज्वालितमुदकमभिमंत्र्यावसिंचति तंत्रं कृत्वा परियामिवेतिसूक्तेनोदपात्रं संपात्या
भिमंत्र्य पाययति उत्तरतंत्रं परियामिवेतिसूक्तेन गृहफलाभ्यां दियाभ्यां मथुपमथ्य ततोभिमंत्र्य पाययति परिया
मिवेतिसूक्तेन मदनफलानि अभिमंत्र्य भक्षयति छर्दनार्थः परियामिवेतिहरिद्रां सं[illegible]पिष्ट्वा अभिमंत्र्य पाययति समा
प्तं विषभैषज्यं आश्लेषाभैषज्यमुच्यते उदकेऽदं क्रियते अस्मिंकृत्वा नद्यां त्रिमुष्वाल्मस्यिस्वं सामितिसूक्तेन काष्ठशाक
लं संपात्य तेन शाकलेन व्याधितमवसिंचति माजनमाचमनं च श्लेष्माभैषज्यं पंचमी कंडिका अथाक्षिरोगभैषज्यमुच्य
ते अभ्यातानांतं कृत्वा आवयो अनावयो मितिसूक्तेन सर्षपकांडमणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति सर्षपतैलेन संपातं
करोति तंत्रं कृतेनैव ततः उत्तरतंत्रं अक्षिरोगभैषज्यं तंत्रं कृत्वा आवयोऽइतिसूक्तेन सर्षपकांडमणिं ततो बध्नाति
अक्षिरोगभैषज्यं आवयोऽइतिसूक्ते आज्येन प्रथाने अंगानि च सर्षपतैलेनाभ्यज्य मणिं ततो बध्नाति आवयो

इतिसूक्तेनसर्षपशाकंसर्षपतैलेनाभ्यक्तमभिमंत्र्यखादयित्वापाययच्छति आवयोसूक्तेनवनारिशाकंहृद्यफलान्यभि
मंत्र्यपक्तिव्याधितायाहरिरोगाय्यावयो इतिसूक्तेनमूलक्षीरसुवेनप्राशयन्नभिमंत्र्यहरिणींकेत्वापायितस्यमू
लक्षीरपारिकालग्रंनऽच्यते तेचहुत्वा आवयोळेनितसूक्तेनमूलक्षीरसंपातानभिमंत्र्याप्लावयति ततउत्तरतंत्रं समा
ओं. समहरिरोगभैषज्यं पितृहारभैषज्यमुच्यते तेचहुत्वाग्रश्चैविवास्यदहनपतिमृष्टिणाइतिऋचेनताम्रस्रुवेणमूर्द्धि
भा संपातानानयति ततउत्तरतंत्रं आस्मिन्नतेचदावाग्निप्रणापनेकुर्यात् समाप्तंपितृहारभैषज्यं अथकेशवृद्धिक
रणंकेशपतनेचभैषज्यमुच्यते इमास्तिस्त्र इतिसूक्तेनऋचेनहविर्भूमिजाताद्वौषधिभिः अवज्वालितमुदकमभि
४१ मंत्र्यउषाकालेवसिंचति [illegible] केशवृद्धौकेशपतनेचभैषज्यमुच्यते इमास्तिस्रा इतिसूक्तेनहविर्भूमिजाता
६ द्वौषधिभिः अवज्वालितमुदकमभिमंत्र्यउषाकालेवसिंचति केशवृद्धौकेशपतनेचभैषज्यं उषाकालेउदक
मि उमास्तिस्त्रः इतिसूक्तेनमधूसिक्तकंक्वाथयित्वाभिमंत्र्यअवसिंचतिउषाकाले इमायास्तिस्त्र इतिसूक्तेनविभीत
कंक्वाथयित्वाभिमंत्र्यक्वाथितमवसिंचति केशभैषज्यं उषाकालेइमायास्तिस्त्र इतिदारुहरिद्राहरिद्रवटाभ्यां
क्वाथयित्वाभिमंत्र्यावसिंचति समाप्तंकेशवर्द्धनार्थेभैषज्यं केशपतनेचद्वयेच अथउदावर्तभैषज्यमुच्यते
कुसंनिपानमितिसूक्तद्वयीरितिसूक्ताभ्यामवितायामहिष्यासहितउदमभिमंत्र्यतेनाप्लावितमवसिंचति तेष्वभैष तु३
ज्यं मारुतानामण्ययः कुसंनिपानंमसूद्वयीरितिसूक्ताभ्यांमारुतोयजतेपाकयज्ञविधानेन यथावरुणंमारुतं
क्षीरौदनेमारुतेमारुतेपरिक्षीयेमारुतेनस्रुवेणमारुतेनाज्येनविज्ञेहोति मारुतोयथावरुणं कुसंनियान

सत्तुषीरितिसूक्ताभ्यां आज्यं जुहोति आज्यतंत्रे कुसलेनियानं सत्तुषीतिसूक्ताभ्यां औषधीः संपात्य प्रवेशणाभिमृशति
आज्यतंत्रे कुसलेनिपाने सत्तुषीरितिसूक्ताभ्यां विस्रावयात् औषधीः संपात्य विस्रावयेत् नत्तउदकमध्ये जलोदरे उद्दरेव कु
सलेनियाने सत्तुषीरितिसूक्ताभ्यां स्वशिरमभिमंत्र्योदके स्नावयति एउशिरोवा विस्नावयति अभिमंत्र्योदके कुसलेनिया
ने सत्तुषीरितिसूक्ताभ्यां केशजरड पानहोवं शायेवधामिमंत्र्य पाययति कुसलेनियान सत्तुषीतिसूक्ताभ्यां उदपात्रा सं
पातांस्पोत्तामपात्रे निपाद प्रमानमथापास्थानि दधाति जलोदरे नाभिं तेउ हृदउदरे भैषज्यानि समाप्तानि अथ हृद
यदाये जलोदरे कामले च भैषज्यान्युच्यंते हिमवत इति सूक्तेन नदी उदकमनुलोमं माहार्य तेन वलीकतृणानि प्रक्षिप्य
ततोभिमंत्र्य ततो आपिमवसिंचति मार्जनाचमनेनैव हृदयरोग जलोदर कामले च भैषज्यं समाप्तं अथ गंडमालाभैष-
ज्यान्युच्यंते पंचवाया इति सूक्तेन गोपांसुलिकां पंचाश तं चापिकाः अंगोपाबाला पलाशादयः समिधा आदधाति अंगोपरिक
पाले पाणान पत्रान्याप्रयति ततः सूक्तं जपित्वा तेनैव काष्ठेन गंडमालां लिंपति पंचवाया इति सूक्तेन शंखं दृष्ट्वा ततोभि
मंत्र्य गंडमालां प्रलिंपति पंचवाया इति सूक्तेन स्थानकक्कुरलालां अभिमंत्र्य प्रलिंपति पंचवाया इति सूक्तेन जलौकामभि-
मंत्र्य गंडमालां संसर्जयति रुधिरप्रवाहनार्थं पंचवाया इति सूक्तेन शृंहगोपिकादि मत्स्यादि अभिमंत्र्य गंडमालायां सं
सर्जयति प्राग्नये स्वाहा इति सूक्तेन पुरोडाशं जुहोति प्राग्नयेवावमितिसूक्तेन पयो जुहोति प्राग्नयेवावमितिसूक्तेन नैवेद्यं
जुहोति प्राग्नय इति सूक्तेन पायसं जुहोति वणाश्रवदानानि चरुं च वणा विधानेन प्राग्नय इति सूक्तेन व्रीहीना वपति र
त्न यद भैषज्ये यत्र वर्जे तेविकारः प्राग्नयेवावमिति यवान् जुहोति प्राग्नयेतितिलान् जुहोति प्राग्नय इति धाना जुहोति

पं पञ्म

प्राग्नये इति दधिसक्तूञ्जुहोति प्राग्नये इति सूक्तेन शष्कुलीर्जुहोति प्रत्यृचं सर्वत्र होमः गोरुर्मलाभैः समाप्ता प्रेतो यन्तिसृ
चाग्रज्यं जुहोति तेत्रे रक्षोघ्नं भैषज्यं प्रेतो यन्तिसृचा शांतवृक्षसमिध आदधाति प्रेतो यन्तिसृचा पुरोडाशं जुहोति प्रे-
तो यन्तिसृचा पायसं जुहोति प्रेतो यन्तिसृचा पृषज्यं जुहोति वपाविधानेन प्रेतो यन्तिसृचा व्रीहीञ्जुहोति प्रेतो यन्तिसृचा य पं
त्रे॰ ४२ वाञ्जुहोति तेत्र विकल्पः प्रेतो यन्तिसृचा तिलाञ्जुहोति प्रेतो यन्तिसृचा धानाञ्जुहोति प्रेतो यन्तिसृचा दधिसक्तूञ्जुहो
ति प्रेतो यन्तिसृचा शष्कुलीर्जुहोति समाप्तं रक्षोघ्नं भैषज्यं अथ सर्वभैषज्यमुच्यते वैश्वानरकृतये कृतावानं वै
श्वानरमिति सूक्ताभ्यामुदपात्रमभिमंत्र्य पाययति सर्वव्याधिभैषज्यं वैश्वानरीयाभ्यां सूक्ताभ्यां सूक्ताभ्यां सक्तुमन्थ-
मभिमंत्र्य पाययति सर्वभैषज्यं वैश्वानरो न ऊतावानमिति सूक्ताभ्यामुदनमुदकमभिमंत्र्य पाययति आज्यं तेत्रैपि यवी पा
न यवेन तैलं सक्तुं पाययति वैश्वानरीयाभ्यां सूक्ताभ्यां समाप्तं सर्वभैषज्यं अपवादभैषज्यमुच्यते बहुभाषणा धर्मे च
प्रवर्तते तेनस्यापवादः तेत्रैकृताग्रस्थायो दिदि सूक्तेन पूर्वाह्ने यपतिते गोशृंगे सपान्यतनः शृंगोदकं कृत्वाभिमंत्र्या
चामयति अभ्युक्षति वा अभ्यातानानुत्तरं तंत्रं अपवादभैषज्यं समाप्तं अपवादश्लेष्मदृगणादिवर्जकर्षणादि अथत्र ग्र
देवारूदयेवा गेवा सर्वांगे वा शूले उत्पन्ने भैषज्यमुच्यते अभ्यातानान्तं कृत्वा यानेरुद्र इति सूक्तेन शूलमणिं संपातवन्तमभि-
मंत्र्य बध्नाति उत्तरं तंत्रं शूललोहमणिः पाषाणो वा दारिलभद्रमणिं यो नेरुद्र इति सूक्तेन व्याधितमभिमंत्रयते भद्र-
भाष्यमते शूलभैषज्यं समाप्तं रक्षोघ्नं भैषज्यमुच्यते उन्मुखं इति सूक्तेन विषायानोषधिभिः सहोदकचुंभमभिमंत्र्य ८
व्याधितमवसिंचति उन्मुखं इति सूक्तेन शमीउदकेन सहाभिमंत्र्यावसिंचति उन्मुखं इति सूक्तेन [illegible]

पामीविंबमुदकमरिष्टेनेमभिमंत्र्यावसिंचति उन्नत्यैरितिसूक्तेनशीर्षपर्णीमुदकेनदत्वाभिमंत्र्यापितमवसिंचति
समाप्तमरत्नोयत्रभेषजं इरुगंडविरिष्टभेषजमुच्यते यौस्त्रमत्रपृथिवीतितत्त्वेनसूक्तेनतैलमभिमंत्र्यागंडमभ्य
ज्यरत्नेनव्यापितगंडमवमार्ष्टि अभ्युक्तेत्यर्थः इरुगंडभेषजं यौस्त्रमत्रइतिसूक्तेनजपन्व्याधिदेशं रत्नेनमार्ष्टि इरु
गंडइरुव्रणोभेषजं यौस्त्रमत्रइतिसूक्तेनस्त्रुणायांव्रणानिकर्षतिचूर्णयतीत्यर्थः अपिरंहृतेइरुव्रणोइरुगंड
भेषजंसमाप्तं अवततव्रणभेषजमुच्यते इदमिद्वाउभेषजमितिसूक्तेनगोमूत्रमभिमंत्र्यतेनव्रणंमर्दयति इदमि
द्वाउभेषजमितिसूक्तेनमूत्रेणव्रणंक्षिपति तेनैवसूक्तेनमूत्रेणव्रणंप्रक्षालयति यस्यव्रणः [illegible]रवनास्वतन
व्रणमुच्यते इदमिद्वाउभेषजमितिसूक्तेनदंतमलमभिमंत्र्यप्रलिंपति अवततव्रणभेष[illegible]द्वाउभेषजमि
तिसूक्तेनसेवजरस्पर्केनमभिमंत्र्यव्रणंपूरयति यस्यव्रणस्यरुधिरंनवहति तस्यसमाप्तमवततव्रणभेषजं गंडमालाभे
लिंप
षजमुच्यते अपचितःप्रपततेतिसूक्तेमृशावचहृष्टाभिमंत्र्यमालाप्रलिंपति अपचितइतिसूक्तेनस्वानलालाभिमंत्र्य
गलांप्रलिंपति स्वानऊकूटगंडमालाभेषजं। अपचितइतिसूक्तेनजलौकामभिमंत्र्यगंडमालायांसंश्लेषयति यथाक
ंचिद्रुधिरप्रवाहनार्थं अपचितइतिसूक्तेनयरहगोधिकामभिमंत्र्यगंडमालामासप्राहुत्लेइतिद्वाभ्यांस्वानलालांके
टलालामभिमंत्र्यगंडमालांप्रलिंपति गंडमालायांभेषजं आसुस्रसइतिद्वाभ्यांजलौकामभिमंत्र्यगंडमालासंसर्जे
यति रुधिरप्रवाहनार्थं आसुस्रसइतिद्वाभ्यांयरहगोधिकामस्थ्यादिरभिमंत्र्यगंडमालायांसंसर्जयति रुधिरप्रवाह
नार्थं अपचितइतिसूक्तेनसैंधवलवणचूर्णयित्वाभिमंत्र्यगंडमालायामुपरिक्षिपति ततस्तस्योपरिनिष्ठीवति

स

ॐ
धर

सुवल्लाल्लाप्रदिप्यति तत्स्त्री आप्नुयादिति सैंधवलवणं चूर्णयित्वाभिमंत्र्य वामपृष्ठे परिकिरति ततस्तस्मै सुपरिनिष्ठीव
ति समासमानि गंडमालाभैषज्यं अथ पद्विगणोभिधाने भैषज्यमुच्यते अंतरिक्षेगणोतिसूक्तेन स्थानपदस्थानमृत्तिकाभिमंत्र्य प
द्वहने देशं प्रलिंपति पद्वहनभैषज्यं अंतरिक्षेगणपतनीतिसूक्तेन स्नुनामृत्तिकाभिमंत्र्य आग्नौ प्रतिष्ठाप्य ततो धूपयति काश्यपदेशे
काककुक्कुटकपोतश्येनादीनि पतितानामभिधाने भैषज्यं समाप्तम् अथ गंडभैषज्यमुच्यते सैरिनः पपतिष्यतीत्यर्द्धर्चेन गोमूत्र
मभिमंत्र्य गंडं मर्दयति गंडभैषज्यं स्रोतिन इत्यर्द्धर्चेन गोमूत्रमभिमंत्र्य गंडं प्रक्षालयति स्रोतिन इत्यर्द्धर्चेन दन्तमभिमंत्र्य गं
डं प्रलिंपति स्रोतिन इत्यर्द्धर्चेन तत्फेनमभिमंत्र्य गंडं प्रलिंपति गंडभैषज्यं गंडस्फोटिकमिसर्थीः। गंडभैषज्यानानिह गंडे
भैषज्यमुच्यते वीहिस्याङ्क्तिजुषाणा इति सूक्तेन शान्त्युदकमभिमंत्र्य ततः स्नातं पोह्नति ततश्चासते वं कृत्वा वीहिस्याङ्क्ति
तिमितिसूक्तेनाज्यं जुहोति ततो मनसा संकल्पयति संपातानृददात्युत्तरतं समाप्तं गंडभैषज्यं ततगंडभैषज्यं पाप
गृहीतजलोदरे च भैषज्यमुच्यते यात्रैषपथः सोमराज्ञोरितिसूक्तेन तच्छेन सोमलतामत्रोप्रतिष्ठाप्य ततो धूपयति यातै ३
षपथइतिसूक्तेनाभिमंत्र्य पाययति जलोदरपापशापे च भैषज्यं यातैषपथइति दीरनकृमिश्च पितामिमंत्र्य पाययति
यातैषपथइतिसूक्तेन मधुक्षीरदधिघृतचतुष्टयमेकत्र कृत्वाभिमंत्र्य पाययति आस्नाताज्ञो शोपापगृहीतजलोदरे च
भैषज्यं विषउपविषस्थावरजंगमे च भैषज्यमुच्यते मृत्तिकायां च भैषज्यं देवा अगुरितिसूक्तेन वल्मीकवपा हलिकाया
कृत्वा संपातानाभिसंवध्नाति आसनतं देवा अगुरितिसूक्तेन वल्मीकमृत्तिकामुदकमध्ये प्रक्षिप्य ततोभिमंत्र्य पाययति
देवा अगुरितितृचेन वल्मीकउदके प्रक्षिप्य ततोभिमंत्र्य पाययति देवा अगुरितितृचेन वल्मीकउदके प्रक्षिप्य ततोभिमंत्र्य आचा

मयति विषभैषज्यं देवा अदुरिति तृचेन वल्मीकमृदं केशप्रहिषमतो मभिमंत्र्य लिंपति विषदंष्ट्राणां उपविषे च मल्लिकानां
भैषज्यं विषभैषज्यं समाप्तं अथ कामसेनाभ्रंशपतने च भैषज्यमुच्यते यथा मनो मनस्केतैरिति सूक्तेन भोजनमभिमंत्र्य ददाति
भक्षणार्थं अथ मंत्रपाठाः यथा मनोरिति सक्तुमयमभिमंत्र्य भक्षयति कामपतने भैषज्यं यथा मनो मनरिति सूक्तेनोद
केनाभिमंत्र्याचामयति यथा मनोरिति सूक्तेनादित्य उपस्थानं करोति कामपतने भैषज्यं अवदिव तारयंतीति त्वचा प्रपाय
शरे प्रवेशपतने भोजनमभिमंत्र्य ददाति भक्षणार्थं अवदिव तारयंतीति त्वचा सक्तुमभिमंत्र्य ददाति भक्षणार्थं मुपस्थानं च
अवदिवेत्यृचा उदकमभिमंत्र्याचामयति उपस्थानमादित्यस्य सर्वत्र हि: सूक्तप्रयोगः समाप्तं कामसेनाभ्रंशपतने भैषज्यं
केशादृढकरणे केशवृद्धिकरणे च भैषज्यमुच्यते अभ्याताना नाम कृत्वा देवी देव्यां यां जमदग्निरिति सूक्ताभ्यां जीवंती फलम
णिं बध्नाति आसनेत्रे देवीं देव्यां यां जमदग्निरिति सूक्ताभ्यां भृंगराजे संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति आसनेत्रे केशदृढीकरणे केश
वा जनने कृतके शोषवृद्धिकरणे भैषज्यं अमांस्यायामिदं कर्म कुर्वीत कृत्वा [illegible] अपरिहितो भूत्वा माषतिलकल्कसमं भक्षयि
त्वा कृत्वा देवी देव्यां यां जमदग्निरिति सूक्ताभ्यां काचिमाचीभृंगराजहाभ्यां सहोदकमभिमंत्र्य रात्रौ [illegible] केशान् वसिंचति ते
नोदकेन पुराकाकसंपातादवनदात्रे वसिंचति समाप्तं केशवृद्धिकरणं केशजनने केशादृढीकरणं पलितनाशं च भैषज्यं स
[illegible]मीमकेरिका जंभगृहीते भैषज्यमुच्यते यत्ते तनूरिति ऋचा [illegible] आवालकायमप्रयच्छति पानार्थं पतिः करोति कर्त्ता
करोति जंभगृहीते भैषज्यं यत्ते तनव ऋचा प्रियं [illegible] तेऽलाननभ्यवडूपानमभिमंत्र्य पाययति निर्बलकेवा मातावा पाययति तत्रोपरि
डूलते स्त्र भ्यवडूपाः जंभगृहीतऽः खनाशे च भैषज्यं सर्वव्याधिभैषज्यमुच्यते अभ्याताना नाम कृत्वा अमावस्य ऋतिहाभ्यां मां।

ज्य

जैः पाशैर्बद्धांतं वधासाःपिंजूलीभिः महदुदककलशं संपात्याभिमंत्र्यास्नावयति मार्जनमाचमनेच ततउत्तरतंत्रं सर्वबाधाभिभेष
ज्यं तंत्रं कृत्वा सोमारुद्रा विवृहतमिति द्वाभ्यांउदककलशं संपात्याभिमंत्र्य ततो मौंजैः पर्वसु बाधापितेवधार्भपिंजूली सहोदक
ॐः घटेनास्नावयति उत्तरतंत्रं सर्वभैषज्यं तंत्रं कृत्वा सिनीवालीनवभिः अरभिरुदककलशं संपात्याभिमंत्र्य मौंजैः पर्वसुवधापिं
सं जूलीभिरास्नावयति मार्जनमाचमनेचसमानंत्र्यं सर्वभैषज्यं तंत्रं कृत्वा सिनीवालीत्यृचा शुंभनीद्यावाप्रुथिवीचामिन्वेतिद्वाभ्यामु
दककलशं संपात्याभिमंत्र्य मौंजैः पर्वसुबधापिंजूलीभिरास्नावयति ततउत्तरतंत्रं वितेमुंचामिरशनामिति द्वाभ्यांउदककलशं सं
५५ पात्याभिमंत्र्य मौंजैः पर्वसुबधापिंजूलीभिरास्नावयति आसमंतंत्रं अयाविस्तुइति द्वाभ्यांपिंजूलीभिः महोदकमभिमंत्र्य व्यापि
तमवसिंचति सोमारुद्राइति द्वाभ्यामुदकमभिमंत्र्य व्यापितमवसिंचति सर्वभैषज्यं सिनीवालीति नवभिः अरभिरुदकमभिम
न्त्र्यावसिंचति वितेमुंचामिति द्वाभ्यामुदकमभिमंत्र्यावसिंचति शुंभनीति द्वाभ्यामुदकमभिमंत्र्यावसिंचति सर्वत्र मौंजैः पा
शैः बधानतोवसिंचति मौंजैः पाशैरंगुलीत्रयं वधानत आस्नावनमवसेचनंच सर्वत्र कुर्यात् अस्मिन्नधिकारे आस्नवनेऽवसे
चनेच मार्जनमाचमनंच सर्वत्र समामाति सर्वबाधाभिभैषज्यानि वृश्चिकभैषज्यमनुव्याते तिरश्चिराजेरिति अष्टर्चेन पैठीमधु
कै पिष्टमभिमंत्र्य पाययति तिरश्चिराजेरिति सूक्तेन देवमृत्तिका जीवकोषणएं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति तंत्रं कृत्वा तिरश्चिराजेरित्य
ष्टर्चेन वल्मीकमृत्तिकां संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रं वृश्चिकमशकभैषज्यं जीवंतः पशुचर्म जीवकोषणीमच्य
ते तिरश्चिराजेरिति सूक्तेनोदकपात्रमभिमंत्र्य पाययति वृश्चिकभैषज्यं तिरश्चिराजेरष्टर्चेन हरिद्रा सर्पिषा सहमिश्रि
तां कृत्वाभिमंत्र्य पाययति तिरश्चिराजेरष्टर्चेनोदपात्रं सह मधुकरणमभिमंत्र्य पाययति तिरश्चिराजेरष्टर्चेन वल्मीक

कर्म्मन्तिकाभिमंत्र्य पाययति यानि पानान्युक्तानि तानि तिरश्चि राजेरस्य सकस्य भवंति समासे वृश्चिकपिपीलिकामशाक
शाकैः दिजन्तुकाभैषज्यं अथ गंडमालाभैषज्यमुच्यते अपचितां लोहिनिनामिति द्वाभ्यां आसूत्र सडेन काण्ठानि लिप्तिरभिवे
शोधनु बाहुलेस्ता मिषीसां कृत्वा विजितेन शरेण गंडमाला विध्यति प्रकृते अयपुरुषा भवंति याश्चैव्या अपचित इति चत
स्रो उरचाचनुर्थेन शरेण गंडमालाभिनियाय विध्यति आहं इति चतुर्थं शरे गंडमाला प्रक्षेपयति शरस्य लेभलेवहिव
जे पिता अपचितामिति द्वाभ्यां पतानतः शरहलेलाणिज्याव हालिनोदकमभिमंत्र्य भाकाले राति शोषेबाधितमव
सिंचति त्रिविधा गंडमाला समासे गंडमालाभैषज्यं द्वयोरेककर्म अथ राजयक्ष्माभैषज्यमुच्यते आसूतंत्रे कृत्वायाकी
कसाउनित्चेन वीणातंत्रीं विंडेसंपात्याभिमंत्र्य बध्नाति अभ्यातानानामुत्तरतंत्रे राजयक्ष्माभैषज्यं एवैतंत्रे कृत्वायं कीक
सौउनित्चेन वायवीणानसोगविंडे विसीवायवीणानंदं सोखविंडेवीणातंत्रीव धासंपात्याभिमंत्र्य बध्नाति तत उत्तरतंत्रे
राजयक्ष्मभैषज्यं तंत्रे कृत्वायः कीकसाउनित्चेन स्वयं पतितं स्नानवीरिणा विंडे त्रयमेकत्र बध्नासंपात्याभिमंत्र्य बध्नाति त
त उत्तरतंत्रे राजयक्ष्मभैषज्यं सर्वत्रयत्र बहूनि कर्माणि विहितानि तत्रैकं कुर्यात् द्वे वा सर्वाणि वा कुर्यात् कर्मणां विक
ल्पः अभ्यासे वा फलं भवति समासे राजयक्ष्मभैषज्यं जलोदरे वरुणगृहीतभैषज्यमुच्यते वरुणो नयोमिथ्यो मे उपं कृत्वा
अस्मात् राजन् वरुणोनिचतत्रि चेनोलोदकं चरं संपात्याभिमंत्र्य पिञ्जूलीभिः सह आधिनत्याचिनमालावयति मार्जनाचम
ने च स्मृतं तत उत्तरतंत्रे जलोदरभैषज्यं नदीद्वयोर्वहंतो संगमे मेउपं कृत्वा स्रुते राति इति चत त्रवनोदमभिमंत्र्य दर्भपिं
जूलीभिः सहोदकं गृहीत्वा आचिनमवसिंचति मार्जनाचमने चा आप्लावनमत्सोदकेन अवसेचनं शीतोदके नद्योः

४५

रेकंकर्म समाप्तं जलोदरभेषजं अथ ज्वरभेषजमुच्यते नमोरूराय इति सूक्तं हृदये नखद्धायां व्याधितं कृत्वा मंडूकं रषीकानील

लोहिताभ्यां सूत्राभ्यां सकलेवधातनः खद्वायाश्चधः मंडूकं कृत्वा खद्वायां व्याधितमुपविश्य ततउदकमभिमंत्र्य व्याधितम

वसिंचति व्याधितासिंचमानं यथा मंडूकमवसिंचते तथा ऊर्ध्वीत मार्जनाचमनेच समातंज्व समाप्तं ज्वरभेषजं अथ सर्व

जै: भेषजमुच्यते शीर्षक्तिं शीर्षामयं इति सूक्तेन व्याधितशरीरमभिमृशति अभिमंत्रणाऊर्ध्वादिमर्थः पादाभ्यां नउत

४५ गु चौ हाभ्यामंभ्यामादि इत्यनुपतिष्ठते शिरोरोगे कर्णरोगे अक्षिरोगे शूले लोहितमूत्रे लोहितपुरीषे यक्ष्मणि मुखरोगे अहि

रोगे अंगभेदे अंगदाहे व्याधिसर्पणोदररोगे शरीराभ्यंतररोगे हृदयरोगे कासे श्लेष्मणि इत्यादिभेषजं समाप्तं सर्वभेष

जं सर्वभेषजमुच्यते नतकायनमस्कारं कृत्वा उद्दस्य प्रथमऋग्वर्थसूक्तेनोदकमभिमंत्र्य चामयति विषभेषजं हृद ते

कायनमस्कारं कृत्वा उद्दस्य प्रथमऋग्वर्थसूक्तेनोदकमभिमंत्र्य व्याधितमवसिंचति मार्जनाचमनेच विषभेषजं उद्द १

स्यप्रथमऋग्वर्थसूक्तेनमुदकहृदशकलंसंज्ञयाभिमंत्र्यपाययति उद्दस्य प्रथमऋग्वर्थसूक्तेन उलकुशाहृतेनमयेनावक्षा

लितमुदकमभिमंत्र्यावसिंचति विषभेषजं उद्दस्यसूक्तेनमार्जनिकावृणामवक्षालितमुदकमभिमंत्र्यचामयति विषभेष

जं उद्दस्यप्रथमऋग्वर्थसूक्तेनकृत्साजिनमवक्षालितमुदकमभिमंत्र्यविषदष्टमवसिंचति उद्दस्यसूक्तेनोदपात्रेसंपात्यम

तःपाययति शामनतेवे विषभेषजं उद्दस्यसूक्तेनसक्तुमयंयवर्द्दफलान्यभिमंत्र्यभक्षयति कर्दनार्थं विषभेषजं उद्दस्यसू

क्तेनहरिद्राचूर्णेनसहस्राभिमंत्र्यव्याधितंपाययति उद्दस्यप्रथमऋग्वर्थसूक्तेनपेहकीरकंतलिणीतिलोकेप्रसिद्धा ते

पिष्ट्वाभिमंत्र्यनस्तंददाति दक्षिणेनांगुष्ठेनदक्षिणनासिकापुटे विषभेषजं अथसर्पभयभेषजमुच्यते उद्दस्यप्र

यमस्तिसूक्तेनयेहंस्येनवस्त्रंवेष्टितं अभिमंत्र्य पात्रसर्पभयं तत्र निवर्तते येदंहिमाणवर्णमिति दश: कीटस्त्रिवित्तोवा
सर्पेहस्तमुच्यते सर्पभयं भैषज्यं भवति वा उपरि हृदे सर्पदंशादर्शनेवा अंगादंगास्यच्छापयेत् सचात्र शपशंतेशिरप्रभृति ह
स्तेनमार्ष्टि शंकाविषभैषज्यं आदेयभूरिमस्तचात्तेन उल्मुकंप्रतान्याभिमंत्र्य ततोविषव्रणं हस्तेन ततः स्तन्मुर्वेतिविपति
सर्पविषभैषज्यं सर्पादर्शने प्रतोदहस्ततः प्रतिपत्तमुल्मुकं समानं सर्पविषभैषज्यं अथान्तकेषु कौशिकीयेषु सर्वव्या-
धिभैषज्येषुवान्तकेषु वा पठितेषु न तत्र सर्वभैषज्यमुच्यते । सर्वव्याधिभैषज्येषु मंत्रेषु पथीवनस्पतीनां अन्तकाम्य प्रतिषि
द्धानिभैषज्यानां अंहोलिंगाभिः स्नानिकर्तव्यानि अंहोलिंगगणमुच्यते आशानामाशापालेभ्य इत्येका अग्नेमन्व इति म
मस्तकानि यातैषपयः सोमराज्ञीरित्येका विश्वानरोन आगमदित्येका मुंचन्तीपावापृथिवीत्येका यदवाचीनमित्येका-
अग्निं ब्रूमः इत्यर्थसूक्तं अस्मिन् सूक्ते मुंचेत्तमाभवापर्वौ विदेयादेवीः पंचयन्मातलीरथक्रीत इत्येता अस्त्र ह्रोव जपित्वा अं-
होलिंगगणाः यानि च पंचशतीकानि सूक्तानि ताभिमंत्रणेन सर्वव्याधिभैषज्यानि भवंति तान्युच्यते अग्नेर्मन्वे मंत्राभिवा
तदेवा आवतस्ते शीर्षक्तिं षार्धमय अंहोलिंगगणाः एतानि पंचशतिकानि सर्वव्याधिष्वभिमंत्रणं क्रियते पंचशतिकानामन्यत
मनपकेनाभिमंत्रणं कुर्यादित्यर्थः अथ अंहोलिंगगणेन सर्वव्याधिभैषज्यं क्रियते अंहोलिंगगणेन उदपात्रं संपात्याभि
मंत्र्य सर्वव्याधिग्रस्तमावयति आज्यतंत्रे अंहोलिंगगणेनोदकमभिमंत्र्य व्याधितमवसिंचति अंहोलिंगगणेन मृत्तिका
मभिमंत्र्य पाययति सर्वव्याधिषु अंहोलिंगेन मृत्तिकामभिमंत्र्य व्याधितं लिंप
ति तथा संभवैयाधिषु अंहोलिंगगणेन प्रमेहमणिं बध्नाति सर्वव्याधिषु नेत्रे अंहोलिंगेन आ(मृत्तिकामभिमंत्र्य पा

यपाति सर्वव्याधिभेषज्येषु अंहोलिंगेन हस्तीकान्तविष्ठाभिमंत्र्य पाययति सर्वव्याधिषु अंहोलिंगेन प्रमंदविष्ठाभिमंत्र्य
पाययति सर्वव्याधिषु अंहोलिंगेन अवतत्तृणानि विष्ठाभिमंत्र्य पाययति अंहोलिंगगणेन पनेषोद्वाणमास्थापा
ययतिच सर्वव्याधिषु भेषज्ये अंहोलिंगेन पानेसंपातान्याभिमंत्र्यारोहयति तत्रैव सर्वव्याधिषु अत्र सर्वत्र ऋषु विसृजति
तीच योजनीयं तत्रैव कृत्वा अंहोलिंगगणेन उदपात्रे संपातवंतेकृत्वा तेन व्याधिदेशं संमार्ष्टि ततउत्तरं तंत्रं सर्वव्या
धिभेषज्ये अंहोलिंगेन पालाशादयः समिध आदधाति सर्वव्याधिभेषज्ये अंहोलिंगगणेन आज्यं जुहोति तत्रै अंहोलिंगे
न वसंजन्जुहोति तत्रैव सर्वव्याधिभेषज्ये अंहोलिंगगणेन पालाशसमिधः सोमसुरसाक्ता आदधाति सर्वव्याधिभेषज्ये अ·
भ्यातानांतेकृत्वा अंहोलिंगेन उदपात्रे संपात्य तेनोदकेन संप्रोक्षति एवं वधनं मोचयित्वा अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं
सर्वभेषज्ये तंत्रं कृत्वा अंहोलिंगेन सप्तभिः प्रतिकेहृदपात्रे संपात्याभिमंत्र्य व्याधितमाप्लावयति ततउत्तरतंत्रं स
र्वव्याधिभेषज्ये तत्रं कृत्वा अंहोलिंगगणेन सप्तकापोलपुरोडाशकेन पूरयित्वा संपात्याभिमन्त्र्य व्याधितमवसिंच
ति पश्चात्पविध्यति पुरो अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं तत्रं कृत्वा अंहोलिंगेन चउदपात्रे संपातानानयति हो पुष्पिवांश्चाव
यति ततउत्तरतंत्रं कृत्वा अंहोलिंगेन उदपात्रे संपात्याभिमंत्र्याप्लावयति ततउत्तरतंत्रं तत्रं कृत्वा अंहोलिंगेन उदपा
त्रे यवाश्वत्थसंपात्याभिमंत्र्याप्लावयति उत्तरतंत्रं तत्रं कृत्वा अंहोलिंगेन उदपात्रे सप्तवेचनसंपातानानयति हो
पुष्पिवांतो मन्त्रान्ता प्लावयति उत्तरतंत्रं तत्रं कृत्वा अंहोलिंगेन यवमणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्र
सर्वव्याधिभेषज्ये अंहोलिंगेन आकृतिलोष्टं पाययति सर्वव्याधिभेषज्ये आकृतिलोष्टवल्मीकेउद्धृत मृदकेला

ॐ
46

जापवमायाभिमंत्र्यापाययति सर्वव्याधिभेषजं वैश्वानरीयाभ्यां पायनं कर्माणि भवंति अभ्यातानांतं कृत्वा अंहो-
लिंगेनोदपात्रं संपात्याभिमंत्र्य अंजलीना स्नापयति उत्तरतंत्रे अभ्यातानांतं कृत्वा अंहोलिंगेनोदपात्रं संपात्याभिमंत्र्य अमौ
ञ्जे: पर्वसु बधापिंजूलीभिरास्नापयमवसिंचति उत्तरतंत्रे सर्वव्याधिभेषजे अभ्यातानांतं कृत्वा अंहोलिंगगणेनदाभ्यामु ग्र३
दपात्रं संपात्याभिमंत्र्य स्नापयति उत्तरतंत्रे अंहोलिंगेनमौंजे: पर्वसु बधाद् भमणिं सहोदकमभिमंत्र्याबध्य सिंचति अं
होलिंगेन अलविशालफांटं पाययति अंहोलिंगेनत्वष्ट्रसमुसलखदिरनाष्ट्रीवीनां समिध आदधाति अंहोलिंगेन वा
दितायसलोहाश्वयुक्तं मभिमंत्र्य अनिवेनति यवान्स्त कृत्वा कृत्वानन पदनान प्रतिहारपिष्टानाभिचारिकं परिस्तीर्य जुहो
ति अंहोलिंगेन मेदो मधु सर्पिस्तैलमभिमंत्र्य पाययति सर्वव्याधिषु यथासंभवं पानं कर्तव्यं अंहोलिंगेन वीरिणतूलमि
श्रमिति इंद्रस्य प्रदेन जुहोति अंहोलिंगेन यवमणिं वरुणमणिं हस्तिपर्णीमृद्धिं संपात्य सपातिनं याकलमणिं आस्तवनं वारि
विसर्जनं कांडमणिं यवपलालमणिं तिलपिंजिकामणिं आकृतिलोष्टवल्मीकजीवकोष्ठपाचेष्टितमणिं बध्नाति इत्या
दिशाम्नेन्तरं सर्वत्र योजनीयं यथासंभवं भेषजं उक्तव्याधिनां परिगणितं क्रियते ज्वररोगे अतिसाररोगे ज्वरातिसारे अति
मूत्रे दुःखपुरीषे दुरावर्जने वा नाड्यावहने अंगभेदे अंगच्छेदे अंगच्छेदे सोमवमने सोमस्यच्छर्दने ज्वरे असरोगे पर्वय
त्वरा तमपिशाचासुरेषु ज्वरेषु जलोदरे पापरोगे २० उद्वेगरोगे ज्वरे च एकान्तरितज्वरे कामज्वरे ब्राह्मणशापे च
आक्रोशरोगे आक्रोशव्रणे शाखोशाखाशे पुत्रदुदिनरसजानामगोचराणां आक्रोशरोगे चक्षुर्दृष्टिनिपातरोगे उन्मा
दरोगे गर्भसंभवरोगे निर्ऋतिकव्याहृहीनरोगे निर्ऋतिकव्याहृहीनरोगे राजयक्ष्मणि पक्षवातेन वातश्लेष्मवातमे

ओं॰ ८२ गेच वातक्षारेच कासेच २॰ उत्कासे च श्लेष्माणि च श्लेष्मपतनेनेच रुधिरवहनेच कर्णरोगे वलासे व्याधिसर्पिणी अंगे
गेउविसर्पिणी कर्णिविसर्पिणी अक्षिविसर्पिणी हृदयामृजेय ऊरुरोगे अष्टादशजातिकुष्ठरोगे शरीरविस्फोटरोगे श्र
हणीरोगे अज्ञाने राजयक्ष्मशरीरशोषरोहिणीरोगे अंगप्रसर्पिणी नितंबरोगे २॰ नीलाश्रुंगाभिघाते जलोदरे कं॰
टविषे उपविषे सर्वविषे कन्याहारे ग्रामहारे ग्रामनगरजनपदेषु महद्भावपापरोगामन्त्रनूयथरोगे शिरोरोगे अ
क्षिदीर्घरोगे २॰ शरीरकुलव्याधिपीडारोगे पदाभिघातरोगे शरीराभिघातरोगे इष्टिकालोष्टाभिघातरोगे शस्त्रा
द्यभिघाते काष्ठाभिघाते प्रथमप्रसूतनास्तिरोगे अद्भुतदर्शनेरोगमध्ये वैद्यकपठिते अरिष्टरोगे ज्योतिषपठि
९७ ते शकुनशास्त्रविवर्त्तार्थे वधहिरण्यप्रातृशारिष्टाभिघातरोगे शरीरेवासंभवरोगे सन्निपाते वातपित्तश्लेष्मविका
रोगे मैथुनकृतरोगे कर्णलोहितवहने कर्णमूले विशालकाय यक्ष्मारोगे शारदरोगे २॰ शीतज्वरे उष्णज्वरे का ॥
मज्वरे श्लेष्मज्वरे पाप्मापां ग्रीष्मज्वरे वर्षाज्वरे दानद्रव्येन्यरोगे प्रतिग्रहेयाजने अध्यापने आयाज्ययाजने रोगेषूत्पन्ने॰ अध्यापने
षुवहिप्रध्वंसने अक्षिपटलरोगे अंगभेदे उद्वेगे सर्पविषे उपविषे स्फोटविषादिषु स्त्रीषु पुरुषेषु पापलक्षणेषु अपा॰
कामे हृदये हृदयातापे राजयक्ष्मणि हरिणा कामलाविषये अपस्मारेषु २॰ उन्मत्तगंडेषु गर्भभङ्गेषु द्वादश
जातिषु सव्रणे अव्रणे गंडेषु हये कण्ठे सांडे अंगमज्जने अतिशोषाया अंगेक्रमिषु उन्मत्तेषु वृश्चिकदष्टे सर्पदष्टे क
च वाकमर्कटकवाकककाककपोतश्येनगृध्रव्याघ्रचित्रकगात्ररक्तस्तममहिषगोश्वाजाविसर्वेषुमृगेषुसर्वेषुपक्षिषु अभिघा
तेषु उद्देनाभ्यांकवग्रीवायांचारुरुहीने सर्पदर्शने मत्स्ये सर्वदष्टे मानुषादिदष्टे श्वानादिदष्टे हस्ताद्यभिघाते या

निम्रावारे रुधिरप्रवारे सर्वव्याधिषु केशपतने केशरुहीकरणे २· गंडमालायां ग्रीवामालायां खलतिकंडूपने के
शबंधने प्राणरुहस्यवारे छिन्ननासिकायां नाभिनेड्डे हृद्रदरे उदरवृद्धे नाभिगिविनासिकायादंतकर्णादंतनादिह
ह्निषु विस्फोटकापापरोगकुष्ठलयश्वित्रिदंबरादिषुकुष्ठेषु दद्रुविचर्चिकावर्तनीसन्निपातेषु सद्योवातिप्रगर्भ
दे वातरोगे पक्षुर्याते नाडीवृहनोस्माशालो ब्रालणाक्रोशेत्याक्रोशेश्वनाशे २· हृद्रोगे फलस्रवपत्रशाकादि
मांसतैलघृतव्यंजनमिष्टान्नभोजनेषु रोगेषु अजीर्णे वतविधे मांसापाजीर्णेषु उदरशूलेषु मस्तकशूलेषु शिरोषु
कुरुषरोगेषु स्त्रीरोगेषु च बालरोगे तरुणरोगवृद्धयोनातिः बालाश्वेनकचाः अगच्छेद अरुणओपाये अपमिसृहतो कु
मित्रायो सन्वरजलमप्रहतो कामक्रोधलोभमोहादिषु शृंगाभिघाते दंताभिघाते २· नानाभिघाते जनपदेन अ
ग्रहवेष्टके अर्बुदरोगे मषाकानातिलकेषु व्रभिन्नके कुलिकेषु व्याधिप्रकोपेषु सर्वव्याधिप्रकोपेषु अग्रहवेष्ट
ष्टके अर्बुदरोगे मषाकानातिलकेषु व्रभिन्नके कुलिकेषु व्याधिप्रकोपेषु सर्वव्याधिप्रकोपेषु) स्तनकण्याधिषु पर्वि
गणनेसमासं अथ भेषज्यानि पठितानि सर्वाण्यघोरलिंगेन सर्वव्याधिषु कर्तव्यानि अघोरलिंगेनादपात्रं कर्म कैरो·
ति तत्रे अभ्यानानां तत्कृत्वा अघोरलिंगगणेन उदपात्रं संपान्नोदकेन बलिविसर्गाश्चिनस्तेषु च एवंव्याधिषु तत्रं कृत्वा
अघोरलिंगेन मंत्रजाशिरोरक्षा व भाति ततउनरं तत्रं सर्वभेषज्यं तत्रं कृत्वा अघोरलिंगेन प्रमेहं च भाति ततउत्तरं तत्रं
अथवा तेः स्वैरैः सर्वाणि तव्यानि अथवा अघोरलिंगगणेन कर्तव्यानि सर्वाणि समिधश्चाददाति श्रोत्रेजु।
होतीमेन मादि सर्वभेषज्यं यानि हृत्कर्माणि पठितानि तानि सर्वाण्यघोरलिंगेन कर्तव्यानि यानि वैद्यकेषु अजी

णिप्रभवानि रोगजातानि चरकवाहटसुश्रुतेषु पाठितानि तेषु तन्मदिनानि सर्वाणि व्याधिषु अथ यानि ग्रहोल्लिंगेन समाम्नातानि अ
जीर्णप्रभावा रोगा इति संभवे कार्याणि वंधनपाचनावमनेषु वक्ष्याति धूपस्नानाभ्यंजनमर्दनपथ्यभोजनविलेपनविशुला
जनावसेवशयनादीनि तानि ग्रहोल्लिंगेन कर्तव्यानि अभिमंत्र्य कर्तव्यानीत्यर्थः अभिमंत्रणसंस्कारः सर्वत्र कर्तव्य इत्यर्थः
ग्रो. सर्वाण्यभिमंत्र्याणीति वचनात् वंधनं तत्र यानि स्वशास्त्रपठितानि तानि ग्रहोल्लिंगेन कर्तव्यानि परशास्त्रवैद्यकपठि
५६ तानि वचनानि सर्वाणि कर्तव्यानि सर्वत्र तत्र वा यथासंभवं योज्यं तथा चोक्तं मूलिकोशे ग्रंथे तेषु विवंधनपठितेन ग्रह
लिंगेन कर्तव्यं आम्नातं तत्र मध्ये सर्वमाभिमंत्र्य भाति तत्रैवोक्तं स्वतंत्रविधानेन वंधनं च सर्वेषामाग्रहाणां वध्यालवन
पानभक्ष्याणि संपानं वंति सर्वाण्यभिमंत्र्याणीति वचनात् तथा चोक्तं स्वजनैरौषधीसननं व्याख्याते तेषु विवेचनम
वि विधानेन एवं वंधनेमपि विधानेनैव तथा गोपथ्यंके वैद्यकशास्त्रनिषद्धाणां वंधनपाचनस्नानादिषु ग्रहोल्लिंगा सर्वत्र
प्रयोक्तव्यः अथ मे समुद्भवनाद्रोगनामास्ति वैद्यकास्त्रावैद्यके पुत्रकमनंतदेव भेषजं मंत्रविशेषतः अन्यथा क्रियमाणे
दृष्टे स्तुपकारो नास्ति अदृष्टेन वज्रातिशमीन दृष्टः नाप्यदृष्टः द्विविधा व्याधयः आहारनिमित्ता अधर्मनिमित्ताश्च आहारेण
व्याधिरुत्पद्यते यास्तत्र वैद्यके अधर्मे उत्पन्ने व्याधौ वेदोक्तेन विधानेन अधर्मशमनं भवति सर्वव्याधिभेषज्यानि समा
म्नानि अष्टोत्तरशतव्याप्यपनोदनानि विनाशकानि अथ भेषजे यानि सूक्तानि भेषज्यानि कानि विस्मरितानि सर्वाण्यु
पधाने उपस्थाने च विनियोज्यानि नस्यं व्याधौ रुद्रभाष्यमते उपदर्शितत्वात् आम्र समिद्ग्रोशशापपट्टदौदनपायसमपसुवृ
हियवतिलधानाकारंभशकुलपनानि हवींषि जानीयात् हलहोम तत्र विकल्पः उपस्थानं चादित्यस्य अन्वास्वेयजमाने

सर्वत्रहोमाभिमंत्रणं यथासंभवस्तत्रैवेथः उपधानमुपस्थानेचकर्तव्यं समाप्तानिभैषज्यानि अथस्त्रीकर्मणांविधिवक्ष्या
मः पुत्रकामायैस्त्रियैमृतापत्यायैचरजोनाशोचशांतिरुच्यते येत्रिषप्तास्तिसूक्तेनशतैर्दषधिसहमभिमंत्र्यस्त्रीमव
सिंचति ततोभ्यातानांतेकृत्वायेत्रिषप्ताइतिसूक्तेनपुरोडाशान्त्रमेदालेकारान्संपातः कृत्वाप्रयच्छति भक्षणार्थं
कौउतार्थेबंधनार्थंपर्यायेनास्त्रियाः करोति अभ्यातानान्तेयुत्तरतंत्रे पुत्रकामामृतापत्यायारजोनाशोचसमौ इदेक
र्म अष्टमीकंडिका अथप्रसवकाले त्रयंकर्मक्रियते यथास्त्रैवेप्रसवोभवतीत्यर्थः अथप्रवृत्तिकरणमुच्यते
त तत्रेकृत्वावषट्तेपूषणिति सूक्तेनउलोदकेचतरस्रपसंपातानानां अन्त्यंचे वत्तथंसंपातस्त्रतिसृभिरुग्भिस्ततः सर्वेना
सूक्तेनानुमंत्रणं वत्सरमुंजानानिषीकानगर्भिण्यामूर्ध्नि ततश्चबृहति ततउदपात्रेणसंपातेनाश्रावयति मा
जेनाचमनेच उत्तरतंत्रे ततः पश्चादेवअभिमृतावइषीकानिः सारयति क्लिश्यमानायांगर्भमरणंभवेत् प अत्रेषिकामु
केकर्म वषट्तेपूषन्निति सूक्तेजपित्वाशालाग्रंथीन्विहृतिमोचयति द्वितीयकर्म वषट्तेपूषंनिति सूक्तेनयोक्त्रमभि
मंत्र्यकटिअभ्यंजनंकुर्वंति तेत्रेतृतीयंकर्म केचिद्वषट्तेपूषंनिति सूक्तेनतैलमभिमंत्र्यकटिअभ्यंजनंकुर्वंति प्रस व
काले वत्सतुधीलागली दोषधीविधानमुच्यते यदिमोमसिराज्ञइतिमंत्रेणपक्वशोन्याधावे। दोषधपरिग्रहंकरोति
अन्याबोअन्यामवेतिमंत्रेण तद्धध्यासयवंपवृत्रबध्नाति दोषधिविवनतविधानो मंतेविषघ्नितिमंत्रेणलोहफा
लेनभवति अत्रतवराध्यतामितिमंत्रेणौषधेनत्रेवदयाति इहममराध्यतामितितेनितिमंत्रेणमूलेमाहरति गृही
त्वावषट्तेपूषन्निति सूक्तेन दोषधमभिमंत्र्यगर्भिण्याशिरसिनिदधाति दर्भेणवेष्टयित्वा रात्रौ दोषधिविवनेनकरो

धा स्या४ ॐ

तु श्वेतकंटालिका मूलं पुत्रकामा पिबति। यथोक्तेन संपातः। सर्वकर्मणां विकल्पः। एकं वा द्वे वा सर्वाणि वा कुर्यात् २

ति कण्ठेणावासृन्तर्हणि करोति पतितेगर्भे अन्यत्र [illegible] पति वन्ध्यार्थकर्म सर्वत्र तेषामेव तन्मनेविधानेन कर्तव्यां
यत्र कश्चिद्विशेषस्तिवनेतत्र सर्वत्र अनेन विधानेन कर्तव्यं स्वशास्त्रेण परशास्त्रेण विघ्नकदेषु सर्वत्र सूजेनौषधिव
४९ नेनैवाख्यातमिति वचनात्। कर्मबाहुल्या फलबाहुल्यं नेषधिवत्सूजमूलं वान्यावघट्टे एषनिति अभिमंत्र्य
शिरसि विहृतनो नेषधिवत् व्रीहिमूलं वान्यावघट्टे एषनिति अभिमंत्र्य ददाति तेषु धिवत् काकजंघामूलं वान्यावघट्टे
त्यभिमंत्र्य शिरउपरिददाति वघट्टे इति सूक्तेन वनानि पञ्च उंबरफलानि हस्ते भक्त्वा ततउदकं प्रक्षिप्य ततो निरीत्तनो
पदितान्येकत्र भवंति तदा पुत्रोजायते विज्ञानकर्मेदं वघट्टे इति सूक्तेन ब्राह्मणेनाभिमंत्र्य ततः सगर्भिण्या अंगा
न्यभिमृशति यदि पुनामधेये स्पृशति तदा कुमारोजायते विज्ञानकर्म समाप्तानि अवप्रसवकर्माणि एभिःकर्मभि
कृते गर्भिण्याः स्नावेन प्रसवो भवति तिथिः नवमी कंडिका अथ बंधसजननकरण उच्यते इदंजना इति सूक्तेन शि स
शिपाशा विषप विहाय शान्त्यौषधि सहितमुदकमभिमंत्र्य बधसमवसिंचति ततो गृहे अभ्यातानोन्तेकृता इदंजना
स इति सूक्तेन पुरोडाशाश्रमंदालेकारान्संपातवंतः प्रयच्छति ततउत्तरतंत्रे समाप्तं वध्याकाकबंध्यप्रसवप्रसवनक
र्मा अथ मृतापत्यायाः स्थाने स्थापयति कथ्यते गर्भस्रावे जातमात्रे मृते वा स्त्री वा पुरुषे वा बाले वा शक्तिवा मृते
इदं कर्म त्रीणि मंडपानि प्राग्द्वाराणि कृत्वा एकस्मिन्मंडपे अभ्यातानोन्तं कृतानिः सलामिति सूक्तेन ततः स्त्रीकृते
वासःपरिधाय तत उदपात्रे संपातान्याभिमंत्र्य आलाशपत्रे सीसं कृत्वा सीसे हुत्वा संपातानानयति सीसेषु परिस्तीर्णं
पितरिस्थिति ततः तेनोदपात्रेण आप्लावयति कल्मषं तन्तस्मिन्मंडपे निधाय उत्तरतंत्रे कृत्वा मंडपमग्निना ज्वालयति

ला घृ जा

प्रि2

ततो द्वितीयमंत्रं पेपवं कृत्वा श्मनवस्थपविधानं कृत्वा शिंशपाशाखामुपविश्य स्त्रीनिःसालामितिसूक्तेन शांत्योषधिभिस्तद् व
कमभिमंत्र्यावसिंचति स्नपनं करोतीत्यर्थः ततो ग्रहेष्वागारस्याग्रस्थं तंत्रं कृत्वा निःसालामितिसूक्तेन पुरोडाशमेदाल्लेकारान्संपातव
तः प्रयच्छति तत उत्तरतंत्रे त्रिमंत्रपाद्येकं कर्माप्यकमंत्रपं कृत्वा प्राक्कृप्रश्रीमहारेत्रगीकाहारउपविधानं ततो निःसालाः मितिसू
क्तेनौदुंबरीसमिधस्तापस्यायै आदधाति ततो निःसालामितिसूक्तेन पुरोडाशमेदालेदारान्संपातवंतः प्रयच्छति निःसा
लामितिसूक्तेनोदकांते शांतान्योषधिसहोदकमभिमंत्र्यावसिंचति ततो गृहे गत्वा सूतायस्याविषये द्वितीयं कर्म समामाति
सूतायस्याशोति गर्भपतति नैवालमस्रोगर्भवानेवामस्तेयकस्मिन्वामस्तेवक्रूषवामस्तेषुस्त्रीगांशांति कर्तव्या पतिलाभक
र्माणमुच्यंते अस्यातानान्ते कृत्वा आनो अग्रइतिसूक्तेन आगमकृशारं संपात्याभिमंत्र्याश्नाति कुमारी उत्तरतंत्रे पतिलाभकर्मा
र्थिनां मगारवरस्रतिकाग्यावेदिं कृत्वा अस्यातानान्ते समाने आनो अग्रइतिसूक्तेन हिरण्यपालेकारानगुलानत्रै संवयो ज्ञाति
संपात्यं वधन भूयनघलेपनं करोति कुमार्याः अस्यातानायुत्तरतंत्रे पूर्वं पतितसूक्तादूनिः र्वस्यसंहितानाविधिस्त्रेणाकः आवपे 15
त्तरभिर्यथान्त्वीरं सर्पिस्तयोदके पतदापतनमित्याकुरोहंतमधुनासहा आनो अग्रइतिसूक्तेन कांस्यपात्रेउदकसहिते ब्री
हियवशृत्सीन्वायस्मृचंजुहोति ततो दक्षिणामुखी कुमारी प्रक्रामति तंत्रं कृत्वा आनो अग्रइतिसूक्तेन ...
कृत्वा कुमारीं वदापयित्वा कुमारीं प्रक्रामति तंत्रेवा तंत्रं कृत्वा आनो अग्रइतिसूक्तेन नावं संपात्योदके कृत्वा कुमारी वदापयि
त्वाभगस्यनावमितिमंत्रेण ततउत्तारयति उत्तरतंत्रे अस्यातानान्ता आनो अग्रइतिसूक्तेन समदाम्यां संपातवत्सावक्ष्यान्त्वं वधयिता
मिमंत्र्य कुमारी मोचयति स्वयं न कर्त्री उत्तरतंत्रे दिशापतिवेदनं च यदिप्रदक्षिणामोचयति तदापतिलाभः तंत्रं कृत्वा ऽश्मा

म्न२ मंत्रा २

ग्नानो अग्न इति सूक्तेनाहूतनवस्त्रेणावेष्टितं वृषभं संपात्य विसर्जयति उत्तरतंत्रे प्रपदे तेप्रतमिन्मृचा आगमहूकृशारं संपात्याभिमं-
त्र्याशयति आज्यतंत्रे इमामग्ने त्वमृचा आगमहूकृशरं संपात्याभिशायति आज्यतंत्रे अयमायातीति सूक्तेनाजं जुहोति आज्यत-
पु ३ न्त्रेषु राकाकसंपातानान्ततः अयिमृ इमई चैनगृहाभ्यंतरे कोणे बलिहरणं करोति रात्रौ उदकमियत्रकंकः आगच्छतिसतत्रा-
ओं ५ गच्छति वरः समाप्तमानि पतिलाभकर्माणि दशमी कंडिका पुंसवनामुच्यते रजस्वला सायापुत्रहस्तेन तत्रकलसे उक्ता
निपुनहस्त्राणि येनवेहदिति सूक्तेन वाणं अभिमंत्र्य स्त्रियाम् ह्रिविवृहन्ति पुण्याहांतेततः श्राद्धं करोति पुर्वं कर्म अथवा इदं
कर्म करोति पुंसवनकर्मणि वर्तते अभ्यातानांते कृत्वा येनवेहदिति सूक्तेन सारमणिं संपाभिमंत्र्य बध्नाति पुण्याहांते अ
50 भ्यातानानुत्तरतंत्रे येनवेहदिति सूक्तेन फालचमसारूपवत्सायाः ङ्ग्येत्रीहियवाववधायमूर्छयित्वाप्यंगेहहन्ति पला-
शविदार्यावावकत्रपिष्ट्वाभिमंत्र्य दक्षिणेनांगुष्ठेन दक्षिणस्यां नासिकायां नस्तेददाति पुत्रार्थं कर्म पुंसवनमित्युच्यते स
मामं पुंसवनं अथ गर्भाधानमुच्यते अभ्यातानांतं कृत्वा पर्वताद्दिव इति सूक्तेन आगमहूकृशारं च रुद्वं अपयित्वा एके चरुं
संपात्याभिमंत्र्य दक्षिणीयं चरुं युगाच्छिद्रेण संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रे केलूनाप्लपलाशसूत्रं निष्टृन्निहत्य
पर्वताद्दिव इति सूक्तेनाभिमंत्र्य शिशिनेआपुथापनतो मैथुनं करोति समाप्तं गर्भाधानं पुनः पुंसवनमित्युच्यते शा
मीमश्वत्थ इति सूक्तेन अग्निं मथित्वा ततः अग्निं सर्पिषि निक्षिप्य तमभिमंत्र्य स्त्र्या दक्षिणनासिकायां नस्तेददाति दक्षि ५
णेनांगुष्ठेन ततः अग्निं मथित्वा ततः मधुमंथे अग्निं निक्षिप्य शमीमश्वत्थ इति सूक्तेनाभिमंत्र्य पाययति स्त्रीं शमीमश्वत्थ इति
सूक्तेन शमीगर्भीमश्वत्थस्याग्निं कृत्वा मणिं यावेष्टयित्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति आज्यतंत्रे समाप्तं पुनः पुंसवनं पुनः गर्भाधानं

हमो

मुच्यते यंतासितिसूक्तेन हस्तावर्त्तकं कण्णादिकं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति आज्यतंत्रे समानं गर्भाधाने अथ गर्भदृंहणमुच्यं
ते अथ कर्मत्रयस्यैक पाथ न्यग्रोधरोहंश्च संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति आज्यतंत्रं यथेयं पृथिवीतिसूक्तेन न्यग्रोधरोहंश्च बध्नाति आ
ज्यतंत्रे अश्मानं यौरितिसूक्तेन न्यग्रोधरोहंश्च संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति स्त्री आज्यतंत्रे अथ कर्मत्रयस्यैक पादेत्रमृत्तिकामभि
मंत्र्य प्राशयति यथेयं पृथिवीतिसूक्तेन मृत्तिकां प्राशयति मन्त्रं च अश्मानं यौरितिसूक्तेन देवमृत्तिकां प्राशयति गर्भिणीमभि
न्त्रं च अथ कर्मत्रयस्यैकाकूलसिकताभिमंत्र्य गर्भिण्याः शयनं परिकिरति यथेयं पृथिव्युच्यते तिसूक्ताभ्यां शमसिकता·
भिमंत्र्य मन्त्रं च गर्भिण्याः शयनं परिकिरति नेमहदीनाय प्रथमावर्त्त समानानि गर्भदृंहणकर्माणि यातादयाविति व्रत
स्मिन्गर्भिण्युदरमभिमंत्रयते ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राणां जातो धर्मस्य जात्या धर्मबलवीर्यादियुक्ताः पुत्रा भवंति वीरो श्र
जायते वीरकर्मसमाप्तं प्रजननकर्म प्रजापतिर्जनयत्विति सूक्तेन प्रजाकामाया स्त्रियउत्संगे आज्यं जुहोति जननकर्म
प्रख्यातानां तेकृत्वा प्रजापतिरिष्टवाउदकुलिजं संपात्य वं तेकृत्वा गर्भिणीपरिकृत्स्नमध्येनिनयति उत्तरतंत्रं तंत्रे सुराकुलि·
जं संपात्य स्त्रीपरिकृत्स्नमध्येनिनयति भक्तोसुरां संपातंसंपात्याभिमंत्र्य प्रजाकामायैप्रयच्छति तंत्रे समानं प्रजागर्भकामं व
ख्यायाः अथ सीमंतकर्मउच्यते प्रख्यातानां तेकृत्वा यौ ते मातेन सर्वसूक्तेन श्वेतपीतसर्षपान्संपात्याभिमंत्र्य पुण्याहान्तेबध्ना·
ति प्रख्यातानामुत्तरतंत्रे समानं सीमंतोन्नयनेसमानं दृंहणानि अथ स्त्रीवशीकरणमुच्यते हरणारदत्वकु सराखंड
तगरं अंजनं कुष्ठं मधुष्ठीमधु श्वेतवातसंभ्रमगातत्तृणा एतानिद्रव्याणि आज्यमध्ये पीषयित्वा यथेदं भूम्या इति सूक्तेनाभि
मंत्र्य स्त्रिया अंगसमालभते हव्यंर्पं यथा हस्तेवाङ्मेतन्वमितिसूक्ताभ्यां हस्तवकनगारं अंजनं कुष्ठं मधुष्ठीमधुवातसंभ्रम

त्र्यणात्येतानि द्रव्याणि आज्येनालोड्याभिमंत्र्यायां प्रलिंपति यथा पं वा दृश्यमिति द्रव्याणि पालोड्य एतेन तानि अभिमंत्र्य जायां प्रलिंप
ति वशीकरणकामः उत्तुदस्त्वेति सूक्तेन पिंजूलीं गलान्तदति भार्यां तदु दृष्टो रुच्यर्थी उत्तुदस्त्वेति सूक्तेन सक्तं जुहोति एकविंश
तिवदरीकंटकानादधाति एतेनाभ्युज्य एकविंशतिवदरीमालानि स[illegible]वेष्टयित्वा उत्तुदस्त्वेति सूक्तेन जुहोति एतेनाभ्युज्य उत्त
कौ॰ ५१ दस्त्वेति सूक्तेन कुष्ठं नवनीतेनाभ्युज्याग्नौ प्रतपति प्रातर्मध्यंदिने सायं वा एकरात्रौ वा एकरात्रौ वा उत्तुदस्त्वेति सूक्तेन ख
ड्गाग्रयोमस्त्वपट्टिकां गृहीत्वा संवेशयति स्वपिति रात्रौ कर्म उत्तुदस्त्वेति सूक्तेन हृदयं विध्यति समामानि संवनानि वशीकर
णानि कामविषये स्त्रिया नुत्साहो भवति तथा च वश्यकामो न स्त्रिन स कामो निश्चयेन कामकरणमित्यर्थः एतेन कर्मणा
कामो भवति एकादशी कंडिका स्वापनं विघ्नशमनं स्त्रीस्वापनकर्मोच्यते अभ्यातानान्तं कृत्वा सहस्रशृंग इति सूक्तेनोदपा
त्रं संपात्य शालां संप्रोक्षति शयनशालां सर्वेषां प्रोक्षणं अभ्यातानान्तं कृत्वा सहस्रशृंग इति सूक्तेनोदपात्रं संपात्य शालां सं
प्रोक्षति शयनस्य अभ्यंतरे वा शेषमुदकं न्युनक्ति अभ्यातानाद्यनन्तरं तंत्रं स्वापनकर्म सहस्रशृंग इति सूक्तेन नग्नो वेला उ
लूखलमभिमंत्रयते सहस्रशृंग इति सूक्तेन गृहस्योत्तरं कणामभिमंत्रयते सहस्रशृंग इति सूक्तेन स्त्रिया खट्वाया दक्षिणं
पादमभिमंत्रयते सहस्रशृंग इति खट्वायारज्जुमभिमंत्रयते कर्मणो विकल्पः स्त्रीस्वापने पुरुषस्य विषये कामं तत्र्यंते
कामविषये स्त्रीस्वापने समासे लज्जाप्रच्छादनं लज्जा न भवतीत्यर्थः स्वापनं सर्वेषां मानुषाणां निद्राकामानां निद्रा भव
ति मैथुनमाचरतो विघ्नं न भवति अंतःस्वापनमित्युच्यते रज्जुकल्पते तद्रज्जुवेष्टनमुच्यते अस्यायोविति सूक्तेन दिति
येन रज्जुमभिमंत्रयते वशागेव धाम मध्यमस्त्वणोव भाति अस्यायोविति सूक्तेन रज्जुमभिमंत्र्य शयनपादेव भाति उप

लेचवबध्नाति अस्थायौवितिसूक्तेन अंकुशेन तिलान् जुहोति पलाशिन्यां स्त्रियां बंधनकर्माणि समामानि निरोधकरणा
नि जायापत्योः क्रोधोपकरणमुच्यते इदं यत्प्रेण्यः इति सूक्तेन स्त्रीशिरः कर्णौ चानुमंत्रयते पुरुषस्य चा इदं यत्प्रेण्यः इति सूक्ते
न केशान् धारयति समामंत्री पुरुषयोः अक्रोधोपकरणं सौभाग्यकरणमुच्यते अभ्यातानानां नेकृत्वा भगेन मा शांश
पेनेति सूक्तेन शांखपुष्पी मूलमोषधिं वनत्वा नासंपातानभिमंत्र्य बध्नाति अभ्यातानानाप्युत्तरतंत्रं भगेन मेति सूक्तेन सौः
वर्चलपुष्पमभिमंत्र्य यस्य सौभाग्यमिच्छति तस्य शिरसि विधाय समेशुनं करोति समासौभाग्यकरणं दौर्भाग्यक
वनमुच्यते अभ्यातानानां नेकृत्वा मृत्तिका हरोहि इति सूक्तेन सौवर्चलमूलं संपातानभिमंत्र्य बध्नाति पुष्पं च शिर
सि ददाति तत उत्तरतंत्रे इदं खनामि इति सूक्तेन सौवर्चलमूलमभिमंत्र्य बध्नाति तंत्रे पुष्पं शिरसि स्त्रियः समासेप
तिरुचिकरणं उष्ट्रस्त्रीवस्त्रीवशीकरणमुच्यते रथजितामिति सूक्तैः त्रिभिर्मांसानमभिमंत्र्य स्त्रिया कर्मे उवपति
यद्यास्थाने वा गृहे शयनादेशे वा रथजितामिति त्रिभिः सूक्तैः हृदये विध्यति दाम्भुषेण भागस्मेन समामानि उष्ट्रस्त्रीव
शीकरणानि पुरुषो वा स्त्रीणां द्वेषं करोति अनेन कर्मणा शांतिर्भवति अथ स्त्रियो वा पुरुषस्य वा दौर्भाग्यकरणमु
च्यते स्त्रियाः पुष्पमालानिप्रमर्दनेन धावनः केशाल्पानेकीकृत्य बाह्य नगो चर्मणावेष्ट्य भगमस्याः इति सूक्तेनाभिमं
त्र्य उलूखलदारुणि त्रिशिले निखनति दौर्भाग्यकामः मालानिप्रमर्दनं धावनं केशान्यानेकीकृत्य भगमस्य इति सूक्तेनाभि
मंत्र्य दहनपा तिनागो अनुस्मरणीमुच्यते ईशानदन्ता बाह्यनेमुच्यते तस्याः चर्मणावेष्ट्य ततः उलूखलदारुणे त्रिशि
ले निखनति ततः जैलूखले ददाति उपरि यस्य दौर्भाग्यं क्रियते तस्याप्यतानि एक्लीयादि भगमस्या वर्च इति सूक्ते

नस्त्रीपुष्पमालां हस्तेन मथित्वा स्त्रीं दृष्ट्वा अनवाह जपतीत्यर्थः दौर्भाग्यकाम भगमस्या वर्च इति सूक्तेन त्रीणि केश
मंडलानि कुसुमसूत्रेण वेष्टयित्वाभिमंत्र्य त्रिशिले श्मोत्तराणि व्यत्यासं अश्मशाने शालाया उपरि ददाति व्यत्यासेन निखन
ति दौर्भाग्यकामः समाप्ते दौर्भाग्यकरणं ॥ इष्टस्त्रीवशपाकलदादि अथ तस्याः सौभाग्यकरणमुच्यते येन ते भगं निचख्नुरि
त्यृचा शिलाई श्वनति उत्पाटयति भगमस्या इत्येतेन सूक्तेन यज्ञं तेनेदं न प विनश्यति समाप्ते यस्या दौर्भाग्यं कृतं तस्याः सौ
भाग्यकरणं अथ सपत्नीजपकर्माण्युच्यते भर्त्रा सह विद्वेषो भवतीत्यर्थः इमां खनामीति सूक्तेन बाणापर्णीं रक्तवर्णी
रक्तवर्णी याञ्जाया दष्पुट्केन संलीय तेनाभिमंत्र्य सपत्नीशयने परिकिरति सपत्नी विद्वेषिणी भर्त्रा सह अभि तेधामिति
पादेन बाणापर्णीपत्राणि अभिमंत्र्य शयनाधस्तात्क्षिपति सपत्नीशयने जयकामः उप तेधामिति पादेन बाणापर्णीतु
त्रपिपत्राणि अभिमंत्र्य सपत्नीशयने परिक्षिपति बाणापर्णी मासिका लोके प्रसिद्ध समाप्तानि सपत्नीजपकर्माणि
भर्त्रा सह विद्वेषो भवतीत्यर्थः अथ स्त्रीविषये कामं उत्पन्नं कामविनाशकान्युच्यन्ते अपनः शोशुचदघमिति सूक्तेन अ
संख्याताः शर्कराः अभिमंत्र्य परिकिन्त्रजति यस्मिन्देशे कामं उत्पन्नं तस्मिन्देशे स्थाने यावत् स्त्री वा पुरुषो वा अपनः शो-
शुचदिति सूक्तेन असंख्याता शर्करा हस्ते कृत्वा परिकिन्त्रजति स्त्रीरूढं यावत्कामोत्पत्तिदेशे अपनः शोशुचदिति सूक्तेन असंख्या
ताः शर्करा हस्ते कृत्वा जपति कामो विनश्यति स्त्रीकामे यावत् स्त्रीणां पुरुषाणां काम विनाशकानि समाप्तानि स्त्रीविषये
ईर्ष्याविनाशकान्युच्यन्ते ईर्ष्याया ध्राजिं प्रथमामिति सूक्तेन ईर्ष्यालुं दृष्ट्वा जपति ईर्ष्या विनश्यति जनाद्विश्वजनीनादिति सूक्तं
ईर्ष्यालुं दृष्ट्वा जपति त्वाष्ट्रेणाहमित्यृचा ईर्ष्या विनश्यति ईर्ष्याया ध्राजिमिति सूक्तेन सक्तुमंथं अभिमंत्र्य ईर्ष्यालुकाय ददाति

ईर्ष्याविनाशकामः जनाद्विश्वजनीनादिति ऋचा मंत्रमभिमंत्र्य ददाति भक्तणार्थी त्वाष्ट्रेणाहमिति ऋचा मंत्रमभिमंत्र्य ईर्ष्यालु
कायददातीर्ष्याया मितिसूक्ते ईर्ष्यालुस्य दृष्टुं जपति त्वाष्ट्रेणाहमिति ऋचैवेर्ष्यालुस्य दृष्टुं जपति ईर्ष्यालुर्ऋचं सूक्तेन कटिप्रदे
शे चलतो रवल्लामभिमंत्र्य धमति ईर्ष्याविनाशे अग्नेरिवास्येवा परस्मिनादनेमेन काथिनमुदकमभिमंत्र्य पाययति समासा
म नीर्ष्याविनाशकानि स्त्रीविषये अर्थेमन्युविनाशकान्युच्यन्ते स्त्रीविषये पुरुषस्य च अवज्यामिवेति मन्युमंते रूपं दृष्ट्वा अ
भि श्मानमभिमंत्र्य हस्तेन गृह्णाति सर्वत्र कृष्णकर्म करोति सा वा यो वा विषमचा वदेत्तेकौ जपित्वाश्मानं भूमौ निदधाति अभिति
ष्ठामिति मन्युमित्येकौ जपित्वाश्मानोपरि निष्ठीवति अवज्यामिवेति सूक्तेन मन्युमंतपुरुषस्य छायापाद्यनुरभिमंत्र्य संजेक
रोति च उपनीत्यर्थः स्त्रीविषये पुरुषस्य मन्युर्भवति पुरुषस्य विषये स्त्रीणां वा समासानि स्त्रीविषये मन्युविनाशकानि अ
थ सर्वविषये मन्युविनाशकान्युच्यन्ते तेत्रं कृत्वा अयं दर्भ इति सूक्तेन दर्भमूलं मोषधि वल्लां वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति मन्यु
के तत उत्तरं तेत्रं मन्युविनाशं स्त्रीविषये मन्युविनाशं भवति समासानि स्त्रीमन्युविनाशकानि अवीरजननमुच्यते अ
पुत्रजननमित्यर्थः अश्वतरीमूत्रेण पाषाणानि घृष्य अग्नेर्जातानिति ऋचा अभिमंत्र्य भक्ते ददाति विद्वेषणोपरस्य अग्ने
जातानिति ऋचा अश्वतरीमूत्रमश्ममंडलाभ्यां संघृष्याभिमंत्र्य आलंकारं समालभते परस्त्रीविद्वेषणे पदे अग्ने जातानिति ऋचा सीमं
तमन्वीक्षते परस्त्री दुहिता वा पुरुषो अतिकुलो वा जायते समासानि अवीरजननानि वैय्याकरणमुच्यते मान्यानस्य पत्नीति
ति ऋचेन अश्वतरीमूत्रमश्ममंडलाभ्यां संघृष्याभिमंत्र्य भक्ते ददाति तत्रक्रमे परस्त्री विद्वेषणे पदे ददाति भोजनार्थं मान्यानस्य प
त्नीति ति ऋचेना अश्वतरीमूत्रमश्ममंडलाभ्यां संघृष्याभिमंत्र्य अनस्या अलंकारान् लेपयति मान्यानिति ऋचेन सीमंतमन्वीक्षते

ॐ. य३ 53

विद्वेषणेपि समासानि परस्त्रीवश्याकरणानि रोजेच्चाटनमुच्यते अभिद्रुह्येतिसूक्तेनत्वंजारं दृष्ट्वाजपति अपिवृश्चेतिसूक्तेन
जारपदस्थानेवायकंथनुर्वृश्चति समासेजारोच्चाटनं पुरुषस्यस्त्रियाः परस्परविद्वेषणाकरणमुच्यते त्वष्टिकेइतिकण्डि
काद्येनसूक्तेनवाणार्थीलोहितानायाद्भ्रेनसन्नीयाभिमंत्र्यशयनमनुपरिकिरति पुरुषस्त्रीशयनेच समासेविद्वेषणा
स्त्रीपुरुषस्यउभयरुचिविनाशकरणं आनेदद्दत्पेकांजपित्वाअन्वाह दौर्भाग्यकरणंस्त्रियोवापुरुषस्यवा समासानिस्त्री
कर्मफरणानि तत्रभद्रश्लोका भैषज्यकर्माणिश्लोकानि सर्वमाप्यपनुतेय स्त्रीकर्माणितताः पश्चात्तु ततर्थ्याये मद्गकण्डिका द्वादशमीकण्डिका
इतिकौशिकेसंहिताविधौचतुर्थोध्यायसमाप्तः अथविज्ञानकर्मणाविधिंवक्ष्यामः लाभालाभजयपराजयसुखदुःख
उत्कर्षापकर्षसुभिक्षदुर्भिक्षक्षेमाक्षेमभयाभयरोगारोगत्रासोत्रासौ स्त्रितीनवा धनायनधर्मार्धर्मजीवाजीवमरणामरणाधा
संभविष्यतिनवेति देवेभविष्यतिनवेति शृहवासोभविष्यति पान्यपुत्रपशुहिरण्यरत्नवस्त्रास्त्रविद्याशास्त्रादिलाभोभ
विष्यतिनवा जीवितमरणागमनागमनैवलेसहसंयोगाद्व्यापितस्यजीवमरणाभ्योप्रसवेपुत्रयोगात्पुत्रेजातेधर्मसंयो.
गात् मित्रामित्रसंयोगात् ग्रामोनाद्भिवानवेति पुरुषस्यविवाहोभविताऽनवेति संवत्सरेमासेवाभविष्यति सुभगादुर्भगावा
गृहेग्रामादिभविष्यति नवा अथानेभवेतित्यादिमनसावाचावासंचित्यतत्कर्मकुर्यात् अथविधानमुच्यते विज्ञानकर्मणं
अवत्योपतीसूक्तेनराध्यमानंक्षीरोदनमभिमंत्र्यततः अश्विचेत मनसाचिंतयेत् वाचाचिंतयेत् तदनंसृतंभवेदसृतंवा
भवेत् यदियथाचिंतितंभवतितदातस्यकार्यसिद्धिर्भविष्यतिजानीयात् अथशंसितंभवति नकार्यसिद्धिर्भविष्यतिइ.
तिविद्यादभिमंत्र्याशंसेत् यदिपाकस्त्रिंततीतस्यतदापाकेनार्थसिद्धिः अवयोयंतिसूक्तेनउपासुपसमायायाभिमंत्र्य.

वला

३.

आयात् उत्कूचेनार्थः अंबयो यंतीति सूक्तेन दर्भस्तंबमभिमंत्र्य आयात् यत्र समं विषमं नानार्थसिद्धिः अंबयो यंती
तिसूक्तेन पूर्वे पूर्णपात्रमभिमंत्र्य आयात् चेत्त्वात्राणां संकोचेनार्थसिद्धिः अंबयो यंतीति सूक्तेन संग्रामे पूर्वे युद्धे दिक्षु
नाअभिमंत्र्य आयात् द्वितीये हनि समविषमेन भावेन सिद्धिः अंबयो यंतीति सूक्तेन व्यासकाष्ठादयः अभिमंत्र्य कर्तव्या
नि भोगे केवलादिलौकिकानि उपसृत्य व्यासाष्टकाव्यासः काष्ठादयः अम्यानिष्पातिः शास्त्रपठितानि सर्वाणि विज्ञाना
नि शास्त्राणि अभिमंत्र्य कर्तव्यानि वेनस्तदिति सूक्तेन पंचगव्यं विगाढं इममभिमंत्र्य यं समे पारयति अभीष्टदिशि पतनेना
र्थसिद्धिः वेनस्तदिति शुद्धसंपातमभिमंत्र्य आयात् जनाधिकेनार्थसिद्धिः यथा चिंतितेन तथा सिद्धिः वेनस्तदिति कमंडलु
मुदकपूर्णं इत्यमाहित्यामभिमंत्र्य आयाचेत् जनाधिकेनार्थसिद्धिः वेनस्तदिति दर्भस्तंबमभिमंत्र्य आयात् चेत् स्थापनेनार्थ
सिद्धिः वेनस्तदिति कापालशाखामूले धारयित्वाभिमंत्र्य आयात् दृष्टादिकरतलेनार्थः वेनस्तदिति युग्ममभिमंत्र्य आयात्
चेत् दृष्टदिकरतलेनार्थः वेनस्तदिति युग्ममभिमंत्र्य आयात् अग्नौ प्रतिपतन प्रदक्षिणावर्तलनेनार्थः वेनस्तदिति अश्वो अभि- ज्व
मंत्र्य पायुयति अभियानेनार्थः वेनस्तदिति हस्तयोरंगुलिद्वयमभिमंत्र्य आयात् अज्ञाते स्पर्शहेनेनार्थः वेनस्तदिति सू
क्तेन एकविंशत्या शर्करा अभिमंत्र्य आयात् चेत् समविषमभावेन यथावानार्थः अथ नष्टद्रव्यपरीक्षणं क्रियमाणे पु
द्रं कर्म अम्यातानंतेकृत्वा कुंभम् अहतेन परिवेष्ट्य आधापशयने वेनस्तदिति कुंभं संपातानानयति अरक्तो चिंतेकुमार्यो
येन हरेत् नांततो नष्टं अम्यातानायुक्तरं तेत्र ततः कृत्वा वेनस्तदिति अहतेन वस्त्रेण आवेष्टितं तत्र संपातमभिमंत्र्य येन हरेत् नां
ततो नष्टं तत उत्तरमंत्रं समामंत्रनष्टद्रव्यपरीक्षणविज्ञाने अथ कुमारी विज्ञानमुच्यते आकृतिलोष्ठवल्मीकलो

ष्टचतुष्पथलोष्टश्मशानमृत्तिका वेनस्तदिति अभिमंत्र्य वनस्तोमृत्तिकास्ततः कुमारीं प्रपश्यंति तां मृत्तिकास्पर्शनं वेनस्तदि
तिसूक्तेन कुमारीमुदकांजलिं पूरयित्वाभिमंत्र्य ग्रन्तं ज्ञात्वेति नयेदिति यदि प्राचीनिनयति तदा कल्याणं आकृतिलोष्ट
ॐ वल्मीकमालभेत् कल्याणं चतुष्पथस्पर्शे वकुचारिणी श्मशाने स्पर्शे चिरं भविती तिज्ञानीयात् समाप्तं कुमारीविवा
पथ हज्ञाने गृहपुत्रधनधान्यादिसर्वकल्याणं समाप्तानि विज्ञानानि सर्वकर्मणां विकल्पः प्रथमा कंडिका ८५ अथ नैमित्तिका
न्युच्यंते दुर्दिनविनाशकर्मणो विधिं व्याख्यास्यामः जरायुजं इति सूक्तेन दुर्दिनमभिमुखमुपतिष्ठते सर्वत्र दुर्दिनविनाशकाले जरा
54 युजं इति प्रसृतं समुदकं प्रक्षिपति जरायुजं इति षड्ऋचेन गृहीत्वोपतिष्ठते अभिमुखं जरायुजं इति त्र्यलंकं गृहीत्वोपतिष्ठते सर्पस्याभि ग
मुखेः जरायुजं इति लकुटं गृहीत्वोपतिष्ठते जरायुजं इति नग्नो ललाटमुन्मृज्य जानुः अर्कमुखो भूत्वोपतिष्ठते जरायुजं इत्य-
भ्यंतरे प्रविश्य अंगानि उद्धृत्य बहिर्निः क्रम्य अग्निकपालं कृत्वा शिरसि जुहोति जरायुजं इति कपाले अग्निं कृत्वा शर्करां जुहोति जरा
के री युजं इति सर्वे सक्तानि क्षीरार्कसमिध आदधाति स्थंडिले अभ्यंतरे प्रविश्य पतन्तं उद्धृत्य मनतो होमः दुर्दिनस्य विनाशकामः दुर्दि
नेषु वादियोम्सु हस्यादि जरायुजं इति अर्कसमिध आदधाति समाप्तानि दुर्दिनकर्माणि सर्वत्र कर्मणां विकल्पः दृष्टिनि
वारणं व्याख्यास्यामः जरायुजं इति सूक्तेन विदो बाबा खदो त्रिष्परिक्रम्य अर्कं निलिवितं कृत्वा खदायां प्रक्षिपति सूक्तेनेन ततः
पांसुना आच्छाद्य पूरयति नाग्निवृष्टिनिवारणं समाप्तं अशनिनिवारणं व्याख्यास्यामः नमस्ते अस्तु विद्युत इति अशन्यभिमुखो
पतिष्ठते यस्ते पृथुस्तनयित्नुर्विद्युत् चाशनिमुखोपतिष्ठते नमस्ते अस्तु विद्युत इति खड्गं गृहीत्वोपतिष्ठते यस्ते पृथुरितस्त्र
वादं गृहीत्वोपतिष्ठते नमस्ते अस्तु इति सूक्तेन सोम दर्भ केशानी कुष्ठ लाक्षा मंजीष्ठी बदर हरिद्रे एतानि द्रव्याणि

भूर्जे कृत्वा मेधशिरसि कृत्वा अभिमंत्र्य देवत्रमध्ये निखनति एतत्कर्म देवेऽशनिनिवारणं अतिवृष्टिरनावृष्टि
मूषकाः शलभाः शुकाः स्वचक्रं परचक्रं च सप्तैता ईतयः स्मृताः समासानि अशनिनिवारणानि दर्शितानि वेनाश्वा संह स्मा
रणात् अवदीर्यमाणे ग्रामे वा वसाने वा अग्निशरणे वा समन्त्याधीना वाहवे वा ग्रामवान् रक्षार्थं कर्मवक्ष्यामः अभ्यातानान्तेन हु
त्वा आशानामाशापालेभ्य सूक्तेन अश्मानमस्तेनं चं च वर्जयित्वा चतुः पुरोडाशं संपात्य ग्रहकोणेषु निखनति पाषाणम्
पदधाति चतुः सूक्ताहुतिः अभ्यातानानामुत्तरतन्त्रे अभ्यातानान्ते कृत्वा आशानामिति तृतीयावर्जेन सूक्तेन पुरोडाशान्
अश्मन स्वम् अभ्यात्मसंपातवत् करोति सूक्तस्य आहुतीः ग्रामकोणेषु चतुर्षु निखनति अभ्यातानानामुत्तरतन्त्रे आ·
शानामाशापालेभ्य इति सूक्तं तृतीयस्य अग्ने जपति राज्ञो अग्निशरणमुपतिष्ठते समासानि अवदीर्यमाणरक्षाकर्माणि·
एतेनैव रक्षार्थमुच्यते अभ्यातानान्ते कृत्वा सप्त ह्रदिमनु वाकेन पुरोडाशान् संपात्य अश्मोत्तरे हुत्वा निखनति ग्रामस्य को
ते णेषु चतुः सूक्ताहुतिः अभ्यातानान्ते हुत्वा सप्त ह्रदिमनुवाकेन पुरोडाशान् श्मानस्य संपात्य कोणेषु निखनति अष्टाव
तिः एतेनैव हुत्वा तदुत्तरतन्त्रे सप्त ह्रदिमनुवाकं जपति शयानः अग्निशरणेऽउपतिष्ठ समासानि ह्रदकर्माणि
सर्वत्र कर्मणां विकल्पः गृहयत्नेदेशे ग्राम एतेन कार्या ह्रदकरणं अवहरणरक्षार्थं अथ विवादजयकर्माणि विधिं व
क्ष्यामः इयमिदीहरितिसूक्तेन रूपेषीमधुमभिमंत्र्य भक्षयति ततः सभां प्रविशति अपराजितादेशात् पर्षदं सभां जय
कर्म मासं विवादकर्मोच्यते नेच्छत्रुरिति पाठामूलमभिमंत्र्य मुखे प्रक्षिप्य वादनं पराजिताद्देशादागच्छति नेच्छत्रुरि
ति सूक्तेन पाठामूले मुखे प्रक्षिप्य वाद नेच्छत्रुरिति सूक्तेन पाठामूलं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति जयार्थं नेच्छत्रुरिति पुष्प

ऊ॰
५५
55

मालामिमंत्र्य शिरसि धारयति । किं विज्ञानादिगंधपुष्पाणि नेत्कृत्तुरितिपाटापलाशसमपर्णमालामभिमंत्र्य धारयति
विवादेजपकर्मार्थी परिषदनिवारणं कर्मोच्यते येभद्रयंनस्तुतिसूक्तेनमकमभिमंत्र्य शाकादिवततः भुंजीत परिषदि
निवारणसमाम् बलजत्वानमितिप्रथमेनकाण्डादिनासूक्तेनवेदं वा अनुवाकेवासूक्तेवाकल्पेवाब्राह्मणेवा
अध्ययनेकर्तुमिच्छति तदातदासूक्तंजपित्वाततः अध्ययनंकुर्यात् कलहशमनेसमाम् बलजत्वानमि
तिसूक्तंजपित्वाविवादेजयार्थं बलजत्वानमितिसूक्तंजपित्वामीमांसाव्याकरणादिशास्त्रवादंकरोति तदाजं
पित्वाकरोतिप्रतिवादिनंकरोति विभागकर्मोच्यते ममाग्नेवर्चोविहवेष्विति सूक्तेनवाकिंवाप्ररत्नमभिमंत्र्यधार
यति इत्येनकलहोनभवति इतिविवादकर्तव्यदनेकलहोनभवति सभाजयकर्माणुच्यते सभास्तम्भनेजपक
र्मपरास्सभासहूपधर्माधिकरणादिज्ञानायते आज्यतंत्रेकृत्वासभाचमासमितितिपंचर्चेनवहोरोदनंपाम्याभिमंत्र्य
भक्षयति ततउत्तरतंत्रे तेन्वेष्कृत्वाहुरोडाशेसंपात्याभिमंत्र्यभक्षयति सभाचमेन ततउत्तरतंत्रे सभावमेति पंचर्चे
नरसान्नेपात्याभिमंत्र्यभक्षयति आज्यतंत्रे सभाचमेतिसूक्तंजपित्वास्थूणांगृह्णाति सभाचमेतिसभासूपतिष्ठ
ते धर्माधिकरणमपिज्ञानीयतेसभास्तंभनं यद्वदामीत्यृचंजपित्वासभोवदेत् यद्वदामीत्यृचंजपित्वासभांनि
रीक्षते यद्वदामीत्यृचंजपित्वाअन्याह यद्वदामितत्तथैववदतियद्ववद्वेषापप्रपतितिदिदेवियानोनभवति अद्दम
स्मिसहमानइत्यृचंजपित्वापराजितान्यर्षदमावजति जयकाम समासानिविवादजपकर्माणि प्रतिवादिजी
यते सर्वत्रकर्मणांविकल्पः पंचमेध्यायेद्वितीयाकण्डिका अथातानातेकृत्वाहस्याहविरसितिसूक्तेनतिलक

मणिं संपातवामभिमंत्र्य बध्नाति ततउत्तरतंत्रं आत्मरक्षार्थं मणिः अभिचारदोषान्मुच्यते सर्वत्र अन्वारब्धायाभिमंत्र
णहोम प्रत्यभिचरणार्थं च मणिं बध्नाति स्त्रीकृते शूद्रकृते राजकृते ब्राह्मणकृते कपालिककृते अंत्यजादिकृते
अन्येषां चाउः सिद्धिः अपरक्षार्थं मणिना रक्षा भवति अभिचाररक्षा मणिः अथ कृत्याप्रतिहरणमुच्यते पूर्वोक्तप्रका
म रेणैव मणिबंधनं करोति कर्त्ता कारयिता च तेत्रं कृत्वा ततः शान्त्युदकं करोति पुरस्ताद्देशेः पिशंगां गां धारयित्वा पश्चा
द्देशे लोहितां जां धारयित्वा ततः शान्त्युदकं करोति महाशान्त्युदकं करोति मंत्रोक्तविस्पादिन्नौषधीरानयति दर्भं अपामा
र्गं सहदेवी आरूषकः कांपीलशमीनिवार मदंतुष्या पलाशमंत्रोक्ताः भाजने आनयति शांतिगणेन यमालीवंजे
कृत्यागणं हस्त्यारूषि सिसूक्तं ईशानो त्वा ओषधिसूक्तानि स्वपर्णिसूक्तं पाने च क्रूः सूक्तं अर्धपतिसर्वो अर्थसूक्तं या
कृत्यां यंतीति अर्थसूक्तं कृत्यागणः ततो वास्तोष्पतय मात् नामासनन स्वस्ति शांतिगणपते पंचगणः शान्त्युदकं आव
पंते ततो मानलीकृत्वा सर्वाङ्गमाज्यादि करोति तेन शान्त्युदकेन प्रोक्षनज्जनति कृत्यानिवर्त्तनस्थाने च अतः राजोदं
कर्म क्रियते उपानहौ परिधाय उसीषांकृत्वा अग्रे भूत्वा कर्त्ता शान्त्युदकेन प्रोक्षतिपनाये शान्तायेउभनेन मंत्रेण कुर्या
स्थाने यावत् वा लागमपात्रे शुकृत्यादि शुचं सर्वे विदिकर्म भवति अमित्रचयदि कृड श्चामवति ततो वस्माणाकर्म
करोति अप्यनुभवति तद्वा कुर्यात् एवं अमित्रच क्षयाय अनेन मंत्रेण कृत्यां निरीक्षते कारयिता निरीक्षते कृतव
धनीं स्वा कृत्यां अवलेपनं करोति कृतवधनं स्वाकर्त्ता काण्डेन विध्यति आंगिरसकल्पविधानाय तुषा अर्थवाद
भृषिणा कार्यमन्येन विध्यविधिनाकाण्डेन विध्यति दृष्यादूषि रसीत्यवादर्वीतिः सा स्वपवशस्य विनाउदकेन तं ६

दनेममंथेनगुल्फान् परिषिंचति सक्तुमंत्रः मथितेनशकलेनावसिच्य पूषपिशिनान्याशयति मांसानिशकलेनिपा
पकर्त्री लक्ष्मूटेचर्मणावधा प्रैषकृत्यारिकस्यबंधान्मेचति संदेशेनपार्श्वीसंवेशयति शकलेनावसिच्य पूषपि
शिनान्याशयति अभ्याकारूयंकृतेनस्थचानवनीतेनाभ्यज्य हलिवाकेकृत्वाग्नेःकेकृत्वासालकृत्वान्वभाति उत्तिष्ठे
वपरेहीमर्हवैंनदर्भैःरौज्ञासेनस्तउत्थापयति प्रैषकृत्वस्मध्येनहस्तेनदीपंथापति दक्षिणेनअलाबूदकंस्थामा
दायतनेनोरणेपगत्वासहकर्त्तासर्वे अनाहतेनवाग्रामोपदेशेवाअत्रदकाखातेवादक्षिणप्रवणेवास्तुयमदीर्णे
वास्वहृतोवेरिणाअमाशालायांवातत्रकृत्वानिदधाति अलाबुनादीपमवसिच्यततसर्वेदहान् आगच्छंतियथा
स्वर्यंस्वस्मिन्गृहमात्रजति गृहद्वारेइदंकर्मकरोति अभिचरतिशत्रुरहषसन्स्वरोभूत्वाकर्त्ता गोपदस्थारस्त्रवास्तोष्पत्या
दयस्त्रवारोगणाः उच्चैः पठति कर्त्ताअभिचरतिशत्रुरहषस्यशांत्युदकेनमर्माणिसंप्रोक्षेते गार्हपत्यसभा
ग्रामपात्रहृपक्रकूटउष्णाशीनिमर्माणिसंप्रोक्षेते कृत्यास्थानेकृसरवृषभेनहलेनकर्षति दशंगावोदक्षिणाद्व
षभेरुकंहलंच आंगिरसकल्पेकृत्वाकृतानाशमयति अन्यावच्छूद्रविधानकृतोभिचारसविवस्थएव अभिचा
रस्येयविकिल्माशांतिरिन्यर्थः अभिचारःयथाआक्रोशणपान्त्युपाने येनकृतोभिचारस्तस्यैवगच्छतिय
तः यत्राभिचारोभवतिततस्तत्रसर्वत्र समामेकृत्याप्रतिहरणेअभिचारकृतेकर्म पंचमेध्यायेनवोपाके
टिका अथनदीप्रवाहविधिंव्याख्यास्यामः नदीप्रवाहखातावापदः संप्रयतीरितिसूक्तेनप्रसिंचव्रजतिउदकेक्षिप
ति वहतिकामप्रवाहस्थानेअन्यत्रैववहनंकार्यंवहनविरोधेनभवतिरितिनदीकर्म नदीप्रवाहं

ओं ५६

56

स्रोतास्मिन्प्रवाहे उदं करोति यददः संश्रयतीरिति सूक्तेन काशमभिमंत्र्य तत्र स्रोते रोपयति यददः संश्रयतीरिति सूक्ते
न दिवि सेवालपर्णमभिमंत्र्यारोपयति नदीप्रवाहे यददः संप्रयतीरिति सूक्तेन पुष्कपर्णकमभिमंत्र्य नदीप्रवाहे निख
नति यददः प्रयतीरिति सूक्तेन वेतसहस्तमभिमंत्र्यारोपयति इति नदीप्रवाहकर्म इदं वा आप इति पादेन हिरण्यमभिमं
त्र्य नदीमार्गस्रोते निदधाति अयं वत्स इति पादेन इषीकां मंडूकनीललोहिताभ्यां सूत्राभ्यां बद्धाभिमंत्र्य निदधाति स्रोत
प्रवाहे इहेत्थमेत इति पादेन अवकामभिमंत्र्य मंडूकस्योपरि निदधाति यद्वेदमिति पादेन उदकमभिमंत्र्य मंडूकस्योपरि निनय
ति समासेन वहनकर्म वहने विधानान्तर भवति अथ वहने प्रवाहे उदं कुर्यात् वरुणदेवता पाकयज्ञविधानेन आज्यभागा
ति ८ न्ते हुत्वा यददः संप्रयतीरिति सूक्ते त्रिर्विभज्य जुहोति ततः उत्तरतंत्रे कृत्वा लवीहिकुल्माषो गोःपयः हुतं च वेतसकाष्ठस्रुवइंथ
ने च वेतसपत्रैः स्तरणापात्रकेन वा अस्मिन्तंत्रे सर्वमाहृते कर्तव्ये उदके प्रवाहे उदकप्रवाहभयेन नदीभयेन ग्रामेन गरे वाय
सर्वत्र ८ त्र उदकेन नदीभयं भवति तत्रैव वरुणहोमः कर्तव्यः सर्वे प्रवाहकर्म यददः संप्रयतीरिति सूक्तेन दधिसक्तुमंथं बलिहरणं हु
त्वा वेतसे चमसे वेतसे संपमंथनीभ्यां उपमथ्य बलिं हरेत् ततः श्रोतस्यभिमंत्र्योदकं नदीप्रवाहे वा सिंचति समासेन
दीहरगमनकर्म यदि न वहति तदा वहमाणाकस्ये कर्म यददः संप्रयतीरिति सूक्तेन हस्तेन नदीं हंति यददः संप्रयती
ति वेतसमभिमंत्र्य नदीं वा सिंचति स्वपिति निस्रावं यदि हंगता पुनः निवर्तते नेन द्वा उदकर्मा एके आचार्या यददः
संप्रयती इति आदि सर्वत्र एके कर्म मन्यन्ते अन्ये ते नानि कर्माणि मन्यन्ते अन्ये प्रसिक्तकर्म हिरण्यमंडूककर्म मंथ
कर्म पाणिकर्म एतेषां विकल्पं मन्यन्ते समुच्चयो वा दारिलभट्टमते समासेन अन्यप्रवाहे नदीकर्म आरण्यसमारोप

णकर्म उच्यते अयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यृचाऽरणिद्वयं प्रतापयति अथवा अयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यृचाऽरणिद्वयमात्मनि समारोपयति
ततोऽनेन विधानेन समारोपणं कृत्वा पथि गच्छतो दोषो न भवति समारोपे समारोपणं अथावरोहणमुच्यते उपावरोह
इत्यृचाऽरणिद्वयमभिमन्त्र्य मन्थनं मथति अथवा लौकिकाग्निरुपतिष्ठते ततोऽग्निकार्यं करोति लौकिकाग्नेरुत्तरोऽप्र
ॐ ५१ तापयति ततोऽग्निकार्याणि करोति एकाग्नौ चात्रेति वा शान्तिकपौष्टिकादौ च सर्वत्र समारोपणोपावरोहणं भवति समारो
उपावरोहणं पुरुषस्य वीर्यकरणविधिं वक्ष्यामः कपिकच्छूमूले षु पिबन् स्त्रीं तां यां त्वा गन्धर्वो अखनद् इति सूक्तेन वृषणास्ते ५१
खनितार इत्यृचा तेषु षष्ठि दुग्धे क्षीरे पिबन् उपविश्य यत्र रुतं गेहे कृत्वा दुग्धे यां त्वा गन्धर्वो अखनन् वृषणास्थरत्नमभिमन्त्र्य पाययति
तथा यां त्वा गन्धर्वो अखनन् वृषणास्त इति मूलं बालकेषु पिबन् स्त्रीं तां वृषयि दुग्धे प्रपयति उपविष्टे यत्र रुतं गेहे कृत्वा यां त्वा गन्धर्व
इति वृषणास्ते खनितार इति दुग्धमभिमन्त्र्य पाययति यां त्वा गन्धर्वो वृषणास्ते खनितार इति मन्त्रैः कपिकच्छूषु पिबन् स्त्रीं तां तथा
दुग्धे क्वाथयित्वा कीलके उपविष्टे यां तेति दुग्धमभिमन्त्र्य पिबति यां त्वा गन्धर्वो अखनद् इति सूक्तेन वृषणास्ते खनितार इति तथा
ऋचा अभिमन्त्रै सरवालकमोषपिवन्तीं तां दुग्धे प्रपयित्वा मशले उपविष्टे दुग्धमभिमन्त्र्य यां तेति मन्त्रैः पिबति वीर्यकर तो ६
णसमानं शिश्नस्य स्थूलकरणमुच्यते अभ्यानानां तेकृत्वा यथासितं इति सूक्तेन एकशालाकेमणिं संपात्याभिमन्त्र्य अर्क
सूत्रेण बध्नाति ततउत्तरतंत्रे पतितस्योच्छ्रायणं भवति तंत्रं कृत्वा यावदंगीनमित्यृचाकृत्स्नमगवर्मणिं संपात्याभि-
मन्त्र्य हस्तवालेन बध्नाति ततउत्तरतंत्रे पतनस्थूलकरणं अभ्यानानां तेकृत्वा आवृषायस्वेति सूक्तेन एकार्कसूत्रमार्कं सं
पात्याभिमन्त्र्य हस्तवालेन बध्नाति वीर्यकरणोच्छ्रापनस्थूलकरणं भवति एतन्नाशे च समाप्तानि पुरुषस्य वीर्यकरणा

ति पंचमेचतुर्थीकंडिका अथवृष्टिकर्मविधिंवक्ष्यामः द्वादशरात्रंकृच्छ्रंचरेद्वादशेऽहनि पाकयज्ञविधानेनव्रतोपायनंतेकृत्वा
ततोदेवस्यत्वासवितुरित्यादिमरुद्भ्योजुष्टंनिर्वपामिमरुद्भ्यस्त्वाजुष्टंप्रोक्षामि तावत्समानेयावदाज्यभागः ततस्तौरौदनंजुहो
ति समन्त्यन्तंविति सूक्तेनपंचभिर्ऋग्भिः पकामाहुतिः ततःपंचभिर्ऋग्भिर्हुतीयाषष्ठीस्सप्तमीयामाहुतिंजुहोति ततःपा
र्वणाद्युत्तरतंत्रे पाकयज्ञियंतंत्रंकृत्वाततःस्तौरौदनंजुहोति प्रनभस्वेतिऋचा नवमंसप्तनापेमरुद्वादिंयामाहुति शुक्ला ती ४
भ्योनतीयामाहुति पार्वणाद्युत्तरतंत्रंबर्हिर्होममरुद्भ्योगणेभ्यइतिहविः स्वाहेति सर्वंवृष्टिकर्मसकृत्स्नागोराज्यपयस्य
कृत्स्नव्रीहिशालयवैनमस्त्वव वतमसमित्रूयथनेव कासादपः वर्हिःकार्यं तेवंकृत्वासमुत्यन्तेतत्वइतिसूक्तेनआज्यंजुहो
ति ततःउत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वासमुत्पतन्तुइतिसूक्तेनआज्यंजुहोति ततःउत्तरतंत्रं तंत्रंकृत्वासमुत्पतन्तुइतिसूक्तेनकास
दिविपुवककेनसामेकत्रकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यततउदकुमध्येपात्रंअपोमत्वेतिनयति ततउत्तरतंत्रंकृत्वाप्रनभस्वेति
सूक्तेनकासादिविधौः पात्रेकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यपात्रउदकमध्येअपोमत्वेतिनयति ततउत्तरतंत्र तंत्रंकृत्वासमु
त्पतन्तुइतिसूक्तेनकासदिविपुवकवेनसामेकत्रकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यतुदकमध्येविप्लावयति ततउत्तरतंत्रे समुत्पतन्ति
तिसूक्तेनऊरूभिममभिमंत्र्यउदकेप्रक्षिपति प्रनभस्वेतिसूक्तेनमेषशिरमभिमंत्र्यउदकेप्रक्षिपति समुत्पतन्तुइतिसूक्तेन
मानुषकेशजरद्उपानहौवंशाग्रवप्ययोयपति प्रनभस्वेतिसूक्तेनकेशजरद्उपानहौवंशाग्रवप्ययोयपतिजपन् समु
त्पतन्तुइतिसूक्तेनउदपात्रंसंपात्यतेनोदकेनत्वाससहितेग्रामपात्रंत्रिपादेशिके ग्प्रमानेअवधायसंप्रोक्ष्यप्रनिदधाति
ग्राअन्तेत्रे प्रनभस्वेतिसूक्तेनउदपात्रेणसंपातवत्वासंप्रोक्ष्यामपात्रंत्रिपादेप्रमानमवधायाप्रनिदधाति आज्यतंत्रे समा

मानिवृष्टिकर्माणि षोडशाहुतिसमानं सर्वत्रकर्मणां विकल्पः एकं वा द्वे वा सर्वाणि वा करोति क्रमोपि नास्ति अर्थोत्थापने
विघ्नशमनविधिं वक्ष्यामः अयं ते योनिरित्युक्तेन हविषा घृतपदधीत आज्यसमिदादि तत्र विकल्पो हस्तहोमे अयं ते योनिरिति
सूक्तं जपित्वा अर्थकामः उद्यमं यदा करोति तदा इदं करोति अग्ने नयेति सूक्तेन आज्यसमित्पुरोडाशादि जुहोति अग्ने नयेति
सूक्तं जपित्वा इध्महस्तस्य स्वस्त्ययनं हिरण्यधनधान्यादि एवंकामो यदा उद्यमं वाणिज्यादि करोति तदा इदं कर्म यस्मिन् आरभते
तद्दिने सिध्यति तदा इदं कर्म प्रीतो वायो इति द्वाभ्यामेव सूक्ताभ्यामाज्यादि उपदधीत इति द्वावेव सूक्ते जपति अथ उद्यमं करिष्यमा
णः समाप्तं अर्थविघ्नप्रशमनं द्रव्योत्थापने अथ हुतजपकर्म उच्यते पूर्वाषाढानक्षत्रे गर्तं खनति तस्मिन् उत्तराषाढान
क्षत्रे संचितो निष्क्रमति तस्मिन् तत्र हुतस्थाने कृत्वा त्रयोदश्यां दशम्यां वा दधि मधु निवासयित्वा अथ अन्नतः पाशो यो अस्तां
वा कपर्दिकां वा भद्रीदन्तीं सजयेति निसृष्टेन अभिमंत्र्य हुतकीलं शंकुर्यात् पूर्वाषाढानक्षत्रे गर्तं खनन् उत्तराषाढायां पूरयति कंद
र्पिकां दधि मधु निवासयित्वा यथा हुतमशानि नवर्चेन सूक्तेन अभिमंत्र्य हुतकीलं कुर्यात् जपकामः दधि मधु निवासयि
त्वा अग्नेः इदमुत्थायेति समर्चेन सूक्तेन अभिमंत्र्य हुतकीलं करोति हुते जयो भवति समाप्तानि हुतजपकर्माणि हुतकीलं
करोति तस्य अभिमंत्र्य ददाति हुतकाराय पुनः अर्थोत्थापनो यमकरः विघ्नशमनकर्म उच्यते अथ वेत्थायं ते प्राणो दिष्टा शं नो दे
वीति त्रिभिः सूक्तैः मरुतो यजते पाकयज्ञविधानेन यथावरुणं माहुतं दीरोदनमिमादि अर्थकामः हिरण्यवर्णा मरु
तो यजते यथावरुणं यददः संप्रयतीति मरुतो यजते यथावरुणं पुनं तु माइति सूक्तेन मरुतो यजते यथावरुणं
संस्तुषीरिति सूक्ताभ्यां मरुतो जपते यथावरुणं वायोः स्तुत इति ऋचेन मरुतो यजते यथावरुणं प्राचेनामयस्थ नइतिम

रुतोयजते यथावरुणं अनुत्वाप्रथमंइतिसूक्तेनमरुतोयजतेयथावरुणं मह्यमापइतिमरुतोयजते यथावरु
णं अनुत्वाप्रथमंइतिसूक्तेनमरुतोयजतेयथावैश्वानरोरश्मिभिरितिसूक्तेनमरुतोयजतेयथावरुणं एवंप्रायात्ते
षधीःसंपात्याभिमन्त्रितेनविस्रावनकुर्यात्कशिरकुशाजरुपानदूयुद्धउदपात्रकर्मएतानिअभिवर्षणिकर्माणिभ
वंतियैकैकस्यसूक्तस्यएकेआचार्याः मरुतांयागमस्यानेमंत्रोक्तदेवतायोगंकुर्यात् यथावरुणं अथतुष्यादिस
माने वर्षकर्मणि अर्थोत्थापनकामः तंत्रंकृत्वाअवयायतीतिद्वीणिसूक्तानिउदकघटेसंपात्याभिमंत्र्यततआस्त्रावय
ति ततःउत्तरतंत्रे विघ्नशमनकामः तंत्रंकृत्वाहिरण्यवर्णाइतिसूक्तेनउदकघटेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावयति ततउत्तरतं
त्रे अर्थोत्थापनकामः तंत्रंकृत्वायददःसंप्रयतीतिसूक्तेनउदपात्रेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावयति उत्तरतंत्रे विघ्नशमनकामःतं
त्रंकृत्वाशुंतेनतुमाइतिसूक्तेनउदपात्रेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावयति उत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वासस्रुषीर्हिमवतइतिसूक्ताभ्यांउदकघटेसं
पात्याभिमंत्र्याआवयति उत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वावायोःपूतइतिसूक्तेनउदकघटेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावयति उत्तरतंत्रे शंचनोमय·
श्चनइत्यृचाउदपात्रेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावयति आज्यतंत्रे अनुत्वाप्रथममितिसूक्तेनउदपात्रेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावय·
ति उत्तरतंत्रे मह्यमापो वैश्वानरोसूक्ताभ्यांउदपात्रेसंपात्याभिमंत्र्याआस्त्रावयति उत्तरतंत्रे अर्थोत्थापनेविघ्नशमनकामा
अवयायतीतिद्विभिःसूक्तैःउदपात्रेमभिमंत्र्यआवसिंचति विघ्नयापनविषयेविघ्नेनभवति शुंतेनमाइतिसूक्तेनउदपात्रेम·
भिमंत्र्याआवसिंचति पृथक् सस्रुषीर्हिमवतइतिसूक्ताभ्यामुदकमभिमंत्र्याआवसिंचति वायोःपूतइत्युदकमभिमंत्र्याआवसि
चति शंचनइत्यृचाउदकमभिमंत्र्याआवसिंचति अनुत्वाप्रथममित्युदकमभिमंत्र्याआवसिंचति मह्यमापोवैश्वानरोरश्मिभिरि

तिसृक्ताभ्यामुदकमभिमंत्र्यावसिंचति विघ्नशमनकामः समाप्तानि प्रभिवर्षणावसेचनानि कर्माणि विश्वानरो विश्वान
रो रश्मिभिः उदेदिवाजिनिर्निति विंशतिः ऋग्भिः उद्यंतमादित्यमुपतिष्ठते अर्थकामः विश्वानरो उदेदिवाजिंनिति विंशति
स्नानं कृत्वा उपतिष्ठते अर्थमुत्थापनकामः अहतवस्त्रपरिधानं कृत्वा विश्वानरो स्तुक्तेन उदेदिवाजिंनिति विंशतिः ऋग्भिः उ
गो· ५५ पतिष्ठते अर्थसिद्धिकामः वैश्वानरो उदेदिवाजिंनिति वस्त्रमभिमंत्र्य ददाति विद्रावणादिविघ्नशमनकामः समा
प्तानि विघ्नशमनकर्माणि अथ गोवशादेष्या विरोधिसांमनस्यमुच्यते यथा मां समिति सूक्तेन वत्सं स्नानं कारयित्वा गोमूत्रेण
वसिच्य ततो वत्सं त्रिः परिभ्रामयित्वा ततोऽभिमंत्र्य ततः पानार्थं भवति यथा मां समिति सूक्तेन गोशिरः कर्णौ स्वाभिमंत्र
यते गवां वत्सेन सह विरोधि वत्सगोविरोधि सांमनस्यं कर्म समाप्तं गोवत्सस्य विरोधि सांमनस्यं प्रकरणेणाष्टवी विन
श्यति अथाश्वशांतिविधिं वक्ष्यामः तत्र कृत्वा अश्वाः स्नापयित्वा अग्रे कृत्य स्वाश्ववातरेहामवेति सूक्तेनोदपात्रं संपात्याभि
मंत्र्य ततः पालाशपात्रे सर्वौषधि कृत्वा तत्र संपातानानीय विमानयति उदपात्रेणाचामयति आस्नावयति सर्वौषधिचूर्णैः
वकिरति त्रिः एकया च दशभिः इति त्र्यृचास्तासां मूर्ध्नि परिकिरति अश्वानामायुतरं तत्र अश्वशांतिः अश्वा शांता तेजस्विनो ले
निरुपद्रवा वेगवंतः आरोग्यता भवति पंचमध्याये पंचमी कंडिका अथ प्रवासे नष्टोच्छापनमुच्यते भद्रादधीत्यृचा
आज्यं जुहोति आज्यं तत्र भद्रादधिश्रेयः प्रेहीति चासमिथ्यादधीति शांताः विघ्नशमनकामः भद्रादधिश्रेयः ऋचा पुरोडाशं जु
होति तत्र विकल्पः भद्रादधीऋचा पयो जुहोति तत्र भद्रादधि ऋचा उदौदनादि हविषामुपधानं कुर्यात् सर्वत्र विकल्पः प्र
वासे गत्वा चौरभयमुदकभयं गमने विघ्नं न भवति समाप्तं प्रवासे गच्छतां विघ्नशमन भद्रादधित्यृचां जपति पथि गच्छ

त्वा ८

नाविघ्नंनभवति इतिविघ्नशमनं भद्रादधीत्यऋचासंपात्याभिमंत्र्यआस्यतेत्रेयामेगतान्ननन्तरउदकेनसंप्रोक्षति विमोचय
ति विघ्नशमनकामद्रव्योत्क्षापनेव यदियानेयातितदाआस्यतेत्रेसंपात्याभिमंत्र्यआरोहणंकुर्यात् तंत्रंकृत्वाभद्रादधी
तिऋचावणिजद्रव्यंवस्त्रवलयअश्वादिसर्वद्रव्यंसंपात्याभिमंत्र्यद्रव्यमेताहृतिः अश्ववस्त्रादिवस्त्रवलादि ततउत्तरतंत्रं
वस्त्रादिद्रव्यंविक्रयार्थंनिनयेत् यदाद्रव्यंगृह्णातितदाइदंकर्म भद्रादधीत्यऋचाभिमंत्र्यअर्पयेद्गृह्णाति समामेवणिजलाभ
कर्म पथिगृहेअन्यत्रवावणिजविज्ञातोनभवति अथाभ्यागमनेपुरुषाणांसांमनस्यंक्रियते यदाविशिष्टोगृहेआगच्छ
ति तदाइदंमैत्रीकर्मक्रियते मित्रंशिष्यंदर्शनेआगतानांयदागृहेआगच्छतितदाकुर्यात् आस्यतेत्रंकृत्वाउभाजिगष्यु
रित्यचाहस्त्यादियानेसंपात्याभिमंत्र्यततउत्तरतंत्रं तस्मिन्यानेयस्यसांमनस्यंक्रियतेसर्वेयानस्योपरिचरंति ततःपश्चि
नं. ६ मदिग्भागेगच्छतिपुंगृहेआगम्यततउभाजिगष्युरित्यचावदनमभिमंत्र्यप्रयच्छतिभोजनार्थं मंथंवा सर्वैःसहभुंज
ति समामेसांमनस्यं एकस्मिन्गृहेक्रियमाणेसहायगतस्यकर्म मंथमंपादौप्रक्षाल्यततःकर्मसिद्धेति केचित्तद्वि
षयेउदकंकर्ममन्यन्ते समामेसांमनस्यं मंथोक्षापनेविघ्नशमनेविघ्नशमनेपुष्पादि अथगृहेविरुद्धेसतिसांमनस्यमु
च्यते कर्तृभ्रातृणांवासमितोगृहीत्वातुंबींगृहेआगम्यततस्त्रेवित्र्यदितिसूक्तेनतांःसत्रियःसकृत्सर्वाःसूक्तेनेआ
दयाति गृहमानुषाणांसांमनस्यंभवति कलहनिवारणंकलहोनभवतीतिश्रुत्यर्थः समामेगृहसांमनस्यंविघ्नशमनं
च मंत्रव्याख्याणेयोद्रव्यमितितस्येदकर्मप्रतिगृह्यादिउच्यतेतत्रेकृत्वाअवचमामेऋचाआज्यंजुहोति अवंसामयद्ग्रामादिमि
तिजुहोति अवंसामयज्ञामहेइतिद्वाभ्यांतृतीयामाहुतिंजुहोति प्रथमतयेस्वाहेति चतुर्थीमाहुतिंजुहोति अथ्यानाना

पुनरन्तेत्रं वेदपाठेन शाखापाठेन अर्थोल्लापनमिच्छन्नेवं करोति समाप्ते वेदे शाखेऽर्थोल्लापने विघ्नशमनं अथ परिमोक्ष
समावर्त्तनेन विधिवस्राम: गोदानिके तंत्रमाज्यभागान्ते कृत्वा ततः शान्त्युदकं कृत्वा आपो हि ष्ठा इति च तिसृभिः अनुमंत्रयते
ततोऽभ्यातानादि परिधापनान्ते कृत्वा ततः इदावत्सराय इति व्रतविसर्जनमाज्यं जुहुयात् समिधोऽष्टादध्यात् इदावत्सराये
न व्रतश्रावणे व्रतविसर्जने च ततोऽभ्यातानि जुहोति ततश्चरुं साम्नेति प्रत्यृचं आज्येन हुत्वा पुनकाभ्यां ततीयामानुमती
चतुर्थी ततोऽभ्यातानि जुहोति दोषोगायेति सूक्तेन भक्तेसंपातान् अभिमंत्र्य प्राश्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रं इति परिमो
क्षसमाप्ते वेदव्रतं कल्पव्रतं मृगारुव्रतं विषासहिव्रतं यमव्रतं शिरोव्रतं आंगिरोव्रतं इत्येवमादिषु अभ्यातानान्ते कृ
त्वा इदावत्सराये इति व्रतविसर्जनव्रतश्रा- वणं च करोति तंत्रविकल्पः हस्तहोमत्वात् यत्र कश्चिद्व्रते वैदिकलौकि
कं च तत्र सर्वत्र व्रतादाने व्रतविसर्जने च भवति विधानेन शिरोव्रतादीनि निमित्तानि कृच्छ्र... द्वादशाहादीनि अशक्तितस्तिवि
हितानि कृच्छ्रचान्द्रायणादीनि तानि सर्वाण्यनेन विधानेन कर्त्तव्यानि यत्र वपनं तत्र सर्वत्र गोदानं कुर्यात् परिमोक्षादनन्त
रं त्रिरात्रं स्नातव्रतं चरेत् अस्तमिते अर्पो आपो हि ष्ठा इति तिसृभिः समिध आदधाति ततीयास्त्वावर्त्ते अन्येष्वेकरात्रं समिदाधा-
नं कुर्वीत इति परिमोक्षः समाप्तः अथ पापलक्षणीतस्याः शांतिरुच्यते निर्लक्ष्म्यमिति सूक्तेन साहीमुविंश्च चर्वीम्यत्ताल
यति तस्यामुखं हस्तयोर्मशकशिरोवारकौ अस्थाने तिलकं हृस्वकेशादि पापलक्षणानि सामुद्रिके लक्षणान्याख्याते निर्ल
क्ष्म्यमिति सूक्तेनोदकघटं अभिमंत्र्य स्त्रीं पापलक्षणां अभिषिंचति दक्षिणाकेशादारभ्य यावदुत्तरेयावत्ततः पापलक्ष
णं विनश्यति अभ्यातानान्ते कृत्वा निर्लक्ष्म्यमिति सूक्तेन पलाशपर्णेन ऊ ऊ सां जुहोति होमशेषां ऊ ऊ सं सव्यापाद

पांस्त्रीनिदधाति ततउत्तरतंत्रे निर्लेख्यमितिसूक्तेनफलीकरणान्जुहोति इस्तहोमस्तान्तत्रविकल्पः निर्लेख्यमितिसू
क्तेनव्रीहितुषान्जुहोति होमशेषंसव्यांपादपार्ष्णीनिदधाति निर्लेख्यमितिसूक्तेनतुसैर्जुहोति सव्यंपादपार्ष्णीनि
दधाति निर्लेख्यमितिसूक्तेनकाष्ठप्रवन्तणानिजुहोति सव्यांपादपार्ष्णीनिदधाति अनेनपापलक्षणंनभवति इति
पापलक्षणदोषशमनप्रशान्तिः समाप्ता अथपापदर्शनेशान्तिरुच्यते आरेसावितिसूक्तेनअपनःशोशुचदघमिति
सूक्ताभ्यांअभिमन्त्रितन्दृष्टाजपेत दर्शनदोषोनभवति एकोवायदिवाद्वौ(त्री)णिपंचसप्तनववस्त्रया पुरुषस्यभागपकाले
हरिणायांतिप्रदक्षिणाः अप्रदक्षिणाश्चहरिणाश्चअयंजपःपक्षिषु ग्रामेपिवहिर्वा अपशकुनेहष्टेखेदकरोति स्थानरु
दितेकाकरुदिते [illegible]शिवारुदितेवा काकमैथुने पुरुषस्यमैथुनेपेयनेमैथुनदर्शनेनग्रामस्त्रीदर्शनेनअपुरुष
दर्शनेपुंसलीचंद्रमंडलमा[illegible]निकारोहिणीपठिताअपशकुना यत्रकश्चिदपशकुनाः पठितास्तत्रसर्वत्रायंजपः स्फ
तोस्मतोवापठिताअदृष्टयास्तेषांदर्शनेअद्भुतानांदर्शनेषयंजपःकर्तव्यः लोकेयद्विरुद्धमभीतन्प्रसिद्धअपशकुनास्त
षामयंजपः अपशकुनेजः समाप्तः अथपुरुषोस्त्रीवाअकार्यकरणेविघ्नशमनेचकर्मउच्यते अभ्यातानांतंकृत्वादीर्घा
युत्वायेतिसूक्तेनजंगिडमणिंशाणसूत्रेणवध्वासंपात्याभिमन्त्र्यवध्नाति ततउत्तरतंत्रे कृष्णाद्दषणार्थे आप्यायतिविघ्नश
मनरक्षाकरणविघ्नः विकंपेयः समाप्तेविघ्नशमनं पंचमेध्यायेषष्ठीकंडिका पुनर्विघ्नशमनमुच्यतेअभ्यातानांतंकृत्वा
कर्शफस्येतिसूक्तेनपिशंगवर्णसूत्रेणअरलुमणिंसंपात्याभिमंत्र्यवध्नाति ततउत्तरतंत्रे विकंकपाविघ्नशमनोमणिःस्पर्धी
विनाशोभवतीत्यर्थः स्पर्द्धमानस्पर्द्धीविनश्यतीत्यर्थः समाप्तानिविघ्नशमनेमणिशान्तिः तेतंकृत्वाकर्श[illegible]स्येतिसूक्तेनव

ण्डेशादीन्संपात्य ततः सूक्तेन विमृज्य धारयति तत उत्तरतंत्रं विघ्नदंडे ध्वजदंडे विरूढदंडे राजदंडे वेदयष्टि लकुटादिदंडे सर्वसं-
पात्यायाधारयति तया सर्पसृगादंष्ट्रादि विघ्नं न भवति अज्ञाते ज्ञाते तेजोवृद्धिश्च भवति अभ्यातानान्ते कृत्वा कर्षाफस्येति सूक्तेन
आज्यं पं संपात्य विमृज्य धारयति शत्रुं जयते स्पर्धमानं शत्रुं जयते दृष्टं विनाशयति कर्षाफस्येति फलीकरणानग्नौ प्रक्षिप्य
कौ० ५१ विघ्नशदीन्तेषु रुक्षं धूपयति विघ्नशमनं भवति यस्माईमानसिद्ध्यति तस्मै ऐदं कर्म भवति इति विघ्नशमने समाप्ते अथ
भूमिस्थगृहं करिष्यमाणस्येदं करोति अतिधन्वानीति द्वाभ्यां मृत्पात्रं अभिमंत्र्य तत्र निनयति भूमौ यत्र गृहं करिष्यति
तत्र विघ्नशमनं भवति शेषेन देवता पाकयज्ञविधानेनाज्यभागान्ते भवति अतिधन्वानीति द्वाभ्यां अभ्यांवरं जुहोति पार्वण
पुनरतंत्रं भूमिस्थाने यत्र गृहं करिष्यति तत्र शेषेन यागं कृत्वा गृहं कुर्यात् अथवा नवे गृहे शेषेन यागः कर्तव्यः विकल्प इ-
ति भाष्यकारः प्रथमतो वा शेषेन यागो नवे गृहे अथ गृहप्रवेश उच्यते वास्तुसंस्कार उच्यते इहैव ध्रुवामिति सूक्तेन भूमिं ह-
लेन कर्षति ततो दक्षिणतः संभारमाहरति अग्नेः ततः शान्त्युदकं करोति मानलीवर्जं कृत्वा वा सोच्यन्तादीनि चतुर्गृहीणि म-
हाशान्तिः शान्त्युदके आवपते ततो मानलीं कृत्वा ततः शान्त्युदकं समाप्यते तेन भूमिं प्रोक्षयेत् ततः मध्यमे गर्ते दर्भेषु
व्रीहियवमावपति शान्त्युदकशर्करा मन्येषु स्थूणागर्तेषु पार्श्वेषु प्रक्षिपति इहैव ध्रुवामिति सूक्तेन मीयमानां शालाम-
नुमंत्रयते यदा स्थूणा उच्छ्रीयन्ते तदा इहैव ध्रुवामिति सूक्तेनानुमंत्रयते स्थूणावंशाहृतेनाभ्यसत्रस्त्री ततः अन्तेन स्थूणा-
मित्यृचा स्थूणावंशमारोपयति ततः पुण्याहवाचनं कृत्वा पूर्णनारी त्व चा उदकुंभसहितां पत्नीमभिमंत्र्य गृहे प्रविशति य-
जमानश्च रूपोऽग्निशिष्टीन्वा अन्ये प्रविशंति इहैव ध्रुवामिति द्वाभ्यां अग्र्याहवं कारयति शालाभूमि आपो हि ष्ठा शान्तोदे

निर्वपामि

वीतिहोमं ग्रंदकुंभोदकेन गृहभूमिमाप्लावयति ततः पाकयज्ञविधानेन वास्तोष्पतये जुष्टं निर्वपाणि वास्तोष्पतये त्वाजु
ष्टं प्रोक्षामीति प्रोक्षणं वास्तोष्पतिलिंगश्चरुहविः स्वाहेति वर्हिहोमो वास्तोष्पतिदेवताकेहोमेदनेच आज्यभागान्ते होतव्या
स्तोष्पतये प्रतिजानीतिहोमं चरुं जुहोति ततः पार्वणाद्युत्तरं तंत्रे केचित् अस्मिंस्तंत्रे अभ्यातानानिहत्वा यज्ञेषियज्ञ
तृश्तिनवशालायां सर्पिर्मधुमिश्रं जुहोति दोषागायेति द्वितीयो मुक्ताभ्यां तनीयामानुमती चतुर्थी अभ्यातानाद्युत्तरं ते
त्रं सर्वीत्राति ब्राह्मणान् भोजयति मिष्टान्नानि सर्वैः गृहस्त्रीमंगलानि कारयति ब्राह्मणाः पुण्याहानि पठंति प्राहंच
केचित्स्थाकुर्वंति केचिन्नैव सर्वत्र भूमिशुद्धिविधानं गृहकर्मविधानेच पञ्चयज्ञगृहे मंडपे वा कुटी वा चित्रशालिका ।
वाप्यवस्थाने वा प्राकाराहोलिके वा देवगृहे वा अन्नहा तृणमयं वा काष्ठमयं वा इष्टिकामयं वा पाषाणमयं वा गृहादिकं करो
६८ तितत्र अनेन विधानेन वा यागः कर्तव्यः समामं गृहप्रवेशकर्म अनेन विधिना शाला कृता शांता गृहिणः निरुपद्र
वास्त्विनः पुत्रवंतः गोधनाम्नपुष्टा भोग्याच शाला भवति एवं वास्तुसत्वं भवति अथ क्रव्यादोपहत गृहे तंत्रे वास्तुत्रगो ।
ष्ठेवा यत्र कचित्तत्र शांतिरुच्यते अभ्यातानान्तं कृत्वा येऽग्नयो अप्स्वंतः इति समर्चेन पालाशस्य समिधं संपात्याभिमंत्र्य अवधा
ति ततउत्तरं तंत्रं येऽग्नयः इति समर्चेन आज्यं जुहोति आज्यतंत्रे येऽग्नयः इति समर्चेन पालाशसमिधं आदधाति तंत्रं विक
ल्पः क्रव्यादप्रविष्टगृहे कुमारा म्रियंते वसांवा किरोतर्व अग्न्यावा उपहतिः कुलकलहो निर्द्धनाशो यत्र भवति तत्र गृहं यामे
नगरं वा क्रव्यादोपहतं जानीयात् येऽग्नयः इति समर्चेन पालाशपर्णं दंतुलेन उदकं जुहोति अग्नौ तत्र विकल्पः येऽग्नयः इति सम
र्चेन उदधान्यास्त उदकं च उदकपात्र्यां पालाशपर्णेन वा आज्यं हविष्य ततः प्रत्यृचं जुहोति अग्नौ ह नं तंत्रे विकल्पः क्रव्यादविद्धकुल

कलहकुमारवत्समरणगोमरणादिधनधान्यविनाशादिचिंतोद्वेगादिकमादविरुद्धानि अथ कन्याक्लमन्त्रमुच्यते ये अग्रयव
ति दर्शवर्चेन सरूकेन सलदकं पीलसमिधहयेन संधमालोद्य ततः पालाशणदर्व्याज्जुहोति प्रस्त्वं तत्रैव विकल्पः दर्विहोमत्वात्
समार्भकन्यान्समनं लौकिके वाग्नौ गृहे ग्रावसथ्ये वा शांतिकपौष्टिकार्थं मुख्यनेवायत्र कन्यादोषहरतिर्हृषयतेन तत्र सर्वत्रकु
ऊ० र्यात् अथ वशाशमनमुच्यते ये अग्र यव इति दर्शवर्चेन शाममिमं मतनोवलिणायददाति यस्य गृहे वशा भवति जायते तत्र द
६२ गृहदेवहतं विघातं इति वशाविधानेन शमनं पंचमेमममीकंडिका अथ वशाशमनविधानमुच्यते पाकयज्ञमाज्यभा
गांते कृत्वा पुरस्तादग्नेः प्रतीचीं धारयंति पश्चादग्नेः प्रास्मुखउपविश्य कर्ता ततः शांत्युदकं करोति वशायै अन्वारब्धायैका
ह्वन तरोनवा यस्यामदा इति सूक्तं शांत्युदके अनुयोजयेत् मानतत्वते तेन शांत्युदकेनाचामयति च संप्रोक्षति वशाक
तां गृहे स्थितं वा सलोष्यस्यादिमहाशांतिमश्चैरभिनिगदति वशामभिमुखं स्थितं कर्मविशेषमुपतिष्ठिवैसकेनाज्यं कृत्वा ति
ततो वशायाः शिरसि घृतनिकिकृतदेकंदेनचनुदेशी कुरिकायोपम्रात ब्रनति दक्षिणपार्श्वे दर्भाभ्यां द्वाभ्यामुपयति प्रजा
पतये त्वा पशुमध्ये कृत्वा ग्राम्यानि हिद्राभ्यां दर्भाभ्यां वशामन्वालभते पश्चाद्गृहे तोऽग्नेः वशां नीत्वा ततः एकं दर्भसमस्येति म
न्त्रेणाभ्यैमौकृत्वा ततः परिवशापातयति मस्तकशीर्षे मृदकादीन्वध्यति ततः समिधामर्घ्यं वशामुखे निरोधयति निरु
द्धा संकरोति मारयति प्रजानंतं प्रत्युचादक्षिणातस्तिष्ठन्रहोहणाग्रवाकं जपति यद्दशावायुमिति मंत्रेणाग्राज्यं जुहो
ति संज्ञमायां ततः पत्नी उदपात्रं गृहीत्वा पशुसमीपे गच्छति ततः पशोर्मुखादीनि गात्राणि प्रक्षालयति मुखं शुंधस्वदे
वयज्यायाः इति मंत्रं कर्त्री ब्रूयात् प्राणान्शुंधस्व देवयज्याया इति प्राणान् नासिके शुंधस्व इति नासिके चक्षुषी शुंधस्वेति

चक्षुषी श्रोत्रं शुंधस्व इति श्रोत्रे कर्णौ शुंधस्व इति कर्णौ यत्ते क्रूरं यदास्थितमिति समंते रज्जुथाने चरित्राणीति मंत्रेण
पादान्समाहरति नाभिं शुंधस्व देवयज्याया इति नाभिं मेढ्रं शुंधस्व इति मेढ्रं पायुं शुंधस्व इति पायुं प्रति मंत्रं प्रक्षालनं
शेषउदकं पार्श्वदेशे निक्षिप्य यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्ते शुंधस्व इति मंत्रेण ततो पत्नी यथार्थं व्रजति ततो वपाश्रपण्या वाज्य
स्रुवं स्वधितिं दर्भमादाय पशुस्थानं गच्छति परिवर्त्यानुलोमं ततो नाभिदेशे दर्भमास्तृणाति ओषधे त्रायस्वैनं स्वधिते
मैनं हिंसीरिति शस्त्रप्रच्छति इदमहंमऊदसमन्तरक्षस्यसृ इतिकरणप्रसृतस्येत्यनेन मंत्रेण दर्भसहितेन नाभिदेशे छिन
त्ति इदमहमिति मंत्रेण अथ परं दर्भखंडं लोहितलिप्तं असस्थाने अपहरति निखनतीत्यर्थः वपायां द्यावापृथिवीत्यनेन व
पाश्रपण्या वपां प्रच्छाद्य स्वधितिना प्रच्छेत्संकुर्यात् ततः छेदनस्थाने घृतेनाभिघार्य शोनहस्तमयेप काष्ठकश्रृगा द्विती
याश्रृगा वायो वेस्तोकानामिति दर्भाग्राश्यपति प्रत्युष्टं रक्ष इत्यनेन मंत्रेण अग्नेः पश्चाद्भागे निदधाति देवस्य त्वेति मंत्रेणाश्र
पयति स्वष्टिताकरोति ततः पंचमेष्वाघे प्रश्नीकटिका यथ छापदीसाज्ज्भमज लोमसहितेन सपवेवाय आत्मदा इति
गौ स्र सूक्तेन स्वदायां अरत्नी तृकेज्जुहोति अवदानानि पशोरेकादश गृह्णाति हृदयं जिह्वा क्रोडे वामबाहु पार्श्वे द्वे यकृत्पृष्ठ
कौ हैं गुदस्य पश्चिमदक्षिणबाहू च एकादश गृहीत्वा ततः स्विष्टकृदवदानानि गृह्णाति तानि श्रोणि दक्षिणो बाहुः वा
मजं चाथ अत्र विभागं एतानि श्रीणि गृहीत्वा ततस्त्वरुमध्ये मांसानि निदधाति परिलोमत्यादि करोति ततो यद्देवत्यः
पशुस्तद्देवत्यः स्वरु अयपि... ततो वपाच नारिवंशानि करोति समिद्धो अद्येति सूक्तेन एकादिवं जुहोति अर्द्धी प्रस्थेति
द्वितीये दिवं जुहोति समिद्धो अद्य ऊर्ध्व अस्येति सूक्ताभ्यां तृतीये दिवं जुहोति अनुमतये स्वाहेति चतुर्थी दिवं जुहोति ततो

त्वार बः

जातवेदो वपां गच्छ देवानिति मंत्रेणाज्यं जुहोति ऊर्ध्वं नभसं मारुतं गच्छ मित्यनेन मंत्रेण वपाश्रपण्यौ प्रहृत्य सह जुहोति प्रा
चीनमेकशृंगं प्रतीचीशृंगं कृत्वा ततोऽवदानानि जुहोति यत्राग्नेमदाइतिसूक्तेन प्रत्यृचं जुहोति पुनः यत्राग्नेमदाइतिसू
क्तेन चरुं जुहोति संस्राऽस्याधीति मंत्रेणाज्यं जुहोति सर्ववीराय स्वाहा सर्वपुरुषाय स्वाहा सर्वगणाय स्वाहा सर्वकामाय
स्वाहा च नृत्वश्याहुतिर्जुहोति अव्ययनोऽनुमतिः सुषासत्यस्तिनो मही यक्षोमितद्दशप्ततामनुमतये स्वाहेति जुहोति जु
ओं॰ होति पार्वणादि प्रजापतिचरुं कृत्वानान्तः सकृन्मांसं च रुं च अवयवशिष्टकृतं यजन्ति स्वाहेत्येभ्य इत्यायुतरं तत्रैव समाप्तं वशा
६२ शमनविधानं देवस्तं तस्य गृहे यस्य गृहे वशा प्रजायेत तस्य धनादिनाशो भवति तस्माद्धानिः कर्तव्या इति वशाया द्वे प्रति
पन्नी अभिमेऽप्यवाद्दाति शमनं वा विधानेन कुर्यात् एतेन विधानेन पशवो व्याख्याताः नित्यनैमित्तिके काम्ये पश-
63 वो व्याख्याताः द्वादशरात्रे त्रिपशुनायजेतेति नित्यं नैमित्तिककाम्येषु प्रकृतः पंचपशव ... यते धातारं च पशुनावपु त्वा
रोहितपरिशिष्टे पठ्यते अत्रैव माद्यानि नैमित्तिकाः पैठिनसिनाकाम्या पठिता प्रयोगेन स्वकृतेनात्र योऽष्टमासानित्यादि पु
रेष्टिकर्मणामप्रधानमध्ये पशुपठितमस्मान्मंत्रो देवताः काम्याः पशवः तथा चैतान सूत्रे ऐन्द्राग्नः पशुरायुः प्रजापशु
कामस्यैमादय काम्याः पशवस्तेषां विधिरुच्यते पाकयज्ञमाज्यभागान्तं कृत्वा शांत्युदकाभिवादनपर्यन्तं कृत्वा पशुशौच पशुपतिः
सूनामित्यादि भवति समानं नित्ये पशौ सममियोऽध्ययेतिऊर्ध्वं वस्य वपाहोमः नैमित्तिके च तथाद्वयोः प्रधानकर्म होमः
प्रधानसूक्तेनैव काम्येषु तथैव च अथ पितृमेधेषु काम्येषु विशेषः तत्र वहु वपाऽन्त्याविताहृतिः वपान्तर्जुहोति तथाग्र
वदानानि तथा च रुं वदवपौतिनर्जुहोति शेषसमानं अथ इष्ट्यन्तिशृहे सौम्ये वाकृते याजनेन वा दक्षिणाप्रतिशरणोऽयन

मि २ ग्र

कर्मणा पापं विनश्यति तदुच्यते कद्रमिति द्वाभ्यामृग्भ्यां प्रतिग्रहमभिमंत्र्य गृह्णाति प्रतिग्रहदोषो न भवति यदन्नमिति
तच्चेन भूमिश्चेत्सूत्रा भूमिप्रतिग्रहेऽच विशेषः कामस्तदग्रे इति सूक्तेन प्रतिग्रहमभिमंत्र्य गृह्णाति यदन्नमिति तिसृभिः प्र
तिग्रहमभिमंत्र्य गृह्णाति पुनर्मैत्विंद्रियमित्यृचा प्रतिग्रहमभिमंत्र्य गृह्णाति समामेव प्रतिग्रहनाशनकर्म सर्वाणि कर्मा
णि कृत्वा पुनर्मैत्विंद्रियमित्यृचा कर्म समाप्यते तत आत्मानमनुमंत्रयते सर्वकर्मसु भवति इति आत्मशांतिः संध्यावंदने
आस्यते तत्र अस्मिन्कर्मणि निमित्तिमित्तिककाम्येषु पुनर्मैत्विंद्रियमित्यृचा आत्महृदयमनुमंत्रयते पंचमेनमोकरिका ५५
अथ अकृत्येण पे लोके पापवचनमनुमन्यते तत्र शांतिरुच्यते उताम्रतासुरिस्यृचा अग्रे कृत्वा अभ्याख्यातं गृहे प्रविश्य प
त्नसी ततः सक्तुमभिमंत्र्य अभ्याख्याताय ददाति पापं विनश्यति प्रथममग्रे कृत्वा अभ्याख्यातं गृहे प्रविश्य कर्त्ता पश्चा
त्प्रविशति शिवास्ते संतोषधय इत्यृचा सक्तुमभिमंत्र्य ततो ऽभ्याख्याताय ददाति उताम्रतासुरित्यृचा भक्तमभिमंत्र्य द
दाति शिवास्ते संतोषधय इत्यृचा भक्तमभिमंत्र्य ददाति लोके निंदा विनश्यति अभ्यातानां तं कृत्वा उताम्रतासुरित्यृचा दुर्व
मणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति तत उत्तरतंत्रं अभिशास्ते इदं कर्म तंत्रं कृत्वा शिवास्ते संतोषधय इत्यृचा दुर्वमणिमणिं संपात्या
भिमंत्र्य बध्नाति अभिशास्ते तत उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा उताम्रतासुरित्यृचा पालाशमणिं दुर्गासदृशं कृत्वा ततः संपात्याभि
मंत्र्य बध्नाति अभिशास्ते तत उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा शिवास्ते इत्यृचा पालाशकाष्ठमणिं दुर्घणप्रतिरूपं कृत्वा संपात्याभिम
त्र्य बध्नाति अभिशास्ते उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा उताम्रतासुरित्यृचा लोहमयं दुर्घणसदृशं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्याभिशास्ते बध्ना
ति उत्तरतंत्रं तंत्रं कृत्वा शिवास्ते इत्यृचा कृष्णलोहमयं दुर्घणसदृशं मणिं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति तत उत्तरतंत्रं पा

मध

पश्रवणोपापविनाशोभवति तेत्रंकृत्वाऽन्तास्तनास्थिरिन्द्रचाताम्बमपद्रुचणासहस्रेकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यवध्नाति तेत्रंकृत्वा
शिवास्तेसंतोऽन्नञ्चातामुष्टेपद्रुचणाग्रतिरूपंमणिंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यवध्नाति ततउत्तरतंत्रे तेत्रंकृत्वाऽन्तास्तनाम्रुरि
न्द्रचाशिवास्तेसेविनिर्हिरण्यमणिंद्रुघणाग्रतिरूपंकृत्वासंपात्याभिमंत्र्यवध्नाति ततउत्तरतंत्रे अकृतेपापेनिंदाघस्यभव
तिनस्येदंकर्मकृतेवाप्रायश्चित्ते यदिपापश्रवणोभवतिनदाऽदंकर्म समाप्तेलोकेनिंदाविधानंकर्म सर्वत्रकर्मणांवि
कल्पः एकस्मिन्विषयेयत्रबहूनिकर्माणिपठितानितत्रएकंकुर्यात् द्वैवासर्वाणिवा अथयागेक्रियमाणेयेकर्मणा नर्
विघ्नशमनंभवतितदुच्यते अभ्यातानांतेकृत्वायेनसोमेतिसक्तेनसारूपवत्सेपायसंसंपात्याभिमंत्र्याश्नातिजः यज
मानस्याशयति अविघ्नेनयज्ञसिद्धिर्भवति ततउत्तरतंत्रे यागेविघ्नशमनेसमाप्तो यागसमाप्तोविघ्नशमनमुच्य
ते सोमदैवंसुचरुयाकयज्ञविधानेनआज्यभागांतेकृत्वायेनसोमेतिसूक्तेनचरुंजुहोति पार्वणायुत्तरंतंत्रं समाप्तेसो
मयागेयजमानदोषशमने विघ्नशमने अनेनकर्मणाअयाज्ययाजनदोषान्मुच्यते अथधनधान्यादिप्रतिग्रहादियाच
नमिच्छन्निदंकर्मकृत्वायाचतिविघ्नातोनभवति अभ्यातानांतेकृत्वाययाचामिरुद्रचासारूपवत्सेपयसिवासंपात्याभिमंत्र्या पापसंस्य
श्नाति ततउत्तरतंत्रं याचिनेप्रतिषेधयति तेत्रंकृत्वायदात्मसेतिद्वाभ्याम्मध्यासारूपवत्सेपायसंसंपात्याभिमंत्र्यवध्ना
ति उत्तरतंत्रं समाप्तेयाचनेप्रतिषेधानशांतिः अथकपोतेलूकेवागृहेप्रविष्टेअमृताभीष्टदेशोपितत्रशांतिरुच्यते शां
त्युदकंविधानेनकृत्वाततोमातलीनकरोति देवाःकपोतस्ताकपोतममृत्रे तिरितिसूक्तत्रयंवास्त्रोष्पतिवाततनमा·
त्वनामाशांतिगणाःचत्वारोगणा शांत्युदकेआपपने ततोमातलीकृत्वायोस्युदकेसमापयेत् राजौतेनशांत्युदकेनतत

ॐ ६५

65

व

स्पां ४

स्था

स्थाने स्थोहति एताये इत्ये तेमंत्रैः कपोत उलूकस्थाने यावत्काश्यपिन्दः संयोगणामावमनेचकरोति शूद्रादिस्थाने स्थोह
ति परीमे गिरि ति अस्त्वागामग्निः शूद्री तात्रिः शालां परिणयति कपोतस्थाने परिश्रामयेत् शसकृत्मंत्रैः कर्त्ता सर्वं कुर्यात् ते
अरण्ये केशविशेष इदं कर्म कुर्यात् कपोत उलूके वा प्रविष्टे हि पदं च तत्पदं विनाश विदेश्यूयते तस्य दोषशमनं कपो
त उलूकशांतिः महाशांतिहवनं केवलादिकं करोति अमन्तो वा दशागणी वा करोति अथ समाध्याये पठिते उग्रेस
ध्या मदर्शने शांतिरुच्यते स्वर्मीयपठित ऽः समकृद् भाष्यकरमतेन शूद्रीनये पक्वमासे एतद्मनेपरिवेगमर्कदेशाकृते
दृष्ट्वा तैलाभ्यं [illegible] गेनन अपुरुषदर्पनेषु हीदर्शने च कालस्वेन्यादि सम [illegible] यपठिता अनेकशः इतिऽः समदर्शने ध्या
शांतिरुच्यते परोपेहियोनजीव इति सूक्ताभ्यां समेकृत्स्निते दृष्ट्वा [illegible] वियवालयति परोपेहियोनजीव इति सूक्ताभ्यां समेअ
ति थानं पुरोडाशं अपयित्वा अग्नौ जुहोति तत्र विकल्पः परोपेहियोनजीव इति सूक्ताभ्यां पुरोडाशामृभिमंत्र्य शत्रु हेतेत्रेनिदधाति स्रा ८
समामेऽः स्वमनाशनापर्यावर्तते इत्यवेजयिता पर्यावर्तते पत्न्या इति अवेजयति अत्र समेभक्तपतितदारिदं करोति अ
थपुनर्वैरऽः स्वमनाशनकर्म उच्यते वियतेसमेति एकेन पर्यायेनऽः समेदृष्ट्वा [illegible] विमार्ष्टि वियतेसमेति सूक्तेन समेद
ष्ट्वा पार्श्वेन हि नीयेन भूयते वियते समेति सूक्तेन अत्र समे दृष्ट्वा निरीक्षते किन्तु ते समेति सूक्तेनामिश्र अथ आंपुरोडाशं जुहोति
तत्र विकल्पः समामेऽः स्वमनाशने अथ आचार्यमते ब्रह्मचारी इदं कर्म करोति आचार्यस्य दहने अग्निर्मूर्ध्नामित्यादि पंच
सामिधेनीं कृत्वा ततः दहनं त्रिपरिधाम्य ततः नहितेअग्ने तन्व इति सूक्तेन पुरोडाशं जुहोति तस्मिन् दहने त्रिरात्रं तस्य द
हनसमीपे शेते अभिमुखः स्थितः कौशिकस्तत्र [illegible] पन्नं न मन्यते भेतादिभयात् तद्धि चानशमने अग्ये दिवा इति च तत्समिद्भिः

श्री ३८

ते ६

स्त्रानं कृत्वा त्रिरात्रं शुद्धे आगम्य तत्ता प्राशीत अति कौशिकमतं मतेऽस्याचार्यैरिदं कर्म प्रायश्चित्तं कृत्वा ततः समावर्तनं कुर्यात् अत्र्यंगु
रुस्तु प्राशीत् समानं ब्रह्मचारिप्रायश्चित्तं अथ ब्रह्मचारी स्त्रिया मैथुने इदं कर्म करोति सावकीर्णिन्युच्यते तस्य प्रायश्चित्तमिदं कर्मोच्य ३२
ज्वा २ ते ब्रह्मचारिणां [illegible] कंठे बध्यते देवीतिसृकेन व्रीहीन् जुहोति तंत्रं कृत्वा अवकीर्णिनं दर्भमुष्टा कंठे बध्यते देवीतिसृकेन उदपात्रं सं
ओं ६५ पात्य ततः दर्भमुष्टा संप्रोक्ष्य ततोऽयं ते देवीतिसृवति ततः उत्तरतंत्रे दर्भमुष्टा अवकीर्णिनं कंठे बध्यात ततः शान्त्युदकं कृत्वा ततस्तेन यत्ते देवी
तिसृकेन प्रोक्ष्य ततः सूक्तेनैव संचति समानं अवकीर्णिप्रायश्चित्तं सर्वकर्मणां विकल्पः क्रमोऽपि नास्ति अथ स्वप्ने पुंश्चलिते प्राय
श्चित्तमुच्यते संसमिद्य्वायवान् जुहोति संसमिद्य्वा तिलान् जुहोति यदि हि लिते स्वप्नमध्ये तदा इदं कर्म स्वप्ने पुंश्चलित शान्तिः अग्निश ज्वा २
त्रुकरणं शान्तिरुच्यते अग्नीरक्षांसि स्तृचा अग्निमुपतिष्ठते अग्निस्थापने यथा शान्तिः अथ संदेशे यदस्मतीत्यृचा अग्निमुपतिष्ठते यदि या
मेवाहं देवाः संदेशं न कथयति तदा इदं प्रायश्चित्तं अथ यापनदते जाते ब्रीवापुरुषो वा योजानस्तस्य शान्तिरुच्यते अम्भ्यानानां तेक्त
ज्वा त्रापुत्रं मुनरहां कंठे च पादे च बध्यात ततः अहोऽहितिसूक्तेन उदकुंभं संपात्याभिमंत्र्य दर्भपिंजूलीचर्टे प्रक्षिप्य ततोऽभिषिंचति ततः उत्तर
तंत्रे ग्रीवापाशान् नदीफेनेषु निदधाति नदीनां फेनानि मुहूर्तं चैन करिपाशं अदकमध्ये प्रक्षिप्य मातृपितृभ्रातृषड्दोषस्य रूपतेन स्मात्पाप
नक्षत्रे शान्तिः कर्तव्येति आर्द्रा श्लेषा मघा चित्रा स्वाति विशाखा ज्येष्ठा मूलं पानभिषक् भरणी एता निपातनक्षत्राणि एतेषु योजा
येते तस्येदं कर्म गंडे तस्सं निषेधो च मूलेन दत्रे इदं कर्म क्रियते यो नक्षत्रकल्याणक कर्म कुर्यात् तदुच्यते अम्भ्यानानां ते कृत्वा शन्तो हीति
सूक्तेन आगमती रौद्रं संपात्याभिमंत्र्य आघ्राति अम्भ्यानानां पुत्ररेतेत्रे एकस्मिन्तंत्रे सम्प्लवहि[illegible]ताति मलमिप्रमुपस्मा पायय
त विशेषः नक्षत्रकल्याणकं सर्वं च काले प्रयोगः एतन्नक्षत्रकल्याणकं एतन्यापनक्षत्रे जातस्य शां[illegible]मानः एवानक्षत्रकल्याणकाः शां ति: ८२
तिः आलावने चावसेचने च क्षीरोदनप्राशनेन च एतानि त्रीणि अथ वामन्तो हीति सूक्तेन उदपात्रे जातमवसिंचति शिरसि एता

स्त २

यद्देवा ६

श्री नैर्ऋतिकर्म भवति समानमेतत्पापनक्षत्रजातानां शान्तिः । अथ ज्येष्ठे भ्रातरि जीवति विवाहमाधानं दीक्षां करोति तस्य शान्तिरुच्यते तं त्रिःकृ
त्वा माज्येष्ठत्वं ते देवा ऋतिस्त्वाभ्यामुदकचरुं संपाताभिमन्त्रयते मौञ्जपाशैर्बध्नाति ततो दर्भसहितेन चरुणा स्नापयति तत उत्तरतं त्रि
उत्तरपाशान्नदीफेनानि सह चैनं नदीफेनेन निदधाति अथ पाशान्गृहीत्वा नदीमध्ये प्रविश्य तस्मिन्प्रक्षिपति माज्येष्ठत्वं ते देवा ऋतिस
त्वाभ्यामुदकमभिमन्त्र्य ततो बन्धनं कृत्वा ततोऽवसिंचति पूर्ववत्पाशोत्सर्गः तं त्रिःकृत्वा ज्येष्ठयोपयतीत्यादिभिः सर्वैः सूक्तैश्चरुं संपाता
भिमन्त्र्य स्नापयति उत्तरतं त्रि परिविन्ति परिवेत्ति प्राप्तयोक्तिं ज्येष्ठयोपयतीत्यादिभिः सर्वैरपां सूक्तैः सर्वैश्चोदकमभिमन्त्र्यावसिंच
ति समानमेतत्परिविन्ति परिवेत्तॄ प्रायश्चित्ते द्वयोः पृथक्पृथग्भवति अथ मृते आचार्ये उदकर्म देवहेडनेनानुवाकेन स्रुवेणाज्यं जुहोति
श्री मृते आचार्ये उदकर्म भवति अथ देवपितृवर्जितं खेदाशयनिहितस्यान्नस्य प्राप्तिकेन कर्मणा भवति तदुच्यते यद्देवा देवहेड
नमित्यनुवाकेन खेदाघादन्नाद्दत्त्वा सान्तिकामेकान्नं होति तत्र विकल्पः पञ्चचं पूर्वहोमः वैवस्वतदेवताकं पाकयज्ञं समाप्य
तं कृत्वा यद्देवा देवहेडनेनानुवाकेन खेमनचरुः शरावपरिमितमभिमन्त्र्य ततो बलिं प्रयच्छति खेदाशयान्नसंस्कारशान्तिः स
मासा अथ मृते पत्निके रोगाकुलस्य अग्न्याधानशान्तिरुच्यते अपमित्यमप्रतीत्तमिति त्रिभिः सूक्तैर्द्रव्यमभिमन्त्र्य पुत्राय ददाति अनृणो
भवति अनेन सूक्तेनैव द्रव्यमभिमन्त्र्य पत्निकस्य श्मशाने निक्षिपेत् अनृणो भवति अपमित्यमिति त्रिभिः सूक्तैर्द्रव्यमभिमन्त्र्य गोत्रा
य ददाति अनृणो भवति अपमित्यमप्रतीत्तमिति त्रिभिः सूक्तैर्द्रव्यमभिमन्त्र्य ग्राममध्ये चतुष्पथे निक्षिपेत् अनृणो भवति अपमित्यमप्र
तीत्तमिति त्रिभिः सूक्तैर्द्रव्यमभिमन्त्र्याग्नौ बलिं निप्रक्षिप्य ततो अनृणो भवति ऋणादानशान्तिः समाप्ता आकाशाद्यदेकेन शरीरे
लक्ष्ये दोषो भवति तस्य शान्तिरुच्यते दिवो नु मामिति सूक्तेनोदकमभिमन्त्र्य शरीरमालपति आकाशबिन्दुपतने दोषो न भव
ति दिवो नु मामिति सूक्तेन पक्वतैलसर्वौषधिगंधहिरण्यवापतान्यभिमन्त्र्य शरीरं मुहुर्लेपयेत् आकाशबिन्दुः शान्तिः समाप्ता अथ कु
मारस्य कुमार्या वा यस्मिन्नक्षत्रे जातो तत्र मातापित्रोर्मरणशंका भवति तत्र शान्तिरुच्यते यो यज्ञस्य विति सूक्ते न त्रीहीन् जुहो

ल४

ति यवांजुहोति तिलांजुहोति तत्रविकल्पः योब्राह्मा विति सूक्तेन व्रीहियवमाषतिलानेकीकृत्याभिमंत्र्य उत्तमज्जातवेदनाभ्यां दर्शय
ति अथतत्रैकृत्वा व्रीहियवतिलमाषानेकीकृत्य ततः शान्तोदकं कृत्वा तेन शान्त्युदकेन स्थालीपाकं श्रपयित्वा ततोऽभ्यातानिकृ
नायोब्राह्मा विति सूक्तेन स्थालीपाकं संपात्याभिमंत्र्य ततस्तउत्तमदेन आशयति मातापितरौ वा आशयतः आज्यभागान्ते सूक्तविशेषशा
स्युदकक्रियाकर्तव्या अभ्यातानानां पुनस्तत्र उत्तमदेन ज्ञातदोषवामनशान्तिः समाप्ता अथ शिरसि अंगे वा काकोपविष्टदोष
ऋषयेतेनस्य शान्तिरुच्यते इदंयत्कृष्णः इति द्वाभ्यामरण्याम्बुदकमभिमंत्र्य शरीरं प्रक्षालयति काकोपविष्टदोषो न भवति स्नाना
ओं: ११ काकरोति इदंयत्कृष्णः इति द्वाभ्यामुल्मुकमभिमंत्र्य काकमुखेन दृष्टं प्रदिग्धकरोति उपरिधामयित्वाहरेति द्विपंते काकोप
विष्टशान्तिः समाप्ता अथ संसर्गदोषशान्तिरुच्यते बर्हिर्लवणादास्तत्रैव उपस्थाने अपामार्गेध्ममुपसमाधाय ततोऽभ्यातानां
ति तेहुत्वा प्रतीचीनफलश्रुतिसृभिर्ऋग्भिः अपामार्गसमिध आदधाति सर्वत्र प्रादेशमात्रीः समिधो भवति अभ्यातानानां पुनस्तत्र अ
८ यत्वा अपामार्गकाष्ठप्रज्वलितेनाग्नौ प्रतीचीनत्रिभिरृग्भिः अपामार्गसमिध आदधाति हस्तहोमवान् तत्रविकल्पः सर्वेषु रोगेषु
ल८ सर्वेषु शावदन्तानूनविनावंडेनुद्वारेण अपामार्गादिषु संसर्गेषु दोषान्व्युच्यते संसर्गेषु दोषशान्तिः समाप्ता यदर्वाचीनमिष्टवोउ
दकमभिमंत्र्याचामयति अनन्तस्ताचमनं करोति अनृतदोषो न भवति अनृतवचनदोषशमनशान्तिः समाप्ता यत्रक्वचित् ख
त६ नतितत्र सर्वत्र भूमंस्तस्यावखनति शृणु इति पिवास्मृगाणगतीर्णास्यानार्थं मतिकाग्रहप्रकरणार्थं यतिका सर्वत्र खननविधानेन
यत्नऊनमिस्तृचाशृद्धादि पूरयति सर्वत्र अनेन विधानेन पूरणं खननेखननदोषो भवति पूरणेपूरणदोषो न भवति समा
माखननपूरणशान्तिः अथ शकुनशान्तिरुच्यते प्रेहि अभिहव वादावेति सूक्तेन षड्र्चेन अपशाद्धं जुनावजपति कपिञ्जलवासितेऽ
नाग्रामे अभ्यायपहिवासिते श्रुत्वा वा स्वयं क्रुद्धभाषणे वा अन्यस्यामहेन श्रुत्वा सागोवासे वा हिरण्यकपसत्वाजपः उलूकवासेने
कपोतवासेन श्वनो वा उत्तरतो वा लोके निंदीघातिकिंविलोकविहृष्टेद्दष्ट्वा श्रुत्वा वा सर्वत्र जपते स्वस्त्ययनं भवति प्रेहि अभिहवेति सूक्तेन

त्येजपतिस्वस्त्ययकामः समासन्नित्यजपस्वस्त्ययनमपप्राक्नजपस्वस्त्ययने पूर्णानि समासः आक्रोशेयदिस्वपितिक्रूर
बार२ ऐपेगृहेवापर्वनेवातदाअभ्यब्रह्मणोत्स्वंजपितास्वपिति राजसेनाआकाशेसेनास्वपिति अरण्येनदारुदंकमेकुर्यात् नैमित्तिक
पूर्णं कानिअवश्यकर्तव्यानि अकरणेधनधान्यपश्वादिविनाशः तस्मान्नित्यंनैमित्तिकानिकार्याणिजराणुजइतिउर्दिनयात्रि
तिइत्यादीनि अथाद्भुतानिविषयेषुदेत्यादीनिनैमित्तानि तान्यवश्यंकार्याणि अकरणेगृहेग्रामेवानगरेवाजनपदेवादो
षःउत्पद्यते मेधाजननग्रामसंपत्सौमनस्यवर्चस्यजयराजकर्मपौष्टिकस्त्रीकर्मस्वस्त्ययनआयुष्यकाम्यादीनिइच्छा
याप्रवृत्तिः यदिकाम्येच्छातदाप्रवृत्तिः अथवानेच्छातदानप्रवृत्तिः नित्यानिजातकर्मादीनिनित्यानांनैमित्तिकानां
अकरणेप्रत्यवायः तथाचोक्तं नित्यनैमित्तिकेकुर्यात्प्रत्यवायजिहासया मंत्रक्रमणेनैमित्तिकानिउक्तानिसं
हिताविधौ मंत्रविधानकौशिके ब्राह्मणपाठत्वात् समासानिनिमित्तिकानि सर्वज्ञानप्रबोधार्थंविज्ञानेशोक्त
वान्ऋषिः उत्पन्नदोषविनाशार्थीनैमित्तिकानितत्पंचमे दशमीकंडिका इतिकौशिकपद्धतौपंचमोध्यायः ७
अथकर्मप्राप्तौअथर्ववेदेविहितोभिचारउच्यते मीमांसायांअभिचारोनिषिद्धः चोदनालक्षणार्थोधर्मइति हिंसा
हिंसारप्रतिषिद्धाप्तुनरूपपादेअभिचारःसमर्थितः मनुस्मृत्यावविहितोभिचारः नब्राह्मणोवेदयिताकदावि
दित्यादि नतस्मात्श्रुतिरथर्वांगिरसीकुर्यात् अभिचारकमितिदोषश्च श्रूयते षट्सुअनभिचरन्पतनीतिमनुः श्रमा

णेस्त्वति विसृक्तेमीमांसायांतस्माद्विहितोभिचारः उभयतः परिच्छिन्नेशरमयंबर्हिराभिचारिके स्रुदक्षिणतः संभारमाहरत्याङ्गिरसे श्रौ
गिरसोक्ताः [illegible] संभाराः प्रसेतव्याः दक्षिणस्यांदिशिमंडपंकुर्यात् कृत्तिकानक्षत्रेप्रयोगः कृष्णपक्षेरात्रौनिर्गोपिवामंड
पंकारयेन्नत्र यथोक्तविधिनाकुरुः पताकातोरणे युक्तेद्वारेवादक्षिणस्यते विषमिश्रंसिंगिरुमाज्यंस्रुयानिदक्षिणापवर्गाणिदक्षि
णाप्रवणइति गोदक्षिणाम्नवः प्रयुक्ते अग्नीन्प्रणयेन्नेतपइतिपुरस्ताद्धोमाः तथातदग्नइत्यादिसर्वमेवंसर्वत्र अभ्यातानांतकृत्वाहृष्यारू
पिरसीतिसूक्तेनतिलकमणिंसंपात्याभिमंत्र्य बध्नाति कर्मीकारयितासदस्यावसर्वैषांबंधनमात्मनरक्षार्थी प्रयुनादीक्षाउच्यते
स्रुक्पक्षेत्रयोदश्यांपूर्वाह्णेअभ्यातानान्तेचत्वाद्यावापृथिवीउर्वीतिसूक्तेनकरजेनेतिसूक्तेनद्वाभ्यांबाणदंडेहस्त्यतिच्छिनत्ति कर्मी
मृत्योरहमितिवाबाधकीयादध्यातिसमितः यइमां देवीमेखलामितिपंचर्चेनसूक्तेनमेखलांसंपात्य अयंवज्रइतितृचेनदंडंसंपात्यय
इमामितितृचेनमेखलांबध्नाति वज्रोसिसपत्नहेतितृचेनदंडंगृह्णाति नमोनमःकृत्स्नइतिसमस्तर्षिभ्यउपस्थानंकरोति शाला
याःबहिः ततःशालायांप्रविश्यततोव्रतादानीयाःसमिधआदधाति शंताः व्रतश्रावणंतस्मिन्करोति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रम्
दीक्षितस्त्रिरात्रमशाने त्रिरात्रेनिवृत्तेकृष्णपक्षेप्रतिपदिकर्मभविष्यति नमोनमःकृत्स्नःसमतिप्रयुजेनमेप्रभृततनेवर्षेयंतेस्तू
षीयानेनव्रस्नाणेतेनकर्मणानयामेन्याइत्युपस्थानमंत्रः अग्नेव्रतपतेव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतन्मेराध्यतांमित्सेरिहितस्मैनमस्त
स्मैस्वाहेति इंद्र सोम सूर्य वेद देवाव्रतपतयः आपोव्रतपत्यो व्रतानोव्रतपतयः व्रतादानीयाः समिधमेजाः कनकरजतकेदृशा

पामारयिष्यामितेजने अग्नेन स्वप सुवपते अग्ने ग्राहस्यामग्नये श्रन्वारथियोहस्यामि स्तवे ग्राहकेश्रमिदेवेभ्यो दष्ट्राउषपीडव ग्राहक
इति देवि विविस्नोसेनाहस्यामि सर्वतः श्रन्वाहस्यामि देवमनुष्येभ्यो कृतये श्रन्वानिर्ऋत्याः पाशेभ्यो यथा मृत्योन मोक्षिषत् ग्रांगिरसदेरह
स्वनसूक्ते प्रतिपदानउक्ते गृहीतामेखलायाग्रंथिं मकस्मात्लिपति ग्राहतास्तृतिरुतेस्त्वा श्रपंवदेत् इति तिसृभिः ऋग्भिः वासतः दे
उजर्हमवाग्रग्रेकृत्वा श्रन्हवेनिहेति यदस्नामि युंगिरामीति द्वाभ्यां मृच्छां भोजने करोति यत्पिबामीत्यृचान्दके पिबति श्रमुष्यस्थानेश
त्रुनामग्रहणं श्रमुष्यस्थाने वफरतोमङ्गमदङ्दोतेन मंत्रेण भोजनपात्रे भिनत्ति ग्राचमनं कृत्वा इदमहं मङ्गमदस्य सर्वरक्षस्यमृतिक
र्मेण अत्रस्य प्राणपानाव प्यायस्वामीत्यनेन मंत्रेण मेखलाग्रंथिं वध्नाति गाढं करोति यत्पहक मींयेमावास्यामिति सूक्तेन सीसत्वस्थानि से
नद्याश्च निमेश्च भक्ते ददाति देष्यस्य येमावास्यामिति सूक्तेन श्रलंकारान्समालभते देष्यस्य येमावास्यामिति सूक्तेन वेणय ष्याञ्जले
कृतयाशत्रुमाहेति बाङ्मात्रीलोहितविषमिश्राश्च ये छिन्नाय हि संस्कारः पावापृथिवीड विति सूक्तेन परशुपालाशपत्रं गृहीत्वा दक्षि
णाभावतः शत्रोः पदरजो छिनत्ति तिरश्चीने त्रिकोणे एकैका एवमष्टवारानन्तस्क्राहृतिः तस्माछेदात्पांशुं च गृहीत्वा पलाशपत्रेव
धासूक्तेनाभिमेन्त्र भ्रष्ट्रे भ्यसति दिपमियदि स्फोटति द्वेष्यो मृतो जानीयात् श्रथवाप्पतन्सर्वे प्रकृतिनेकर्तव्यमिति श्रभिचारतंत्रमवाते
दक्षिणामग्नेः प्रयुक्ते अवसम्बवाहिलेविनेवेणुनरवेदि बोउलाग्निप्रणयने श्रग्निप्रतिष्ठापने ममाग्ने वर्च इति व्रतग्रहणे इध्मप्रो
क्षणमिध्मोपसमाधाने ब्रह्मासने पश्चिमतः शरमयंबर्हिः प्रोक्षणे प्रसर्वेस्तरणं स्नीषप्रोक्षणे प्रसर्वेश्रात्मनसंस्कारः उद
पात्रस्थापने लोहमयस्रुवग्रहणे शाकपात्रेणइमांइंगिड विषमिश्रश्राज्यसंस्कृतस्यग्रहग्रहणे विशेषः मङ्गमदस्य ताम्राणपष्ट
कूरवादि पेवग्रहणं अग्रेप्रेतपश्वनि पुरस्ताद्धोमाः पंचसूक्तानि तथा तदग्ने कृसु जातवेद इति ऋचौ आज्यभागौ ततो अभ्यातानो ते

पूर्वतंत्रे अथउत्तरतंत्रमनुच्यते स्विष्टकृदादिउत्तरतंत्रे सर्वत्राभिचारकर्माणि अभ्यातानान्निहुतानततः स्विष्टकृदाद्युत्तरतंत्रं विसृज्यमाहाद
ॐ शनिरमेनुदश्तिसंस्थितहोमाः उदपात्रेसंपातानभवेति अभिचारतंत्रेसर्वत्रास्मिन्पश्चादग्नेः कर्षूत्कृत्य पत्नीदक्षिणायोहादशरात्रपर्याव
६९ तेमानः शायीतहादशरात्रेयावत् तस्माडक्कायत्रिरह्नउदवह्नात्प्रहरति दक्षिणामवेः संवेशनेकरोतिशय्यायाडक्कायत्रिरह्नः प्रात
मध्येदिनेसंध्यायांवउदकंहस्तेकृत्वादक्षिणामवेः प्रक्षिपति द्यावापृथिवीतिसूक्तेनप्रत्यूचंततःनषाष्ठनामसंपन्नायाः अस्मानेगृही
उर्वं 68 त्वाददक्षिणप्रदेशेप्रहरति द्यावापृथिवीतिसूक्तेनप्रत्यृचमश्नामेविः कालंप्रहरति उस्रोदकमध्येअवततमक्तुंन्प्रक्षिप्यपिबेत् अना
लोहितानेकोष्ठ्यासेन शीर्षीन्मुष्टीस्त्रिरावंपकेकेषणूत्रे आहुतासाभिहुतेनेवमादिस्मन्नेवंमंक्ते अयोदेपोहनिशय्याडक्कायउत्तरते
त्रे कृत्वाब्राह्मणान्परिचारकांश्चक्षीरौदनेभोजयित्वापात्रस्थमक्षिप्यंपकधमकृत्वा द्यावापृथिवीउर्वीतिसूक्तेनाभिमंत्रयेत् ततः तेगृहीत
स्ये तावक्तमस्पंगतिंप्रक्षिपेत् यदितेप्रावेतोदृश्यंतेनोदेध्यामृतोजानीयात् एककर्माअभिचारिकंपूर्वतंत्रंकृत्वापश्चादग्नेः कर्षूत्कृत्य दक्षि
णपत्नीलीयामित्यादिउक्कायत्रिरह्नइतिवर्त्तेतेनषाष्ठनामसंपन्नायाअस्मानेप्रत्यृचंप्रहरतित्रिकाले उस्रोदकसक्तूनितिसमाने द्यावापृ
तिस्रु थिवीसूक्तेनलोहिताशिरसंनृकलाशशशेनोमउत्थापमारयित्वाप्रेतवत्कृत्वाभिमंत्रदहति ततःअग्नेपत्नेतपश्यतिपेवभिः सूक्तेरुपतिष्ठते अभ्यातानांदूतरते त्र
अन्यः कर्त्ता एकपादेनजंद्देस्थितः अभिचारिकंतंत्रंकृत्वाद्यावापृथिवीतिसूक्तेननृकलाशमष्टधाकृत्वाप्रत्यृचंजुहोति अभ्यातानांतेकृ
उ रम तापश्चादग्नेःशास्त्रृष्टीनिधायोदग्व्रजतिआस्वेदजननात् निहत्यवेधमुपवेश्य द्यावापृथिवीइतिसूक्तेनस्वेदाक्ताःशस्त्रृष्टीप्रत्यृचंजुहोति अ रम
त्रे भ्यातानाद्युत्तरतंत्रंकृत्यद्यावापृथिवीइतिसूक्तेनजुहोति ततउत्तरतंत्रे तंत्रंकृत्वाशत्रुपादात्पांशुगृहीतपश्चादग्नेर्निधायउदग्व्रजति आस्वेदज
ननात् निहत्यस्वेदालेकृत्वांपांशून्द्यावापृथिवीतिसूक्तेनजुहोति उत्तरतंत्रे पश्चादग्नेर्लवणमदीवीक्तिसूः अग्नीतिविकसीशार्कराणां ६८
वावाकृत्वाशस्पोरसीरोविधापवपापपश्चादग्नेर्निधाय उदग्व्रजति आस्वेदजननान्निहत्यास्वेदेनालेक्त

कृकलाशशरीरे अवधाय विषे शिरसि दत्वा बाधकेन अवागग्रेण नीता द्यावापृथिवी इति सूक्तेनाभिमंत्र्य पाशे समिति पादेन ग्रंथीन्कोशे बध्नाति अ
समित्या दत्ते मर्माणि खादिरेण स्रुवेण गंडे खनति बाहुमात्रे अतीवयइति व्वस्पतत्र निदधाति सेविस्तलोहे मृत्संको परि निदधाति द्यावापृ
थिवी सूक्तेन पष्टिनाडे अस्य सद्धायामाहेति द्यावापृथिवी सूक्तेन उदपात्रमति मंत्र्य निनयति द्यावापृथिवी इति सूक्तेन अन्वाह शत्रुमरणका·
मः षष्ठे ध्याये प्रथमा कंडिका भ्रातृव्यक्षयणमिति सूक्तेन अश्वत्थसमिध आदधाति भ्रातृव्यक्षपण इति सूक्तेन बाधकसमिध आदधाति
भ्रातृव्यमिति एरंडसमिध आदधाति भ्रातृव्यमिति शरसमिध आदधाति भ्रातृव्यक्षयणमिति खदिरसमिध आदधाति श्लेष्मातकसमि
ध आदधाति अरण्यकर्म ग्राममेत्य भ्रातृव्यमिति कृष्णव्रीहीनावपति भ्रातृव्यमिति कृष्णयवानावपति भ्रातृव्यमिति कृष्णतिलानावपति
भ्रातृव्यमिति व्रीहीनावपति भ्रातृव्यमिति यवानावपति भ्रातृव्यमिति तिलानावपति यवेषु द्रुक्रामहतिः अभ्यातानान्ते भत्वा पुमान्समइति सूक्ते
न अभिहुतालेकृते आश्वत्थमणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रे स्रुवाग्रदंडे अभिहितं संपाति तं बेधने भवति अभ्यातानां
ते कृत्वा पुमान्समइति यावेतः सपत्नास्तावेतः पाशान्तिगिडालेकृतान् संपातवतोभिमंत्र्य शत्रुमर्माणि निखनति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रे त
त्रे कृता यावेतः सपत्नास्तावेतः पाशान्तिगिडालेकृतान्संपातवतो न्क्रान्समस्त्रान्समस्त्रमर्मेस्त्र पुमान्समइति सूक्तेन निखनति त
तो अश्वत्थशाखया ग्रैणान्देमन सेत्स्वान्दस्वकामे त्वाश्रणदति ततउत्तरतंत्रे तेत्रे कृता यावेतः सपत्नास्तावेत पाशान्तिगिडालेकृ
तान्संपातवतो न्क्रान्समस्त्रान्संपात्याभिमंत्र्य पुमान्समइति ततः तेषां वस्त्र वाउदके प्लावयति उत्तरतंत्रे हृहेनेषामिति सूक्तेन शत्रुक्रोशे
तमन्वाह मरणं भवति बर्हिर्लवणादि कृतावेकैर्हृतस्य अमपस्तमाप्तं वैकंकतस्रुवग्रहे अभ्यातानान्ते समाने वैकंकतेनेति सूक्ते
न जुहोति ततउत्तरतंत्रे ददिर्हिमह्यमिति सूक्तेन कृकलाशकर्मा शत्रुहीकर्मा सपत्नक्षयणानि कर्माणि षट् ग्राममेत्यावपनकर्मा·

द्यावापृथिवीति सूक्तेन सुवेस्य ... द्यावापृथिवी सूक्तेन ... तेरेवं ... हृदये विध्यति ...

६९

तांसेसंपात्याभिमंत्र्यबध्नाति ततउत्तरतंत्रे उपप्रागादितिसूक्तेनइंगिडंजुहोति तंत्रे उपप्रागा दितिसूक्तेन

णि मणिकर्मपाशाकर्माणि त्रीणि वेकंकतस्रुवकर्मे एकोनविंशतितंत्रेत्रीणि भवंति दर्दिहिमस्त्रमितिसूक्तेन प्रथमनमस्यादिब्राह्म
णान्तर्पणपूर्यंतसमाने दर्दिहिमस्त्वमितिसूक्तेन सर्पकच्छन्नरपति नेवदन्निति सूक्तेन नेष्टुणं पदंहृष्यति गोहरणेष्वभिवारः विधानेनसू
ॐ क्ताहुतिः नेवेदन्नितिसूक्तेन यौगानन्वाह नेतानेदेवायतिमावमितिसूक्ताभ्यां श्रमेणानपसेत्यनुवाकामदागोहरणमारणविसमनदोहने
शुक्रियमाणेष्वभ्रगवीजपति नेतानेतिसूक्ताभ्यांवेशांविवृतति प्रमशानेष्ठ्वबध्येश्वप्रमानमवध्यपततोपरिस्थितः नेतानेतिसू
सूक्ताभ्यांश्रमेणानपसेत्यनुवाकंजपति त्रिः श्रमसूक्तेन स्वइतिवदति द्वादशरात्रेयावत् प्रहरहः ततः दध्योहइतिसूक्तेन श्वेतमृत्तिका
माभिमेघ्यश्चनेप्रयच्छति नेवेकूताउपप्रागादितिसूक्तेनसमिधआदधाति इदंतदुजइतिसूक्तेनआहिताग्नौ ततउभरतंत्रे उपप्रागादि
तिसूक्तेनइंगिडंजुहोति तंत्रे उपप्रागादितिसूक्तेनसमिधआदधाति इदंतदुजइतिसूक्तेनआहिताग्नौयवादिनिर्वपति आहिताग्नेर
भिवारः इदंतदुजइतिसूक्तेनमध्यमपलाशपर्णेनफलीकरणान्जुहोति यत्किंवासोमनसेतिपंचर्चेनसूक्तेनआहिताग्नौयवादि
प्रतिर्वपति यत्किंवासोइतिसूक्तेनफलीकरणान्जुहोति बर्हिर्लवणादिप्रतिष्ठापनोतेकृत्वानिरमुंनुदइतिसूक्तेनतं अग्निंश्रेष्ठगृहेन
त्रिवारंस्फोटयति पुनः शरेणश्रमणनिष्क्रमयति निरमुंनुदमितिसूक्तेन स्तरणंकृत्वाउनमंत्रेणस्तृणाति निरमुंनुदामितिसूक्तेनक
र्हिंडुकोष्ठिरन्वपति आभ्यांतानानंतेकृत्वालोहितास्रुवेन स्रुवेणपलाशेनवाइंगिडमाज्यंजुहोति ततउत्तरतंत्रे तेवीहस्थमितिसूक्तेनमन्त्र
पुरीषेवेष्टनस्रवल्वायोकृत्वातस्यहर्षणेरपिधव्यबाधकेन काष्ठेनहन्यसूक्तेनमर्मनिखनति यथासूर्योनलजाणामितेकंवेसूक्ते
शत्रुंदृष्ट्वाजपति यावेतोमासपत्नानामित्येवंसूक्तेशत्रुंनिरीक्षते चक्षुषा इंडोतिभिर्वैङ्गलाभिरितिसूक्तपाविघुहृतनहृदलसमिधआदधाति
अग्रेजातानितिद्वाभ्यांविघुहृतनहृदसमिधआदधाति योनस्तायदिप्सतीतिद्वाभ्यामृग्भ्यांविघुहृतसमिधआदधाति [illegible]

अग्रेजातानिति द्वाभ्यांविघुहृतवृक्षस्यसमिदमादधाति १ योनःशपादित्येकपा
दितिचेनमृग्द्वयेन

69

स्तंपुरोडाशंजुहोति सांतापना इति[illegible]वेनग्रं १

[illegible] सांतपना इति सूक्तेन ग्रंसमाप्ते पुरोडाशं जुहोति सांतपना इति सूक्तेन ग्रं सविलीनमाज्यं रंगीडं जुहोति सर्वेड
ते ग्राज्यतेत्रे तेत्रेकृत्वा उदस्य पुरपावाविति सूक्तेनग्राज्यं जुहोति इषीकांजिमेइकेंनीललोहिताभ्यांसूत्राभ्यांमकलेबध्वा उस्रोदकेघादायपत्या
ङ्कतीमेइकमयन्तुदति ग्रभ्याताप्युत्ररतेत्रे ग्रभिस्तुज्ञात्मयधवेंते ग्रसदन्नगावश्मवाकोपीलूसेनम्नातीरोमिक्रेयापाययति ग्रसदग्रावइति
ऋचारक्तशालिलीरोदनेपक्वाभिमेग्रहेघायप्रयच्छति भिक्षार्थे ग्रसदन्नावइत्यवाग्रामपात्रेसोपरिहस्तपात्रप्रक्षालयतिमंत्रेण षष्ठ्या
येहितीयाकेंडिकासपत्नहनमिस्पर्धस्सूक्तेनग्राम्बद्धोः स्वयंपतिताः समिधग्रादधाति उदवज्राणां विधानमुच्यते इंद्रस्योजस्थइतिपूर्वा स्तोतेन ६
भवेद्वर्दं प्रक्षालयति जिस्मयोगायेत्फज्ञराभावेः षड् उदकसमीपेवदेनिदधाति इदमहयोमाप्राच्यादिशोइत्यष्टवेकल्पजेनउदकमध्येवदं
निदधाति इदमहमितिवदंउदकेंग्रधोमलंकरोति इदमहमितिसूक्तेनवदंउदकपूर्णंकृत्वाग्रयक्रामति इहमहयोमाप्राच्यादिशोसूक्ते
स्त्रौ नउदकपूर्णंवदंमेडयेस्थापयति एतदभिवारेउदकाहरणं येनविधानेनवज्रप्रहरणंक्रियतेतत्तउच्यते इंद्रस्योगइत्यादिसर्वेकृत्वाइ
दमहमितिस्थापनांतेकृत्वाग्रग्रेभागस्येत्यष्टाभिर्ऋग्भिर्विधारणं ग्रर्द्धवदंकृत्वाग्रर्द्धंभाजनेकरोति भाजनमग्रोतायपति वदमन्य
स्मैपुरुषायप्रदाययति ग्रग्रेभागइत्यष्टभिर्ऋग्भिर्बहिर्हिरासनेदक्षिणामुखउपविश्यभाजनेग्रग्रेकृत्वावातस्परेहितस्साम्नतस्ययोनिः इति
मंत्रेणउदकंगृहीत्वाग्रामग्रयइतिसूक्तेनकल्पजेनसर्वेभ्योधृतेभ्योग्रभयंवदेत् योवग्रापोपांभागोप्स्वंतरित्युचाउदवज्रप्रक्षेपः पुनरपिवा वज्र
तस्परेहिइत्युदकेसंग्रहस्यशममग्रयइत्यभयंदत्वायोवग्रापोपामूर्मिरित्युतइत्युचावज्रप्रक्षेपः पुनरपिवातस्परमितुदकेसंगृह्यशममग्रयइ
त्यभयंदत्वायोवग्रापोपांवत्सोइदेववज्रंप्रक्षिपेत् वातरेहस्यमुदकेंगृहीत्वाशममग्रयइतिग्रभयंदत्वायोवग्रापोपांहषभोवज्रप्रक्षेपः ज्र
पुनःवातस्परमिदुदकेंगृहीत्वाशममग्रयइत्यभयंदत्वायोवग्रापोहिरण्यगर्भोइतिवज्रप्रक्षेपः पुनःवातस्परंहितसाम्नतस्यभयंदत्वायोव

ज्रं आपो

७.

उँ.

आपोपामप्सान्द्रिश्ववह्लप्रक्षेपः पुनः वातस्यरंहितस्यामृतस्ययोनिरितिमंत्रेणोदकं गृहीत्वा प्रामग्रयश्चमभयंदत्वा योवआपोपामग्र
योऽश्वइतिवह्नेप्रक्षिपेत् एवमेनाश्वइतिवह्लकल्पजयाचवाभाजनमुदकंभूमौनिनयति यंवयमितिसूक्तेनएवआपामसौवतैढ़
२ त्येकयाएवमेव इंद्रसोऽजस्त्रमादिकर्मवंतत्रहृदह्लताः श्लोका प्रक्षालनेनतथायोगोश्र पातनिपातनं अपोहनमनेवतन्निवेशश्च
रणं १ अपक्रामतदायंत्रसूक्तेनेदमहंततः निक्षपनोदितानैवसर्वत्रायणीयस्यादवन् २ विभागदानसंतापान् ग्रहणंशांत
यश्चयः वह्लानिसर्वांगाविप्रेतेसमवह्लस्यकेवलाः ३ ग्रहणंप्रतिवह्नेवअभयंदानेनतथैवच एतेश्लोकाः विस्रोःक्रमोसीतिद्वाद
शप्रत्यवंविस्रक्रमांक्रयते शात्रोरभिमुखे सर्वविघ्ननेहहस्पतिशिवंसौदनंह्यायददाति ममाग्नेवर्चइतिसूक्तेनतत्पृषातके
नोपसिक्तमतसौदनंसैसर्पंसूक्तेनाभिमंत्र्यददाति सूक्तेनाभिमृशाति सूक्तेनसंपातवंकरोति तेत्रेसूक्तंवावयतित्रिभिस्त्वाने
ह्स्तक्कं प्रतिज्ञानेनानवाहोत उतमेनोपदह्यारं उदेहिवाजिनित्यर्द्धर्चेननावेमजनेतंद्वयकरोति समिद्धोअग्निःसमिधानइति
एवचैनशंकुसहितान्पाशानभिमंत्र्यग्रएपनिदधाति समिद्धोअग्निरितिएवचैनवाधकाकेक्रूत्पाशोअपदवाक्विनति तान्तेन
स्ग्रश्रेष्ठेप्रस्पति यइमेद्यावापृथिवीत्यनुवाकेनशंकुसहितान्शत्रुपाशानवधाभिमंत्र्यहप्रतिपदेपदे यइमेद्यावापृथिवीत्यनुवाके
नअधिपाशान्बाधकान्शंकुस्तान्संवृषसेनस्यश्रेष्ठेप्रस्पति अजैषेसूक्तवत्तेष्येनउतसावसानहयवर्जितानपाशानभिमंत्र्य
पदेपदेहस्त्वति अजैषेतिसूक्तवतष्येनअधिपाशान्बाधकांकुंस्तान्संवृषनस्यश्रेष्ठेप्रस्पतिसमिद्धोअग्निःसमिध्यनइतिएवचैन
आमपात्रसोपरिहेष्यस्यहस्तप्रक्षालनंददाति अभ्यातानांतंक्ताससमिद्धोअग्निरितिसूक्तेनहषभेसेपामातिसृजति ततउत्तरतंत्रे यइ
मेद्यावापृथिवीत्यनुवाकेनरक्तशालीशौदनमभिमंत्र्यहेष्यायददाति यइमेत्यनुवाकेनआमपात्रसोपरिहेष्यस्यहस्तप्रक्षालनंददाति

तेत्रेकृत्वा यइमेत्यनुवाकेन वृषभं संपातवंतं कृत्वा शत्रुमभिमुखं विसृजति अजैष्मेति चतसृभिः पर्यायैरगन्मस्वरित्यवसानहृदयवर्ज्यं रक्तशालिम·
भिमं प्रददाति अजैष्मेति पूर्वं ग्रामपात्रस्योपरिष्टाद्व्यायहस्तप्रक्षालनेन ददाति अजैष्मेति पूर्वं वृषभं संपातवंतं कृत्वा शत्रुगृहानभिसृजति हृषीत्व
गोवत् प्रथमे दिवसे अभ्यातानांतं कृत्वा प्रतिकृतिं मृन्मयीं कृत्वा वेदिमध्ये जर्घस्रक्त्याणे निबध्य समिद्धोऽग्निः समिध्यमानोपेवं वैन मूर्ध्नि संपाता
नानयति हुतेन पावयति प्रतिदिनेष्वेकं तंत्रं यावत् अभ्यातानांतमुत्तरतंत्रं आभिचारिकं तंत्रं कृत्वा यइमे द्यावापृथिवी इत्यनुवाकेन शत्रुप्रकृतिं मृ
न्मयीं पश्चादग्नेः स्रक्त्याणे बध्नन् तस्य मूर्ध्निः संपातानानयति प्रतिदिने स्रक्ताहुतिः द्वादशमे दिवसे अभ्यातानांतमुत्तरतंत्रे अभिचारतंत्रं
कृत्वा अजैष्मेति चतसृभिः स्रक्तैः गर्तं ख्यावं तरेणावलेखनीं स्रक्त्याणे निबध्य द्वादशरात्रं संपातानानयति अभ्यातानानि हुत्वा ततः स्विष्टकृदाद्युत्तर ११
तंत्रं यस्मिन् षड्उर्वीः पंचव इति उदवज्रान् आहरति उक्तेन विधानेन योन्नादोन्नपतिस्रुवा उदकमभिमंत्र्य हृदेष्यमनसा वा वाध्माय स वज्राघाताख्या
पदमाववामयति स येकुद्दिष्टस्य मरणं भवति यष्यगोपदास्फुरति इस्मर्हदेवेन हेष्यश्च ष्ट्राग्रन्वाह जपति उत्तरतंत्रे विशेषः पार्वणसमृद्धिः
सत्रतिप्रते होमानं भवति अभ्यातानानि हुत्वा ततः स्विष्टकृदाद्युत्तरतंत्रं भवति निरमुं नुद इति संख्यितहोमः विसोः कमोसीति विसृष्ट
मान् द्वादश भवति जामायेन संशितान् भवति शेषं समानं अभ्यातानांतं कृत्वा इदावत्सराय इति व्रतविसर्जनमाज्ये जुहुयात् समिधोऽभ्या
दध्यात् हुतसमापनीयहोमसमिधमादध्याति उत्तरतंत्रे अवभृथस्नानानि इंद्रमेणप इति सूक्तेन सर्वौषधिरात्मानमभिमृशति स्रुघ्नातीमर्थः
इमो अभिचारं कृत्वा कर्मशांतिः कर्तव्या मरणे वेधने वा क्षमने वा प्रणिपातो वा उन्मत्ता वा भवति अभिचारपद्धतिः समाप्तः अद्यमते नमा
ष्यकारतथादारिलमतेन च एते त्रयो भाष्यकारी कौशिकीयो विवरितः तस्य तस्यैते पदार्थी भवंति मरणं बाधने वा क्षमने वा प्र
णिपातो वा उन्मत्ता वा दैवोपहति वा पुत्रधनादिविनाशो भवति तत्र श्लोकः मरणं क्षमने वोवर्धने च विशेषतः प्रणिपातोन्मत्ता वा दैवोप

हतिरेवच पुत्रादिधननाशमथगृहेदोषान्बहूनपि अभिचरति गृहस्थफलानितु विनिर्दिशेत् त्रयाणांभाष्यकाराणांमतेजग्राहकौशिकी उपाध्या
ॐ॰ यकविस्तरेणनामीतोऽभिचारःकृतः कुरुक्षमहदस्तोपकारितः पृथिव्यांतु प्रघृतमशः अधर्मसंभवोद्भवः प्रजाहिंसकतत्परः ईरक्षनाम्नापा
पिष्टादेवब्राह्मणहिंसकाः पृथिव्यांश्रीभोजदेवधर्मसंरक्षणाय देशमालवकेउत्पन्नः श्रीराजगृहीपुत्र श्रीभोजवज्रगदेष्णोराज्ञोसर्वे
षांवमृद्देतिनेवनतु न्योजगत्यस्मिनभूतोनभविष्यति अथर्ववेदविहितानामनुज्ञाशवकर्मणां प्रतिषेधपरमाणांस्वयंराज्यस्यवि धो
तकः देवब्राह्मणभक्तश्चगुरुशुश्रूषणेरतः अस्यविदेविहिताः महाशांतिरनेकशः कारापितायथोक्तास्तेनयथाविहितदक्षिणात्
ब्रह्मव्ययइत्तणार्थोअभिचारामहर्षिणा क्रमेणसूत्रितापष्ठेसंहिताक्रमकारणात् तृतीयाकंडिका इतिकौशिकपद्धतौषष्ठोध्यायःसमा
प्ता स्वस्त्ययनकर्मणोविधिंवक्ष्यामः यदाग्रामेगच्छतितदाश्रावमनेकरोति स्वस्तिदासूक्तंजपित्वादक्षिणेनपादेनप्रक्रामति अध्व
ने येतेपंथानोवदिवइतिसूक्तंजपित्वाअध्वनेदक्षिणेनप्रक्रामति स्वस्तिर्भवति स्वस्तिदाइतिसूक्तेनशर्कराअभिमंत्र्यगृहेक्षेत्रेअन्यत्रवा
प्रक्षिपति स्वस्त्यर्थी इदंकर्मसर्वाकामयेतेपंथानइत्येकेचैनसूक्तेनाभिमंत्रिताः शर्कराअभिमंत्र्यनिर्वपति तत्रअविनाशोभवति द्विपद
चतुष्पदादीनांभवतीत्यर्थः स्वस्तिदाइतिसूक्तेनतृणान्यभिमंत्र्यगृहेवाक्षेत्रेवाप्रक्षिपतिस्वस्त्ययनकामः येतेपंथानोवदिवइत्यृचातृ
णान्यभिमंत्र्यप्रक्षिपति गृहेपथिवास्वस्त्ययनकामः स्वस्तिदाइतिसूक्तेनइंद्रमुपतिष्ठते स्वस्त्ययनकामायेतेपंथानोवइत्यृचाइंद्रमुप
तिष्ठतेस्वस्त्ययनकामः अभ्यातानोतेकृताअरेसावस्मदस्तुअग्नेः पारेइतिसूक्ताभ्यांखड्गादिशस्त्रंसंपातयहस्तेनविमृज्याभिमंत्र्यधारयति स्व
स्त्ययनकामः उत्तरतंत्रे तेत्रेकृतायपनेपरिषिंदंतीतिसूक्तेनयस्यवृक्षस्तत्तस्यपात्यविमृज्याभिमंत्र्यउषिवीरायप्रयच्छति स्वस्त्ययनकामः
उत्तरतंत्रः घासे छुरिकाधनुषकंऽावड्गंजतकरतलवद्गगदापरशुकुठारभिंडमालाग्रामुगंडालोहदंडइत्यादिशस्त्रउथ अरेसौअस्मत्पारेइ ५

धि

तिसृक्काभ्यां दिग्भ्यामवेमीतांस्वपितिराज्ञो स्वस्त्ययनकामः मध्यमांगुल्यंगुष्ठाभ्यां प्रादेशमात्रावादिहिरित्युच्यते पातनइतिसृक्वंजपित्वाप्रादेशी
नामवेमीतास्वपितिराज्ञो यपनेपरिषिंदंतिसृक्वंजपित्वादिग्भ्यामवेविमायसिंविपाति स्वस्त्ययनकामः आरेअस्मत् पारेसृक्काभ्यांयदाउपति
ष्ठति तदासृक्वंजपित्वात्रीणिपदानिप्रमीतांततउत्तिष्ठति स्वस्त्ययनकामः यदाप्रयोजनार्थेगच्छतितदापातेनइतिसृक्वंजपित्वात्रीणिप
दानिप्रक्रम्यततोगच्छति गच्छतांस्वस्तिर्भवति योमंत्रंपठतिस्वयंकरोतिअन्यकर्तृकेदक्षिणादानंसर्वत्र निद्राम्पक्रमयपनेपरिषीदंति
सृक्वंजपित्वात्रीणिपदानिप्रक्रम्यततोगच्छति स्वस्त्ययनकामः आरेअस्मत्इतिसृक्वंजपित्वाभूमौतिष्ठोदिष्टीमेतांततोगच्छति प्रयोजनार्थे
निद्रांम्पक्रायातेनइतिसृक्वंजपित्वातिष्ठोदिष्टीः प्रादेशीनाभूमौततोगच्छति स्वस्त्ययनकामः समोक्षाययपनेपरिषीदंतीतिसृक्वेनतिष्ठः प्रा स्था
देशीषामीतांततउत्तिष्ठन्गच्छति प्रयोजनार्थे ग्रामेवाध्वनेवास्वस्त्ययनकामः अथाध्वनेकर्मगच्छतांउच्यते पथिगच्छेतेसबलेसृक्वादि
प्रेतेपादावित्यृचाभिमंत्र्यब्राह्मणायददाति स्वस्त्ययनकामः उपस्थास्तइत्यृचाउदनसक्तून्वटकादीनित्रीणिद्रव्याण्यभिमंत्र्यभूमौ
निक्षिपति त्रीणित्रीणिप्रतिमहिर्वापंथीनततोगच्छति स्वस्तिर्भवति सर्वस्यअनेकयत्तदध्वनेकर्मणा अध्वनकर्मसमाप्तः अथसर्वेषि
स्वस्त्ययनमुच्यते स्वस्तिमाउइत्यृचानिशिउपतिष्ठते स्वस्त्ययनकामः गृहेवाग्रामेवारथ्यैवाभयेवासमाख्तिनेवाभयेउवीत वणिकर्मा
लाभमुच्यते आज्यतेउमभ्यातानांतकवाइदमहमितिसृक्वेनवणिजेवस्त्रेवाभूमीफलेवाअश्वान्वाहस्तिनोवारत्नादिसंपातामिमंत्र्यत
तउपयतितिनिमृज्यविक्रयपयोगंकृत्वाअभ्यातानानाअनुमरतेत्रं लाभोभवतिस्वस्तिर्भवति सर्वत्राधिकरणंधेनुर्वदक्षिणा तेत्रंकृत्वायेसोमा
वीदितिसृक्काभ्यांआज्यंजुहुयातनरुउमरतेत्रं पालाशसमिधः ऊंडंवरसमिधःजुंबुकापीलसमः स्वकहृदसमिधः शिरीष स्वक्य व उ
रण विल्व जेडिड उदक गर्स्मीगलावल वेतस शाल्मलि सिविनि स्पंदनेक अरणिक अश्मंतक वैल्व देवदारु पालाश

२ग्न्याताना ऽग्नरतंत्रं स्वस्त्ययनकामः येस्यां प्राचिदिग उदौदनं जुहोति तंत्रे तंत्रे कृत्वा येस्यां प्राचीयाप स्तं जुहोति २

दिवन्त २२ समिधआदधाति येस्यांप्राचीदिगितिसूक्ता भ्यांतत्रसर्वेत्रपतेसमृदिवाविकल्पिताभवंति स्वस्त्ययनकामः येस्यांप्राचीदिगितिसू
ॐ क्ताभ्यां ऽपूयंजुहोति तंत्रेसमापयेत पशुतंत्रेकृत्वायेस्यांप्राचीरुद्रदेवत्यंश्रवदानानिस्थालीपाकेजुहोति पशुतंत्रंवाद्गुत्तरतंत्रे येस्यांप्राचीव्रीहीन्
जुहोति येस्यांप्राचीयवान्जुहोति उत्तरतंत्रे स्वस्त्ययनकामः सर्वत्रकार्यः तंत्रेकृत्वादोषोगायेतिसूक्तेनआज्यंजुहोति उत्तरतंत्रे स्वस्त्ययनका
मः दोषोगायेतित्र्यृचेनपालाशादयोद्वाविंशतिहस्ताणिसमिधआदधाति हस्तहोमत्वांतंत्रविकल्पः दोषोगायेतिसूक्तेनपुरोडाशं ऽपूयं
औदनं पायसं अथर्वादेवतायेपशुंतंत्रेपशुंस्थालीपाकेवव्रीहीन्यवांतिलान्धानदधिसक्तून्शष्कुलीः एतानिद्रव्याणिविकल्पेनजुहोति
तंत्रेकृत्वा यातेनइतियेववैनसूक्तेनाज्यंजुहोति उत्तरतंत्रे यातेनइतिपालाशादयःसमिधआदधाति यातेनइतिपुरोडाशं पयउदौदनं ॐ
पायसंवशाविधानेनयैदंपशुंस्थालीपाकेवव्रीहीयवांतिलाधानादधिसक्तुशष्कुलीः एतानिद्रव्याणिजुहोति विकल्पेन अनडुह्य
इतिसूक्तेनाज्यंजुहोति आज्यतंत्रे स्वस्त्ययनकामः अनडुह्यइतिसूक्तेनपालाशादिद्वाविंशतिहस्ताणिसमिधआदधाति पुरोडाशंजुहोति
आज्यतंत्रे ऽपूयंजुहोति उदौदनंजुहोति आज्यतंत्रे व्रीहौदनंजुहोति आज्यतंत्रे रुद्रायपशुंजुहोति पशुतंत्रे व्रीहियवतिलानावपति ते
त्रविकल्पः धानादिसक्तूंजुहोति आज्यतंत्रे शष्कुलीजुहोति तंत्रेविकल्पः स्वस्त्ययनकामः यमोमृत्युरितितिसृभिऋग्भिआज्यंजुहोतिप
लाशादिहस्ताणिसमिध पुरोडाशं पयः उदौदनं पायसं पशुं विश्वेभ्योदेवेभ्योपशुदेवता व्रीहि यव तिल धाना दधि सक्तव
शष्कुली एतानिद्रव्याणियथातंत्रेणप्रत्येकंजुहोति स्वस्त्ययनकामः विश्वजितायमाणायैइतिसूक्तेनआज्यंजुहोति आज्यतंत्रे सर्वाण्या
निद्रव्याणियथातंत्रेणजुहोति विश्वजितिदेवतायेपशुंयजेत स्वस्त्ययनकामः यथातंत्रे शाकधूममितिसूक्तेनाज्यंसमित्पुरोडाशादिद्रव्या
णिजुहोतिप्रत्येकंशाकधूमदेवतापशुं स्वस्त्ययनकामः भवाशर्वौमृडतमित्यर्धसूक्तेनआज्यादित्रयोदशद्रव्याणिभवंति यथासंभवंतितंत्रे

कारे२

विकल्पः यत्रशांतिकहोमस्तत्रसर्वत्रस्वस्त्ययनकामः सर्वत्रकर्मणांविकल्प क्रमोपिनास्ति द्विपदेवत्तष्पदेगृहेबहिर्ग्रामेनगरेमंडलेवा
यत्रवह्निहोमस्तत्रसर्वत्रशांतिकृतिइत्यर्थः महाशांतिर्वासर्वत्रकार्येइतिकल्पेन पाकयज्ञविधानेनरुद्रदेवतायैचरुं आज्यभागांतेकृता
भावाशर्वाभ्यांमृडतमित्यर्थसूक्तेनसर्वेणतिस्रआज्याहुतीर्जुहोति पार्वणवदुत्तरतंत्रं स्वस्त्ययनकामाः समासानि स्वस्त्ययनानि यत्रवह्नि
विहोमस्तत्रस्वस्त्ययनकामःकुर्यात् शांतिकपौष्टिकेसर्वत्र अथयजनविधानेस्वस्त्ययने पाकयज्ञविधानेनरुद्रदेवतायैचरुंतंत्रेकृ
त्वाभवाशर्वाविति सूक्तेनविविभज्यातिस्रआहुतीर्जुहोति पार्वणवदुत्तरतंत्रंरुद्रभूतप्रेतराक्षसलोकपालदेवग्रहमहादेवगणेशादिउ
ध पहताभिनक्षातेस्वस्त्ययने समासेमहादेवाभिवातेस्वस्त्ययनम् अथपुण्यश्रेणपुण्यमंगलकर्मकरणेस्वस्त्ययनमुच्यते शाकधूममितिव
त त्रर्चेवेनसहृदोब्राह्मणस्यशाकंपिंडान्यर्वस्यायायपश्चाग्रेभक्ताभिमंत्रततः किमयाहइतिप्रयच्छति ततः ब्राह्मणोवदतिभद्रंसुमंगलइतिव
दति यदाकर्त्तीकर्मकुर्यात् चतुर्दश्यांवत्तथ्यांनवम्यांवाशनिदिनेव्यतीपातेविष्टौग्रहणाइपिनिंदितेहनितत्रश्वेदनेयज्ञप्रधानचूडाक
र्मनामकरणगृहप्रवेशवस्त्रालंकारधारणजरादर्शनग्रहस्थायदियानरथारोहणपुण्यकर्मनित्यनैमित्तिककाम्यादीनिकर्माणिकर्म
प्रीत्र्यकर्त्तृमिच्छेत्तदाकुर्यात् शांतिपुण्यकर्मकरोति समासाशीघ्रकर्मणेशांतिः अथसर्पादिस्वस्त्ययनमुच्यते सर्पहश्चिकद्विदंशक
स्तिंत्रभ्रमरभूमिकीटकव्हमयः एतेषांभयंनभवति येस्यांप्राचीदिग्स्तस्थाभ्यांसिकताभिमंत्र्यशायनेपरिकिरति येस्यांप्राचीदिस्तस्थाभ्यां
सिकताममिमंत्र्यशालायांपरिकिरति येस्यांप्राचीमभिमंत्र्यदेवेपरिकिरति स्वस्त्ययनकामः मानोदेवाइतिसूक्तेनशर्करामभिमं
त्र्यशयनेशालायांवादेवेवापरिकिरति स्वस्त्ययनकामः यस्त्रिसर्पोहश्चिकइत्यत्रवाशर्करामभिमंत्र्यसिकताममिमंत्र्यशयनेशालायांवादेवे
वापरिकिरति यांवावनेवाग्रामेपत्तनेवातत्रपरिकिरति सर्पादिस्वस्त्ययनेभवति अभ्यातानांतेकृत्वायेस्यांप्राचीदस्तस्थाभ्यांहणमाः

उर्वरा१

वा२ पां२

यत्तेसर्प इति सूक्तेन गोमयमभिमंत्र्य द्वारे संभिमंत्र्य द्वारे संभिनत्ति येस्यां प्राचीति गोमयमभिमंत्र्य द्वारे निखनति ४

७ध

लोयुगछिद्रेण संपात्याभिमंत्र्य द्वारे बध्नाति उत्तरतंत्रे महानवम्यां दीपोत्सवे वा शिशावारः स्वस्त्ययनकामः मानोदेवा अहिसूक्तेन तृणानि

ॐ. युगछिद्रेण संपात्याभिमंत्र्य द्वारे प्रहतति आज्यतंत्रे महानवम्यामिदं जपकर्म यत्तेसर्प इति सूक्तेन तृणमालां संपात्याभिमंत्र्य द्वारे प्रहतति

आज्यतंत्रे अहिभये वृश्चिकभये मशकादिभये दूरं कर्म येस्यां प्राचीदिगोमयमभिमंत्र्य गृहे विसृजति मानोदेवा इति सूक्तेन गोमयमभिमंत्र्य

द्वारे विसृजति ४ मानोदेवा शुष्कगोमयमभिमंत्र्य गृहे निखनति यत्तेसर्प इत्यृचा गोमयमभिमंत्र्य गृहे निखनति येस्यां प्राची शुष्कगोमय

माधानि अग्नौ मानोदेवा गोमयमग्नौ जुहोति यत्तेसर्प गोमयमग्नौ जुहोति गृहे तंत्रे ग्रामे नगरे वा स्वस्त्ययनकामः येस्यां प्राची अपामार्गमं

जरीमभिमंत्र्य द्वारे भिनत्ति मानोदेवा अपामार्गमंजरीमभिमंत्र्य द्वारे विसृजति यत्तेसर्प अपामार्गमंजरीमभिमंत्र्य द्वारे संभिनत्ति स्वस्त्यय

नकामः एतेषां सूक्तानां अपामार्गमंजरीं निखनति पृथक् स्वस्त्ययनकामः एतेषां सूक्तानां अपामार्गमंजरीं जुहोति पृथक् स्वस्त्ययन

कामः येस्यां प्राची मानोदेवा यत्तेसर्प इति सूक्तांभां गडूचीशफरावीनमूलमभिमंत्र्य विसृजति स्वस्त्ययनकामः येस्यां प्राची गुडूचीशफ

ख रावीनमूलमभिमंत्र्य गृहे निखनति मानोदेवा गुडू० ग्रामे वा निखनति यत्तेसर्प इत्यृचा गुडू० द्वारे निखनति स्वस्त्ययनकामः एतेसू

क्तानां गुडू० अग्नौ जुहोति पृथक् मशकसर्पवृश्चिककीटकादिस्वस्त्ययनानि समाप्तानि सप्तमे प्रथमा कंडिका अथ व्याघ्रवीरवृकचरकसिंहअ

रण्यकादीनां भये स्वस्त्ययनमुच्यते अभ्यातानां तेकृता उदितस्य योग्यकर्मत्रिति क्तेन खदिरकीलकं संपात्य ततउत्तरतंत्रे कृताकीलकं निखन सू ४

न्नुत्पाटयन् गृहाद्दरण्यं गोपृष्ठतो गच्छति व्याघ्रादिस्वस्त्ययनकामः उदितइति सूक्तेनोदकघटमभिमंत्र्य गोप्रचारे निनयति ततः पांसुकूटं

तत्राग्नेई दक्षिणेन हस्तेन विक्षिपति इंद्राय पाकयज्ञविधानेनाज्यतंत्रे कृता उदितसूक्तेन समर्थं नद्यां पाहे आर्द्रतीलिसद्वतीयापार्श्वेणापु

त्तरतंत्रे सारूपवत्सेन दुग्धे चरुं अयणं हविरुच्छिष्टेन बलिहरणं कुर्यात् येस्यां सूक्तेति प्रत्यृचे उपतिष्ठते मध्ये पंचबलिहरणे प्राची द

स्था

दक्षिणा प्राचीची उदीची पर्वमध्यमेव प्राचीदक्षिणाप्रतीचीउदीची पर्वचोपस्थानानि अतिदिङ्हं शेषं हविर्भूमौ निनयति इतियेवमेव पर्वत
देवतायैअरण्ये पाकयज्ञविधानेनाज्यभागान्तेकृत्वा ब्रह्मजज्ञानमनामायेइति सूक्तेनजुहोति हिमवते जुष्टं निर्वपामि प्रोक्षामि हिमवते
गच्छत हविः स्वाहा निकटपर्वते यजते पार्वणागुत्तरतन्त्रे पर्वतदेवत्यं चरुं पाकयज्ञविधानेन भवाशर्वौ मृडतमित्यर्धसूक्तेन जुहोति
प१ पार्वणागुत्तरतन्त्रे पाकयज्ञतन्त्रेकृत्वा भवाय जुष्टं निर्वपामीत्यादि शर्व पशुपति उग्र रुद्र महादेव ईशानपत्नासमदेवता निर्वापंकृत्वा
भा एकस्मिन्नौडुके श्रपणं ब्रह्मजज्ञानमिति सूक्तस्य समाहुतिः पार्वणागुत्तरतन्त्रे भवाशर्वादिभ्यो देवताभ्यो निर्वापं कृत्वा हहस्तोऽडे श्रपणं भ
वाशर्वाविति सूक्तस्य समाहुतिः पार्वणागुत्तरतन्त्रे भवं शर्वं पशुपतिं उग्रं रुद्रं महादेवं ईशानं वनेपर्वतेदेवताः आग्नेयोरहस्यिक
हास्लिश्रारण्यकमहिषाश्रारण्यकगोरित्यादि भयेस्वस्त्ययनं गोष्टकर्मउच्यते गोशान्तिः पाकयज्ञतन्त्रेकृत्वा इन्द्रदेवतायै ब्रह्मजज्ञानमना
मामेइति सूक्तेन चरुं जुहोति ततउत्तरतन्त्रे तन्त्रेकृत्वा भवाशर्वादिभ्यो निर्वापं कृत्वा एकस्मिन्नौडुश्रपणं कृत्वा ततो ब्रह्मजज्ञानेनजुहोति प१८
२६ समाहुतिः पार्वणागुत्तरतन्त्रे पर्वतदेवतायै पाकयज्ञविधानान्ते कृत्वा भवाशर्वौ मृडतं सूक्तेन चरुं जुहोति उत्तरतन्त्रे तन्त्रेकृत्वा भवा
शर्वादिभ्यो निर्वापं कृत्वा एकस्मिन्नौडे श्रपणं कृत्वा ततो ब्रह्मजज्ञानेनजुहोति समाहुतिः पार्वणागुत्तरतन्त्रे पर्वतदेवतायैपाकयज्ञ
मू१ विधानान्ते कृत्वा भवाशर्वौ मृडतं सूक्तेन चरुं जुहोति उत्तरतन्त्रे तन्त्रेकृत्वा भवाशर्वाविति दिग्भ्यो निर्वापं कृत्वा एकस्मिन्नौडे श्रपणं कृत्वा भ
वाशर्वाविति सूक्तेनजुहोति प्रतिदेवतं सूक्ताहुतिः ततउत्तरतन्त्रे रुद्रदेवत्यचरोर्हविरुच्छिष्टं यजमानोऽश्नाति यद्विकर्मणि तत्र
सर्वत्र अग्नेर्दर्भानाध्याय यजमानो धूमेनियच्छति भूत्येवः पुष्ट्यैवइतिमन्त्रेण द्वितीयचरोर्हविरुच्छिष्टं भक्षणेऽश्मेव इतिगोष्ट
कर्माणि समाप्तानि इतिगोशान्तिः इन्द्रयागभवादियागश्चैकं कर्मसिद्धिः तन्त्रेप्रथमश्चसवेगवोशान्तिरुच्यते ब्रह्मजज्ञानेसहस्र

ध्यान्यतंत्रे समिध्याद्ध्यात्रिगुरोक्ताशादिघोत्तमवेत्र येयंथानहूकेनमंथ्यमभिमंत्र्यपायिकापप्रयच्छति १५१

~५

धारेणहुतमभिमंत्र्यवस्त्रिकामत्वमनक्ति यवेभवाशर्वौमृडतेप्रयंसूक्तेनकरोति स्वस्त्ययनकामः गोष्ठेप्रथमेप्रसवेप्तत्कर्मे ब्रह्मज-

ॐ ज्ञानमिति सूक्तेनतिस्रोनलदशाखोपिष्टाभिमंत्र्यवास्त्रिकांपाययति भवाशर्वाविति सूक्तेननलदशाखोउदकेनापिष्टाभिमंत्र्यवास्त्रि

कांपाययति स्वस्त्ययनकामः गवांप्रथमप्रसवेब्रह्मजज्ञानमिति सूक्तेनशाखोमुदकमभिमंत्र्यगोभ्योवहिर्हृदकंपारांनिनयति स्वस्त्यय

नकामः यवेभवाशर्वाविनिनयेत् पाणयासहश्राभ्यवच्छिन्नांधारां समामासानिगोभ्यः प्रसेवशांतिः अथपत्तनग्रामस्यगृहस्यशांतिः

हूयते अभ्यातानाअशमवर्मेमितिषड्भिर्वैनषडश्मानोमेपातवतोभिमंत्र्यततोगृहकोणेषुनिखनति वतरः एकंगृहोपरिनिदध्याति

यकंगृहमध्ये सप्तमीज्ञवादिपाणमनंदेशेभ्यइतिषड्भिर्ह्रस्तंसर्वासुद्वितीयाकर्मेषा उत्तरतंत्रे गृहग्रामनगरपत्तनानांसर्वत्रस्वस्त्यय

नेममामे अथान्नस्वस्त्ययनमुच्यते अलसालेत्यृचातिस्रसस्त्ववल्लीमभिमंत्र्यक्षेत्रमध्येनिखनति अनु[illegible]यापिरक्षांदमितिसूक्ते

नसीसेलोहेउदयपंनसूक्तेजपित्वाअभिप्रक्रामति मूषकादिस्कोने हतंतर्देशाकेशमभिमंत्र्यपत्रमूखकादीनितत्रपरिकिरति मूखः

कादिमुखंकेशेनवेधयित्वा हतंतर्देनाभिमंत्र्यक्षेत्रमध्येनिखनति अश्विनदेवतायेपाकयज्ञमाज्यभागांतंकृत्वाहतंतर्दामितिसूक्तेनसाहू

पवस्त्रंवरुंजुहोति ततउत्तरतंत्रे अश्विनाभ्यांजुष्टंनिर्वपामि प्रोणैर्वं अश्विनोगाच्छतहविःस्वाहेति बेविशेषेणबलिहरणंकरोति

प्रतिदिशमाशायैबलिंहरामिवषट् आशापतये अश्विभ्यां क्षेत्रपतये तास्मिन्नहनिमौनेकुर्यादस्तमनेयावत् यस्मिन्नहनेपाकय

ज्ञोक्रियते समामेमूखकसलभपतंगकीटकहरिणरोकशल्यकगोधामेषकमपादिभयेस्वस्त्ययनं द्वितीयाकंडिका अथदेशां

तरगामनस्यस्वस्त्ययनमुच्यते येपंथानोबहवोइतिसूक्तेनसूक्तेनाज्यंजुहोति स्वस्त्ययनकामः येपंथानइतिभक्तमभिमंत्र्यप्रयच्छति

भोजनार्थं समामायामेहराहारागतस्यशांतिः अनेनकर्मणाकलहादिदोषोनभवति अरुषवंधनेमोवनपांतिहूयते अभ्यातानांतेस्कू

नई स्वस्त्ययनंसमाप्तं अथमूषकपतंगशलभहरिणरोगशल्यादीनि

त्वायस्मात्स्तइति सूक्तेन वचत्कञ्ज्वेन येन बद्धं तत्स्मरञ्शो संपातवन्तं कृत्वा ततउत्तरतंत्रे   तत्रेयन्ते देवी निर्ऋतिरिति सूक्तेन बेषमच्छेशो संपातवन्तं करो
ति ततउत्तरतंत्रे   तत्रेकृत्वा विषाणा पाशानिति वचत्कञ्ज्वेन निगडशृंखले संपात्य कंमकं निगडं वर्मसमयं वा लोहमयं वा येन बद्धस्तन्मये कृ
त्वा अभ्यातानादिउत्तरतंत्रे   समाप्ते बंधमोचने   वा वा बंधस्समोचनमुच्यते   तत्रेकृत्वायस्मात्स्तइति सूक्तेन भूमिलेखो संपातं करोति ततउत्तरत
त्रे   समाप्ते वा वा बंधने   स्वस्त्ययनकामः   अनेन कर्मणा कृतेन मुच्यते बंधनात्   अग्निदाय रक्षार्थमुच्यते   आयने ते परायन इति सूक्तेन उद
कमभिमंत्र्य अग्नौ प्रदीप्यते मध्ये दाये   अदाधिवक्रत्वा उदकपूरणं करोति   आयने ते शालामध्ये हृदयो रुदकमभिमंत्र्य अग्नौ प्रदीपति   अग्नि
रक्षा भवति   आयने ते अवका अभिमंत्र्य शालामपरिपरितनोति   दावरक्षार्थी अग्निमुपसर्गेयतत्कर्म   आयने त सूक्तेन दिवमभिमं
त्र्य शाखामानायप्रक्षति दिवे भ्रमति   समासापके दिवे   आयतने ते उदकमुदके अभिमंत्र्य अग्नौ दत्स्वप्रक्षालयति   अेगमारोग्यं भवति अ
गे अग्निरक्षासमाप्तानि   नावावेद्दकपदिकादिस्वस्त्ययनार्थी उदकतरणमुच्यते   महीमूषुमिति सूक्तेन नद्वेन नाव्यादि अभिमंत्र्य ततअटं
ति उपरिविशति नकदाचिन्मज्जति क्वचित् उदकरक्षार्थे दूरदेशगमने अभ्यातानान्ते कृत्वा मभिहीमूषुमिति तद्वेन नावं संपात्य तत अ
अटंति उत्तरतंत्रे   तत्रेकृत्वा महीमूषुमिति स्वेन नौमणिं संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति   ततउत्तरतंत्रे   समाप्ते दूरदेशगमने एतत्कर्म नाविका
भ्यां बध्नाति येन वदेतितेषां बंधने समाप्ते स्वस्त्ययने नष्टद्रव्ये लाभकर्म उच्यते नष्टैषिणां प्रक्षालिताभ्यक्तपाणिपादानां प्रपथे यथा
मितिवचत्कञ्ज्वें जयितादादिणपाणिमन्त्रैरुत्थापयति   नष्टनिरीक्षणार्थं तत्रेकृत्वा प्रपथे पथामिति वचत्कञ्ज्वेन नष्टोद्धरणे प्रक्षालि
ताभ्यक्तपाणिपादानां ततः पाणिं संपात्य विमृज्य उत्थापयति   समाप्ते नष्टलाभकर्म   नमस्कृत्य द्यावापृथिवीभ्यामितिपकोजयितानद्दे
क्षिन्नुपतिष्ठते अग्रेहोलिगे   यत्राशानामितिका   अग्नेर्मन्वइति समस्तसूक्तानि   यानौषध्यइत्येका   वैश्वानरो न आगमदित्येका   अभ

७६ नीरत्येका यदर्वाचीनमित्येका अग्निर्मूर्द्धेत्यर्धऋक् समस्तप्रतीकोऽग्नेर्होलिंगगणः एकैकस्य प्रतीकस्य त्रयोदशाहविर्होमः प्रत्येकंत्रयः वि
ॐ कल्पेन यमाशानामित्येकयाउदकमभिमंत्र्य पाययति स्वस्त्ययनकामः यमाशानामित्येकयाभोजनमभिमंत्र्य भक्षयति यमाशानामि
त्येकयाहविर्जुहोति तेत्रविकल्पः स्वस्त्ययनकामः प्रतिदिनेऽरुयोदित्यर्थः हविरुपदधीताज्यादित्रयोदश अग्नेर्मन्व इति समभिः पो३
७८ सूक्तेनोदकमभिमंत्र्य पिबेत् अग्नेर्मेभक्तमभिमंत्र्य भोजनं करोति अग्नेर्मन्व हविर्जुहोति तत्रविकल्पः स्वस्त्ययनकामः याओषधयप्र
त्येकयोदकमभिमंत्र्य पिबति याओषधयभक्तमभिमंत्र्य भक्षयति याओषधयहविर्जुहोति स्वस्त्ययनकामः आलन अवसेन्व आवम
नादीनि यथासंभवं कर्त्तव्यानि प्रतीकविकल्पः भोजनेऽोषधिवहविषः आज्यसमिध्यादिस्वस्त्ययनकामः वैश्वानरोम्नागमदित्येका
योदकमभिमंत्र्य पिबति स्वस्त्ययनकामः शुंभनीद्यावाभक्तमभिमंत्र्य भक्षयति स्वस्त्ययने शुंभनीत्याज्यहविर्जुहोति तेनैवा य
दर्वाचीनमित्यृचा यानुभोजनहविरपि यत्त्रितयं करोति अग्निर्मूम इति सूक्तेन उदकमभिमंत्र्य पिबति स्वस्त्य० अग्निर्मूमभक्तमभि
मंत्र्य भक्षयति अग्निर्मूर्हविराज्यसमिध्यादिर्जुहोति स्वस्त्ययने पायसंसर्गेविधिसंसर्गेअन्यस्मिन्यापे स्वस्त्ययने समासमं अग्नेर्होलिंगेन वि वर्त्तसर्गे ६
एतेन कल्पेनैतत्सूक्तेन हृदयमन्वालभ्य जपेति उपस्थानमादित्यस्य कुर्यात् तेनैव सूक्तेन स्वस्त्ययनकामः अभिमर्शने पुरुषस्य अन्यस्य वा ह
स्त्यश्वहलप्रभृतीनां गोऋषादीनां स्वस्त्ययनं क्रियते तस्याभिमर्शनमुपस्थानेव यमाशानामित्येकयाहविरभिमंत्र्य भक्षयति स्वस्त्य
यनकामः पाकतेत्रैवाहविरुच्छिष्टमभिमंत्र्य अततोभिमंततो मंत्रणं इदं कर्मसर्वं करोति अग्नेर्मन्व इति समभिः सूक्तैर्हविरभिमंत्र्य भक्ष
यति पाकतेत्रेआज्यतेत्वेनाभिमंत्र्यणे स्वस्त्ययनकामः याओषधयप्रत्येकयाहविरभिमंत्र्य भक्षयति शुंभनीद्यावापृथिवीत्यृचाहविरभिमंत्र्य
भक्षयति स्वस्त्ययनकामः अग्निर्मूम इत्यर्थसूक्तेन हविरभिमंत्र्य भक्षयति पाकतेत्रैवा आज्यतेत्रैवा अग्नेर्होलिंगे प्रतीके हर्विर्जुहोति तेनैमि

मंत्रणं करोति ततो भक्षणार्थं कुर्यात् स्वस्त्ययने क्रियते स्वयमभिमंत्रणं करोति स्वयं हविषां भोजनमिति वचनात् शांतिकपौष्टिके
हविर्भक्षितं भक्षणं वा ग्रहो लिंगेन हविरुच्छिष्टं भक्षणं वा नियमे भक्षणं कुर्यात् यत्र क्वचिद्धोमः क्रियते तत्र सर्वत्र स्वस्त्ययनहोमं कुर्यात्
गृहे नगरे वने वा बहिर्वा पत्तने वा ग्रामे पुरे वा सर्वत्र स्वस्त्ययने कृत्वा सर्वेषु कामेषु स्वस्त्ययनमो नेमः सुमामानि स्वस्त्ययनानि आयुष्यकर्म
णां विधिं वक्ष्यामः अभ्यातानान्ते कृत्वा विश्वेदेवा इति सूक्तेन स्थालीपाकं श्रपयित्वा ततः स्थालीपाके हुतपिंडत्रये प्रतिमीय संमभिमंत्र्य हु ९४
तेन सह स्थालीपाकमश्नाति त्रिरिति अभ्यातानानामुत्तरतंत्रे अश्मिन्वसु इति सूक्तेन हिरण्यमणिं युक्तसलं स्थालीपाके स्थापयि
त्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति पश्चात् आशयति स्थालीपाकं आज्यतंत्रे तंत्रे कृत्वा यदाबध्नन्निति सूक्तेन मभिमंत्र्य बध्नाति पश्चात् आशयति स्था
लीपाकं आज्यतंत्रे तंत्रे कृत्वा पाके संपात्याभिमंत्र्य प्राशयति उत्तरतंत्रे नवप्राणानिति सूक्तेन हिरण्यरजतलोहयुगमकृसलमणिं त्रि
गुणं कृत्वा संपात्याभिमंत्र्य बध्नाति स्थालीपाके स्थापयति स्थालीपाकमश्नाति ततः उत्तरतंत्रे केचित् स्थापके संपातं न कुर्वी
ति आयुष्कामः यायायौरित्यादि गोदानमध्ये पठंति प्रथमं व्याख्यायते यथा यौरिति सूक्तेन स्थालीपाकमश्नाति ततः उत्तरतंत्रे
केचित् स्थापके संपातं न कुर्वीत आयुष्कामः यथाद्यौरित्यादि गोदानमध्ये पठंति प्रथमं व्याख्यायते यथा यौश्चेति सूक्तेन स्था
लीपाके महाव्रीहिमयं श्रपयित्वा ततः शांत्युदकेन संप्रोक्ष्य ततोमं प्राशयति आयुष्कामः मनसे चेतसे धिय इति सूक्तेन महाव्री
हिमयं श्रपयित्वा स्थालीपाकं श्रपयित्वा शांत्युदके नोपसिच्याभिमंत्र्य प्राशयति आयुष्कामः प्राणापानौ वा जोसीति सूक्ताभ्यां
आज्यादि त्रयोदश हविर्जुहोति यथासंभवस्तंत्रे आयुष्कामः यथा यौर्मनसे चेतसे धियादि इत्यादिक्रमेण व्याख्याती समस्तेता अथ गोदा
ने संवत्सरे गोदाने यथाकुलधर्मेण वा कुर्यात् गोदानविधिं वक्ष्यामः आयुर्दा इति सूक्तेन उक्तसंभारान् संभरति आज्यतंत्रे कृत्वा अभ्यहोमाते

त्रिः२ त्रि२ उ

पदग्रेतपसेतिद्वाभ्यां ऋग्भ्यां अग्निं परिसमूहति संमसिंचंतीति कवाग्निं त्रिः पर्युक्षति आज्यतंत्रं कृत्वा अग्ने होमांते पदग्रेतपसेपति
द्वाभ्यां ऋग्भ्यां अग्निं परिसमूहति संमसिंचंति गोदानेन विशेषः ततः आज्यभागांते शीतोष्णदकं करोति आपुंदीदृति तस्मिन् शीतोष्णदके अ
नुयोजयेत् मांतस्यांते शीतोष्णदकेन त्रिरेवाग्निं संशेषाभिः पर्युक्षति माणवकं वसे प्रोक्षति आवमयति वसे प्रोक्षति च मंत्रेण
ततो अभ्यातानानि हुत्वा आपुंदी इति सकलेनाज्येन जुहुयात् द्विसंपातानानयति उत्तरसंपातान् दक्षिणतः स्वहदोहस्ति शकृत्पिंडे आन
यति ततो दक्षिण हस्ते अश्ममेडले उदपात्रे च संपातानानयति उत्तरसंपाते स्थाल्यामेव आनयति यतः सक्का हस्त्रिः उदपात्रे पौर्णदा
रेण दर्भीं च प्रक्षिप्य ततः उष्णोदकेन ततः संपातैः शकृत्पिंडे दूर्वा क्षतात ततः संपातैः शीतोष्णदकमक्ष्मोदकं चैकधाभिः समासिंचायमा
गसविता क्षुरेणेति तृचेनोदपात्रमनुमंत्रयते अदितिः श्मश्रूणि वपतु उंदने करोति यत्क्षुरेण त्वष्टा क्षुरमार्जयति त्रिः सर्वैर्मंत्रैः येना
वपति ऋचा दर्भपिंजली शृहीत्वा दक्षिणपार्श्वे केशच्छेदनं करोति पुनः उंदने छेदने सह पिंजल्याः एकस्मिन्पार्श्वे त्रीणि वपना
नि करोति उत्तरेपि त्रीणि वर्तनीकेतिका अत्र अश्मावापनेष्वदक्षीणी नैवकारयेत् अथ नापिताय प्रैषं ददाति अक्षतष्वत्रपके
शश्मश्रु इति अहंमुंडिते पुनः प्राणाः पुनर्मैत्विंद्रियमिति द्वाभ्यामृग्भ्यां सोमदेव ग्रामणीः त्वपि महिमानेसादयामीति क्षुरमार्जयि
त्वा नापिताय प्रयच्छति पुनर्वपनार्थं ततो हिरण्यवर्णा इति सूक्तेन शांतिकलशमंत्रमिमंत्रते न कुमारं स्नापयति यस्ते गंधः पृ
थिवि सूक्तिभिः ऋग्भिः कुंकुमचंदनाद्यभिमंत्र्य कुमारमनुलेपने अलंकारेण हिरण्यादि करोति स्नातं मनुवाग्निज्जनमभिमंत्र्य
दक्षिणे श्रुते परिधत्तेति द्वाभ्यां वसनमभिमंत्र्य प्रयच्छेत् यत्र श्मशानमातिष्ठेति ऋचा दक्षिणेन पादेनाश्ममेडले पादं स्थापयेद्योप
विदं दक्षिणमग्निमनुपरिणीय यस्तेनेवाप्सुउत्सृज्य वायुः पवितनेवसंगृह्णाति कर्त्ता अयं वत्सोयं मे पृथिव्या इति पंचभिः ऋग्भिः परिधान

ति ग्रहे चत्वेकेस्ते पार्थिवसेद्वे माप्रगामेतिद्वे अहोरात्राभ्यां परिददामि श्री रस्तोते

माणवकं

मृ६ मूर्ध्निददातिप

वृक्षेणउपरिग्राह्वादयति यथायोमेनसेवेतसेधियइति आदिप्रथमतोव्याख्यानेकृतानततोगोदानेप्रारंभे आयुष्यमेत्राआयुष्यकमेमः
खेपठिताः माणवोजोसिमेवमेनेव्याख्यातेप्रथमतः इदनभवंतिपरेप्रकरणपठितत्वात् प्रकृतंतमच्यते त्वभ्यमेवजरिमवितिसू
क्तेनवृत्रेमातापितरौत्रिःसंप्रयच्छेते पितामंत्रेजपितामातुःसमर्पयति पुनर्मंत्रेजपितापितुःसमर्पयति एवंत्रिर्मंत्रप्रयोगः पुनर्मं
त्रः बीजन्हूतपिंडान्प्रत्येकंसंपाताभिमंत्रततः कुमारंप्राशयति पितरौ शिवेतेस्तामितिद्वे पार्थिवसेतिद्वे माप्रगामितिद्वे एभिः
त्रिभिः व्रीहियवशमीमभिमंत्रकुमारस्यमूर्ध्निददाति शिवेस्ताद्वे पार्थिवसेद्वे माप्रगामेतिद्वे एताश्रीत्वाभिमंत्रमूर्ध्निददाति शा
द्वेतेकापार्थिवसेद्वे माप्रगामेतिद्वे स्वस्तभ्यह्वापरिददामि व्रीह्यादिमूर्ध्निददाति अभ्यातानाद्युत्तरतंत्रे गोदानेसमाप्ते प्रथचूडाकर
णमुच्यते द्विसंवत्सरेवागोदानवत्चूडाकरणंकार्यं शीतोष्णुदकेतत्प्रभमेवेतिसूक्तमनुयोजयेत् ततउत्तरतंत्रे इतिचूडाकरणे तथा
यथायाज्ञवल्क्यः चूडाकार्यायथाकुले पुनरुपनयनेगोदानेनवपनं सोमयागेगोदानेनवपनं इतिद्राविलमते पुनरुपनयनादिषे
तेषांतदेवशीतोष्णुदकमुस्नोदकंकृतउदपात्रेतिविशेषः गोदानवद्भवति पंचमीकंडिका अथोपनयने गर्भपंचमेगर्भाष्टमेवर्षेकुर्यादिति
पैठीनसिः वसंतेब्राह्मणमुपनयनीयेति चमीमांसायां आज्यतंत्रेगोदानिकमाज्यभागांतेकृतानततः शीतोष्णुदकेआयातमित्यइतिसू
क्तमनुयोजयेत् ततोअभ्यातानानितंत्रआपुदीइतिसूक्तेनमूर्ध्निसंपातानानयति दक्षिणपाणौ अश्ममंडलवर्षं शीतोष्णुदकमुस्नोदकं
कृतानतस्मिन्नुदपात्रेसंपातानानयति उत्तरसंपातांस्ताम्रालकृपेआनयति आयमगन्सविताक्षुरेणोत्तुदपात्रमनुमंत्रयते आयमगाविति
पादेनयक्षुरेणत्स्वाक्षुरमार्जयति उष्णेनवायइतिपादेनउदकेगृह्णाति आदित्याहद्रावसवइतिपादेनअदितिश्मश्रिन्नुवाउंदनेकरो
ति सोमस्यराज्ञोवपतप्रचेतसइतिपादेनयेनावपदित्यवामकूद्यनेदक्षिणपिंजलीवर्जं एवमन्तरेपाश्र्वेवपने सकृत्पिंजलीवर्जंच लो

७८

किं केशसमाने गोदाने नव्याख्याते आपरिधानांशशुणाहवावने वृद्धास्त्रीगीतेन कारयेत् ततः प्रदक्षिणमग्निमनुपरिणीय पुरस्ताद
ॐ ग्नेः प्राङ्मुखमवस्थाप्य स्वयं ब्रह्मचारी ब्रवीति आह ब्रह्मचर्यमागाम् उपमानयस्वेति ततः आचार्यो ब्रवीति को नामासि किंगोत्रे
ति पुनर्ब्रह्मचारी ब्रवीति सोमदेवश्रमदेशर्मा नामाहं अमुक गोत्रोहं यथासंख्यप्रवरोहं ततः पुनराचार्य आह आर्षेयेनाकृतावेधुमंध
नमुपनयामीति पुनः ब्रह्मचारी वदति आर्षेयं माकृतावेधुमेधमुपनयामि ॐ भूर्भुवः स्वर्गन्तोमितिमंत्रेण उदकांजलिं आदित्याय
78
ददाति ब्रह्मचारी उमयोसानीतिमंत्रेण दक्षिणपाणिं गृह्णाति आचार्यः एषमाआदित्यपुत्र इतिमंत्रेण आदित्यं निरीक्षते अपकामंत
त्वचापश्चादग्नेः पूर्वाभिमुखं ब्रह्मचारिणमुपवेश्य ततो दक्षिणेन स्वामैः यज्ञोपवीतमंत्रैः पुनर्मैत्विन्द्रियमित्यभिमंत्र्य यज्ञोपवीतं दद्यात्
एकेन यज्ञोपवीतं ब्रह्मचारिणः पाणिना नाभिदेशाभिसंस्पृश्य जपति ततोस्मिन्वसवस्वोधारयेति तीगणं जपति आचार्ये अथवाच्या
यात्मिन्न इति सूक्तं जपति ब्रह्मचारिणं वस्त्रेण प्रच्छादयन् तस्तीन्याणपामाहेता ततश्च बालब्रह्मचारिणे उदपात्रे वत्सिकामुत्स्व अवे
ष्टयेत् समिद्धनः सेवर्वे सेति द्वाभ्यां मृग्भ्यां गोअन्स्तृजति सप्तमेष होकेडिका अहाड हिते ति द्वाभ्यां मौंजीमेखलां त्रिः प्रवरां वाभिमे
अब्रह्मचारिणः कटिप्रदेशे बध्नाति ततो मित्रावरुणयोस्त्वा हस्ताभ्यामिति मंत्रेण आचार्यः ब्रह्मचारिणे दंडं ददाति मित्रावरुणयो
स्त्वा इति प्रपेनोसीति च पठित्वा ब्रह्मचारी दंडं गृह्णाति पुनर्मैत्विन्द्रियमित्यवाकृस्वाजिनं गृह्णाति मन्वादिविहितं अहंरुद्रेभिरिति सू
क्तं पादं ब्रह्मचारिणं वाचयति अथ व्रतग्रहणं करोति ब्रह्मचारिव्रते द्वादशवार्षिकं त्रिवार्षिकं वा यथा शास्त्रविहितं यथा समयं माणधर्मेक मित्रा त ३
दिस्त्रके ओं गिरसकल्पे व्रतं आचरण अग्नये ब्रह्मणे शरदे च ब्रह्मचारिणे व्रतं निवेदयेत् अग्ने व्रतपत इति प्रत्येकं ब्रह्मचारिणे समिध आ
दधाति अष्टौ मंत्रान् ततः सावित्रीं वाचयति पादं २ प्रथमे ततोऽर्द्धर्चशः ततः सकलं सावित्रीं वाचयति अथ आचार्य आचारेकयय

ब ३ वार्षिकं ३

ति अग्रेश्वसि ब्रह्मचारिनममग्रग्रौपवं कुर्यात् नित्यं भोजने च अपोशानकर्म कुरु नूर्ध्वं स्निह्मन्मारूपं निरीक्षते मा च वृक्षारोह
णं कुर्यात् मा दिवा स्वाप्सीः इत्याद्याचारान् कथयति अथैनं भूतेभ्यः इत्यादिभिर्ब्रीहीयवश्यामीमभिमे अमृङ्गि दद्यात् मयि र
मन्ताब्रह्मचारिणइ तिमंत्रेण ब्रह्मचारिणमनुगृह्णीयात् प्राणितीरभ्यावर्त्तस्वेति ब्रह्मचारिणमात्मसन्मुखं करोति आचार्यः स
मिधमादधाति यथापः प्रवतेत्युचा ततोऽभ्यातानान्तिञ्जुहोति वाचाजातइति सूक्तेनशं भवमणिं से पात्याभिमेअवध्नाति अभ्याता
नाद्युत्तरतंत्रे उपनयनेसमाप्तम् सप्तमी कंडिका दंडमग्रे पुनर्मिति द्वियामित्यचा अन्तर्दंडमभिमेअब्रह्मणे ददाति दंडमग्रप्रा
यश्चित्ते नभवति भिक्षादेहीति ब्राह्मणेभ्योऽरेदित्यादि सूत्रे मप्पग्रइतिपंचमौंजप्रश्नेनाज्यंजुहोति उपनयनाग्नेनष्टे इदं प्रायश्चित्ते
अनेन विधिना ब्रह्मचारी पुनराधानं करोति. इति ब्रह्मचारिअग्रिपरिग्रहः द्वादशरात्रे सावित्रीव्रते सावित्रीव्रतस्य नग्रहणेनोदीक्षणे वद
ति द्वादशरात्रमक्षारलवणाशी भवति त्र्यहेनि वेदव्रते ददाति व्रतग्रहणे व्रतानाशनीयाः संभवति सायंप्रातरग्रेकार्यमुच्यते अथ समि
त्स्वाजपिनासेमासिंवेवितितिविः पर्युक्षणं यदग्नेतपसेतिद्वाभ्यामग्निं प्रक्षालयति इदमापः प्रवहतइति ऋचा हस्तौ प्रक्षालयति
पुनः संमासिंवतितितिविः पर्युक्षति अग्रेसमिधमाहार्षमित्यादधाति समिधः ओं यो मी नूष्मभदं भक्षयति तन्नो मेधइतिपंचभिरु
ग्भिरग्निमुपतिष्ठते यदन्नमितितिसृभिर्भक्षं जुहोति सर्वत्रहविषो दानेनउत्सवने वा आयुषमिति भूतिनारक्षां करोति ललाटे स्कंधे
हृदयेच ततः सम्यवमैनेति पर्युक्षणं यस्मात्कोशादितिजपति सायंप्रातरहरहः कुर्यात् ब्रह्मचार्यग्निकार्यसमाप्ते अथ व्रतादेशाउत्तम
पटले व्याख्यातः सांवत्सरे वेदव्रते कल्पानोत्तुनदर्हके मृगारेष्टहाद्रे स्यात्रिरात्रे स्याद्विषासहः यस्मात्तवमेत्राणे षष्ठ्याद्वादशरात्रिके
अथवा कौशिकव्रतविधानेकुर्यात् अथ कौशिकव्रतविधानमुच्यते स्थंडिले अग्निस्थापने वपने दंडमेखलायज्ञोपवीतेवस्त्रानततो

व्रतश्रावणे व्रतादीनीयाग्रहोमसमिधः ततीयस्मात्केशादिति सर्वेषुव्रतेषुव्रतादानेसमाप्ते अथव्रतविसर्जनमुच्यते आज्यतेव्रतकृता
इदावत्सरायेतिव्रतीआज्यंजुयात् समिधोभ्यादध्यात्व्रतश्रावणेव्रतविसर्जनेच अग्रेहोमसमिधः अभ्यातानाप्तुनरतेत्रे इतिसर्वेव्रतविस
र्जनेसमाप्ते कौशिकोक्तंसर्वत्रभवतिनित्यनैमित्तिककाम्येषुएतेनविधानेनव्रतग्रहणेव्रतविसर्जनेचजुहुयात् कृच्छ्रचान्द्रायणादिव्रतग्र
हणेव्रतविसर्जनेचभवति सर्वत्रलौकिकेव्रते वैदिकेव्रतेचव्रतादेशः अथब्रह्मचार्युपनयनानन्तरंमेधाजननंमेत्रैस्ताञ्जुहुयात्
मेधाकामः मेधामेपद्यते ब्रह्मचारीइदंकर्मतेत्रविकल्पः ब्रह्मचारीतेत्रेअनधिकारः अकृत वेदाध्ययनत्वात् अन्योवाब्रह्मचारी
वासर्वस्यकर्मणोविकारः मेधाजननेआयुष्येनआज्येजुहुयात् तेत्रविकल्पः ब्रह्मचारीउपनयनदिवसेमेधाकामः अस्मिन्वस्तुयदाव
भनेवप्राणानित्याज्येजुहुयात् ब्रह्मचारीउपनयनानन्तरं आयुःकामः तेत्रविकल्पः सप्तमेअष्टमीकंडिका भद्रायकर्णेकोशाति
तिसूक्तेनकर्णौक्रोशांतमनुमंत्रयते वाग्यादित्सूक्तेनमनुमंत्रयते दुःस्वप्नदर्शने स्वप्ने अनिष्टदर्शनेच अद्भुतदर्शनेचजपति स्वयंज
पः कर्मोन्वारब्धेजपति विदेवाजरसेतिसूक्तेनपुरुषशरीरमभिमंत्रयते आयुष्कामः कर्त्रेदक्षिणाधेनुःब्राह्मणश्राधेन सर्वत्र इतदे
वइतिसूक्तेनशरीरमभिमंत्रयते आयुःकामः आवतइतिसूक्तेनपुरुषसंगमनुमंत्रयते आयुःकामः उपप्रियमित्यृचांगामभिमं
त्रयते अंतकायारभस्वेतिद्वाभ्यांशरीरमभिमंत्रयते आयुःकामः प्राणापानमृत्योरितिसूक्तेनशरीरमभिमंत्रयते विषासहिमित्यभिमं
त्रयते आयुष्कामः आयुष्कामस्याभिमंत्रणे ब्राह्मणेभ्यः सप्तब्राह्मणान्मिष्टान्नभोजनेकारापयित्वा एकयास्त्रुवः एकोदक्षिणास्त्र
वः एकप्रत्यस्त्रुवः चत्वारोउदस्त्रुवाः सर्वेउन्नरदेवाइतिसूक्तेनाभिमृशंतिपुरुषशरीरे समाप्तेब्राह्मणेभ्यःमायुष्कामस्य ऋषि
हस्तउच्यते अन्तकायेतिसूक्तेनाभिमुद्वेमधस्तात् अभिमंत्रयते द्विःसूक्ताहुतिः आरभस्वेतिहृदयमभिमंत्रयते आवस्तेप्राणाय

नमइतिसूक्ताभ्यांदक्षिणकर्णमभिमन्त्रयते समामेत्यृषिहस्ते आयुष्कामस्यकर्मणोवामितिहस्तौप्रक्षाल्यविश्वेदेवाइत्यायुष्यार्थीनमभिमन्त्र
यते उतदेवा आवहत उपयियं श्रेतकायारभस्वेति प्राणायनमः सर्वेषां कर्मणिवामितिपाणीप्रक्षाल्यविषासहिमित्यभिमन्त्रयते आयु
ष्कामः ॐ ऊमवेदनसर्वेषां आदिशरीरे समालभ्यात्मानमनुमन्त्रयते निर्ऋरमेणइतिसूक्तेन आयुःकामः शुद्धानआपइत्यर्वाञ्चं बन्धसूक्ता
नमनुमन्त्रयते आयुःकामः जीवास्थेतिआवस्यनुमन्त्रयते आयुष्कामः तेत्रेकृतायहिजीवमितिसूक्तेनाजनाजनमणिंसंपातमभिमन्त्र्य बध्ना
ति उत्तरतन्त्रे आयुष्कामः यहिजीवमितिसूक्तेनाजनत्वकमभिमन्त्र्यपाययति आयुष्कामः पुंदेरत्नार्थं तेनप्राप्नोतिप्राशयोनकृत्वाना
मिशोचने तेत्रेकृता वातजातइतिसूक्तेनशंखमणिंसंपातमभिमन्त्र्य बध्नाति ततउत्तरतन्त्रे आयुःकामः रक्षार्थीउपनयनेनित्यंवेषने तेत्रेकृ
तानवप्राणानितिसूक्तेनसवर्णरजतलोहत्रीणिशकलानिएकत्रकृतानवशलाकेमणिंत्रिहस्तेकृतासंपातमभिमन्त्र्य बध्नाति ततउत्तरतन्त्रे त्रयो
दशपादयस्मिन्सोदधिमधुमध्यादूर्ध्वहतमणिंहृतालमभिमितिऋचा आनाहतविन्दवाश्रतमिथ्याइत्यर्चावबध्नाति अस्यत्रसर्वत्रपणाहानि
वेषने आयुष्कामोरक्षार्थं स्वेवामितेतिनाभिमन्त्रयते आयुःकामः राजयक्ष्मणिहरेवाम्यान्यादेव उतदेवाइतिसूक्तेनाभिमृशति हस्ताभ्यांह
स्ताभ्यां आयुष्कामः सर्वव्याधिभेषज्यंरक्षाकामः इतिनिरोधेव आवतस्तइतिशरीरमभिमन्त्रयते आयुष्कामः रोगपकामः मुवानेबाल
व श्रेनकायारभस्वेतिसूक्ताभ्यांशरीरमभिमन्त्रयते आयुःकामः निद्राभमेणइतिसूक्तेनसर्वौषधिमभिमन्त्र्यओदनंप्रलिंपति अरण्ये आयुःका
मः ओत्रवाकमनवत्वदंतानासिकाश्रमेवसर्वकल्पहृदयंवंटछंभवतिविषकंभवति यावित्कलेडियत्सेदंकमेयनलोमेप्रलिंपति समाप
मायुष्येऽनः अग्रेमविष्यति अथनामकरणे एकादशेहनिशतरात्रौवाऽपनत्रेवायथाऊलथमेणवानामकरणस्यैनेकालाः
स्मृतिविहिताः आज्यतन्त्रेसम्पातानोनेकृतामारभस्वेमामितिसूक्तेनकुमारस्यहस्तेउदकधारामविच्छिन्नांनिनयति ततआरभस्व

निसूक्तेन देवदारुमणिं संपात्याभिमंत्र्य पुण्याहेनैव बध्नाति तेनैव सूक्तेन देवदारुं स्थापयति ततः पिता नाम करोति आचार्यो वा दक्षि
ॐ. णे कर्णे श्रावयति नक्षत्रकल्पोक्तं नाम द्विरक्षरं चतुरक्षरमित्यादि यत्नेवास्य त्सवाग्रहते नोत्तरसिवापक्षादयति शिवेते स्तामित्यादिय
४० विदानानि गोदानेडक्तानि गृह्याणि नानाशुभंरते तत्र ततः श्राद्धं नामकरणे समाप्ते अथ निःक्रमणमुच्यते चतुर्थे मासि निष्क्रमणं शिवे स्ता
मिति द्वाभ्यां कुमारं पुण्याहेन निष्क्रमयति ततः परिदानानि ददाति ततः श्राद्धं समाप्ते निःक्रमणे अथान्नप्राशने षष्ठे मासि प्राशनमिति पै   कं ४८
ठीनसिः पंचमे कुमारीति प्रथममेव भूमिमानरिन्त्वान्नमुपविश्य ततः उद्वयंतमसस्परीत्यादिना दर्शयित्वा ततः शिवौ ते स्तां व्रीहियवावमिति
द्वाभ्यां मृगमध्वो व्रीहियवौ पिष्टा संपात्याभिमंत्र्य कुमारं प्राशयति आज्यं तत्र सर्वान्नानि च ततः स्कंदं पुलके ददाति ततः परिदानानि ददाति
नामकरणे निष्क्रमणे अन्नप्राशने च गोदानिकानि परिदानानि भवंति ततः तत्र ततः अन्नप्राशने समाप्ते ऊनो वा अतिरिक्तो वा यः स्वशाखोक्त
ताविधिः तेनैव सर्वं परिसमाप्य आत्मकृपोत्सवं श्रिके पश्चात् श्राद्धं सर्वेषु संस्कारेषु इति दारिलमते श्राद्धं कृत्वा पश्चात्कर्मेति रुद्रोपत्ते भाष्यका
रः कौशिकस्य तथा वमनः शुकृत्वा मातरे श्राद्धं न कुर्यात् कर्म वैदिकं वैदिकेषु कर्मसु नित्यनैमित्तिके काम्येषु श्राद्धं कृत्वा ततः कर्म कुर्वीत
सर्वत्र श्राद्धं कृत्वा शांतिकपौष्टिकाभिचारकमद्भुतानि यथर्वे विहितानि कर्तव्यानि पुंसवनादिसंस्काराः स्वशाखाविहिताः कर्तव्या
न कुर्यात् पारतंत्रिकाः स्वशाखोक्तं परित्यज्य परशाखामुपासते स शूद्रवद्बहिः कार्यो हव्यकव्येषु गर्हितः पुनरायुष्यमुच्यते उदस्के
तवस्त्यनुवाकेनादित्यमुपतिष्ठते आयुष्कामः महाहेनाभिरहमिति सूक्ताभ्यां आदित्यमुपतिष्ठते त्रिकालं आयुष्कामः श्रेष्ठो लिंगा
नामापो भोजनहवींषि कुर्वीत आपानमिति सूक्तेन उदकमभिमंत्र्य पिबति आयुष्कामः आशानामिति सूक्तेन भोजनमभिमंत्र्यते आ
युष्कामो मौनसंकुर्वीत आशानामिति सूक्तेनाज्यं जुहोति आज्यं तत्र आशानामसमिध आदधाति आयुष्कामः पुरोडाशं यथैवं जानीयम्

अग्ने मेन्व इति समभिः सूक्तैः हृदकमभिमेत्र अपिब[illegible]ति एभिः सूक्तैः सक्तुमभिमेत्र भक्षे आयुःकामः एभिः सूक्तैर्हविः हृदपदधीतयथासं
भवं तत्र विकल्पेनवा याऊँष यथ इति भक्तउयथ्यानानि योजनीयानि वैश्वानरोन आगमदित्युचा उदकमभक्तउयथ्यानेकुर्यात् शुंभनीइ
तिद्वाभ्यामृग्भ्यांचितयंकुर्यात् यदर्वाचीनमित्युचाचितयंकुर्यात् सर्वत्र दक्षिणादाने स्वयंकर्तृके अन्यदा दक्षिणां ददाति शुभाय व
हवोवापि कुर्वंति एकोपि करोति पश्चादनामायुष्यं कर्म भवति पुरुषस्त्रीणमपि हृद्बाल तरुणानां सर्वेषां मानुषपशुमृगपक्षिण
अश्वानामायुष्यं कर्म भवति सर्वत्र दक्षिणा धेनुः तत्रैवातत्रैव आयुष्कामः अग्निरिन्द्रश्च इति सूक्तस्य यन्मातलीरथक्रीतमिति सर्वोसौ
द्वितीया एतिषेगेनयन्मातलीकर्तव्या अग्निरिन्द्रश्चस्य सूक्तस्य अन्त्युचे मातलीकार्यात्रैतेच अभ्यातानांतेह्रदिषामपदधीत उत्तरतंत्रे समा
नानि आयुष्याणि नवमी कंडिका अथ काम्यानां कर्मणां विधिं वक्ष्यामः संभारलक्षणमेउपविधानमक्तं गृहेवा कुर्यात् नित्यानिक
र्माणि गृहे कुर्यात् अवसथेनवा कुर्यात् सर्वत्र कौशिके कर्मणां विकल्पः सर्वत्रावसथे कर्मसमाप्ते यवानो कल्पा कौशिकोक्तेन नं
ते कुर्यादित्यर्थः अथ विधानमुच्यते वैश्वदेवं चरुं पाक तंत्रमाज्यभागान्तेकृत्वा विश्वेदेवा इति चरुं जुहोति पार्वणाद्युत्तरतंत्रे आयु
ष्कामः विश्वेभ्योदेवेभ्योजुष्टं निर्वपामि विश्वेभ्योदेवेभ्यस्त्वाजुष्टं प्रोक्षामि विश्वान्देवानगच्छेत हविः स्वाहेति विशेषः शतवर्षमा
युर्भवति नित्यं कुर्यात् विश्वेदेवा इति सूक्तेनोपतिष्ठते विश्वान्देवान् पाकतंत्रमाज्यभागान्तेकृत्वा इदंजनास इति सूक्तेन द्यावापृथि
वीयं चरुं जुहोति पार्वणाद्युत्तरतंत्रे द्यावापृथिवीभ्यांजुष्टं निर्वपामि निर्वापादिभ्यांजुष्टं इष्टसिद्धिकामः संपत्कामो मनोभिल
षितकामः नित्यं कुर्यात् इदंजनास इति उपतिष्ठते द्यावापृथिवीसूक्तमंत्रैः पुष्टिकामः संपत्कामः संपदःशब्द उच्यते पुत्रका
मः धनकामः पशुकामः धान्यकामः हिरण्यकामः रत्नकामः हस्तिकामः अश्वकामः पुष्टिकामः फलकामः आयुष्यकामः

८१ वशीकरणकामः चक्षुरादींद्रियाणि विकलेसति दाष्टिकामः पत्नीकामः गृहकामः सौभाग्यकामः परदौर्भाग्यकामः श्रु
ॐ त्रोप्पनक्रकामः एतेसंपदमथेन्नातव्यः सर्वकामइत्यर्थः कामाहमोकमेहति कर्माहमोस्त्वन्निहति पाकतंत्रेइंद्रस्तुषस्ते ॐ ८
तिसूक्तेनपैंद्रंचरुंजुहोति पार्वणाप्तुतरतंत्रे निर्वापादियोज्यं वातरोगदहालिग्रस्तपुरुषाबलकामोराजानित्यंऊपीत् इंद्रज्ये
ष्टेतिइंद्रमुपतिष्ठते नित्यंराजाबलकामः पाकतंत्रेइंद्रमहामितिसूक्तेनपैंद्रंचरुंजुहोति उत्तरतंत्रे वणिजादिवस्त्रशुर्पं रत्नधान्य
पुत्रलाभोस्तिसर्वेवणिक्रूपरिमुचेर्भवतिततःऊपीत् इंद्रमहंवणिजमितिसूक्तेनेंद्रमुपतिष्ठते वणिक्कामः श्रेष्ठ्यादिपुण्यकामः
उदेनमुत्तरंनयेत्यास्मान्ब्राह्मणास्पतइतिसूक्ताभ्यांपाकतंत्रैंद्रंचरुंजुहोतिउत्तरतंत्रे ग्रामकामः ग्रामपत्तनमंडलपुरग्रामशब्दउपल
क्षणार्थः उदेनमुत्तरंनयेतिसूक्ताभ्यामुपतिष्ठतेग्रामकामः पाकतंत्रेइंद्रःसुत्रामेत्यृचावहपैंद्रंजुहोति ग्रामकामः इंद्रःसुत्रामे
श्री ८८ त्यृचाइंद्रमुपतिष्ठते ग्रामकामः उदेनमुत्तरंनयेतिसूक्ताभ्यांअश्वत्थवरसमिधआदधाति तंत्रेविकल्पः ग्रामकामः उदेनमुत्तरं
नयेति सूक्ताभ्यांपालाशसमिधआदधाति ग्रामकामः उदेनमुत्तरंनयेतिसूक्ताभ्यांकर्कंधुसमिधआदधाति उदेनमुत्तरंनये
तिसूक्ताभ्यांसभानामपस्तरणानिनजुहोति ग्रामकामः एवमिंद्रःसुत्रामेतियोज्यं ग्रामकामः नास्तिनिर्ऋतिकर्म श्रधिकारे
तद्भवति इहनभवति पाकतंत्रेयशसंमेंद्रइतिसूक्तेनपैंद्रंचरुंजुहोतियशसंमेंद्रइतित्र्यृचेनसूक्तेनेंद्रमुपतिष्ठते यशस्कामः
महत्रमापइतित्र्यृचेनेंद्रंयजते नावकूपतडागवापीपुष्करिण्युदककामार्थी मेतत्त्वेधादिउदककामार्थी एवंत्ववकामः महत्र
मापइतिसूक्तेनेंद्रमुपतिष्ठते वापीकूपतडागादिकामः आगावतइतित्र्यृचेनेंद्रंयजतेपाकतंत्रेगजायाकामः ऊमारोकमेइत्यर्थः
आगावतइतित्र्यृचेनेंद्रउपतिष्ठतेपत्नीकामः नित्यंऊपीत् हृषेंद्रस्येतित्र्यृचेनेंद्रंयजतेराजाहर्षकामः एकोस्मोपृथिव्याराजाभवति

समाप्ता इति सूक्तेन अग्निं यजते पाकतंत्रेण संपत्कामः अरण्ये लाभमनसा चिंतितकाम संपादितुमुपयते ६

नकामः ६८

एकोऽपि पत्यकाम इत्यर्थः प्रधानकामः हृषेदं स्येति तृचेनेंद्रमुपतिष्ठते प्रधानकामः मनुष्याणां मध्ये प्रधानो भवति श्रेष्ठ
इत्यर्थः श्रेष्ठते स्वजात्ये व्रा ब्राह्मणानां मध्ये ब्राह्मण क्षत्रियाणां मध्ये क्षत्रियः आताहार्षमध्रुवा द्यौरिति सूक्ताभ्यामिंद्रं यजते रा
जाश्रैष्ठ्यकामः निविलेराज्ये भवतीत्यर्थः त्यमूषु त्रातारमित्यृचा वा इंद्रं यजते स्वस्त्ययनकामः स्वस्तीत्यविनाशकामः द्विपदचतु
ष्पदानामविनाशमित्यर्थः त्यमूषु त्रातारमित्यृग्भ्यामिंद्रमुपतिष्ठते स्वस्त्ययनमितिं जपेत् आमंद्रैरिति द्वाभ्यामिंद्रं यजते स्वस्त्ययन
कामः प्रीतिकाम इत्यर्थः गृहे ग्रामे वा सर्वत्र शांतिं जपेत् निःकामो वा सकामो वा आमंद्रैरिति द्वाभ्यामिंद्रमुपतिष्ठते स्वस्त्य
यनकामः गोश्वाजमहामिपुरुषादि स्वस्त्ययने भवति निमे जपेत् समाप्ता इति सूक्तेनाग्निमुपतिष्ठते सर्वकामः अभ्यर्व तेति
सूक्तेन षड्वैनाग्निं यजते सर्वकामः अभ्यर्वेतेति सूक्तेन षड्वैनाग्निमुपतिष्ठते संपत्कामः पृथिव्यामग्नय इति दशभिर्ऋग्भिः पृथि
व्यग्निं अंतरिक्षं वायुं द्यौः आदित्यो दिशः चंद्रमसे पुनः अग्नि एता अष्टौ देवता अष्टौ वा स्वः प्रत्येकं होमः निर्वपणादि योज्य
सर्वतिकर्म पाकतंत्रे संपत्कामः आयुष्ययनकामः पृथिव्यामग्नय इति दशर्चेन पृथिव्यादि देवता उपतिष्ठते सर्वकामः
तदिदासेति सूक्तेनेंद्राग्नी यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः यीतीवां य इति द्वाभ्यामिंद्राग्नी यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः यस्येदममजइ
ति तृचेनेंद्र यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः अथर्वाणमिनर मिष्टस्मिरथर्वाणं यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः अदितिर्द्यौरिति चतसृ
भिरदितिं यजते उपतिष्ठते सर्वकामः दितेः पुत्राणामित्यृचा दितिं यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः बृहस्पते सवितरित्येकया
बृहस्पतिं यजते वा उपतिष्ठते सर्वकामः बृहस्पते सवितरित्येकया सह अंबवस्वा वाविणं उपयति आदित्ये उदिते सतिं शायप्तिनमे
वतत् धाता दधातिति चतसृचेन धातारं यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः अन्वद्यनो अनुमतिरिति षड्वैनानुमतिं यजते उपतिष्ठते वा

८२

डौं.

८२

सर्वकामः नित्यं वर्षकामः संपात्यते पापशरीरस्य दशावर्षेण यज्ञेंद्रोऽग्रसनइत्येकया इंद्रायानवमेंऽशोकाय एकस्य हृयजेते उपतिष्ठे
ते सर्वफलकामः इंद्रं। अग्निं विश्वेदेवान् मरुतः अर्कं सवितारं सत्यधर्मा प्रजापतिं अनुमतिं एते देवताः ययोरोजसेति द्वा
भ्यां मृगभ्यो विष्णुं यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः विष्णोर्नुकमित्येवेन विष्णुं यजते उपतिष्ठते सर्वकामः अग्नाविष्णू इति द्वाभ्यां अ
ग्नाविष्णू यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः सोमारुद्रा विवृहतमिति द्वाभ्यां सोमारुद्रौ यजते वा सर्वकामः सिनीवालीपृथुष्टुहते सर्वका
मः एकस्य हृएण सर्वत्रप्रायेण सर्वकर्मव्याप्तिर्भवति बृहस्पतिर्मेत्येवा बृहस्पतिं यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः यत्तेदेवा इ
ति चतसृभिरमावास्यां यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः पूर्णा पश्चादिति तिसृभिः पौर्णमासीं यजते सर्वकामः प्रजापते न त्वदेत्य उपतिष्ठते ६
चा प्रजापते यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः अभ्यर्चतेति षड्भिर्ऋग्भिरग्निं यजते उपतिष्ठते सर्वकामः को अस्यान इति द्वाभ्यां प्रजापतिं
यजते उपतिष्ठते सर्वकामः अग्नेरिडस्येति चतसृभिरग्निरिंद्रौ यजते उपतिष्ठते वा सर्वकामः न कर्मणा कामो हुतिः प्रजापतिका
मेमेद्वाहुतिः तथायोगमित्यधिकरणे न कर्मो कामानां कर्मणां अंगवद्भ्रकृतत्वनामित्यधिकारणे यईशये भवत्येन इति द्वाभ्यां सूक्ता
भ्यां इंद्राग्नी यजते उपतिष्ठते वा सर्वलोकाधिपत्यकामः यईशेपशुपतिरिति सूक्तेन पशुउपाकरणं करोति येभक्षपेत इति सूक्तेन
सर्वपुरस्ताद्धोमाज्यं ते दोषोगायेति त्वेन आथर्वणं यजते उपतिष्ठते वा सर्वलोकाधिपत्यकामः परिमोदनः गोदा[illegible] निकेते त्रेप
विधापनोनेहकृत्वा ततोऽभ्याताना निइदावत्सरायेति ततोऽभ्यातानानि ततः अचंसामेति तता अभ्याताना निकृत्वा दोषेभ्या
येति सूक्तेन मकें संपात्याभिमंत्र्याश्राति अभ्याताना पुनरतंत्रं व्रतेसमाप्य व्रतविसर्जनं करोति अभयेद्यावापृथिवी अभिष्टितित्वे
न सूक्तेन प्रतिदिशं समक्षपी यजते उपतिष्ठते वा प्रतिदिशमभयकामः यस्य ग्रामस्य नगरस्य वा अभयमिच्छति तस्य प्रतिदिशाम्

ष्टेपोनासित्येनसमन्त्रमृषीन्यजतेउपतिष्ठेतेवा अभयकामः दिगाभिमवानितेत्राणीकृत्वाप्रतिदिशंवाग्राममस्यएकस्मिन्स्था
नेवास्थितः अभयकामः ष्टेपोनासित्येनब्रह्मवारिणोदंडप्रदानंकरोति ब्रह्मा योऽस्मरइतित्येनद्यावापृथिवीयजतेउपतिष्ठ
ते वायदिविरिष्यतिविनाशोपास्थितेततइदंकर्मकुर्यात् यदिविनाशेवावर्तमानेविनाशभयेवातदाइदंकर्मकुर्यात् नका
लविलंबेन इष्टनाशेपुत्रनाशेप्रजानाशेपशुनाशेअश्वनाशेहस्तिनाशेवृषभनाशेवृहत्त्राशेसमस्तमेतत्कुर्यादथवाशांतिकेदोषा
सर्वेविलयंयांति इतिब्रह्मविदोब्रवीत् द्यावापृथिवीभ्यांजुष्टंनिर्वपामि द्यावापृथिवीभ्यांतांजुष्टंप्रोक्षामि द्यावापृथिवीगच्छ
तंहविःस्वाहेतिशेषंसमानं योग्राविलयेवारुद्रान्यजतेउपतिष्ठतेवासर्वत्र्यपनकामः सर्वेत्रयागयोस्मिमासविधानेनाशांतिकयोहि
कामिवारेषुनोस्तीषंकारयेत्सर्वकर्मसु मेडपस्योनरेपार्श्वेशांतिकलशंस्थापयेत्सर्वकर्मसु एकरात्रमुपवासंकुर्याद्दादोषरक्ष
सं ८८ रणंकारयितास्तृत्विजोसर्वकर्मसुसाधारणं पौर्णमासममावास्यापणेनदक्षिसर्वकर्मसु श्राद्धहविश्चयेषोकश्राद्धाष्यकामसं
ग्रहः नानाफलसमायुक्तः काम्ययागस्यसप्तमे सप्तमेध्यायेदशमीकंडिका सप्तमोध्यायः अथसवयज्ञानोविधानंव्याख्यास्या
मः संभृतेषुसाविकेषुसंभारेषुदेवयजनमुक्त उदगयने ऋषिमार्षेयशरणंवृतोऋत्विजोवृणीते एषऋत्विजकल्पउक्तोम
धुपर्कः एकादशेणोवरणेकृत्वागोदानिकेनविधानेनकेशश्मश्रुरोमनखानिवापयित्वाकेशवर्जंपत्नीनखानिकारयेत् स्नाता
वहतवसनौसमिभिर्णीभूतादातोपनयनवदंडमेखलायज्ञोपवीतीविराजदीक्षाग्रहणेसहपत्न्याअग्रयेब्रह्मणेगुरवेव्रतआवरणं
कृत्वाततोव्रतादानीयाश्रद्धोसादधाति ततःकर्ताअभ्यातानापुत्ररतेत्रम् हविष्यभक्षणादिकारयेत्कारयिताकर्ताचअथव
त्वर्दर्शपौर्णमासयज्ञोपवीतीशांतदकंकृत्वादेवयजनेसंप्रोक्ष्याहतिलोष्टवल्मीकेनास्तीर्यदेवयजने दर्भेषुगोअश्वअजस्त्रवि

ॐ

स्तोमानिप्रतीर्य पालाशमयीश्वरणिर्द्वयेनाग्निं मन्थयेत् यजमानः अग्नेजायस्वेत्यन्वारम्भं तावन्मन्त्रयते अग्नेजायस्वारणिकान्ता
थितेयेन्नस्थौदनेपचतिपुत्रकामा अग्नेजायस्वकेशवदमथमानाथितोयेन्नस्थौदनेपचतिपुत्रकामः एवंपत्नीनामयजमाननाम
ग्रहणंकृत्वाप्रथमेअर्द्धर्चे ततःकृण्वन्तप्रमामितित्र्यवाधममनुमन्त्रयते अग्नेननिष्ठाइतित्रिभिः पादैर्जातं अस्मैरयिमितिपादेन
पत्नीमनुमन्त्रयते समिद्धोअग्नेसमिधेतित्रिभिःपादैः समिध्यमानमनुमन्त्रयते उत्तमेनाकमितिपादेदातारेवाचयति एवंब्रह्मौदनि
कमग्निंमथित्वास्थण्डिलेग्निंकृत्वायद्देवादेवाहेडनंयदिदोसोपमित्यमप्रतीत्तमित्यैतेस्त्रिभिः स्त्रुवैरन्वारब्धेरातरिचरौहोमेजुहुयात् स्त्र
र्त्तेहोमस्यविधानेशान्तिकल्पेउक्तं ततःयद्देवादेवहेडनेमित्यन्नवाकेनाज्यंजुहुयात्समिध्येभ्यादध्यात् शाकलान्वा एवंब्रह्मौ
दनिकमाग्निंसंवत्सरंदीपयतिअहो[illegible]राग्नेवायाप्याकामीवा
संवत्सरंतप्रशाल्ते अथामावास्यायांप्रातःउदकहरति ब्राह्मणीमलंकृत्वातांसाधुवारीउदकवटंहस्तेगृहीतांपरेहिनारीत्युवाउ
दकगताप्रेषयति युमाअगुरितिपादेनउदहरंतींनारीमनुमन्त्रयते उत्तिष्ठनारीत्यादिप्रात्वागत्यजडंतेनदा जीप्रेषयति प्रतिकुंभे
गृभायेतिपादार्द्धेनजलपूर्णंप्रतिगृह्णातिदात्री ऊर्जोभागइतिपादेनभूमौनिदधाति उत्तरतः वेपुनरवेपग्निप्रतिष्ठापनेपविश्रेणाग्निपा
श्रोत्तरेणइध्मोपसमाधानेबर्हिर्षोत्तरेणब्रह्मासने स्तरणेस्तीर्णे प्रोक्षणीआस्तामनसंस्कारः ततोअहतवसनौदक्षिणतउपशेते
तत्सहिरण्यंतचरेउदपात्रेनिहितेभवतः वेदिमध्येअग्निंदक्षिणतः अहतवासाः सहिरण्यंवस्त्रचरिकौकृत्वास्तृणाति तदुपरिदक्षि
णार्धेदक्षिणतोदक्षिणतःउदपात्रद्वयेस्थापयति ततः प्रकृतमुदपात्रेजाघ्रायनेवेषांबर्हिर्वेस्रायतः दक्षिणमन्यंदेतरमन्यंदे
तरेयतोयिवरिष्यभवति बाह्मजाय्माषनेकृत्वापरिवरणेनाज्यंपरिचर्यनित्यामुरस्ताहोमाकृत्वाज्यभागौचकृत्वा ततःपश्चादग्नेः

पल्पूलितविहितमौल्वानडुहवारोहिते चर्मण्याग्रीवमन्तर्लोमं अयमहीति ऋचा चर्माणि स्तृणाति ततः पुमान्पुंसइति पादेन यज
मानस्यारोहयति चर्मणि तत्रकृयसेति पादेन पत्नीमारोहयीत यावेतावग्रे प्रथममिति पादेन अपत्यानि अन्वारोहयीत ऋषिप्रशि
ष्टेति पादेन पत्नी उदकघटं चर्मणि निदधाति आपस्त्वामसइति ऋचा सापत्न्या पत्नी यजमानः उदकघटं अङ्गनि पद्येते प्राचीप्राचीमि
ति च ततः अभिक्रमे दिशि प्रतिदिशं उपतिष्ठते मन्त्रोक्तं फवेयेविराडित्यृचा उपतिष्ठते पितेव तिम्ह मिश्रवरोहयति पुनः त्वमीडदकुम्भम
मौस्थापयति सर्वाणि कर्माणि तेनोदकेन कुर्यात् पुनन्तु मा व्यायोः पूतो वैश्वानरो रश्मिभिरिति पवित्रगणः इति पत्नी अपत्यानि
पवित्रैर्मन्त्रैः पवित्रेण संप्रोक्षयेत् अथ निर्वापकरणं दाता मुष्टिप्रसृताञ्जलिभिः परिमिते त्रिगुणे व्रीहिराशौ मेणीकृतादर्भाग्राभ्यां चर्म
हविः संप्रोक्षति ततोवर्मणि व्रीणि विभागानि करोति ततश्चादिष्टान्भागान्पत्न्यै ग्रजानस्तैप्रयच्छति कर्मोपेषंददाति व्रीहीन्विभागे
षु निधाय कर्त्रो त्रेधा भागा इति त्रिभिः पादैर्विभागे देवपितृमनुष्यसंबंधानन्मन्त्रयते यो देवानामिति पादेन पत्नीमनुमन्त्रयते यः
पितृभागस्तेनावभृथोतेहद्धि श्राद्धंकरोति यो मनुष्याणां तेन ब्राह्मणान्भोजयति इयोस्तंत्राग्रोअपणे यो देवानां तेनवद्यमाणं
कर्म कुर्यात् ततदेवस्यत्वा सवितुः प्रसवे अश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां ऋषिभ्यस्त्वा र्षेयेभ्यस्त्वैक ऋषयेत्वा जुष्टं निर्वपामि वस
वस्त्वा गायत्रेण छन्दसा निर्वपेत अग्निसहस्वानित्यृवादातारमनुमेयस्जुं जेमाद्वितमन्त्रीयमाणमनुपजीव्यासमितिदातारं वाचय
ति एवेरुद्रास्त्वा त्रैष्टुभेन छन्दसा आदित्यास्त्वा जागतेन छन्दसा विश्वेत्वा देवा आनुष्टुभेन छन्दसा निर्वपेत एवेवत्सोमकैकेप्रति
निर्वापमनुयोजयेत् निरुमानस्यसोऽं भ्यांकृतानसांप्रपणे कुंभावपशेषास्त्वत्यं निर्वापयति एवं प्रतिमेत्रवतारोनिर्वायाभ
वेति अथवा कुंभौ अवशेषान् त्वन्यं निर्वपेत् अनतुरिक्तानि हसेहविः सवमूक्तेनाभिमृशति कर्मा व्रीन्ववान्हणी ष्वेति दाद

८५

ॐ

८४

प्रैषं ददाति पत्नीं संनह्य तां हरणीं तीञ्च योक्त्र राश्मस्येतेनैव मन्त्रेण पत्न्यनुमन्त्रयते दातासदकमेणा सम्मृदिश इति प्रथमं हरणीते यावपरोवसौ ता
देवपत्नी अरातीयो रितिद्वाभ्यां उलूखलमुसलयो मृतं ददाति पवाशिकश्मवादाय प्रलालयति पयकसश्तवाउलूखलमु
सलमभिमन्त्रयते पतौ ग्रावाणावितिपादेन ग्रयं ग्रावेति पादेन च उलूखलमुसलम् पर्येव च मेणिति दधाति शूहाणग्रावाण
वित्यर्द्धेनैव उलूखलमुसले ग्राहयति साकं सजाति विति व्रीहीनुलूखले आवपति वनस्पति रित्यवामुसलमछयति निर्भिद्यांश
निति पादेन ग्रीहिं पापान मित्यवाअवदननेकरोति इयं तेधीति रित्यर्द्धेनैव वर्षहहदमि तार्द्धेनव शूर्पं शहणाति मं देशजोश्तिपादे
न विश्वव्यवाश्त्यर्द्धेनेनतंडुलानउद्धहनेकरोति परापुनीहीत्यर्द्धेनैव तुषपलावानितिपादेननिः पवनेकरोति शूपश्रूपाणीत्यवाअ
वादिणाति त्रयोलोकाइत्यादिश्राप्यायेता मित्यंतेन अवदीणतंडुलानभिमृशति पुनरायेति निपादेन उदयति उपस्थसश्त्यवा
श्रपवेवेक्ति पृथिवीनात्पृथिव्यामिति ॐभीमालिपति श्रग्नेवरुरित्यवाॐभीमधिश्रयति श्रग्निस्त्वत्रित्यवापर्यादधाति ऋषिप्र
शिष्टेति त्रिभिः पादैः उदकं गृह्णाति शुद्धाः पूताइतिऋत्वाप्तनाः पवित्रैरितिऋत्वाद्वाभ्यांपवित्रेणार्द्धेनोदकमासिंचति ब्रह्म
णा शुद्धाइत्यवासे श्राता स्तोकाइति ऋत्वाद्वाभ्यां तंडुलान्प्रतालिताना वपति उरुः प्रथस्वउपोथं तीतिद्वाभ्याम् गभ्यां प्रपयति प्रयच्छ
पशुमिति पादेन दात्रेपच्छति त्रोषधीदांतपर्वत्रिति त्रिभिः पादैः बर्हिर्लवनेकरोति नवेवर्हिरिति ऋत्वाप्रस्तादग्रेवर्हिः सृणाति उदे
हिवेदिं धर्त्रा स्थियस्वेति द्वाभ्यांवेदनपात्रीमुद्वासयति अभ्यावर्त्स्वेति ॐभीप्रदक्षिणमावर्त्तयति वनस्पतिस्तीर्णमिति ऋत्वाॐभीव
र्हिषिनिदधाति श्रेसश्री शुद्धामित्यर्द्धेनैव उपदधाति ॐभी उपस्तृणीहीमुद्राग्रेणेनवेदनपात्रमुपस्तृणाति उपास्तरीरित्यवापा
त्रीमभिमन्त्रयते अदितिहस्तान्स्रवांसमामाइतिद्वाभ्यामृग्भ्यांस्रुहदह स्नदर्विग्राहयति ततः मध्यउदपात्रात् उदकमादाय स्रुवो

श्री २८ (left margin, beside line 14)

श्री २८ (right margin, beside line 15)

णभाजनपात्रेऽआनयति पुनःदर्व्या ओदनकुम्भाच पुनःदर्विकृतेनैवप्रत्यानयति दर्व्योदनमोदनं गृहीत्वा सहृदयं दद्युत्वेषा
सीनो धारयति अपशेषं ओदनं भाजनपात्रोऽउद्धरति ततउन्नमे ओदनं भाजनस्थोदनोपरि मेचयति ओदनस्य यडन्नरेतडन्नरमिति वच
नात् षष्ठांशरात्रिंत्वा अग्नेदनेऽपग्नाद अग्नेरुपसादयति निधिनिधिपा इति ऋचा जीर्णिकेडानि करोति ओदनस्योपरि यपजायेत्स्
चादातापत्नी अपस्यानि अन्वारंभणं कुर्वंति कर्तुः अग्नीरक्षरति ऋचा पर्यग्निकरोति ओदनस्य वभ्रेरक्षयोऽइन्द्रस्य ईनइदं प्रापमित्यृचा ओदन
स्योपरि गर्भं करोति बभ्रेर्बभ्राविति ऋचा तु ब्रनघर्षं हुतेनागच्छापादेनाभिव सर्पिरिति पादेन ब्राह्मणगर्भे धारयति कृपोव पेयामिति
पादेएषभागो अङ्गिरसोनो अत्रैति पाद दातारं वाचयति वसोर्याधारा आदित्येभ्यो अङ्गिराभ्य इति ब्राह्मणारसे रूपसिंचति प्रियं प्रियाणामि
ति ऋचा धेन्वादीन् अनुमंत्रयते अत्रासस्त्यघमेतद्धेनगामनुमंत्रयते उपसृजतीति वत्सेन समसृजयति वाश्यतेगौरिति वाश्यमानामनुमंत्र
यते वसुहृदः सुमना हिंकृणोतीति हिंकुर्वतीमनुमंत्रयते वध्रातवत्समभिधेहीति वत्सं वेधयति भेजतीनि ज्येति योजयति गोधुगु
पसीदेति ब्राह्मणदोहायोपसादयति दुग्धीत्यादि ऋतामस्याश्नपदं वैनदोहयति साधावतित्सदं चैन विमुच्यमानामनुमंत्रयते अन्नूणं
दत्नेस्यदं वैनपुनः वत्सेसं सृजयति एवं दोहतिताडगध्येनोदनमवस्यि इदंमेज्योतिरितिपादेन समग्रपेविडरन्योऽइत्यृचा ओदनस्यो
परिहिरण्यं निदधाति एषा तवाभिरमोनेवासोदयादितिह्याभ्यो अग्रतम हिरण्यमुदपात्रे निदधाति दाता सर्वमोदनेसेपातवतेकरो
ति सूक्तेन तस्मिन्नन्वारब्धे दातारं कर्मीतेत्रेसूक्तं वाचयति पञ्चस्नानेन ततः वाचन सर्वं तेत्र मच्यते योतेपद्मा विस्पकायदतिहो द्विवश्चेत्ये
का कुमथमग्निनस्यैका पृष्ठात्पृथिव्या इत्येकास्वर्यंतो नापेक्षन्त इत्येका यदन्नेष्ठित्यृचादातापत्नी समानमेकवसनपरिधापयतः हिती
येपापवेलेमनुष्यापमायदघात् श्रुतेनाहव्यमित्यृचा वातरग्राषैयाजं ब्राह्मणानुपसादयतउहमपयसेत्येका इदमेज्योतिरित्येकायतत्सं वेत

८५

देवसूक्तं वाचयति ततः प्रधानमग्रेऽन्यायमव सूक्तं वाचयति अथ वाचनस्योपरतं तत्र मन्यते सत्यायवेतितिसृभिः समग्रय इति स्वाधवानवा-
मितस्य दैवं वाचयति अथ पाणि तत्र मन्यते दाता कर्म णो वामितिपाणी प्रक्षाल्य जीवाभिरावमृ्याहि देधिषव्य इत्यादि विमृग्वरी मित्येतयो
ॐ दकुम्भ पवित्र पूर्व एतराउदपात्रात्स्रुवेण कर्ता हस्ते जुहोति ये भक्ष्य इति सूक्तेन प्रशस्ता होमानन्तरं अग्रेवत्री प्रतमगपस्फानो स्तम्भीवर
हा इति देवाज्यभागौ सपाणावुदकमानीयाथाम्बुक्ष्योदनस्यावदानानोवमध्यात्पूर्वार्द्धी अहिरवदाय उपरिष्टादुदकेनाभिधार्य जुहोति
श्री ५८ हस्तमध्ये सोमेनप्रत्नरस्माई वैन आर्षेयेषु निदध त्वदनते इति तिसृभिः ऋग्भिः पकामाइति हस्तमध्ये जुहोति ततः कर्ता अग्रे गृह्यास्येनेति दा
म्यो प्राप्नाति यो अग्निर्नृमणो इति प्राशितमनु मे त्रयन्तो सोमस्य महत्पर मे व्योमन् त्रिनि पादे दाता रेवा वयति वाक्य प्रास्ये निति मेत्रो कान्यभि
मृशते इंद्रियाणि हुतमानः स्तुत्वा यो अमरति त्वं सूक्तेन पुनर्मैत्विंद्रियमित्यृचा यतोभिः प्रतिमंत्रणं प्रत्नमंत्रणं दे वि ... सुषेत दवै
ते ब्राह्मणा ... णेह स्ते क्षिप्त्वा तेषां हस्तप्रक्षालनं दत्ता ... पादत्रयेणा वर्षे वत्तुषेत्य दवै अर्थात् शुद्धाः प्रतायोषितो पतियाश्च मा
ब्राह्मणेहस्ते क्षिप्त्वा तेषां हस्तप्रक्षालनं दत्ता यत्कुंभेनात्पादत्रयेण वर्षे वत्तुषेत्य दवैनउदनपात्रं ब्राह्मणसमीपे करोति ते ब्राह्मणाः
श्री ५८ स्वयमेवउदनं गृहीत्वा प्राश्नंति ततः दाता हस्तपाणि पाहवा वनेकृत्वा सहिरण्यं येन दक्षिणां च स्यौदनेन भूम्महे मे पददेति सर्वेषु सवेषु सवना
मग्रहणं कृत्वा दक्षिणां ददाति क इदं कामस्तदग्रे पदनेपुनर्मैत्विंद्रियमिति सर्वं सदक्षिणं प्रतिगृह्णाति कर्ता दाता कर्ता हस्ते
एवं भागं पत्नेमधुश्चा इति दाम्पो सूक्ता भ्यो उलूखले मुसल इत्यृचा यतोभिः संक्षिप्तहोमान जुहोति कर्ता उलूखल इत्यृचा व्रीहीन्
जुहोति अग्नेत्वे पानि इति त्रेधा अग्नौ च जुहोति परः कृत्वा कानिति त्रिभिः पादैर्दाता सम्येन पादेन फलीकरणं जुहोति तस्मीम
दाता अग्रे गृहि समाविन सुप्रेता जेम्न इयात् अथ दाता व्रतेनि वेषसाविक व्रतेत्रिरात्रं यथाशास्त्रविहितमित्यादिव्रतमावणे इदावत्स

वे

रायेति व्रतविसर्जनमाज्येन जुहुयात् समिधोऽभ्यादध्यात् व्रतसमापनीयं कर्म्मा सेनतिमिरामेन जुहुयात् पर्वणि पुनरतंत्रे तंत्रे कृत्वा सवा
ग्निमन्त्रजति अग्नेवोपराजितो वा दिशामवभृथाय व्रजेति अवपोयेत्यापो हि ष्ठा शं नो देवी हिरण्यवर्णा यदद: कुशेनियानेन सुषोहिम
वतः प्रसवेति वायोः पूतं तस्य पोष्टकै रास्तु महानामप्रदक्षिणमाहत्य आवमनेकृत्वा अनपेक्षमाणः प्रत्युदाव्रजेति ब्राह्मणान्भक्तेनोपे
यति हविष्याद्वेजपादिति इति ब्रह्मौदने प्रकृतिसवविधानं समाप्तम् ॥ यः एकं सवयज्ञं करोति तस्य एकक्रतुफलं भवति यो बहू
नि सवयज्ञानि करोति तस्य बहुक्रतुफलं भवति अथर्ववेदविहिता यागाः पठन्ते आवसथ्याधाने सवयज्ञं कृत्वा ततोऽग्न्याधानं कुर्यात्
ब्रह्मौदनेवाकृत्वाधानं कुर्यात् आधाने नित्यं सवदानं कुर्यात् अथवा फलकामोऽपि सवयज्ञं कुर्यात् त्रिविधाः सवयज्ञाः नित्या नैमित्तिका
काम्या भवेति मंत्रे त्रिविधा ज्ञापंते सर्वेषां ब्रह्मौदनतंत्रेवाकुर्यात् एकमंत्रो नास्ति सत तूष्णींकर्तव्यः द्वाविंशतिसवः पंचौदन शतौदन
अजौदने तु विशेषः सवतंत्रे आज्यभागांते तु अश्मानं भः यद्राजानइति षड्भिः प्रविंशति ते अवेः पादप्रक्षालनं करोति तूष्णीं वन्त पादे तु
पृथगपात्रिदधाति एवमेयमग्रहणेनाभ्यांवसनेन वेपनं करोति ततः यद्राजानइति सूक्तेन सहिरण्यप्रविसेपात्तवंतं करोति आनयेत
मित्यवा प्रविश्यानीयमानमनुमंत्रयते इंद्राय भागामित्यर्धर्चेन अग्निपरिणीयमानमनुमंत्रयते येनो हि षं नीत्यर्धर्चेन संज्ञप्यमानमनुमे
त्रयते ततः प्रपदइत्यवापादप्रक्षालनं करोति अनुक्ष्यपामेनेत्यर्धर्चेन अग्नेतमनुमंत्रयते ऋचा कुंभीमितिपादेन कुंभीं अधिश्रयणं क
रोति आसिंचोदकमित्यनेन कुंभ्यामुदकं सिंचति अवधेहेनमित्यनेन मांसान्यवदधते पर्याधत्ते ति पादेन पर्याधत्ते करोति शृतो
गच्छतितिपादेन उद्वासनं करोति उत्क्रमातस्ययवापश्चादर्धेन दर्भेषु उद्धरेते कर्तं करोति तंड परिच्छ्रजनमनमंयमीत्यवा आज्येनानक्ति ए
वे विशेषः ततः इयं महीत्यादि ओदने सवविहितेमागादिकरोतियथाप्रकारे सहाओदनमांसानां उद्वासनं भवति तथा कार्यं एवम

८६

जौदनः शेषंसूत्रपठितमवगंतव्यं कर्मैवेव सवयज्ञानांपरिगणनंक्रियते अग्नेजायस्वेत्यर्थसूक्तेनब्रह्मौदनंददाति १ इमान्मेसहस्र
उं. नुवाकेनस्वर्गौदनंददाति २ आशानामितिचतुःशरावं ३ यद्राजानइतिषड्वैनअविसवं ४ अजोह्यग्नेरजनिष्टेतिसूक्तेनअजौदन
सवं ५ आनयैतमित्यर्थसूक्तेनपाचौदनंसवं ६ अघायतामित्यर्थसूक्तेनशतौदनंसवं ७ ब्रह्मास्यशीर्षमितिसूक्तेनब्रह्मास्योदनं
सवं ८ यमोदनमितिसूक्तेनअतिमृत्युसवं ९ अनड्वांदाधारेतिसूक्तेनअनड्वाहंसवं १० सूर्यस्यरश्मीनितितिसृभिःकर्कसवं ११
आयंगौः पृश्निरितितिसृभिर्जेरग्निःपृश्निसवं १२ अयंसहस्रमितिद्वाभ्यांपृश्निसवं १३ देवाइममित्यृचायौनःशिलेसवम् १४
पुनेत्तमेतिसूक्तेनपवित्रसवं १५ कःपृश्निमित्यृचाग्वेरासवं १६ साहस्रास्त्विषइत्यर्धसूक्तेनऋषभंसवं १७ प्रजापतिश्चेतिसूक्ते
नअनड्वाहंसवं १८ नमस्तेजायमानायेइत्यर्धसूक्तेवशासवं १९ ददमीत्यनुवाकेनवशासवं २० उपमिमामित्यर्धसूक्तेनशालास
वं २१ तस्यौदनस्येत्यर्धसूक्तेनबृहस्पतिसवं २२ अभिचारकामस्य द्वाविंशतिसवयज्ञाः संहितायांपठ्यंते स्वर्गौदनतंत्रेणसर्वेकर्त
व्याः ब्रह्मौदनतंत्रेणवा स्वर्गब्रह्मौदनौतंत्रमितिवचनात् शेषंसमाने अजौदनेपाचौदनशतौदनानांविशेषंपठितं अध्यात्मविमुखोहो
मादेवाग्रवीगिरसपारगो सवाहमेध्यायेउक्तानानाफलप्रदाःस्मृताः इतिकौशिकपद्धतौअष्टमोध्यायःसमाप्तः ह अथकश्याहमत
सहस्रावसथ्याधानेव्याख्यास्यामः सादितेअरणीप्रदानेकरोतिदक्षिणतःपत्नीमथउत्तरारणींगृह्णाति उत्तरतोयजमानउत्तरारणीं
अरणीलक्षणंअरणीउक्तात्रमेथनयोविधिश्च योश्वत्थइतिद्वाभ्यांयजमानंवाचयति अर्वापितादहेदूपेवंदनेनसमालभेत् उभर
योर्वाग्गरमनेनावत् स्पर्शाडितिविसर्जेने अमावास्यायोपूर्वस्मिन्नुपशालोगांद्विवर्षांवेदयति केवलपरिहितोयजमानोगामन्वा
लभते यद्यहतवसनाजेषं पत्नीमन्वंवइनरेत्रिमित्रजये अग्निगोशमीधंइतिकर्मामेतेब्रवीमि उपसिकर्माणेत्वदकंकरोति

त्रि ना

शांतिगणे यस्मान्न लीयावत् अयमग्निः सत्पतिरित्यृचानउमारोहेत्यनुवाकवासोप्यस्मात् मावातनः शांतिगणश्च यत्तानिशांत
दकेश्रावयति ततः पश्चान्मातलीकृत्वा शांत्युदकं समापयेत् ततः कर्त्ता आचामयति संप्रोक्षतिव पत्नी वाअग्रेग्रक्रव्यादित्यृचा आग्ना
ग्नीदीपं धारयति तेनदीपेन भूमिरंध्रं समुत्वाय ग्रामं लोहवल्मीके नाक्षीर्पंसिकताभिः प्रकीर्य ग्रभ्मुत्तलनं लक्षणं कृत्वा पुनरभ्युक्त
नस्याव्रीहियवावोप्येत्यादियज्ञस्य लक्षणस्याभिमंथनविधाने मथनद्रव्याने हषभरोमाणि अश्वरोमाणि अजरोमाणि मेषरोमाणि गुरु
षरोमाणि आरण्येव्रीहियवैश्च शुष्कगोमयानिव तत्रप्रांचीदर्भानिदधातिहषणो सकृत्यनेन मंत्रेण तशोपरि अरणिं दत्वा तस्योपरि
उत्तमं दत्वा अरणिलक्षणे उक्तं मंथनविधानं ऊर्ध्वमुपसीत्यामुरसीत्यनेन मंत्रेण उत्तरारणिमूलं अधरारणिनासहसंयोज्य पत्नी
पश्चान्नेत्री धारयति सर्वाभिमुखो यजमानो मंथति घृतनाजितमित्यृचाअग्निमावृषपति ततो यजमानः प्रदक्षिणं रभिमंथति ॐ भ
र्गोयज्ञे छंदोनुप्रजायस्वेत्यादि अधिकृतो मंत्रस्त्रिमेवाहतिः मंथनमंत्राः नवमोध्यायेप्रथमाकंडिका मंथामिस्त्वाजातवेद इत्यृचा त्वा
ख मंथति जातोजनिष्टेत्यृचा जातमनुमंत्रयते उद्दीप्यस्वेत्यृचाह्नलं तमनुमंत्रयते इहैवैधिधनसनीत्यृचायतां कुंडादित्यृचाद्दाभ्यां अग्नी
कासानि आदधाति ॐ भूर्भुवःस्वरित्यादिमंत्रेण लक्षणे प्रतिष्ठाप्य तत उपोत्थाय समंहृदिति नवभिः शांतिवेति दशमां उदायुषेति द्वा
भ्यां अग्ने गृहपत इत्यृचा यत्तान्यग्निमुपतिष्ठते ततः क्रव्यादं मथनात्पृथक्कृत्वा [illegible] कृणोमीत्यृचा गार्हपत्यं [illegible] दीवसमीद्धते शांत
साज्ये गार्हपत्यसमीपे निदधाति मापमेथं क्रव्यादसमीपे निदधाति ततः आज्यसंस्कारं कृत्वा स्रुवं च सम्मृज्य प्रतप्य स्रुक्स्रुवग्रहणं
कृत्वा [illegible] ततः समिद् [illegible] उपस्थानमसीत्यृचा [illegible] ॐकारं कृत्वा पुरोनुवाक्यावदेत् विश्वाहा तत इति [illegible] हविर्जुहोति अस्मिन्काले पु
ण्याहवाचने सायं होमदाने दश गाः कर्त्रे दद्यात् हिरण्यदाने सदसेभ्यो ददाति ब्राह्मणभोजने उत्तमः शतादि यथाशक्ति वा यो

उ स्थि

स्पति

८६ नोऽग्निरित्यचा सह कर्त्तोऽहद यान्यभिमृशन्ते द्वितीयाकंडिका ॥ शेषोराजा विभजतीत्यचा मंत्रेण क्रव्यादं विसृज्य विभक्तं क्रव्यादं पृथक्
ॐ. कृत्वा प्रतिहृरेकरोति सगार्हपत्यश्चत्वर्दैवेदपेन गार्हपत्ये समिधमादधाति यः क्रव्यान्नमशीशमममिति यजुषा वामेन हस्तेन नडमयीं
समिधमादधाति अपावृत्येतिषड्भिरृग्भिः क्रव्यादं गृहीतात्ययकाग्निं प्रदक्षिणे कृत्वा दक्षिणस्यां दिशि निष्क्रमय्य ततो गृहद्वारे ऽश्मनो निदधाति
87 क्रव्यादं ततो नडमारोहेत्युतानिकाणामादधाति सकृद्वामेन हस्तेन यमग्निरित्येकायो ऽग्निः क्रव्यादित्येका ऽविकसत्येका मानो हर
द्वत्येका एतानिः अनुमामाषपिष्टेन जुहोति तास्मिन्नसीसं दर्विं दंडे बध्नंति ततो माषमंथं दद्यो जुहोति नडमारो हंतिचतस्रः अग्ने क्रव्यादि
त्येका इमं क्रव्यादाविवेशेत्येका यो नो अश्वेषु वीरेषित्येका अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्य इति तिस्रः एतेमें चैसीसं माषमंथं जुहोति क्रव्यादिहिरण्यपा
णिमितितिसृभिः सकृन्मंथं जुहोति यथाशमयति तथा होतव्ये ततः जीर्णपटिके क्रव्याद भस्म कृत्वा ततः पुणेत्युदकेन तद्भूमिस्थाने सप्रो
ते कृत्वा भूमि दग्धाषात्वा पिटके प्रक्षिप्य ततः परं मृत्यो इत्यचा पिटकं यजमान शिरसि ददाति क्रव्यादमग्निमिति तिसृभिर्ह्रीयमाणमनु
मंत्रयते वामेन हस्तेन दीपं धारयति दक्षिणेन हस्तेन अलाबु उदकपूर्णं धारयति शिरसि क्रव्याद पिटकं अग्निस्थितो यजमानो याति वा
ग्यतः सर्वैपश्याद्गच्छंति अरणे पद दक्षिणतो न रक्तो ऽश्वेति हस्तेत्यचा क्रव्याद पिटकं निदधाति ततः अलाबु उदकेन दीपमव सिच्य यथा
सूर्प इत्यचा प्रदक्षिणमावृत्य ततश्च आव्रजंति सर्वे सीसे नदीफेने लोहमृत्तिका एतानि त्रीणि द्रव्याणि यजमानस्यां जलि दत्वा अस्मिन्वयं
सेकसुकमिति हेपद्धिं श्यामल मित्येका सीसमृद्धमिति हे द्रव्येते में चै हृदकसहितेन सीसेन हस्तप्रक्षालनं करोति कृत्स्नो स्नेया पाणिपादा
न्मार्जयित्वा इमे जीवा विमृतैरित्यचा अग्नि गृहा आगच्छंति उदीचीनैरश्मनः पदैर्वैन त्रिः समनक्ते तत्पदैर्वैन कृष्ण्याय पदानि लोपयित्वा आनडुह्यं
मृत्योपदमिति तासु हिरण्येयं वा अश्म प्रक्षिप्य ततः सर्वे नावमारोहयति आरोहत सवितुर्नावमित्यर्द्वैर्वैन सुत्रामाणं महीमूषिति द्वाभ्यां पतैमेंः

अश्मन्वतीरीयत इत्येकाऽग्निष्टा प्रतरता सखाय इत्येकायताभ्यामुदकं सखायः नावेतारयति ततः तस्मीउत्तरंति केचित्तत्रस्मिन्नावो हिर
ण्यं पवांश्रदिष्प ततउत्तरति नवमेध्यायेतृतीयाकंडिका उत्तरतो गर्भैर्वाश्लोपचाराश्च बहुशाखाहततलबुब्धदरीशाखाह्वयेश्चवेः
हासरोमाणीमीसंप्रसिद्धेलोहरजः समुद्रफेनेयवाः हिरण्यग्रावाणोउदके चोन उदकासवर्णेकरोति तस्मिन्नकर्म्मेमरमानमुदकम
ध्येनिदधाति तिरोमृत्कमितिपादेनाश्मानेस्वयज्ञोप्रतिक्रामति कन्यांतासधराउदीचीरित्यृचाश्चानुमंत्रयते निःसालामितिसूक्तेन
शाखालाशृहंसंशोदासजर्केविश्रदितिप्रतिपादयति सर्वत्रशान्तुप्रयोगः एतयोःसर्वत्रविकर्मे स्वैश्चविशोति केचित्तत्रगृहद्वारेमहा
शांतिवततैर्णामिस्रैरभिनिगदति केचिन्नकुर्वंतितत्रविकल्पः विश्वेदेवीमित्यृचावत्सिकामालभयति इममिंद्रमित्यहंवैनहषभ
मभिमंत्रयते अनदाहेवा अहोरात्रेअन्वेषीत्यृचा तत्पमालंभयति आरोहतल्परित्यृचाभ्यांतल्पेसवैंआरोहंति आसीनामत्तुमित्यर्द्धर्चे
नशायनेउपविश्यानुमंत्रयते इमानारीरविधवाइत्यृचादमेपिंजलीसुवीरांजनेवहृतेनाभ्यजततोभिमंत्र्यस्त्रीभ्यः प्रयच्छति वीरिणदर्भेप
वित्राणिएकत्रबध्वा पिंजलीत्युच्यते इमेजीवाअविधवाः सुजामयइत्यनेनसर्पिषासहउदकेकृत्वापिंजलीउदकवदउपरिश्रामयित्वाय
जमानादिपुरुषेभ्यः प्रयच्छति एकैकस्मैपुरुषायतिस्रस्तिस्रः ततः अभ्यातानानांतेकृत्वापरेमृत्योइत्येकायाकरोमीत्येकाआरोहताय
रितिद्वेअंतर्हितदेवानामित्येकाप्रत्येवमर्कमित्येकायेअग्रयपश्यन्तिस्मसद्येनमोदेववयेभ्य इति वे सतं के अग्रेभ्यावर्गिनितिवतस्रः शर्करान्
सप्तैकविंशतीनान्शाणरज्जुभ्यां बध्वा अग्रेहपरिनिदधातितस्मी अश्मःशर्कराश्चिरेनयाभिमंत्रराज्यंजुहोति इमेजीवेभ्यइतितिसृभिः पादैः
शर्करान् गृहद्वारेनिखनति इमेजीवेभ्यइत्यृचापकामाद्दतिंजुहोतिआयुर्दावेत्यादिषट्कृत्वाभ्यक्तसेयान्याभिमंत्र्यततोमातापुत्रान्
उहितश्च आशयति यजमानस्याउच्छिष्टेजायेदपात् ततोऽभ्यातानानांपुनस्त्वे आवसथ्याधानेसमाप्ते आध्मनेदशाहंगादक्षिणा

दद्यात् पश्चादग्नेर्वाग्यतः संविशेति द्वितीयेहनि प्रतिपदि पाकयज्ञविधानेनाग्नेयीमैन्द्राग्नीं वा यजति स्थालीपाकाभ्यां उदेनमुत्तरां नयेत्
ॐ वेनसूक्तेन प्रजापते न त्वदित्यृचा वाग्नेयं चरुं जुहोति इन्द्राग्नी रोचनेति वत्सश्रेवेनपैन्द्राग्नं चरुं जुहोति पार्वणपुत्तरतंत्रम् इति पौर्णमा
स्यो विशेषः अग्निर्वाग्नीषोमौ वा यजेत आग्नेयं पूर्ववत् अस्मिन्नग्नीषोमावित्यृचा अग्नीषोमीयं चरुं जुहोति तत उत्तरतंत्रं जीव
४४ पितृको वा मृतपितृको वा कन्याकर्मन्सहितमेवाधानं भवति न केवलाधाने जीवभ्रातृको वा मृतभ्रातृको वा कन्याकर्मनमेवा
धानं भवति यदा पुनराधानं करोति तदा केवलाधानमेव भवति अथ आधानादारभ्य रात्रौ अतीते त्रयोदशेहनि याग्नेयं पशुमालभेत व
पाविधानेन उदेनमुत्तरं नयेति सूक्तेन शान्त्युदकमनयोजयेत् आवदानहोमे स्थालीपाकहोमे वा त्रिष्टुप्सूक्तेनेष्टसूक्तं भवति शेषं समा
ने अथ वाग्नेयस्थालीपाकमाज्यभागौ तेकृत्वा उदेनमुत्तरं नयेति तिसृभिः प्रजापते न त्वदित्यृचा स्थालीपाकं जुहोति पार्वणपु
त्तरतंत्रे त्रयोदशेहनि कर्मसमापनम् अथ सायंहोम उच्यते अथ समस्य समिधं विः प्रोक्षणं विसोमं नमेति इह विहृत्य वने ऋतेनता
सत्येनेति त्रिः पर्युक्षणं ततस्तिस्रः समिध आदधाति अग्नये स्वाहा प्रजापतये स्वाहेति व्रीहीन् जुहोति पुनस्तिस्रः समिध आदधा
ति सत्यं त्वर्तेनेति पर्युक्षणं वा उदकं पात्रे कृत्वा वनस्पतिभ्यो वानस्पत्येभ्य इति मन्त्रेण तदुदकं प्राचीनं निनयति अथ सव्यं कृत्वा स्वधा
पितामहेभ्य इति मन्त्रेण दक्षिणतो निनयति तान्कीयारिद्धेतेमयेमृतमसामीति पश्चात् निनयति सोमाय समस्त ऋषिभ्य इति मन्त्रेण उ
त्तरतः निनयति यस्मात्कोशादिति समाप्तं सायंहोमविधानं अथ प्रातर्होमः सूर्याय स्वाहेति विशेषः शेषं पूर्ववत् प्रातर्होमः समा
प्तः अथ विश्वदेवविधानमुच्यते अथ समस्येति जपित्वा प्रोक्षणं कृत्वा सिद्धपाकस्य उत्पवनं ऋतेन त्वा सत्येनेति पर्युक्षणं समिदाधानं
कृत्वा दोषे विश्वेदेवा इदं हविरिति द्वाभ्यां हविर्जुहोति पुनः समिदाधानं पर्युक्षणं च ततः बलिहरणं कुर्यात् अग्नये स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां

स्वाहावास्तोष्पतयेस्वाहाप्रजापतयेस्वाहानुमतेस्वाहेतिअग्नौहुत्वानिःक्रम्यबहिः उदकेनमंडलेशोदत्प्राचीनं ब्रह्मणेबलिहरामि
वषट् वैश्रवणायबलिं विश्वेभ्योदेवेभ्योबलि सर्वेभ्योदेवेभ्योबलिं विश्वेभ्योभूतेभ्योबलि सर्वेभ्योभूतेभ्योबलिं बहुशोबलि व
हरेत् दक्षिणतःप्रदक्षिणमातृभ्योनृत्यातीत्यतअग्निगृहेप्रविश्यद्वारेददातिमृत्यवेबलिं धर्मायबलिं अधर्मायबलि उदकका
लशेददाति धन्वंतरयेबलिं समुद्रायबलि ओषधिवनस्पतिभ्योबलिं स्थूणावेशहर्येददाति द्यावापृथिवीभ्योबलि चतुर्षुको
णेषुअग्रेबलिंवत्सहर्येददाति दिग्भ्योंतर्देशेभ्यःइति अवोदिवन्दिक्षबलिंवत्सहर्येददाति वासुकयेबलि चित्रसेनायबलिं चित्र
रथायबलिं तत्लोपनताभ्योबलि आशायै श्रद्धायै मेधायै श्रियै ह्रियैबलिं विद्यायैबलिं अग्रेःप्राचीनं शूद्राभ्योदेवजामी द्या
भ्योबलिं अपसव्यंस्वधाप्रपितामहेभ्यःस्वधापितामहेभ्यःस्वधापितृभ्यःसपत्नीकेभ्यःस्वधा इत्यनेनमंत्रेणसर्वंभक्तंदक्षिणतोनिनय
ति ततोयस्मात्कोशादिति इतिवैश्वदेवसमाप्तं द्वौकालौवैश्वदेवस्यसायंकालेमध्याह्नकालेवैश्वदेवंकुर्यात् ततोहंतकारंदेवपि
तृमनुष्येभ्योगवाह्निकवायसेभ्योअग्रेदद्यात् ब्राह्मणेभ्योयेनेत् यथाशक्तिअन्नमिक्षुकेभ्योददाति तत्रश्लोकः मात्राह्मणहतेमन्त्री
मन्त याहिषवदन्नेकाम्याः देवानांदेवोब्राह्मणोभावोनमेषदेवतेतित्र केवलाधानेअग्निप्रदानादिमाषादिअशनेवर्ज्ये प्रस्नोडत्यंतेकृत्वात
त्रैतत्स्वट्संपातेभक्तमशनेशांतिर्भवति यस्यपुनराधानेतस्यकेवला धानेअधिकारः कृयाछ्मनसहितावाअधानेभवति नकेवले
पुनराधानेपिक्रयाच्छमनविकल्पेन अथवाआचमनेकृत्वाशोदानिकेवपनेनतः प्रस्नोडत्यंतेकृत्वा षट्संपातानांभवति शेषंसमाने
पुनराधानेसमाप्ते अथाग्रयणमुच्यते शरद्वसंतयोराग्रयणंभवति अथसम्बर्हिःलवनादि निर्वापकालेयतेदेवतानिर्वप्याः
अग्नयेजहेनिर्वपामि इंद्राग्निभ्यांद्यावापृथिवीभ्यांविश्वेभ्योदेवेभ्योव्रीहिभिवाप्तेषांनिर्वापकार्येच वत्सरश्चरवः सोमायेतिपंचमं

द्या

चरुं श्यामाकेन कुर्वन् वसंते यवैः पंचमं कुर्यात् ततः अग्न्याधानोक्तं नाशीत्युदकं करोति उक्तेन विधानेन आग्रयणे शारदे व्रीहीन् श्यामाका
ॐ. न् शारदिवा शालिश्यामाकाभावे तत्स्थाने यवान् उपसाद्य पंचचरुं संपादयेत् तेन उदकेन चरूणां श्रपणं कुर्यात् अथवा पयसि चरुं श्रप
89 णं कुर्यात् सुदाः सुतार्द्राण्णं शुद्धा इति द्वाभ्यां आज्यस्थाने पयः कुर्यात् शेषं समानं तावत्समानं यावदाज्यभागौ हुतौ ततः पंचानां चरू
णां होमः सजूर्ऋतुभिरिति मंत्रपंचकेन अग्रतः पंचमं चरुं सोमाय श्यामाकं पंचमया ऋचा जुहोति पार्वणादि स्विष्टकृदंतं कृत्वा ततः
चरुप्राशनं करोति यजमानः कर्त्ता प्राशित्रहरणे हिरण्यदानेन चरूणां सर्वेषां प्रतिहविषां समवदाय तत्प्राशित्रं यजमानाय प्रयच्छति अ
थ यजमानः प्राशित्रं गृह्णाति प्रजापतेष्ट्वा ग्रहं गृह्णामीति मंत्रेण भद्रान्नः श्रेय इति मंत्रेण प्राश्नाति ततः स्मृतिविहिते भक्षणे हि
राचमनं कृत्वा ततः कर्मं कुर्यात् ततः हृदयमन्वालभ्य जपति प्राणोसि प्राणं इति मंत्रेण स्वाहा होमादि उत्तरतंत्रं वत्सः प्रथमजो ग्री
ष्मे वासः शरदि दक्षिणा यथाशक्त्या दक्षिणां दद्यात् आग्रयणं समाप्तं सर्वे नित्यनैमित्तिककाम्येषु यथाशक्ति दक्षिणादानं
नातिशक्ति विधीयते इति वचनात् पितृभ्रातृरग्निसदनेन नवमे कार्तिके नवान्नं विशिष्टानि काम्यार्थम् आधेयं च कीर्तितं अध्यायस्य
ते सर्वे हृद्यस्य लोकः नवमोध्यायः अथ विवाह उच्यते अग्न्याधानोक्तं नामत्येनो नमितेति षोडशभिः ऋग्भिः पूर्वापरमिति द्वाभ्यां
आज्यं जुहोति आ नो अग्न इति सूक्तेन आगमकृशरे तिलमिश्रे संपात्याभिमंत्र्य आश्नाति कुमारी ध्रुवं मंगलमितस्तदैवेन ध्रुवं शरावसंपु
टं हस्ते गृहीते सा नववरे प्रति प्रेषयति ब्रह्मणस्पत इति ब्राह्मणं प्रेषयति अनृक्षरा इत्यृचा कुमारी रक्षार्थं प्रेषयति उदकहरणार्थं
अग्रतः धनुर्धरः मध्ये उदकहारः पृष्ठतो ब्रह्मा योग्रभिः इत्यृचा अश्मलोहे प्रक्षिपति इदमहमिमस्य देवेन अववगाह्य योमद्य इत्यदेवे
न घटं पूरयति यासैब्राह्मण इत्यदेवेन घटमुदकहाराय प्रयच्छति ततः आगच्छति ब्रह्मा अग्रतः ततः उदकहारः पृष्ठतो धनुर्धरः उ

त्तरतोऽग्नेः वाससः स्वलशालायां उपरि निदधाति तेनोदकेन सर्वं कार्यं करोति पुनः अन्वासेचनेऽयमेन उदकेन ततअर्यमणमित्यवा
आज्यं जुहोति इमां मेवामीत्यस्य वा कुमारीकेशान् विमर्ति उशतीरित्यस्य चाभिः समिधमादधाति कुमारी उशतीरिति सममिश्रैरभिहस्तोदकं
संपात्य यदा मे घामित्यस्य वा ईशानकोणे कुमारीं स्नापयति यथ वर्चो यथा सिंधुरिति द्वाभ्यां अनेन शीतोदकेन उत्कृत्य मणमाणकुमारी
अवसिंचति दृष्टामेष्या पेश्रयमाकेंडिका यउक्तमिति द्वाभ्यां वाससा गात्रि प्रमृज्य कुमारी पालकाय प्रयच्छति ततस्तेन वरदंडेन गृही
त्वा गोपाटे प्रवेशति पाअकृतेन द्वावासइति द्वाभ्यां अहतवस्त्रेण परिधापयति लौकिकं यज्ञोपवीतं बध्नाति कृत्रिमरत्नवादंतकं कतेनके
शात्मनि लिखेसकृत् कृतपाममित्यवसृजति आशासाना सेतानस्यामीति द्वाभ्यां उभयतः पार्श्वयोः कटिप्रदेशे बध्नाति इयंवीरुदिति
सूक्तेन पैठीमधुमणिं संपात्याभिमेसरत्नसूत्रेण अनामिकायां बध्नाति अतोमणिर्भवति वासो ग्रेयिः वरेआगते सति ब्राह्मणान् स्वस्तिवा
चनेकृत्वा वराय मधुपर्कं दत्वा कौतुकानि कारयेत् कंकणबंधन पचमश्रूकमाला दर्पणग्रहणादि कौतुकं च सर्वं तत्सीकर्तव्यं लो
काचारात् उपाध्यायः कौतुकगृहे प्रविश्य कुमारीहस्तेगृहीत्वा निसेयति भगस्ते तइस्त्यवा अभ्यादर्दितः पूर्णाशालायां युगं आधाय अग्रतो
धारयति ललाटप्रदेशे कृत्वा युगच्छिद्रे हिरण्यं बध्नाति शंतेहिरण्यमिति द्वाभ्यां जपति ततउदकं छिद्रेण अवसिंचति तत्सी युगच्छि
द्रोदकं गृहीत्वा अंगादंगादित्यस्य चाउत्तरतोऽग्नेर्निनयति स्योनेध्रुवमित्यर्द्धर्चेन शाकपिंडे अश्मानं निदधाति तमातिष्ठेत्यर्द्धर्चेन अश्मा
नोपरि कुमारीं स्थापयति इयं नारीति कर्चाति ष्ठंती कुमारी लाजांजलीं जुहोति कन्यायवतरथीततः पिता दानकाले नामगोत्रे कुरु
ते अमुकप्रपौत्रायै अमुकपौत्राय अमुकपुत्राय अमुकस्य प्रपौत्रीं अमुकस्य पौत्रीं अमुकस्य पुत्रीं सहिरण्यां तुभ्यं संप्रददे ततः पि
ता दानकाले नामगोत्रे कुरुते अमुकप्रपौत्राय अमुकपौत्राय अमुकपुत्राय अमुकस्य प्रपौत्रीं अमुकस्य पौत्रीं अमुकस्य इहितरं सदि

६.

रणेपात्रभ्यं ददे ततः येनाग्निरितिपञ्चभिः पाणिं ग्राहयति उभे मे त्रे जपति ततः पिता भ्रातानो अग्ने सत्येनोन्नभिन्नेसन्नवाके विहिंसोतोरसहृद
ॐ. तेतिहषाकपियैतैः सूर्यपठिति ब्रह्मणः पवेति सहृदयमितिकेचित् अर्यम्णश्चपूर्वेन अग्निं त्रिः परिणयति चतुर्थीलोकाचारात्
सकृन्मन्त्रः ततः सप्तमर्यादाइत्यचाउत्तरतोऽग्नेः सप्तलेखालिखति प्राच्यः इषेतास्तु मेंगालिरितिसप्तभिर्मन्त्रैस्तासुलेखासु परिकुमारी
९० पदानिउत्क्रामयतिवरः ततः आरोहतल्पं भगस्तन्नत्यइतिद्वाभ्यां तल्पउपवेशयति उपविष्टायाः स्वहस्तादौ प्रक्षालयतिप्रक्षाल्य
मानावत्नु मन्त्रयते इमौ पादावित्यचा अहे विष्यामि प्रत्ता मे चामीतिकुमारी कटिप्रदेशे योक्त्रं विहृतति ततः हस्तस्पतिनेतिषड्भिर्मन्त्रै ग्भिः
सर्वौषधिप्रसूतं वा कोपील पलाशेन वा मूर्द्धि ददाति उपक्षे भगस्तन्नत्वा भ्रातृग्रामित्येकैकया मस्तवाउत्थापयति कुमारी प्रतितिष्ठे
त्यचा प्रतिष्ठापयति अभ्यातानाधुत्तरतन्त्रे द्वितीया कण्डिका इतिविवाहः समाप्तः अथो वाहउच्यते अभ्यातानोते कृत्वा सुकिंशु
कं रुक्मप्रस्तरणमितिद्वाभ्यां यानमभ्यादिसेपात्याभिमन्त्रततः उत्तरतन्त्रे ततः वरवधू आरोहयति एमं पन्थामरुक्षामरमितिद्वाभ्यां अ
अतोऽवस्याअपधते माविदन्ननुवराइतिद्वाभ्यां अधानेदाक्षिणेनप्रक्रामति कर्मायेनैवयानेनसोढानेनैवसम्प्राप्तभवति यदिनभवा रुद्र
तितदाइदंप्रायश्चित्तं येदं पूर्वैतित्र्यचावाधूयस्यदशालेडेकृत्वावतमध्येचेंडेनिददाति दक्षिणतः तिष्ठन् सूर्यायेदेवा म्यइत्यचा
जपेत् ततः अतिक्रमयन्तः अन्तराब्रह्माणोमसृक्तः स्वपथइतिमन्त्रेण ततः यन्तेतविदभिश्रिवइत्यचायानेयानेसम्प्रोक्षति य
तत्प्रायश्चित्तं सामंदसानेत्यचानयोलोष्ठप्रक्षिप्यततउत्तरंति इदं समइतिमहावृक्षेषुजपति सुमंगलीरितिद्वाभ्यांवध्वाक्षीः
प्रतिजपति हौमेदे पयितरइत्यचाश्मशानेषुजपति अधुष्मसेत्यचाम्भसोऽप्रवोधयेत् यदिपथिस्वपिति संकाशयामीतिय
हमसीपेजपति उद्धजुर्मिरित्यचायानेसम्प्रोद्यविमोचयति उत्तिष्ठेतइतिपत्नीशालांसम्प्रोक्षतिसोनमिति गृहपार्श्वे दक्षिण

द्व स्था ति

तः शाकुनिंउपस्थानेननिदधाति तस्योपरिमध्यमपलाशेसर्पिषिचनादिर्द्वाग्रामणिमंत्रयति तस्योपरिवधूश्राख्याप्यतमातिष्ठत्यईवेने स
मेंगलीमतरणीतिद्वेइहप्रियमित्यचामाहिंस्रीष्वंऊर्यायेमित्यचाब्रस्मापरमित्यचाप्ताभिपंचर्ह्मिः वधूवरगृहप्रवेशयति इहतः
सहत्तप्रस्कंकसंफलग्रलततग्रग्रहितेहस्तेकृताप्रवेशयति ग्रचोरवस्त्रविनिद्वाभ्यांग्रग्निप्रदक्षाल्पततोहस्तगृहणेनकृत्वावरवधूपरि
णयतित्रिमंत्राहृतिः कूर्मी चतुर्थीततोगृहदेवतानमस्कारः ऊर्वतीवधूग्रतमेवपतेयदागार्हपत्येस्यूर्यायैदेवेभ्यइतिद्वाभ्यां तृतीयाके
डिका शार्मवर्मेत्यचारोहितचर्माहरणंकरोति चर्मचोपस्तृणीष्वनेतिपादेनचर्मास्तीर्ये येबलजमितिपादेनचर्मोपरिबल्वजेन्मा
स्यति उपस्तृणीणिबल्वजमित्यर्द्धर्चेनस्तृणाति तदारोहत्वित्यर्द्धर्चेनबल्वजस्तृतेचर्मणिवधूमारोहयति नंदद्विणानरमपक्षे त्रोपविश्यत्नु
ऊहते सर्जेषइतिपादेनवरः कल्याणनामोग्रः भवत्वितिवदति ततश्चवधूउपस्थेउपवेशयति विर्तिष्ठतामित्यचाऊमाणयफल पवेशयेत ६
मोदकानिदत्वाततउत्थापयति ततोग्रभ्यातानांतेकृत्वातेनभूतेनेतिसूक्तेनभ्यमयइतिपंचमुंभनाइत्येकाग्रग्निर्जेनविन्मह्यामित्येकाव
मानेर्वैकल्पजेसूक्ते ग्रागच्छतइतित्र्यंसूक्तंसवितापसवानामितिसूक्तं पतैःसूक्तैराज्यंजुहुयात वरवधूश्रीकर्मेणस्पृथ्गौः संपातानान
यते ततश्चुंभनीइत्यचावरवधूभ्रेजल्पौर्नितयति उदपात्रे तेनभूतेनहविषेतिसूक्तेनरक्षेसंपातानभिमंत्राश्नाति स्थालीपाकंचप्रा
श्नाति एकस्मिन्भाजनेसहउपविश्यमिष्टमन्नेसहाशनेकुर्यात तेनभूतेनेतिसूक्तेनयवानामाज्यमिश्राणांशूर्पेणांजलिनाजुहोति ततोग्रभ्या
तानायुक्तरतंत्रं शार्मवर्मेत्यादिविधिपूर्वकः पितृगृहेकर्तव्ये चतुर्थिकाकर्मविधिविवाहाग्नौपितृगृहेचकार्यं इतिउद्वाहः समाप्तः चतु
र्थीकेंडिका अथचतुर्थिकाकर्मउच्यतेसप्तमपादाइतिवरव्रीहीन्जुहोति विवाहाग्नौतेश्वविकल्पः स्तनहोमत्वात् यवादितिलादिति
ग्रदीनावित्यचापरस्परेवरवधूश्रप्ताणिग्रेके सर्वत्रमेवकर्माक्षुयात महीमूषित्यचानल्पमालेभयति ग्रारोहतल्पमित्यचावरवध

६१

तस्मिन्नासने उपविशयति तत्रोपविशेत्यइवैनमुपवेशयति देवा अग्रेइत्यचा वरं वधूं संवेशयति अभिस्यामवजातेनेत्यचा वरं वधूमाच्छा
ॐ. दयति से पितरावितिवितत्रमभिवधूं सन्मुखं करोति इहेमावित्यचा वरः प्रजननदेशं नुदति त्रिः मधुघमणिं अग्रे देशदिति एइ पेवीह दितिम
कं अमोहमस्मि इति द्वे एते ऋंरिभिरभिमेत्र परस्पर वरवधूं समालभते पेठीनसिः आह आवपेन्तर भिर्गोषे दीरेसर्पिषाथोदके एतदा
ग्र्यो ४ यतनमित्या हस्त्रेनैनमथुनासह ब्रह्मजज्ञानमित्यचा वरः अंगुष्ठेन प्रजननदेशं स्पर्शं करोति सोनायोनेरित्यचा उत्थापयति शोवकार
यित्तायाश्रतत्रे स्त्वष्टावासइतितिसृभिः ग्रहतवस्त्रमभिमेत्र परिधापयति वरवधू हस्पतिर्मसहपीयाइतिद्वाभ्यां वधूसीमन्ते उष्णं
निदधाति ब्रीहियवौ आज्येन अभिघार्य सीमन्ते निधापयति दर्भिपिंजूल्या सहसीमन्ते विहृतति शलाकशकलेन वधूकेशान्वेष्टु तिस्रोरात्रीः प्र
तिसृभः ततः ते त्रेकत्वा मसेनो न भितेतिसर्वेणकोडेन आज्येन होति अन्वालभमनेसर्वत्र होमेजपेव आज्यादिहविर्विकल्पेन जानीयाव
इतिप्रायश्चित्तमेतत् यदि वनर्थिकाकर्मभध्ये रजस्वला भवति तदा इदं प्रायश्चित्तं नित्यमपि भवति वनार्थिकानिसंऊर्पीन् इहेद
साधे त्येतयाभ्जकूःइषेऽपक्कुरोति इहेदसाधेतिद्वाभ्यां निवर्तयति इदंइयेतवइदंममरात्यतोयथावामनाने परादेहीतिषड्भिरंशिवोक्षयेदद
तमन्तमेत्रयते देवैर्दत्तमिति द्वाभ्यां वाधूयेकर्मोप्रतिगृह्णाति अपास्मत्तमइत्यचा वाससूर्णियासजति नद्दतं हीतायावती:
कृत्याइत्यचा व्रजेत् यामेप्रियतमेत्यचा हस्तं प्रतिच्छादयति कर्मोशुभनीत्यचा स्नानेसर्वैऊर्वेति ततो
येअंतारइत्यचा आच्छादयते नवेसानइत्यचंजपित्वा कर्मोसर्वेशहमागच्छेति एकागोद
क्षिणा अस्मातानां अनुत्तरतंत्रे इतिवनर्थिकाकर्मसमा
मन्पदिप्रमाणेनजानातितदाब्रस्या ॥

परमित्युवासर्वैकर्तव्यं कुमार्यां नीयमानायां पितृगृहाद्यदि रोदनं करोति तदा इदं प्रायश्चित्तं अभ्यातानान्ते हुत्वा जीवं रुदन्तीत्ये
कपायदीमेकोशिन इति चतसृभिरेताभिराज्यं जुहोति अभ्यातानाद्युत्तरतन्त्रं रुदतप्रायश्चित्तं आहुताः प्राजापत्य इति एष्टु
स्वविवाहे सर्वं तूष्णीं कार्यं आज्यादि विवाहे उद्वाहानि समाप्तानि अग्न्याधेयपात्रार्थं धर्मपुत्रार्थमेव च वर्षसंस्कारान्नुद्वा
हे दश मे ब्राह्मणो गुरुः पंचमी कण्डिका दशमोऽध्यायः अथान्त्येष्टिपितृमेधं व्याख्यास्यामः हृत्तवर्जिते देशे दहनविधानं
कर्तव्यं इति ब्राह्मणेनोक्तं आहिताग्नेरेकाग्नेश्चायं संस्कारः दुर्बलीभवने ममूर्षते अग्निहोत्रशाखायां आवसथ्यशालायां
वा दर्भास्तरणान्यास्तीर्यते अप्परिसिञ्चनामे भवेति निस्त्वभिर्मृशति निस्त्वगुरुं दर्भे सुस्लाययति इदं कर्म मरणकाले अथ यदि काक
पिपीलिकसर्पव्याघ्रशृङ्गीश्वापदाश्वादिषु दंष्ट्रादेशदोषो म्रियेत तदा इदं प्रायश्चित्तं यत्ते कृष्णः शकुन इत्युवाच स्पृष्ट्वा अग्निम
ग्निना दहति अथ संभार उच्यते आज्यं च पृषदाज्यं च अजं च गां च वसनं च हिरण्यशकलानीति सप्त गोत्रिणः शरीरस्य
शौंकुर्वंति सर्वकर्ता ब्रूयात् कुरस्वः आहिताग्नेरेकाग्नेश्च मृते सति गृह्यकर्म उच्यते केचिद्धरिणीत्वाग्नीवक्ष्यमाणं कर्म कुर्वंति
अथ शान्त्युदकं करोति कर्ता नलकलप्रतीकत्रयेण कुब्धीत्रयेण वा तत्र प्रतीकत्रयं शान्त्युदके अनुयोजयेत् तेन शा
न्त्युदकेन केशश्मश्रुरोमनखानि संहारयन्ति आप्लवनेन च कारयन्ति सर्वे प्रेतस्य कुर्युर्गोत्रिणः नकर्ता वेदनादि अनुलिम्प
न्ति स्रजोभिर्हरन्ति एवं स्नानमालेपनमहतेन वाससा दशेन सवनेन पादौ प्रच्छादयन्ति एतत्तेदेवस्सविता एतत्वा वाससः इत्यृ
चा अहतानां वाससामाभिमन्त्रयते यो लोकास्सरंति तत्सर्वं कुर्यात् अथाग्निविहारं कुर्यात् ततः अयेमम् इत्यृचा त्रिषु अग्निष्वा
ज्यं जुहोति एकाग्नौ च उपाकुर्वंति ताः शरीरं अभ्यन्तरे लिम्पंति अष्टकेन परिसिन्तात्राहवनाये गार्हपत्ये दक्षिणाग्नौ च पृथग्ग्नि

ततः उत्क्रान्तिनिमित्तं द्वादशेनिमित्तं पिंडदानं ॥ १

भिः संतापयति आशौचहारी पनात् तात्र्यावाप्तवैनीयते प्रेतेन सह रथेन पुरुषैर्वा ग्निसहिताग्रेराहवनीयं हुत्वा दक्षिणा
ग्नितोगार्हपत्यापवेहरणान हूयानीयं पतत्सर्वेग्रहेकर्म अथदेशान्तरमृतेमाहिताग्नेरेकाग्रेश्च कर्मउच्यते आरोह तनिजातवेदसः
तवेदसःस्पृवाम्रशीणहृयंप्रतापयति त्रिष्वग्निषु त्रिभिर्मंत्रौहुत्तिः संतापेन अग्नौ समारोपणं योजनशतेपिसमारोपणेतापनी
यते प्रेतसमीपेपात्रीणाच मेध्यनेहूत्वामृते हिकर्मकुर्यात् तेषुयथोक्तंकरोति वर्तमाणंकंकर्म अथदेशान्तरमृतेशरीरेना
शेवालोकाग्निदर्भैर्वासुवर्णैर्निरुलाजिनेन्वानेभ्ययथोक्तंकुर्यात् अस्थिनाशेपलाशत्सरूपन त्रीणिशतानिषष्टिश्च हृस्ता
जिनेदुग्धान्तेत्दिकर्मकुर्यात् ततः समारोपणमाहिताग्नेरेकाग्नेस्तु अथवामृतस्थारीरंप्रग्निसमीपेमानीय तत्र संस्कारः
अथवाग्नयः प्रेतसमीपीनीयंते तत्रविधिरुच्यते यस्मिन्नतेसमारोपणे कुर्यात्रपत्तउच्यते उभयोरपिपत्तयोः स
मारोपणेवाग्निहोत्रहवनंकुर्यात् अग्निहोत्रहवनविधानमुच्यते अपिवाअन्यवैसावासंध्यनीहिरेणवाग्निहोत्रं
जहुयात् आदहनात् उक्तंहोमविधानं आहिताग्नेरेकाग्नेश्च पकशलाकेनवामेध्यनमग्निहोत्रेजहुति दर्शपौर्णमा
सयोर्विधानमुच्यते अथतूर्ष्णीनिर्वपति तुसनेहुलानांतस्याज्येनाम्रतेन बहिःकुर्यात् पलालानिबर्हि तिलिंज्या
इध्माग्रहणे आज्यभागौवरतहोमसंस्थितहोमात् त्वक्काप्राणापानावत्कथ्यनियताभिर्गिभिर्जुकुर्यात् सर्वत्रस
थाकारंकुर्यात् अथप्रकृतमुच्यते उदप्रतिदीपानंतरं प्रेतोपत्रंकरोति उत्तिष्ठप्रेहिस्वाप्रेहीत्येकामग्न्यवस्येते
काउदस्थनीतिहेहत पतउदारुहन्तित्येकाम्रग्निघोनायथिह्ननेतितिस्रः इदेष्वर्वमित्येकावतानीसंज्ञाः उपनीभि
कुशिप्रेतेउच्चाप्यशकटेकरोति मच्चवस्वेनितिविभिः प्रेतस्यगात्राणिसंहापयति अतिद्रवेत्यष्टाभिर्गिजर्हीरणीसंज्ञा प

शालाग्निमदेशे शरुत्रोवर्धनिवयागच्छति ३मौवृतयमीत्यृचाहवमहरहर्यं पुनक्ति अन्यः शयने पुरुषेवाग्निदवेसप्ताभिः
दहनदेशेनीयमानमनुमंत्रयते कर्त्ताहरस्य इदंतपकमिन्नृचा अग्नयः प्रेतास्याग्रे कृत्वाभिमंत्रयते सम्भावमर्षयोचार्यं शाक प्रकाशितं
टेवर्षपात्रान्पश्यतः कृत्वा प्रजानन्त्यग्रोजीवेत्यृचा गोलोकिकाग्निसाररक्षतहोमार्थं परिणीय यथं अग्निं परिणीय दहनदेशे
गत्वास्मानास्मैभवेतिति त्रिभिरुत्तरतोग्नेः प्रेतस्य शरीरं निधायति अथः अध्वर्युवरिष्टिनिर्वपति यदि अग्ने नेष्टिकृतो भवति ततः प्र
योगसमाप्तिः तत्र भूमौमे सत्कारउच्यते अपेतवीतदन्यस्माद् इति द्वाभ्यां शोधुदके कृत्वाकौश्यानि वर्चानीनिहदेसंप्रेत्तणीस
त्तासंप्रोत्तणीभ्यो कांपीलशाखयादहनस्थाने संप्रोत्पउदीरतामित्यृचाउद्धृत्याभ्युक्षणं कृत्वा पुनरभ्युक्षणे नस्थानेः ह् स्था
त्वं पूर्वदक्षिणकोणाभिमुखकाष्ठेष्वितिविधेति अन्यः इयंनारीत्यृचापत्नीप्रेतेन सह संवेशयति सहगमनार्थं तथावपुरा
णे पतिनासहमरणेलोकान्त्यायया अयात् षष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते अथ यदि उपतिष्ठति तदाउदीर्ष्वे
स्था त्यृचाभिमंत्र्य उत्थापयति इदंहिरण्यमित्यर्धर्चेन यद्धिरण्यंविभज्यतदक्षिणपाणौ वाद्यायाज्येनाभिघार्य ज्येष्ठेन आदा
पयति स्वर्गायन इत्यर्धर्चेन प्रेतहस्तं मार्जयति पुत्रः दण्डंहस्तादित्यृचा वेदयाष्टिं प्रेतहस्तात् गृह्णाति पुत्रः मंत्रं कर्त्तासर्वत्र प
नुहस्तादित्यृचा क्षत्रियहस्तात् धनुर्गृह्णाति आष्टंहस्तादितिमंत्रविकारं कृत्वाअष्टदंडविशेषः तद्वस्त्राति इदं पितृभ्यइत्य भा
र्धर्चेन वितोपरिदर्भान्स्तृणाति तत्रैव तिलो प्रेतं उत्तानमादधाति ईशानस्थितमाहृतोदक्षिणामिति द्वाभ्यां हरस्य कर्त्ता अनु
मंत्रयते पूर्वदक्षिणतः प्रेतशिरः कुर्यात प्राच्यां त्वादिशीत्येताभिर्ऋग्भिः प्रेतमभिमंत्रयते स्थानस्थिते केचिन्मतिदि
शोशिरः कुर्वन्ति तत्रायेतत्परिवर्तव आचार्यो अनुमंत्रणं कुर्यादित्यर्थः अथास्य सप्तप्राणेषु सप्तहिरण्यशकलान्यवास्य

ति अस्तमस्यास्तन्वायास्तमस्मिन्धेहीति मंत्रेण समवारान्मंत्राहुतिः पकाग्रेरप्यिपयथासंभवं योजयितव्यं पका
ॐ दशमेध्याये प्रथमा कंडिका आहिताग्नेरधिकारः वह्निः श्रोत्रेनासिकामुखेवसहस्रार्णाः आहिताग्नेर्दर्भे शुभकृस्ना
९२ जिनमंतर्लोमास्तीर्यतत्र प्रेतं उत्तानं स्थापय अथास्य यज्ञपात्राणि पृषदाज्येन पूरयित्वा अनुयेनिदधतिचतुर्गृही
त्वा निदधति प्रेतांगेषु पात्रस्थानमध्याने दक्षिणे हस्ति जुहूं सव्य उपभृतं कंठेध्रुवं मुखेनाग्निहोत्रहवणी नासिक
योः स्रुवं तानि पात्राण्यनुमंत्रयते जुहूर्दाधार द्यामित्येका ध्रुवं आरोहेत्येका एताभ्यामनुमंत्रयते सकृन्मंत्रः
ललाटे प्राशित्रहरणं हृदे तूष्णीं इममग्ने चमसमिति द्वाभ्यां इडापात्रीं शिरसि निधाय अनुमंत्रयते देवायतमिति ति
सृभिर्हृदये श्रोणाशामनुमंत्रयते यदि पुरोडाशो भवति दक्षिणपार्श्वे स्फ्यं सव्य उपवेषं उदरे पिष्टपात्रीं अष्टी
वतो जानुप्रभृति हलत्रवलूखलमुसले च श्रोणिप्रदेशे शकटं अंतरेणऊरू अन्यानि यज्ञपात्राणि प्रणीतायमस
होत्रचमसं वलयजमानमस अंतर्हीनपूर्णपात्रे षडवत्तं इत्यादीनि पृषदाज्येन पूरयित्वा निदध्यात् तूष्णीं पाद
योः शूर्पं मृन्मयानि अप्सु मध्ये निदध्यात् लोहमयानि भूमौ निखनति तूष्णीं अश्ममयानि भूमौ निदध्यात् आ
हिताग्नेरनाहिताग्नेरुभयोरधिकारः अपश्यं युवमिति द्वाभ्यां वितौ पार्श्वतः प्रसव्यं गां परिणीयमानामनुमंत्रय
ते गां नैर्ऋते देशे जयनप्रदेशे लकुटेन घातयित्वा मारयति यथा हन्यमाना गौ उपविशति तथा कर्तव्यं सद्यो ज्ञा
तस्य पुत्रस्य यत्कर्म तान्यो मारयति गोष्ठदेशाहकाबुहार्यं प्रेतहस्तयोर्ददाति अपैव दक्षिणे दक्षिणं सव्ये सव्यं
अतिद्रवेति तिसृभिरनुमंत्रयते कर्त्ता पृक्का गोहृदये प्रेतहृदये ददाति अग्नेत्वावपाया सप्तबिंदायाः प्रेतम

स्मा॰ १

खंडादयति अथ गात्रैर्गात्राणि दक्षिणैर्दक्षिणानि सव्यैः सव्यानि अनुवहशिरःपादेन वर्मणा प्रेतमवबाध
ततः अजो भाग इति द्वे उत्वा वहंतित्येका प्रताभिस्ति स्त्रभिर्दक्षिणतो वितोपार्श्वे अजपशुं बध्नाति यथा दहते
तथा बध्नाति एकाग्निप्रेतहृदये चनाश्मा हैतमजाययथा अयं तदभिजायतामसौ स्वाहेत्यनेन मंत्रेण आज्यं जुहोति
कर्त्ता अस्तश्रेष्टः सन् अथ वा गोत्रिणः अथा हवनादिषु जुहोति अग्नये स्वाहा कामाय स्वाहा लोकाय स्वाहेति स्विस्वग्ना
हुतीर्दक्षिणाग्निचित्ये के खंडकल्पमत्यंते प्रेतवेदिमध्ये पश्चादिशु अग्नय संख्याव सप्येऽउत्तरेणापंचप्रक्रम्य पृथक् स्थापनी
यो अथ मैनमग्ने इति तिसृभिः विशिशंतपमातितपस्त्वाग्नारभस्वजातवेदसे उ इत्येप्रजाने ततः प्रतिगृह्णातित्येका प्रता
भिरेभिः कनिष्ठपुत्रोऽग्निं ददाति ततः अप्रदक्षिणमुदकधारां भ्रामयित्वा करवकं प्रेतविशाद्वं कृत्वा भूमौ प्रतिपाति
यमि मंत्रैः स्वयं पठति न कर्त्ता गोत्रिणो वा अन्यो ब्राह्मणो वा आदीपयति ततो देव हे उनेनानुवाकेन स्नुवेणाज्यं जुहो
ति प्रदर्तालिते चित्तौ कर्त्ता आदीप्रेसति स्नुवेणायाम्यान् होमान् जुहोति एकीभूतेष्वग्निषु एकाग्नेरपि परियिवां
संयमोगातमिति द्वे इति प्रथमः पक्षः अंगिरसो नः पितरो नवग्वा इति संहताः सप्त द्वितीयः पक्षः परेयिवांसमि
ति द्वे अंगिरसो नः पितरो इति सप्त येनः पितुः पितरो ये पितामहा इति द्वे एताः सप्तस्त एकादश तृतीयपक्षः प
तैः समस्ततः आज्यं जुहोति एकेन पक्षेण अथ सप्तनवएकादशादि ब्राह्मणा पूर्वाभिमुखा उत्तिष्ठः [illegible] विश्वस्त्वा मिति
कांडं सकलं जपति विवाहे सूर्यवत् अथ सारस्वतान् होमान् कर्त्ता करोति सरस्वती देवयंतो हवंत इत्येका सरस्वती
पितरो हवं इत्येका सरस्वति यासरथमित्येका सरस्वति व्रतेषु त इत्येका इदं ते हव्यमित्येका इंद्रामा कृतानि तिथ्या

मि ३

ॐ.
५२

93

नामानि रुद्रादितिमो सर्वै राज्येन जुहोति अन्यस्मिन् दत्तिणतः अन्वारब्धा करोति सर्वे होमाः पिअपवीतिना कर्तव्या
अथवा सरस्वते यज्ञोपवीतिना कर्तव्या अथ सर्वे बान्धवा अनुविस्रस्तायमिति कोउेन उपतिष्ठन्ते अथवा सहस्राणीयाः क
वय इति प्रथमं तप उपतिष्ठन्ते त्रीणि पदानि इत्यादि उपतिष्ठन्ते दह्यमाने गोत्रिणः अथवा मेन मग्ने विदह इत्यादि अवस
जेत्सेकां वर्जयित्वा सहस्राणीया इत्यन्ते एता अनुष्टाम्य प्रेते रुपतिष्ठन्ते आहिताग्नेः आरोहत जनित्रीं जातवेद इति पंचद
शाभिर्वोग्निराहिताग्निराविनौड उपतिष्ठन्ते अथवा एतत्कर्म आहिताग्नेरेकाग्नेरथ उभयोः कर्म उच्यते मित्रावरु
णयरिमा मयानामित्यवा सर्वे पाणी प्रक्षालयन्ते वर्वसामामित्यवा सर्वे आचामयन्ति ततः कर्त्ता विवस्वान्न इति द्वा
भ्यां उत्तरतः अन्यस्मिन् अनुष्टानाज्जुहोति समाप्तं दहनकर्म द्वितीया कंडिका अथ प्रथमे दिवसे पुत्र गोत्रिणः शा
तिरुच्यते सर्वे उदकांजलिं प्रेताय दत्वा स्नानं च कृत्वा ततः कर्म कुर्यात् गोत्रिणा बालः पुत्रो वा प्राङ्मुखानां यज्ञो
पवीतिनां सर्वैर्भवति सप्तसप्त शर्करा पाणिष्ठा वपन्ते स्त्रियो वा पुरुषस्य कनिष्ठादि तासामेकैकां सव्येन वाद
क्षिणेन वाचीनहस्तेन अवकिरन्ते ततः अनपेक्षमाणा व्रजन्ति मा प्रगामेति द्वाभ्यां जपन्तः उदकान्तेनान् विदेवा अप
नः शोशुचदघमिति द्वाभ्यां सूक्ताभ्यां जपन्ति ततः यएकविंशा दर्भपिंजूलीनयां कदेवा आवपन्ति अश्लानत्र
शोत्सुदकं करोति सर्वेषामाचमनं ददाति अश्मन्वती मित्यृचा नदीतरं ना... नमन्त्रयन्ते वहिस्थाना
नाहन नक्षत्रे दृष्ट्वा उपतिष्ठन्ते नक्षत्राणां मा संकाशयेति मन्त्रेण शाम्याकीसमिधं गृहीत्वा ततः सर्वे अग्रतो ब्रह्म
णपश्चात्सर्वे अवसिंचन्ति उदन्नमिति वाज्येष्टं स्नानं कुर्वन्ति पयस्वतीरोषधय इत्यवा ब्राह्मणाः सर्वे स्नानं कुर्वन्ति ३.

पश्चात्सर्वे अव
सिंचन्ति ४ उदिज
त्समित्र्या वाज्ये
ष्ठस्नानं कुर्वन्ति ४

संप्रोक्ष्य उर्वीविमदिति षड्र्चेन वां धनाहृदे प्रवेशाय
पिता पिंडं दत्त्वा ततेभय

अ३

जपति यत्त्र्यागामिति मंत्रं जपन्ति ततः शांत्युदकेनाचमनं कुर्वन्ति गृहसमीपे सर्वे निःक्रामामिति शालां

जपतियस्त्वयागतमितिमंत्रंजपति ततःशांत्युदकेनाचमनंकुर्वंति गृहसमीपेसर्वेतिस्त्रालामितिशालांसंप्रोक्षोजेर्वि
शदितिवर्म्थेनवोपनाग्गृहे प्रवेशयति ताःपिंजूलीश्चालंभयति गोश्चाग्निर्लौकिकः पकाग्नेर्वा अश्मानंचयतानिश्चाल
भयते यवोसियवयेतिमंत्रेणयवानालंभयते यवोसियवयेतिमंत्रेणयवानालंजपते खल्वकास्येतिमंत्रेणकांगञ
लध्यांस्वश्चालंभयते विदेवाअयनःशोशुचदघमितिसूक्ताभ्यांशाम्याकीसमिधश्चादर्धतिकर्त्रीलौकिकेवापकाग्नौ
वा गोत्रिणांव चतुरहःशुचित्वे तासांक्षमंभुंजयंति वापवाः यदिपुत्रस्याग्निस्तदापकाग्नौअथवालौकिके अथ
मेहनिपूतत्कर्म अथद्वितीयेहनिकर्मउच्यते दिवोनभस्त्वाग्निप्रत्नाल्पस्थालीपाकं अथवाअमवश्यायावागोदो
हयित्वातस्याष्टेज्नहोति विश्वानरेहनिरित्येकाग्नौ अथवातस्याःपयसिस्थालीपाकइत्येके समाप्तेद्वितीयेहनि
कर्म तृतीयेनास्तिकर्म चतुर्थेहनिकर्मउच्यते येअग्नयइतिदर्भैर्नपालाशपादर्व्यामंथंसक्तुमेथमपमथकोपी च्य
लभ्यामपमेघनीभ्यां प्रत्नेवंअस्थीन्युपरिहोमंकुर्यात उपघामुपवेतसमितिद्देशंतेनीहारइत्येकापताभिर्मंत्रैः में अरु
त्रोक्तानौषधीनोउदकंचीरेपुकत्वाभिमंत्र्यब्रह्मणस्यास्थीनिसिंचति मंत्रोक्ताउच्यंते वेतसेनच कर्णश्चनदीफे
अवकाच नेच गृहहेतुकाचहृहवीच आकाशायेनच मंडूकपर्णीच सत्तिकाच पताःमंत्रोक्ताउषधयः मध्यदकेनतत्त्रिय
४ स्यतेनैवमंत्रेणमंत्रोक्ताश्च उदकेनौषधिसहितेन तेनैवमंत्रेणविश्वस्य पकाग्नेअग्राहिताग्नेश्चदहनस्थानम स्पा २
वसृजेत्वाममंत्रयते अथपिंडप्रदाने संचयनश्राद्धमेकोदिष्टंचकृत्वाततः संचयनंकरोति मातेमनइत्सचाय
त्रेअंगामित्युवापताभ्यांमस्थीन्यभिमेश्यकलशेनिदधाति पलाशपत्रेणवाग्रहीतापवः पादतः प्रथमं शीर्षक

पालाति पश्चात्कलशेनिदधाति पश्चात्सर्वैर्विधिपूर्णोनिचकलशेनिदधाति उदकायनीपत्नीभिःकलशमवधाय्यह
रिणीभिर्हरेद्गः उत्तिष्ठप्रेहिमद्यवहउदन्वतीइतयतेअग्नीषोमेदंसर्वमित्युदकायनी आतिदेवत्यष्टाभिहरिणीभिः
मात्वाहृत्तइत्यत्राग्रस्थिकलशमूलेनिखनति अथवास्योनाभिमवेत्यवाभिमंत्र्यपदिभूमौनिखनति तदानया
समामैसंवपनेचतुर्थेहनि किंचित्पवीयप्रथमानिकर्माणिइत्यादिचतुर्थेदिवसेकुर्वंति सर्वत्रउभयोःतिथ्यावमाहकिः कर्म ४
आवसथ्याग्निहोत्रकयोःसमानेसर्वेकर्मभवति चतुर्थेहनिकेचिपवीया प्रथमानिकर्माणीत्यादिसत्रकुर्वंति अ
योस्तथ्याचयास्तवल्काः द्वारेउपविश्यपलिबपत्राणिइत्यादिसमाविभूत्वाकर्माधिकारः केचिद्यथापठितेसूत्रेसर्वमेवकु
र्वंति ततःप्रभृतिगोत्रिणोमांगल्यंकुर्वंति यथाकुलधर्मेणवा अथगोत्रिणःत्रिरात्रमरसाशिनाकर्माणिनित्य
नैमित्तिकाकाम्यानिकुर्वंति दशरात्रइत्येके चतुर्थेहनिसंचयनेकृत्वागृहेआगत्यततःकर्तावैवस्वतेस्थालीपाके
श्रपयित्वाआज्यभागांतेकृत्वाविवस्वानइतिद्वाभ्यांप्रत्यृचंदेआहुतीर्जुहोति एकाभ्यांततीयामाहुती आज्यमतीचतुर्थी
शेषंशान्त्युदकेनउपसिच्यविवस्वानइतिद्वाभ्यांअभिमंत्र्यप्राशयंति समानोदकागोत्रिणः दशगुरुषाशमपुरुषाद्वा
अथदक्षिणांददाति आग्नेयवेद्यामित्यूचाप्रेनवहनवृषभौअभिमंत्र्यददाति कर्तादशगावोदक्षिणा द्वाविंशत्यावाय
थाशक्तिः पयेमगावित्यूचावृत्तिणाभिमंत्र्यगृह्णाति चतुर्थेहनिदृढंकर्म एकादशेवासमामांसेचतुरहःकर्म अथ
कर्तायमव्रतेचरेत् द्वादशरात्रं एकचेलस्त्रिचेलोवा हविष्यभक्तः सायंप्रातःस्नानंकुर्वीत ब्रह्मचारीव्रतमयःशायीत स्व
स्त्ययनानिप्रयुंजीत सायंप्रातर्यज्ञोपवीतीभूत्वास्वस्त्ययनंजपंति विवस्वानइतिद्वेदद्मित्येका प्राग्नस्माशानिसे

का त्यमूषुत्रातारमामे दैरितियो ग्रग्नाविन्नूवामाणायन मरुन्नूवामाणमामदिष्टेकानमस्तेयोक्षिणीभ्यश्च त्येकास्वस्ति
मेग्रस्त्वभयंमेऽस्त्वहैर्वैनपत्तानि स्वस्त्ययनानिजपेत्‌ प्रथमकोऽरयद्वतेस्त्रंतेष्टिकर्मपितृमेधकर्मकरणैस्सर्वैत्रायंस्वस्त्ययना
नि तृतीयाकेऽष्टिकाग्रग्रथपितृमेधउच्यते पितृमेधः संवत्सरे कुर्यादितिश्रुतिः ग्रथवासंवत्सरमध्ये कुर्यादिति माघकाला
दितावत्तेते ग्रथसंभारान्संभरन्ति पित्र्युपवीतीसंनेष्टिपितृकुर्यात्‌ एकादशवरु नवन्नकृत्तोकारयति मृन्मयोशत
छिद्रसहस्रच्छिद्रश्च हे सरवकिरिसिकोत्ता शंखंशालूकानि सर्वौषधीतृणं शमीपत्रचूर्णंच शानहस्त्रसमनावं त्रिपादंशि
क्यंशानहृतसहेतिशीयमाने जीर्णवाससीद्वे नीललोहितसूत्रे प्रसव्यंरज्जु शानहृतस्यचतस्रःशंकूत चतस्रःपरिधीवा
रणं शमीलमौदुंबरपालाशयनेवोहृतंणशंकवः परिधयश्च शानहस्ताद्वाद्वे शानिपुटिका एतेसंभाराहुर्तव्या इति
पितृनिधानसंभाराः ग्रथपितृनिधानकालउच्यते पापकुलेसाभवत्‌ माघमासेग्रमावास्यायांनिदध्यात्‌ ग्रथवाशि
रदिनिदाघेवुष्मकालेनिदध्यात्‌ इतिकालाः ग्रथावसानमविग्रहसमच्यते तत्स्थानेउच्यते नयशास्त्रसम्मूलमवि
दग्धंप्रतिष्ठितेप्रागुदकप्रवणं यत्र कंटकावृक्षाश्चोषधयश्चतत्रकुर्यात्‌ इत्यवसानस्थाने उक्तेस्वर्गकामस्यचय
तेकुर्यात्‌ ग्रथचतुर्दश्यांमिदंकर्मवर्तते ग्रमावास्याप्रभातेकर्मकुर्यात्‌ चतुर्दश्यांगामारयतिनकर्त्ता तस्यास्सव्या
स्थ्विजपतरक्तंपित्तउदरमांसानिवर्जयित्वाशेषाणिमांसानिस्थापयित्वावशाविधानेनाशकाग्रग्नेविनियोगोभ
विष्यति समांसपिंडपितृयज्ञा ग्राममध्येमंडपेकृत्वातत्रैकाग्नेयो नृसरस्वतान्होमान्हुत्वा केचिद्धोमारणंकर्मव
र्जयंति तत्रैवासंग्रोक्षणीभ्यांकांपीलशाखयानिवेशनस्थानेशोधयित्वाग्रपेतवीतदद्यास्मस्मादुतिहाभ्यांशंगा

स्था ३

३४

ओं।

१५

मुदके कृत्वा निवेशने संप्रोक्ष्य प्रागुदक्षिणो शाखा प्रविश्य ततः सीरेण कर्षयित्वा शाखाभिः परिवार्य वेष्टयेत्वा अवसानकर्म
अथास्थिकर्म उच्यते पुनर्दहि वनस्पत इत्यृचा हस्तमूलादादत्ते यदि भूमौ पतन्ति कल इत्यृचा भूमेरादत्ते अस्थीनि वसनेन
समोप्य वेष्टनेन कृत्वा सर्वं सुरभिर्गौरि वकीर्य ततो ग्रन्थिं कृत्वा ततउद्वापनीभिरुद्वाप्य हरिणीभिर्हरेयुः ततो वक्ष्यमाणक
र्म कुर्यात् अथास्थिनाशे प्रायश्चित्तकर्म उच्यते स्थिदेशान्ते संगृहीत्वा वसनेन समोप्य ततउद्वापनीभिरुद्वाप्य हरिणी स्था ४
भिर्हरेयुः अथवा उदकान्ते वसनमास्तीर्य यस्माविति वपेत्तत्र योजनं निर्वपेत् समुद्वापनीभिरुद्वाप्य हरिणीभिर्हरेयुः अ
थवा त्रीणि शतानि षष्टिपालाशस्तुरणानि पुरुषं कल्पयित्वा तमुद्वापनीभिरुद्वाह हरिणीभिर्हरेयुः शरीरदग्धे स्थि स्थ ६
नाशे चैतत्प्रायश्चित्तं ग्राममध्येयामउपः सर्वं कृतः तस्योत्तरद्वारे दक्षिणद्वारे च कुर्यात् तत्र मंडपं दर्भैः संस्तारय
ति उत्तरेण मनुष्याः संचरंति दक्षिणेन पितर अस्थीनि तस्मिन्मंडपे अनलमिते आदित्येरदं कर्म कुर्यात् आयान्तपि
तरः त्वचा अस्थीनि मंडपे प्रवेशयति दक्षिणद्वारे आयान्तु जानिति त्वचा त्रिपादे एकदेउपवेशयति अस्थिपुरुस्थि पुत्तल
कं संविज्ञाविन्त्वा संवेशयति एतद्वः पितरः पात्रमिति मंत्रेण त्रीनुदकपूर्णगात् संपात्रान् अस्थ्यभिमृश्यानिन
येत् त्रिमंत्राहुति त्रीन्स्नातानलिमान् ब्राह्मणान्मधुमंथं पाययति ब्राह्मणो भोमधुपर्कमाहारयति कर्त्रा पूर्वं गो
विकल्पयेत् यदि गो करोति तस्माद्दक्षिणम् अष्टौ ब्राह्मणान्भोजयति सर्वपितृहोमेन योजयेत् वशाविधानेनपि
तृभ्यः स्वधेति प्रथमो मंत्रः चतुर्थी कंडिका वहवपामिति वपायास्तु जुहोति इमं यमेत्यृचा यममावचनर्या समासे
गोवधं ततः चरुदूपं कत्रोपकविशत्यापवैः सहकृशरं रंधयति श्रपयवचरुश्रपयति संयवसकृशरचरोः स्वगोत्र

न।

ग्ग२

त्राभोजनं कुर्वंति यथाशक्ति पयाकादि अथ वक्ष्ये सरेणाक्षिसमीपे पिंडदानं कुर्वंति पिंडशेषं अक्षिकर्त्रभिर्जनेते यंतेम
घ्यमोदनमित्युवाददातिस्वदामास्य ततःकर्त्रा ग्रैवं ददाति गोत्रिणान् वीणावादयेत् पितृगाथाययेत् वाद्यादिवा
दयेत् रक्षजं भेमं डपमध्ये निधापयेत् सर्वेजनैर्नयानं ग्रामान् व्रजंति सह कर्त्राकस्यमूर्ज्जानाश्च स्युर्वाकर्त्ता मंत्रं जपात् त्रिर
मं ४ पसव्यमक्षकेशाः परिधेयं निसंतीत्यर्थः सर्वेदक्षिणानुरूपंनाम्नानाः त्रिमंत्राहृतिः एवमपरात्रे अपरात्रेच पुराविवा
सात् अमातानुदत्यर्थः ततोमांसेन पिंडपितृयज्ञःकार्यः पिंडपितृयज्ञविधाने लौकिकहुतमांसेन इतिग्रामम
ध्येमंडपेचतुर्दशर्णं रात्र्यामेतत्कर्म अथामावास्यायांप्रभाते कर्मउच्यते नान्ववेष्टनी मंडपाउत्थाप्य उज्ञापनी भि हरिणीभि स्थी६
हेरेप्रततः त्रिपादेनिधाय अथावसनमुच्यते पश्चात्सुवैहुतेभ्यः पितृभ्यः चयने कर्त्तव्ये पूर्वाणि पूर्वेभ्यः अपराणिय
वीयकार्याणि श्मशानानि प्राग्दक्षिणां दिशमभिमुखान्याराभ्यानि उत्तरोदिशि समाप्यते ग्रामस्यापि दक्षिणेनकर्त्त
व्यानि तथा चेति श्मशानस्य यमो भवति उदीरतामित्यादिसंप्रोक्षणीभ्यामित्युक्तं अनियम्यानीत्यवसेत्युक्तं दक्षि
डिकाप णांदिशमभिप्रवणे देशे श्मशानानि कार्याणि पंचमीकं अथयमानमुच्यते स्थानस्य दिष्टि ऊष्ठिवितस्ति विमुष्टिमुरुनिय न५
दक्षमात्रप्रादेशेयनुद्याचा एभिः प्रमाणैर्मैतथ्याय मांमात्रा मिमीमहइति सप्ताभिर्जैभिः प्रदिशंमीयमानमनुमंत्रयेते स
मदक्षिणतोमिमीते सप्तोत्तरतः पंचपुरस्तात् त्रीणि पश्चात् एवं विधमंडपमिमीते अथयवानवदक्षिणतः नवोत्त
रतः सप्तपुरस्तात्पंचपश्चात् अथवा एकादशदक्षिणतोमिमीते एकादशोत्तरतः नवपुरस्तात्सप्तपश्चात् एते
एताःश्मशानचयनस्य भवंति एकादशाभिर्देवदर्शिनोअथर्वशाखानायकापत्नः अयुग्ममानानि कुर्यात् परिम

नर४

उत्थानि वर्जयेत्तानि चत्वारि स्थानानि वा श्मशानानि कर्माणि विकल्पेन शौनकिनोत यथाहि दृश्यन्ते यावान् पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावा
ॐ. नग्निचित ऊर्ध्वं वयतोहि पुरुषं वा ऊर्ध्वबाहुं ऊर्ध्वान् अपसव्येनैव दक्षिणतः संभारहरणे दक्षिणद्वाराणि कर्तव्यानि
११ अयुग्मपाशैरेव तव्यं अयुग्मपुष्टिकाभिर्वा श्मशाने चैतव्यं अस्मिन् भूमौ सुमामात्रो मिमी मह इति सप्तभिर्दक्षिणतः सव्य
रज्जुमीता वारयताम् अघमिति मन्त्रेण वारणे परिधिं परिदधाति शङ्कवो निहन्तनिहन्ति दिग्मन्त्रहोमैः ततः पुरस्तात् न
९६ त उत्तरतः ततः पश्चात् शङ्कवः परिययश्च प्रतिदिशं कार्याः शमेभ्य स्वघमिति शामीलं पुरस्तात् शाम्यतघमिति उत्तर
तः शंतमघमिति पालाशं पश्चात् ततः स्नातिपात्राणि मितिनिस्तृभिः श्मशानमनुमन्त्रयते ततः तस्मिन् श्मशाने य
५६ त्रायालोहितसूत्रेणावबध्य हि नमिति निगत्रे रक्षति तद्दत्रैः पाशिमितकताम्खिर शंख शाल्मूक उ डुंबरसर्वे सुरभि
५८ शमीचूर्णानि निर्वपति निशीयताम अघमिति मन्त्रेण तिः शीयमानजीसवस्त्रगत्रै स्तरणाति अस्मेस गविलेप
ताम अघमिति मन्त्रेण द्वितीयं परिवेलनत्रैव बहिर्यारयति विलेपताम अघमिति मन्त्रेण तदहस्तोपरि उक्तो होमः इति
णान्तस्तरणं च इन्द्रो मामरुत्वानिति एताभिराज्येन जुहुयात् आहुत्ये इदं पितृभ्य इत्यनूचागत्ये दर्भस्तरणानि पन्तदारोहददामस्मा
इति द्वाभ्यां कनिष्ठपुत्रः तस्मिन् गत्रैस्त्रसीति निर्वपति मन्त्रकर्त्ता ब्रूयात् इदं बर्हिरित्यनूवाऊलेज्येष्ठोस्त्रीनियथा पुरुः
सेचिनोति पुरुषगात्राणिवत् मातेमानो यन्ते अग्रमिन्द्रो मामरुत्वानिति उदक्पुरित्यातः एताभिरनुमन्त्रयते यास्त्रिया
नारतिदेयानायेन्नरभवदित्येकापतानाश्रामोयेनवहत्येकापनीयानारत्येकापतामभिस्तिलमिश्रायानान्तस्मिन्निक्षिप्य
रिनिर्वपति वाष्टिकेड़िका इदं कसाविमूचानान्यसीतिगत्रेक्षितानि सर्वेगोत्रिणः अवेहतेकर्त्तामन्त्रं ब्रूयात् येच

जीवायेनेष्टवैपिण्गनाइति द्वाभ्यांचरुमर्पिमेश्रुष्टरयित्वाश्मिनेश्मशीर्षदेशे निदधाति अग्निसमीपे अष्टपवामिति
नवभिर्ऋग्भिः पश्चिमदिशिअश्मनिश्रष्टौचरवःप्रतिदिशंनिदधाति पकं मध्येनिधायततोभिमंत्र्यते प्रतिमंत्रीत्तीरादिष्ट
र्णेनमंत्रोक्तं अष्टपापिहितापानासर्वैकत्रेयाः सहस्रधारमितिहेयताभिःशतविद्धेवमध्येनिधायउपरितद्वेकमभिमं ८६
अश्वत्थीतिनोदकेनाप्लावयति पर्णोराजेत्युक्त्वामध्यमपलाशपत्रैःशतविद्धसहस्रविद्धादिचरवश्चसर्वैश्छादयति
मंत्रकर्त्ताब्रूयात् ऊर्जोभागइत्युक्त्वाअश्मभिःइष्टिकाभिर्वाछादयतिचरवश्चागृहवत्वेनव्याः उत्तिष्ठताभियुक्त्वा
लोष्टेनचचरुमश्मनीतिचमूरयति निधानक्रमेण निःशीयतामयमिति मंत्रेणजीर्णवस्त्रमर्भ्छादयति दर्भैरुवंती
ये इदमिद्वाइतिस्त्रिःउपसर्पैतितिस्रः असौहाइहतेइतिहेयताभिश्मशानेपितृगृहेइष्टिकाभिःशालाभिर्वाप्रस्तवाचिंतं
ति देवगृहेदत्तिणेद्वारंकरोति कर्त्तानुमंत्रयते यथायमायेत्युक्त्वाश्मशानेप्रतिकूटयति सर्वत्रकर्त्तामंत्रं पितृगृहमश्चैः
कृत्वाअत्रनेस्वर्गकामस्येतिश्रुतिः उपश्रुएवतामयमितिमंत्रेणश्मशानोपरिशरस्तंबमादधाति समूलमादायथावर्द्धने
प्रतिविद्धमेकेषांविकल्पेनशरस्तंबस्य अंतर्हितामयमितिमंत्रेणकल्याणींकाष्ठानोअष्टांगुलोनेनग्रामश्मशानयोः
रंतर्धानंकरोति ऊशेनप्रसव्यपरिलीयंऊभांनिदंतिपश्चिमायांदिशिस्फोटयंति शमग्रेपश्चादित्युक्त्वासर्वेबांधवापरस्या
ऊर्वैति ततःवर्चसामामितिदृविवस्वान्नइति इदऊतेनरस्येतपतेःपश्चात् छिनउपतिष्ठतेकर्त्तागोत्रिणश्च समिंधनेश्म
र्यामितिद्वाभ्यांग्राममध्येउपहतेनतत्रआनीयश्मशानपश्चाद्देशे प्रहालयति संकसुकेशद्देनासारस्वत्तान्नुजत्वाउत्रं

त्रीर त्रमु म नर स्पर सिप १

जीवशरदे दक्षिणेयज्ञनेतन्संकशाहेनोच्यते नेत्रालयति श्मशानचितस्यकर्मसमाप्तं सूत्रेनैवविधानेनाक्षिचयनंकुर्यात् पु
ॐ. त्रोवागौणोवाश्वेदेकर्मकारयति संमितइत्ता अस्मिंत्वमधिजातोसिसमृद्धामित्यादिकत्वाहमनेनव्याख्यातं हस्तेनौषधापा
१० णिपादौविमज्ज्यसर्वैरमेजीवाउदीनेनेरिति मंत्रोक्तंत्रिःसमेनिकृत्यापदानिलोपयित्वाअश्मनात् दहनमपिस्मशानेउच्यते
९७ मृत्योःपदमितिद्वितीययानावः परेमृत्योइतिप्राक्दक्षिणेकृदीप्रविश्यसमनदीरूपाणिकारयित्वाउदकेनस्पर्शयित्वा
बा ५ अरोहतस्वित्तेर्वमेतासत्रामाणेमहीमूषुमितिसलिरण्यंसयनावमारोहयति अश्मन्वतीरीयतउत्तिष्ठतप्रतर
तासखायइत्यृदीचस्तारयति उत्तरतोगर्तेइतिकृत्वाप्रमनेवहत्वा ततोयवीयःप्रथमानिकर्माणिप्राङ्मुखानाय
त्तोपवीतिनोदक्षिणामुखानोसम शर्करापाणिषावपतिइत्यादिसर्वंकुर्यात् शाम्याकीरादधाति तासांभूमेभक्ष
यतिइत्येवमनेनसर्वंकुर्वंतिगोत्रिणः विवस्वतेस्थालीपाकंश्रपयित्वाइत्यादि हवमहृद्यंदशगावावराण्यात् आ
चार्यादक्षिणाद्वादशरात्रेकत्वायुमत्राणोनेसर्वंभवति प्राप्यगृहान्समानयकपिंडपितृयज्ञःकार्यः सर्वेषांगो
त्रिणांविधानेनततःसामावास्यानियानामावास्यायांकृत्वाहमनेकुर्यादिति केचिल्लौकिकेपिपिंडपितृयज्ञः
कुर्वंति समाप्तपितृमेधः सप्तमीकंडिका एकाप्याहिताग्नेरुभयोःपितृमेधप्रथिकारः अथपिंडपितृय
ज्ञोमावास्यायामपराह्णेकुर्यात् विश्वदेवंकृत्वाप्रयमस्त्वेतिजपित्वाभित्रावरुणापरिमामध्यतामित्युत्वापाणी
प्रक्षालयेत् वर्चसामामित्यृचाआचामयति ततःतूष्णींपुनःसव्येनाचमनंकरोति ततःपित्रउपवीतीभूत्वावक्ष्यमाणंकर्म
करोति प्रतिचारकायप्रैषंददाति उलूखलमुसलेचरुंकोस्थालीउदकुंभंदर्भान्व्रीहीन्समिधमेक्षणादिमाहरेति ततः

यज्ञोपवीती दक्षिणपूर्वमंतर्देशमभिमुखः सर्वपकपवित्रे निधाय ततो निर्वपति तंडुलमुष्टिं इदमग्नये कव्यवाहनायेति प
तैर्मंत्रैर्सीन् यथेमुष्टीन्निर्वपति ततः पित्र्युपवीती इदमग्नये कव्यवाहनायेति त्रिः संप्रोक्षणं ततनु लूखलउपत्रिरवहंति
इदं वा पितरो हविरिति मंत्रेण ततः सूर्पेण निष्पवनं ततः तंडुलप्रक्षालनं चरुं प्रक्षालयादि प्रैषः चरोरधिश्रयणं अपउ
प्यतंडुलानावपस्व परित्वाग्रइत्यृचा पर्यग्निकरणं नेक्षणेन त्रिप्रदक्षिणमुदायौति चरुं शिरोग्रहणं न कुर्यात् अ
ग्निशालाया बाह्यतो पनिष्क्रम्य यज्ञोपवीती भूत्वा दक्षिणपूर्वेणांतर्देशाभिमुखउदीरतामित्यृचा कर्षू खरखनति
पु १ प्रादेशमात्रीं तिर्यंगंगुरिमुवा गंगुरिपर्वमात्रीमित्येके अपहता असुरा रक्षांसि येपितृषद इति यजुषा प्राग्दक्षिणं पांसून्
दूहति कर्षूं च पाणीं च प्रक्षाल्य ततो निर्वपापवित्रे गृहीत्वा कांसोदपात्रे कल्पयित्वा कर्षूमध्ये निनयति एतद्वः
पितरः पात्रमिति मंत्रेण ततो मध्ये प्रविश्य मन्त्रेनानवेनीतेन वा पुरो प्रतिपेत् दक्षिणउद्धामयति हेकाष्टे गृहीत्वाउ च८
शीतं इति द्वाभ्यां मंत्राभ्यां आदीपयति एकदीमकाष्टं गृहीत्वा रूपै वैधि इत्यृचापोस्य परितो दधाति येनिखाता इति हेसमि त७
धनेइत्येकायेनान्यपुरित्येकायेसत्यासइत्येकायतैः पंचसमिध आदधाति ततः संभारमुपसादति पर्युक्षणी बर्हिरुदके
भंकांस्यभाजनं दर्विं आज्यं आपवनं चरु वासांसि अंजनं अभ्यंजनं एतानि सर्वाणि संभाराणि उपसाद्य ततः पित्र्युप य५
वीती सकृदाच्छिन्नं बर्हिर्गृहीत्वा विद्युत्वमतन् हृदं दक्षिणापश्चिमदेशे निरस्यति तस्मीं बर्हिरुदकेन संप्रोक्ष्य बर्हिषदः
इ१ पितर ऊत्यृचा उपहूताइति इदं संविशतां अप्येकायेनः पितः पितर इमेस्मकायेमाकं पितर इत्यर्धचाः एताभिर्वेस्तृणाति ब ह१
र्हिषि आवाहनं करोति आयांतु न इति त्रिस्त्रिर्भूवर्हिषि विनयति ततो ... वीती येदस्यवरुत्सुभय तत्रादी ममल्लकंप

उदीरतामितितिस्रभिः दपात्राणि एकैकर्षुकं चाउदकं

त्व, २२

पितृन् तेनिऌप्तान्तिपर्युक्ष्य अष्टमीकण्डिका येरूपाणीत्युक्त्वा आज्यं स्रुवेण जुहोति ... ओं भीपाकं अभिघारयति ततश्चरुं प्रत्येकं कव्य
ॐ वाहनाय स्वधा पितृभ्य इति चरुं जुहोति यथाविरूपं द्वितीयो यमाय पितृमते स्वधा पितृतीयो यहोऽग्निरिति सायकं तेन
१८ स्तंडुलान्जुहोति सं बर्हिरिति निमृच्यासदर्भान्तंडुलान् ततः पर्युक्षणं ततः पित्र्युपवीती दर्भान्हरति भाजने यो देवि शंति
ना परिमितित्रिभिः ततः आज्येनसत्रायमतत्रेप्सतनामहेति त्रिभिः त्रीन् पिण्डान्संहितान्निदधाति बर्हिषि दक्षिणतः पत्नी
भ्य इदं वः पत्न्य इति इदमा संसृजामीति त्रिभिः असंवेतं उलेंपरिकिरति अद्यश्व पितर इति मन्त्रेण पिंजूलीरांजने एतेनांके २५
कृत्वा पिंडेषु निदधाति वयं पितर इति सूत्रेनियच्छति अंजतेभ्यंजतइत्यञ्चाभ्यंजनमाज्येनाविद्धिन्त्रे पिंडानभिघारयति
ये वजीवा ये तिसृदैं परागता इति द्वाभ्यां अत्र पितरो तेपिंडेजपति अत्रपत्न्य इति पत्नी पिंडे जपति यो सार्वेतरग्निर्भव
तिते प्रदक्षिणमवेक्षत्रीन् त्रीन् प्राणायामान्कुर्यात् पुनः अमीमदंत इतिपिण्डेष्वुपतिष्ठते आपोअग्निमितिम्
वाद्भिः अग्निमवसिच्य पुत्रे पौत्रमित्युक्त्वा मतममेतिद्वाभ्यां भाजने प्रक्षाल्य तेन पिंडो परिसव्ये परिषिच्य वारान्मेप्रन
तामहेति पिंडान् उपतिष्ठते नमो वः पितर इत्युपतिष्ठते अत्र तेन मीमदंतेत्यं चाउ न्नरसिचमवहूय परायातेत्युक्त्वा
पितृन्विसर्जयेत् ततः यज्ञोपवीती नवमीकण्डिका यन्त्र इदमितिमनोन्वाह्वामहे इति सूक्तेन हृदयमन्वालभ्य जपति
यत्र कृष्णा ल्यामोदनावशिष्टे भवति तस्योष्मभक्षं मनुपित्वा ब्राह्मणाय दद्यात् यदि ब्राह्मणं न लभ्येताप्सु वा हरेत् निजाय २६
दासाय वैके आधत्त पितर इति सूक्तेन मध्यमपिंडं पत्नी पुत्रकामायै प्रयच्छति प्राशनार्थं पितृपिंडं द्वितीयं पत्नी प्रयच्छति
ते नैवमंत्रेण आद्यन्तमं पिंडे अग्नौ या पदानि अवशिष्टकपसंक्रामेत्युक्त्वा तंडुलान्दासाय ददाति पर्युक्षणीं अभिघार्यादाय मौंप्रगा

विभीतानीति १

मेतिहाभ्यां जपित्वा गृहे व्रजति ततऊर्द्ध्वं विभ्ररितिषड्भिर्गृहानुपतिष्ठते इमंधेमाविभीतानतिसूक्तेनउपतिष्ठते ततो
अग्निहोत्रशालायां प्रविश्य दक्षिणाग्नौ समिधमादधाति प्रत्युष्टं अयचोनजभस्पतिरिति देवमग्नइत्येकाम्रात्वाग्र ह
त्येकायतैः समिधमादधाति अभूहतइत्यृचाग्निं प्रत्यानयति यदिसर्वं प्रणीतस्यादतिणम्नौ तेन तत्राहिताग्नेः
त्रै० ८ गार्हपत्येन्हिनाग्रे इदंविन्मे कृतमसीत्यनेनाग्निमुपतिष्ठते यस्मात्कोशादिति पिंडपितृयज्ञः समाप्तः प्रतिपत्या
शरीरस्य पितृमेधस्य कर्मणः विधिरेकादशोसाहैं पितृयज्ञस्य कीर्तितं दशमीकंडिका एकादशोध्यायः अथमधु ११
पर्कउच्यते आचार्ये गृहागतेइदं करोति दातावदति मधुपर्कमाहरिष्यामीति ततआचार्योवदति दर्भानाहरयति
पुनर्दातावदति अथविष्टरानाहृत्य ततआचार्योविष्टरान्करोति मंत्रेण एकशाखंद्विशाखंत्रिशाखंचविष्टरान्करोति
प्रतिविष्टरं मन्त्रावृत्तिः विष्टरान्कृत्वा अस्यचदानुरिति दातारमीक्षते अथोदकमानयति ततःदाताऊरुतेपाद्यं करोति
हिरण्यवर्णाइतिसूक्तं जपित्वा पुनः आचार्यउदकमभिमंत्रयते मयिवर्चइति मंत्रेण स्वयं दक्षिणं पादं प्रक्षालयति मयि
तत्रैवेति सव्यं प्रक्षालयति ततः स्वपादावभिमंत्रयते इमौपादावनिक्ताविस्पृवाआचार्यः अस्यचदानुरिति दातारमी
क्षते अथासनमाहारयति दातावदति सविष्टरमासनेभो इति तस्मिन्नन्नत्सुखमुपविशति विस्मर्वरीमिति मंत्रेण
द्विशाखंविष्टरमासनेनिदधाति एकशाखंपादयोर्निदधाति विष्टरेपादौ प्रतिष्ठाप्य अपिष्टितो दक्षेति मंत्रेण अस्य
चदानुरितिदातारमीक्षते अथोदकमाहारयत्यर्घ्यंभो इति अन्नानां मुखमसीति मंत्रेण पुष्पाततो दपात्रमभिमं
त्र्य आचार्यहस्तेनिनयति तूष्णीं तेजोसि मनमसीति ललाटमालभेते अथोदकमाहारयति दातावदति आचमनी

स्वे १ त्वे २ ऋ २

यं भो इति ततः जीवा स्थेति सूक्तेन आचमनं कारापयति आचार्यस्य अथास्मै मधुपर्कं वेदयते ततो दाता वदति ष्वनु वरो म
ॐ ११ धुपर्को भो इति त्रिशाखं मधुपर्काय द्वाभ्यां शाखाभ्यामधस्तादेकयोपरिष्टाच्छादयित्वा मधु वाता ऋतायत इत्येताभिरेवाभि
मन्त्रणं तथा आचार्यः प्रतिमन्त्रणं करोति सूर्यस्येति मन्त्रेण मधुपर्कं प्रतीक्षते सयुतो हं देवस्य त्वेति द्वाभ्यां प्रतिगृह्णाति
सम्मुखं प्रागुदङ् निदधाति पृथिव्यास्त्वेति मन्त्रेण भूमौ प्रतिष्ठाप्य ततः मधुपर्कं द्वाभ्यामङ्गुलिभ्यां प्रदक्षिणमालोड्य अना
मिकाङ्गुल्याङ्गुष्ठेन च संगृह्य प्राश्नाति ॐ भूर्भुवः स्वरित्येकादश मन्त्राः प्रतिमन्त्रं प्राश्नाति तूष्णीं द्वादशं तस्य भूयो मात्र
मिव भक्त्वा ब्राह्मणाय श्रोत्रियाय प्रयच्छेत् अप्सु वा द्वितीया कण्डिका दधि चेत्यादि नवविधं मधुपर्कं जानीयात् अथा
स्मै गां वेदयते दाता हन्त गौर्भो इति आचार्योऽपि प्रतिमन्त्रयते भूतमसि भवद्दसीति मन्त्रेण गां विसर्जयति माता दित्यादि
नामिति मन्त्रेण आचार्ये हुते तृणानि गोरिति तृणानि ददाति गावः सूयवसादि प्रतिष्ठमानामनुमन्त्रयते नास्तोहिंतो
मधुपर्को नान्नस्यान्नमयो महश्च इति कुरुतेत्येव ब्रूयात् स्वस्ति ते मैनं हिंसीरिति शाखं प्रपद्य निपाप्मानमेव जहीति कर्तार
मनुमन्त्रयते आग्नेयी वपां ऊर्ध्वं रपि वा ब्राह्मणाय वा अर्थयात् तदेवं तेहितं हविर्भवति अथास्मै स्नानमनुलेपनं मा
लाभ्यञ्जनमिति वस्त्रालङ्कारादि सर्वं समाहृत्य ददाति अथोपासकाः प्राप्यापरसकाः स्मो भो इति वेदयन्ते भेदकार र
आचार्योः प्रतिमन्त्रयते भूयसो भूयास्मेति मन्त्रेण अस्य च दातारिति दातारमीक्षते आचार्यः अथान्नाहाराः प्राप्यान्नाहा
राः स्मो भो इति वेदयन्ते दाता वदति आचार्योऽनुमन्त्रयते अन्नादा भूयास्म येच नो इति मन्त्रेण खर्जकलभकभक्तादि अ
स्य वदान्तरिति दातारमीक्षते आज्ञते स्पे सतिभक्ते जुहोति यत्कामकायेत्य वा विवाहे तेजाग्नौ जुहोति अन्यत्र हस्ते

होमत्वान्नेत्रविकलः अभ्यागताय मधुपर्को देयः अतिथये मधुपर्को देयः अन्येभ्यः स्वधर्मस्थितेभ्यः सवातवर्णिके १२
भ्योद्वयाठेभ्यश्च नराश्रमिणेभ्यः अग्रहागतेभ्य मधुपर्को देयः मधुपर्कसमाप्तः तृतीयाकण्डिका द्वादशोध्यायः अथा
द्भुतकर्म परिभाषाऽथांते लोकविरुद्धे दृष्टे नेतदद्भुतमित्युच्यते वर्षे रुधिरादिविकृतिदोषः यक्षेभ्यस्त राक्षसपिशाचा
दिदर्शनेषु सति गोमायुवदने मंडूकहृदयानिवदने जलेकलहिनि श्वजलेपरजलेच कलहेउत्पन्ने भूमिचलने भूमिकं
पेऽप्रादित्योपप्लवेआदित्यग्रहे वेक्षमसश्चंद्रग्रहणे उषामन्दिन्याउषाकाले अनुदिते आदित्ये समायो दारुणायां
दारुणसंवत्सरी उर्मित्ते मरकेवा अनाहृष्टिर्वाभये सति उषातारकशंकायां उषातारकग्रहनक्षत्रादि समीपेद
धा र्शनेनक्षत्रे ब्राह्मणे पृथिव्यप्रावृषग्रहणे सति देवतेषु नृत्यत्सु योतन्त्र हसत्सु गायत्सु अन्यानि वा नृपाणि ऊर्ध्वे
ति देवताः लांगलयोः संसर्गे लांगलहृद्वे संसर्गे भवतः दुरोले त्वोरजर्वा सूत्रवाल्यमाने दुःभवतोग्नि संसर्गे लौकिको
ग्निहृदयसंसर्गे जमलवत्सायां गविवडवा जमलजनने वडवागर्दभ्यो मानुषीजमलजनने रदंसमीकर्म यत्रयेनवोला
हि तेउहृतेलोहितरोहते गोअजामहिषीगर्दभ्यां दुग्धादिरक्तदुग्धे अनडुहि येनुहृदये त्रिहृष्टभागोपयपति येनुर्देनं थय
ति परस्परं थयति आमाकाशफेनेगौर्वाअश्वोवाखरोवापुरोवाआकाशफेनं पिबति पिपीलिकानाचारेस्त्रे त्रहस्त
रक्तवर्णादिवहृहेग्रिहे सति नीलमक्षिका अतिशयेन बहुशो मक्षिकाप्रसिद्धाः मधुजालेगृहे उत्पन्ने मधुमक्षि
अनाज्ञातमद्भुते दृष्टे येदद्भुते नपरिज्ञातं तदज्ञातमद्भुतं अथवा लौकिकं जगुप्सितं वाअश्वदृष्टेवा अवदीर्णे स्वयं गृहा
दि अवदीर्णे सति अनुदककउदकोत्पन्ने मरुदेशे उदकंभवति अथवाअस्थले सर्वत्र उदकं संदृष्टे मगतस्यावत ति

ॐ
१००

लेषु समस्तैलेषु तिलासमस्तैलाभवंति हविष्याभिरपीष्टेषु चपोवाहवीषि वा वषा सिद्धिपदं चतुर्ध्यदवा गृहीत्वा गव्युः प्रसवे
ष्वावन्नेषु कुमार्यस्य कुमार्यविहीवावन्नो मूर्द्धन्यो भवतः सव्यहस्तो सर्पो विरोहति सूपशाकु काष्ठ वा वीयत्न प्राय स्विन्ने
स्पयग्रहणात् उल्कायां दिवि उल्कापातः संध्यायां च धूमकेतुः समस्तं वीक्ष्य पश्यति केतुर्वा रपठितः केतुशब्देन ग्र
हणे न सर्वत्र धूमकेतुरुच्यते नक्षत्रेषु पतायते शुरा नो नक्षत्रपाते बहुशः मांसमुखे निपतति गृहे पतति वा अन्नम
व भासे अग्निदृश्यते गृहादिषु अग्निरुपज्वाला दृश्यते अग्नौ स्पंदति उच्चासो वा शब्दकरणं भवति वा सर्पिषि ति
ले मधुनि वा विष्ठिते यदि श्रुतादि क्षीयते स्पंदते वा स्रवंति वा ग्रामोग्निः शालादहति ग्राम नगर शालादि दाये लौकि
काग्निना आग्नेयेनाचविष्फते वा सूर्ये प्रज्वलिते वा गृहं दहति आग्नेनु वा वंशस्फोटयति वंशस्फोटने बलहरणं भंग
कपाटादिभंगेषु कुंभोदधाने विकसति उष्टायां सकृथास्यां उदकुंभे स्रवे भग्ने उदकधान मलिंजरे भग्ने उष्टादि भांडे सं
कृथास्यां च नेदकुंभे स्रवे भग्ने उदकधान मलिंजरे भग्ने उष्टादि भांडे संकृथास्यां हंडिका प्रथमा कंडिका अथ यत्रैता
नीत्यादि प्रतितिमित्त शांति[illegible]सामः अथाद्भुत शांति यत्र न क्रियते तत्र दोषो भवति तत्पराभवतीत्यादि परिभाषा
उच्यते अथाद्भुते यत्र भवति तत्पराभवति विनश्यति विनाशार्थे अद्भुते देवाः सृजंति तथा चोक्तं सृजंति देवा देवाद्भु
तानि प्रागुपसर्गं प्रतिबोधनार्थं विनाशे समुपस्थिते कुले वा ग्रामो वा जनपदो वा कुले ग्रामे नगरे वा राष्ट्रे वा यत्राद्भुतं
दृश्यते तत्सर्वं विनश्यति तत्र गृहस्थो वा ग्रामपति वा राजा वा भूमिपति यद्भुतं वा गिरसोऽथर्वगिरसं उपसर्गः सद्यो द्रो
पकल्पयथमिति तदुपकल्पयंते कंसमस्तेन वसते स्रुहमाज्यं शांतानुवषी तैवै मदकुंभे बासे तत्र प्रयोगः त्रीणि

ह्र २

पर्वाणि कर्मणः पौर्णमास्यमावास्येषु एपेन हत्रं मपि वैदेवयकदाविरार्णेयं कुर्यात् स्नानोदकनवसूनः हरभिर्वै तेवान् कर्मणेउपवस
ति एकरात्रं त्रिरात्रं षड्रात्रं द्वादशरात्रं वा ततो द्वितीयेऽहनि मासः कर्म्म प्रयोगः प्रथमतस्तु तलहोमस्तन्तहोमो वाईशानयागग्र
हयागनक्षत्रयागनि ... तियाग मेउ पसंस्कारं वास्तुसंस्काराादि उत्तरतः सर्वकार्मप्रयोगः सर्वकर्मसु परिभाषा समा
रु३ मा प्रथवर्षाङ्गते शांतिरुच्यते आज्यभागान्ते कृत्वा ... स्यधारे निद्वाभ्यां आज्यं जुहुयात् दिव्योगं पर्वे इत्यादि मातृना
मगणेनाज्यं जुहुयात् सर्वत्र शान्त्युदकं योजयेत् सर्वत्रैवान्ननाम्यनुयोजयेत् मातृनामानि चानुयोजयेत् व्रीयेषुक
कर्तैर्दद्यात् सर्वत्रकं सचसने गोर्दक्षिणा ब्राह्मणान् भक्तेनोपेयुरिति ततः पार्वणाफन्नरतंत्रं वरमनन्दाहे ब्राह्मणः
कर्तैर्दद्यात् सीरिविषुपः सुसंप्रादेशिकाग्राम वरराजाधिवोदीनि सर्वत्रकांस्यादीनि च दक्षिणा च षष्ठवर्षे मासवर्षे मधु
वर्षे हिरण्यवर्षे पांसुवर्षे सर्पमत्स्यादि पक्षिणो यदाभ्यवर्षेत्ति अन्वीनिहर्यिरेव सामजापा घणा हेवाके टानि अन्नाश्चा
न्येवश्चारेवर्षेणं द्धिपयोति तैच पक्कान्नविकाराश्च अन्येषां घोराणां वर्षाणां इदं कर्म कुर्यात् समामानिवि कृतवर्षाङ्गत
शांतिः अथ यवत्राङ्गुत शांतिरुच्यते शांत्युदकं हुत्वा कारायितावमन्ते प्रोक्षणं कृत्वा आज्यभागान्ते कृत्वा यन्मे करसापदेत्य
चाज्यं जुहुयात् मातृनामगणेनाज्यं जुहुयात् पार्वणाफन्नरतंत्रं यत्नशाले न सर्पस्यापदोवा यमः पुरुषरूपो
पतेट श्येते रक्षोवा हस्तिनोवा सूकरोवा कूपे वटे वा रण्ये वा गृहे वा रंता रूपं दृष्ट्वा अद्भुतलाणदेवनट श्येते तन्स्वर्वेयद्व
द्रस्तुच्यते समामापत्राङ्गुतशांतिः अथ गोमायुवदनेशांतिरुच्यते शांत्युदकं हुत्वा ततः आज्यभागान्ते कृत्वा यन्मे मा गो२
पुरतिद्वयं मातृनामगणेनवाज्यं जुहुयात् पार्वणाफन्नरतंत्रं मंडूकद्वयं वासनेगृहे वा बहिर्वो अभिमरवः गोमा

ॐ. अद्भुतशान्ति अथ कुलकलहे अद्भुतशान्तिरुच्यते शान्त्युदकं वा तत्र मातृनामान्यनुयोजिते कृत्वा आवमनादि आ-
ज्यभागान्ते कृत्वा आराद्‌रातिमिति द्वे अपास्माग्ने त्वा आराद्‌ग्निमिति द्वे अपेतयन्तरिति सूक्तेनाज्यं जुहुयात्‌ ततउ
११ त्तरतन्त्रं कुलगृहे राजकुलग्रामगृहे ज्ञातिब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रगृहे स्त्रीणां गृहे कलहे च पुरुषाणां गृहे च पुरु-
षाणां मध्ये कलहे च स्वकुले परकुले च कलहाद्भुतशान्तिः अथ भूमिचलने शान्तिरुच्यते शान्त्युदकादि आज्यभागान्ते
10/ कृत्वा अच्युता द्यौरिति सूक्तेनाज्यं जुहुयात्‌ आ त्वा वर्षं भवाद्यौः सत्यं बृहदित्येतेनानुवाकेन जुहुयात्‌ पार्वणवदुत्तरत-
न्त्रं भूमिकम्पे शान्तिः समाप्ता अथादित्यग्रहे शान्तिरुच्यते शान्त्युदकादि आज्यभागान्ते कृत्वा दिवं चित्रमिति द्वाभ्या-
माज्यं जुहुयात्‌ विषासहिं सहमानामिमेनेन सूक्तेन जुहुयात्‌ रोहितेनोपतिष्ठते पार्वणवदुत्तरतन्त्रं आदित्य-
ग्रहे शान्तिः समाप्ता अथ सोमग्रहणे शान्तिरुच्यते शान्त्युदके कृत्वा आज्यभागान्ते कृत्वा राहू राजानमित्यवाश-
नं समिति सूक्तेन वाज्यं जुहुयात्‌ विषासहिं सहमानमिति सूक्तेन वा रोहितेनोपतिष्ठते पार्वणवदुत्तरतन्त्रं
म५ समाप्ते सूर्यग्रहशान्तिः अथ उषसि न भवति रुच्यते शान्त्युदकादि आज्यभागान्ते कृत्वा उदेनु श्रीरुषसेति द्वाभ्या-
त्रनाम गणेनाज्यं जुहुयात्‌ पार्वणवदुत्तरतन्त्रं उषसो दीप्तिनेदृश्यते तदा एषा शान्तिः अथ संवत्सरे दारुणे शान्तिरु-
च्यते शान्त्युदकादि आज्यभागान्ते कृत्वा या समा रुषात्येति तिसृभिः समास्त्वाग्न इति सूक्तेनाज्यं जुहुयात्‌ पार्वणवदुत्तरतन्त्रं
संवत्सरे उग्रमकरे संग्रामे रोगे वा समस्तत्रे पर राष्ट्र भये दारुणे संवत्सरे शान्तिः समाप्ता अथ उपतारकशान्तिरुच्यते शा-
न्त्युदकादि आज्यभागान्ते कृत्वा रेवती अभ्रमा इति सौचा समस्त्यते तु पुनभस्वेति शान्तिः समाप्ता ब्राह्मणस्वाउं पग्रहणे

स्र चौरमपर पु

तत्र शांतिरुच्यते ५

शांतिरुच्यते शांत्युदकादिग्राज्यभागांते कृत्वाय आसुराः इति द्वाभ्यां मा नो विदन्नभि देवबधेभ्य इति द्वाभ्यां सूक्ताभ्यां जुहुया
त् पार्वणमक्तं नरतंत्रं आसलग्नग्रहणे शांतिः देवतानृतशांतिरुच्यते शांत्युदकादिग्राज्यभागांते कृत्वाय आसुरा मा
नो विदन्नभि देवबधेभ्य इत्याज्यं जुहुयात् पार्वणमक्तं नरतंत्रं देवतान्नत्यंति ध्यानेति हसंति गायंति प्रक्षिप्यंति प्रस्त
पयंति उन्मालयंति लोहितं स्रवंति प्रादुर्भवंति गमनं करोति सर्वदेवताप्रतिमायां पाषाणप्रभृति रजत हिरण्यस्फ
टिक प्रभृति लिंगं वा शंकरसरस्वत्यादि प्रभृतयः अन्यानि वा बहूनि रूपाणि कुर्वंति देवताप्रभृतयः देवतानृ
ग तशांतिस्समाप्ता अथ लांगलसंसर्गे शांतिरुच्यते अरण्ये गत्वा तत्र प्राचीं सीतां स्थापयित्वा सीतायामध्ये शांत्युद
कादिग्राज्यभागांते कृत्वा परिधीन् शाम्या ततः पुरोडाशं श्रपयित्वा तूष्णीं पुरोडाशं जुहोति ततः विन्निरसि पुष्टिरसी
ति सूक्तेनाज्यं जुहुयात् शांत्युदके आनयो जनने विशेषः सीरायुंजंतीति सूक्तं यस्येदमा रजः शं न सूक्तं समं हृहृदि
त्यनुवाकः पूर्वं प्रकृतमनुयोजनं कृत्वा पश्चात् एतानि सूक्तान्यनुयोजयेत् तेन शांत्युदकेन प्रोक्षणं कृत्वा पश्चा
त्सीरं प्रोत्तयेत् पार्वणमक्तं नरतंत्रं लांगलसंसर्गी पुरुषसंसर्गे च शांतिः रजककर्तैः शांतिरुच्यते शांत्युदकादिग्राज्यभागां
ते कृत्वा मनायेनेत्यमिति सूक्तेनाज्यं जुहुयात् पार्वणमक्तं नरतंत्रं वाससः कर्त्रे दद्यात् ये केचि सर्वं तं सर्वेत्र दद्यात् क
श्री ह्यं भवति शांतिः अथाग्नेसंसर्गे लौकिके शांतिरुच्यते शांत्युदकादिग्राज्यभागांते कृत्वा भवतन्नः समनसाविति सूक्ते
न सूक्तेनाज्यं जुहुयात् रुक्मं च कर्त्रे दद्यात् पार्वणमक्तं नरतंत्रम् लौकिकाग्निसंसर्गे शांतिः अथ गोहिजमलजातशांतिरु
च्यते शांत्युदकादिग्राज्यभागांते कृत्वा शांत्युदके न गां वत्सां च प्रोक्ष्य ततः गां दोहयित्वा तेन दुग्धेन स्थालीपाकं श्रपयि

ॐ त्वा एकैकपैषास्त्स्यामेव भूवेत्येतेन सूक्तेनाज्यं जुहुयात् उदपात्रे संपातेनानयति यत्रास्त्रहादेशति उन्नमे संपातु उ
दनेष्वत्पानयति तत उदकेन गोवृन्दं च प्राशयंति ततउदपात्रेण ग्रामयति च संप्रोक्षति च पार्वणफलं तरं तंत्रं गावनंदीच
१२ कन्नैंदद्यात् सर्वत्र उक्त दक्षिणा गोजमलजननेष्वद्भुतशांतिः अथाश्वावागर्दभीवाजमलजननेशांतिरुच्यते शां
त्युदकादिसाज्यभागांते कृत्वा एकैकयैषास्त्स्यामेव भूवेति सूक्तेनाज्यं जुहुयात् उद[illegible]पात्रे संपातानानयति उदपा
त्रेण ग्रामादिग्राचामयति च संप्रोक्षति च पार्वणफलं तरंतंत्रं अथाश्वावागर्दभीवाजमलजननेशांतिः केचित्पूर्वं शां
त्युदकं कुर्वंति केचित्पश्चात्कुर्वंति तानमेव दद्यात् सर्वत्र शांत्युदके चातनमात्र नामानि च प्रयोजयेत् सर्वत्रव
रां धेनुं कन्नैं दद्यात् कंसं वसनं दक्षिणा सर्वत्रात्र कुर्यात् अथमानुषीजमलजननेशांतिरुच्यते शांत्युदकादिसा
ज्यभागांते कृत्वा एकैकयैषेति सूक्तेनाज्यं जुहुयात् अथ पुत्रयो मूर्ध्नि संपातानानयति यथा पूर्वमुदपात्रे उत्तरसंपाता
नानयति उदपात्रेण चाचामयति च संप्रोक्षति च पार्वणफलं तरंतंत्रं जमलजननी स्त्रियं कन्नैं दद्यात् नयानि क्षयोपयथा
हैं यथासे पक्षा मानुषीजमलजननेशांतिः अथ लोहिते गोदुग्ध शांतिरुच्यते शांत्युदकादिसाज्यभागांते कृत्वा यः
मि४ पौरुषेयेण क्रविषा समंक्तस्येतानिच्वत सप्त भिर्जुहुयात् पार्वणफलं तरंतंत्रं वरमनडाहं देश इति उक्त दक्षिणा लोहित
दुग्धेष्वद्भुतशांतिः अथानडाहं पेन्ये पयति तत्र शांतिरुच्यते शांत्युदकादिसाज्यभागांते कृत्वा अनडापेनमिति सूक्तवामा
नोविदत्रमो देववदेभ्यस्मे तान्भ्यां सूक्ताभ्यां वाज्यं जुहुयात् पार्वणफलं तरंतंत्रं अथ धेनुपेन्ये पयति शांतिरुच्यते शांत्यु
दकादिसाज्यभागांते कृत्वा योगते मे धेनुमिति दिवोगंधर्वरति मात्र नामगणेन चाज्यं जुहुयात् पार्वणफलं तरंतंत्रं

फे
=

येनर्धेनं पयति शांतिं समामा॥ अथ यत्रैतन्नौर्वा स्त्रीवा श्वनरो पुरुषोवा आकाशकेनेभक्षयति तत्र शांतिरुच्यते शांत्युदका
दिआज्यभागांते हुत्वा पयोदेवेषु सूक्तेनाज्यं जुहुयात् पार्थिवफलं रतंत्रं। गौर्वा स्त्रीवा श्वनरोवा पुरुषोवेन्मादिकेनभक्षय
तितत्र शांतिः अथ पिपीलिकाश्चनाचारसूपाटश्पनेनत्र शांतिरुच्यते शांत्युदकादिआज्यभागांते हुत्वा भुवायस्वाहे
तिसूक्तेनाज्यं जुहोति पार्वणं फलं रतंत्रं रक्ताकृष्णापीतावाबहुशः पिपीलिभवंतत्रेति पिपीलिकाशांतिः अथपि का ४
पीलिकाभिचार उच्यते शांत्युदकादिआज्यभागांते हुत्वा आमयं वहिर्हि रुभयतः परिच्छिन्नं प्रसव्यं परिस्तरणं विषाव
हस्तमिति मज्ज्यं शाकपलाशेनाज्यसमुत्थवनं बाधकेनसकवेणहोमः उत्तिष्ठतेनिद्रवतामिति सूक्तेनरुंगिर्जुहोति प
छोवः सर्वासांसाके वरुणोवः सर्वासां अग्निर्वः सर्वासां वायुर्वः सर्वासां सूर्योवः सर्वासां चंद्रोवः सर्वासां प्रजापतिर्वः
सर्वासां ईशानोवः सर्वासां साकं गर्भा नोगामितिर्भीः इति फट् नाः पिपीलिकाः प्रतिमंत्रं उच्चारयति पार्वणं चत्नरतं
त्रं पिपीलिकाभिचारशांतिः अथायदिपिपीलिकादृष्टा व्याधिजनयति र[illegible]क्तकृष्णश्वेतपीतनीलाअनेकविधापि
पीलिकागृहे भवति अग्निशरणेवा तत्रैवा नगरेवाग्रामेवाअपि बहुशो भवंति अत्रमध्ये रसमध्ये हतेवा अजातवनाटश्प
ते तत्राभिचारः क्रियते अथ मृत्तिकावाशांतिरुच्यते शांत्युदकादिआज्यभागांते हुत्वा यामेरयमिति सूक्तेन वातआवातुभे नैसे ४
षजमिति सूक्तेन चहाभ्यामाज्यं जुहोति पार्वणं पुत्नरतंत्रं नीलमृत्तिकागृहेपतति अन्यवर्णावाभवंति मृत्तिकाशांतिः स
मामा अथ मधुजालगृहेशांतिरुच्यते शांत्युदकमाज्यभागांते हुत्वा मधुवाता ऋतायत इत्येतेन सूक्तेनाज्यं जुहुयात् पा
र्वणं पुत्नरतंत्रं मधुजालकेगृहेभ्यंतरेवाहिर्वा हृष्टदेशोवालग्नेतत्र शांतिः समामा अथ सर्वेंद्रिनेषु शांतिरुच्यते शां

स्युदकादिग्राह्यभागो नेकृत्वा यदा ज्ञातमिति पृष्ठवसेमिते स्रुक्काभ्यां प्राच्येत् जुहुयात् यथार्थमुदकांश्योजयेदित्यत्रैवोक्तं स्व
ॐ. नुषंगो वा कापरिसमाप्तिरिति मीमांसायां उक्तानुक्तसंग्रहे पंचपटलिकायां पार्वणफक्करतंत्रे अनाज्ञाते हुते यदु
१२ ध्येन पद्यते तत्सर्वं अनाज्ञातमित्युच्यते यदपि परिशिष्टे उपक्रमेते मेदी गृहे भु प्रविष्टे सार्वमल्पकं दृष्ट्वा स च सम्मितौ वायु
सेभ्रमे उदकप्रादुर्भावे मनेषु यत्नः सेध्योल्काः परिवेषाः विद्युद् अशनि परिप्रपद्याहैं नित्यनिरजो वर्षमुपलवर्षं दधिम
धुघृतवर्षमज्ञारुधिरवर्षति ह्रीनगभस्ती हिमाग्रेवीयो ह्विनृत्तये सोमसत्तये हुर्णे हूरये त्तयसवभा सासघोपरमराज्ञा
दिदिग्दाहोपहैं पानग्रह विषम्य मारोहणमाक्रमणं पर्वे नगरमारुतप्रकोपस्थितिकरणमहुन्ने नत्तत्रयोगयुवक
कानिग्रहादीनां समवि पोगः प्रतिश्रोतगामिन्यो नद्यः प्रस्रवणानि च प्रासादतोरणहानयजबत्रेव वा यसाः समवा
याहकपाकटारोहणं वृषदंशाभियानमजनेसलभुल्लूकप्रतिगजनेश्येनाश्वनानिम्यथादीनां धजाविधनेविकृताश्वा
मोनुषोमनुजामनुषप्रभवाः स्त्रियो वा बोले वा हूहे वा प्रलापापुः पुवानवायुवनरः प्रजयति प्रदीप्तिं द्वियपष्टिपादर्भे
गेद्वमेढि वायप्रतिवायामस्पनमहृष्टके प्रतअहे वायांश्च यवायामध्य...योर्हं वायाश्रकस्माद्वैन्य हृत्त स्तंभ पनेवि
विरोहणात्स्राथरोहेमष्टत्यवित्रपर्णप्रपावाप्युष्काबाप्युष्कशाकिनोधूमरजनतउदकप्रादुर्भावगमने भुवनस्पतिषु मप
चनतरुषुवाङ्गशस्त्रभंगे वा इंद्रनीलगोपुराट्टालकादि ध्वजबन्धादीनां वा भंगेषु वा भंगः उवितान्यभुबे दनेनुवितातें
सवर्त्तेनेटछं भंगे वा स्युष्कविरोहेगृहे वल्मीकेशापनदेशे गर्भास्तस्योत्पन्नो विपरीतो मित्रप्रीतो स्वदेवताचेनपोश्रनयोबे
दनेयत्रचरणागप्रहृत्यादिस्युकमवंति वात्रश्लोकः यदा तु प्रकृतिः सोमविपरीते हि दृश्यति सध्ये विद्धमिति दृश्ये मरणे
भवति १

राजगोचरं यदानुप्रतिपन्नोमः प्रकृत्याविकृतोभवेत् अनग्निर्ज्वलतेवाराज्ञोमरणमादिशेत् आयुधाकाररूपाणि
शतवर्णान्वितानिच येचवर्णानिवाभ्राणितथादंडनिभानिच यदावेदार्कयोमध्ये हृत्लंभवतिमंडले सशान्तुरितिविदे
योग्रहःपरमदारुणः तत्रराजवधेविंद्यात्सर्वभूतभयावहं तत्रकुर्यान्महाशांतिममृतांविघ्नमेवजी अथयस्मिन्वेवजनपदे
स्प८ गोब्राह्मणस्त्रतस्तेवत्सव विघातोपरिब्राजकचारणवानप्रस्थब्रह्मचारिणांस्त्रीशंवाप्यमरीप्रवर्त्तते तदद्भुतंवित्तकर्मे
संकरं यजनव्यवहारयज्ञसंकरंभवतः यत्रचधर्मोधर्मेणपीड्यते तत्रधर्मोऽधर्मेभुतदद्भुतंविद्यात् ब्राह्मणक्षत्रिय
विट्शूद्रादिपरस्परंबाधतेपतेषुयदिशांतिंनकुर्यात् तदामहाद्भुतानिभवंति देवताप्रादुर्भावगतेषुपरवंतेषुअनन्त म८
गवांरोगप्रहन्नेषुकीटपतंगमक्षुणजम्बुकालिकापत्तिणेप्रहृतेराजकुलवादेशस्थानांसंशांतेवागृहसर्वगजवाजिवस्त्रा
लंकारपीडिकाखंजनातिप्रज्वलितादहेतश्रविष्टदर्शनेशांतिभेदः दृष्टिव्यामंतरिक्षे दिव्यपथाशांतिः सेवितेराजम
स्थानोपवित्तिणांमृगाणांच एवंखानांतथान्नुयाविकृतामियत्रारण्येवपथिवतथाराजादवीनांकृतन्दतालीणांग्रामेकुलेवा
यदिवापिदेशेराजन्यमामेषुतथाद्विजेषु भावःप्रसूतोविकृतोरूपः तथामातृषेवाप्रवृत्तनतवंशप्रोपहतम्मुल्काभि
हितेग्रलेनिरस्तमपक्षपतेवायदसोजन्मनक्षत्रंकर्मनक्षत्रमभिषेनीयंजनपदनक्षत्रंराजछत्रमेवद्रुमसः हानेवक्षे
घसृष्टेकेभेवावसृष्टेस्कंभेवावसृष्टेनानारूपवज्ररूपेष्टोगिणिवादीप्येतकिलवतिषेषुपनिर्घोल्काभिहतेकेतुधुवतिष्ठवति
हसतिहासेभासेनादेशाक्षेवासतेचवैश्वानरप्रज्वलितेश्रनरिक्षेवृभस्मध्वस्थिशृंगारागटहेवाशिरसिवापतेतिवीचीवेदपन्नवि
रात्रौवीथ्यपवन् चंद्रार्कनक्षत्रग्रहतारादिपरिवेषकाककपोतगृध्रपक्षराक्षसपिशाचस्थापदेषुरात्रौवदन्सुगायत्सु
वे

वायन्तवानेप्रादुर्भावगमने चक्रध्वजवेश्मावसथप्रासादाग्रं वा कपोतपयानेवोद्भिरन्ति नदनि विघोतनं निरयथंत्र प्रवहणं वादि
ॐ त्राणि सूक्ष्मादयो ङ्गारापूर्मोर्विवा प्रादुर्भावलिङ्गाङ्गविलिंगे : कः प्रादुर्भावविवा राज्ञी राजा काकोलूकहूक कलासमं हगो
१०४ पिकावासेनादिपतिते राजछत्रे भग्ने ध्वजे सुकस्य भग्ने राज्ञे दंडस्य भग्ने हस्तिन्यांवमन्नायांग्रामेव प्रसूतायां राज्ञेश्चर्ययाथ ज
श्वराजाधिरूढो भग्नात्तस्मराज्ञो राज्ञो हस्तिपुरोहितविनाशेवासेनासयतिवा हस्तिनेमहिषीविनाशे कुमारोविनाशे प
194 इ सुमात्रवेवा विकाराद्दिशीर्षोयतिशीर्षा नापादहस्तीतथैव च हिनासिकनथा हीनाधिकांगुलि विनाशति स्तुजायतेन
थापादजं च यो: कर्णनासिका विनाशेशिरश्छिन्नसंजायते बीजं यत्र प्ररोहेन फलमथे प्रमादतः मद्याज्यदधिदुग्धे शुभत
माने विलेपने यत्रवाहहर्म्ये शुभवने छायायै शुच काकोलूकपोतानामहोर्वादर्शने भवेत् मुक्षे वा प्रज्ञानामगमने स्रगप
तिलेण हस्तयुग्मानां दर्शने स्त्रीरोदनहविपुषा श्रापुर्जनना पुरुषस्यनरेंद्राणां महद्भयं मेघो मृदंगाः पटवाद्यने वाप्य
नाहताः प्राहताश्चनवाद्यने अबलानि चलंतिवा अरण्ये पूर्यन्ति यो षायदि सूयते नाभसः गोष्ठो वान्तस्यनेयत्र हस्ते दर्वी
कदाचन पतते मशले यज्ञहन्यमाने विशेषतः उलूखले सर्पेवा स्यपनेस्वयं पाषाणं कूपं पर्वतापसर्पणं गोलांगना
सेममगै विकारश्चंद्रसूर्ययोः नारीवाप्यपते नारी जायते तेतुलभयं प्रत्याहारे निमवैविलं वपाषाणपादयाः केशेनोपपमि
तथैव मृगपतिलेणं प्रमानुषाणांव्याहारे स्थावराणां विनिक्रमे यो निविनिकरे विद्यमान्सश्रोणितवर्षणे ग्रनग्नि ज्वलने
चैवतथा नाभवर्षणे शस्त्रप्रज्वलने चैव वैत्यस्त्रकावरोहणे लिंगायतनविप्राणां रोदने गर्जने तथा उदयानेतडागानांज्व
लने गर्जितेपिवा मत्स्यसर्पद्विजातीनां रसानां च प्रवर्षणे गीतवादित्रशब्दास्तु यत्र स्युः प्रनिमित्ततः येचान्ये किंचिद्वुत्पाता

ता अ॰

जायंते विकृतात्मकाः तेषां सर्वेषामुत्पातानामेवाशान्तिर्विधीयते चंद्रप्रातिपदिके ग्रहयुद्धे ग्रहसंग्रहे राहुचारे केतुचारे धूम

केतुलक्षणे भूकम्पे विभागे मंडलेषु दिग्दाहे उल्कापतनेषु विद्युत्पतनेषु विद्युद्दर्शनेषु निर्घातपतनेषु चंद्रसूर्ययोः परिवेषे

सद्योवृष्टिरस्त्र रो ३ नक्षत्रग्रहोत्पातलक्षणेष्वितलक्षणे अद्भुतशान्तिपठितेषु स्वप्नाध्यायपठितेषु उरःस्वप्नेषु उत्स्वप्नेषु सर्वेषु यदा जाता शान्तिः

अथर्ववेदद्रष्टेषु अद्भुतेषु पठितेषु भार्गवीयेषु पठितेषु गार्ग्यपठितेषु अद्भुतेषु बार्हस्पत्यग्रंथेषु पठितेषु उशनसाद्भुते

षु महाद्भुतेषु इतिहासपुराणज्योतिशास्त्रेष्वथर्ववेदकेन वेदकेषु सर्वाद्भुतेषु एषा शान्तिः अथवा महाशान्तिं समस्ताहुत

केवलैः कोटिकोटिहोमैः सर्वाद्भुतेषु कौशिकप्रपठितेषु कौशिकप्रपठितेषु एषा शान्तिः [redacted] महाशान्तिर्वा कल्पः वि॰

म ति भाष्यकारः अग्निशरणे वा सद्यःपावा वा दरणे शान्तिरुच्यते चतस्रो येन वडवा पकृमा भवति श्वेताहस्तारोहिणीमरु

पा चतुर्थीनां सामेन द्वादशरात्रं संउदं नवनीतं निदधाति द्वादशपाः प्रीतये वेवादावदीणं भवति ततउत्तरतः शान्त्युदका २८

दिग्भाज्यभागान्ते कृत्वा ऐन्द्राज्येनाज्येन दनेमत्रीय ततः अग्निर्भूम्यामिति तिसृभिस्तालमग्रहं तु ततः पूर्वतो जुहोति त

थादक्षिणार्धे तथा पश्चार्धे तथोत्तरार्धे तस्मिन्वाग्नौ न तेनो वा लोप्यते तेन गणेनाज्यं जुहुयात् वदीसदेशे संपातानानयति

पावणोपुत्तरतंत्रे ततो वदीमंशान्त्युदकेन संप्रोक्ष्य गां देयं सर्वत्र येवादीनि च गृहे यतिते ग्रामे वा श्मशाने वा अग्निशर

णे वा तेत्र भूमिपातने भूमिविद्रादर्शने भूमिपाने गृहपाते ग्रामादिपतने एषा शान्तिः अथवा चतुर्दिक्षु चत्वारि वा तंत्रे

यथासंख्यं श्वेताहस्तादि प्रतिदिशं जुहोति पूर्वं समाप्य तंत्रे ततो दक्षिणतः पश्चादुत्तरतः नागाब्राह्मणे दद्यात् सीरं

विशेषेण प्रादेशिको ग्रामवरं राजा वा येत्वादि सर्वत्र दद्यात् गृहग्रामजनपदे वा शान्तिः समाप्ता अथ यत्र नदकदेशेउ

दकातिशयो भवति तत्र शांतिरुच्यते शांत्युदकादि आज्यभागांते हुत्वा अनूनाय स्वाहेति सुवर्चभिराज्यं जुहोति स्वयं दिद्ध्येति
मैं. मंत्रेण दक्षिणामुखो भूत्वा शांत्युदकेन तिलान् सिंचेत् पार्वणं कृत्वा तंत्रं तिलाः सम तिल भवंते शांति अथ वा पो वा ह
१०५ वीथि वा वयो सिद्धि पद व उच्छदं वाभिमृश्य पावग छेय त्वत्र शांतिरुच्यते शांत्युदकादि आज्यभागांते हुत्वा त्वष्टा रूपाणि बहूये
105 ति सूक्तेनाज्यं जुहुयात् त्वष्टा मे दैव्यं वचः इत्येतेन सूक्तेन जुहुयात् पार्वणं पुनः तंत्रं अथ यूपो विरोहति शांतिरुच्यते शां
त्युदकादि आज्यभागांते हुत्वा यूपो विरोहन्ति शाखेति पतेनाज्यं जुहुयात् वनस्पतिः सह देवैर्नेति वा जुहुयात् पार्व
णं कृत्वा तंत्रं अथ दिवोल्कापतनं तितदयोगक्षेमाशंके भवन्महत्याशंकं वा शांतिरुच्यते राजा भूमिपतिर्विहासं कृत्वा गृह
अ. णीयात् गृहतोरण पस्याहे समभिव्यन्तत्र द्वादशरात्रमनु अश्नीत स्व स्थलं सर्वे नवरात्रे आरण्य शाकमूलफलभक्ष्यापात्रे विरात्रेना ह॰
घ उदकाहोभूते समथे नव उपन्नामा भवति श्वेताकल्प रोहिणी नालीपाटलाः सहृपा समोना सामेन द्वादशरात्रं सं उग्यं न
वनीतेन दधाति द्वादशपाः प्रात यंवैवा सो पतिता भवति ततः शांत्युदकादि आज्यभागांते हुत्वा अमन्त्र वुनीतेसोवर्णे पात्रे वि
लाज्यं सोवर्णे निस्रुवेण होमं कुर्यात् स्त्ववानमिदं हविरित्यादि वा तनगणेन यामा हस्तारकैषा विके शांति सूक्तेनाज्यं जु
हुयात् नवपतिते संपाता नानी यउल्कादेशे संपातः पार्वणं कृत्वा तंत्रं नवपतिते शांत्युदकेन संप्रोक्ष्य त्वाय व आलणो
दद्यात् सीरं विस्मे सं आदेशे को ग्राम वरं राजा सर्वेत्र ये त्वादीनि वकं स व सन्ते च उल्कापाते वा महानक्षत्रपाते चादिवा अह
नि दिवा उल्कापातेन शांतिः अथ धूमकेतने शांतिरुच्यते एकतंत्रे वा कुर्यात् पृथक्तंत्रे वा कुर्यात् द्वादशरात्रं व्रतं शाक
फल, मूलैर्भक्तो नवश्रब्रेति एवं द्वादशरात्रो भूत्वात्र योदशो हनि कर्मप्रयोगः पाकतंत्रमाज्यभागांते हुत्वा पंचपशवस्त्वायेते वा

हणः कृत्वा जः वायवो हरितो जादिश्यो वहन्तु योजः मारुतीमेषी अथाभ्रपतने तु हः जलविरालः बिडालो वा आग्नेयस्य प्राजाप
त्यस्य च्चरोदनो मेत्र मध्ये ऋचणं अन्वारब्धेभ्यः शंनस्तुदकं करोति तत्रैव स्थलकर्म तद्योजयतीत्युक्तं महाशान्तिमप्येत्र शिभिनिवाद
येतीति सत्कृत एवमादियोजयितव्यानि पशुविशेषनादीनि वपाग्रहणं च सत्कृत्य सर्वे वा समानतंत्रे पदः सर्वप्रकृतिपदे श्राम
तंत्रे सर्वत्र वर्त्तते यदेवत्याः पशुस्तद्देवत्यस्य चरुः श्रपयितव्यः उदस्य पर्यग्निकरणं तस्युपीत्वयो होमान्ते पश्चिनिकर्त्तव्यता ततो
वदानानि ददाति जुहोतीत्यर्थः उन्नेयं भूरित्यवाग्निप्रयोग वरुणमनसा ध्यायेत् अन्नेरराजन्निति चनस्त्विवो हणं
१६ स्वा स्वपशवो वदानि जुहुयात् प्रत्यक्षं स्थालीपाकं च तथा वायवाः स्थितं तीति वायव्यस्य शाशा नामिति सूक्तेन प्रत्यक्षचादिशस्य
पशोः स्थालीपाकं चैव प्रतित्यंचारुमध्यरमित्यत्र वाम्ने पत्नीरौदनं जुहोति प्रजापतिः सलिलादित्यचाप्रजापतिः सारौदनं जु
होति द्वितीयातिः स्थालामौनं तुल्यके त्रिप्रसव्यं परिहरतीति तंत्रे कृत्वा ततो पोस्तूक्तेः सर्वैर्बहिरेण कलशेन सद्यो द्रुस्थ प्र
वेशयेत् पात्रके तंत्रे समापयेत् यवैः स्विष्टकृते ददाति व्यापकदेवपदार्थो भेदे न प्रारब्धप्रकारान्तंत्रेण भवति एवमीमो
ऱायोजयितव्याः शेषं समानं तत्र पतेः प्रतिदेशो विशेषातिदेशो योजयितव्य उदवाथान्युदयतंत्रे मंगलल्लक्षणानि योज
यितव्यानि समामाष्टमके तः शान्ति सर्वेस्वंदक्षिणानस्थानि क्रियो यथा यथार्हं यथाप्रपदा अथ नक्षत्राणि पतन्ति तत्र शान्तिरु
च्यते शान्त्युदकादौ कृत्वा पतन्तं तत्रैव पतति जातवेदसे इत्येकाशीतिमौ राजेति सूक्तेनाज्यं होति पार्वणाद्युत्तरतंत्रे रुक्मं कर्त्रे दद्यात् येन
दीनि च न तत्र पश्चुपरि पतने वज्रशः पतने रात्रौ वादिवा वा संध्यायां वा नक्षत्रपतनं शान्तिः अथ भौम सम्भवा उनिपतन्ति तत्र शान्ति
रुच्यते शान्त्युदकादि आज्यभागान्ते कृत्वा योरोवन्त्र इत्येकाभवाशर्वौ मृडतामिति सूक्तेनवाज्यं जुहुयात् पार्वणाद्युत्तरतंत्रे मा

मुखेनिपतनशांतिः अथअनग्निदेशेअग्निदर्शनेभवति तत्रशांतिरुच्यते अग्नीरक्षांसिइत्येकाहाभ्यांजुहुयात् पार्वणपुन्नरते
ॐ त्रे शांत्युदकादिआज्यभागांतेकृत्वायातेरुद्राशिवेत्येकाअनग्निदेशेगृहेग्रामेक्षेत्रेवायदिशालायांप्रदृश्यतेअग्निदर्शनेच
१९ भवतिशांति अथाग्निशब्दकरणेशांतिरुच्यते शांत्युदकमाज्यभागांतेकृत्वासेत्वाकल्पाइत्यृचाअग्निरिवासेतिद्वाभ्यांमाज्ये
जुहोति पार्वणपुनरतंत्रे अग्निशब्दकरणेशांति अथसर्पिर्वीतैलंवामधुवाविच्छिद्येते तत्रशांतिरुच्यतेशांत्युदकमाज्य
106 भागांतेकृत्वायथामेचक्रुर्निरवनेनइत्येताभिश्चतसृभिराज्यंजुहुयात् पार्वणपुन्नरतंत्रे सर्पिस्तैलमधुहरणशांतिः अ
लौकिकाग्निःशालांदहतितत्रशांतिरुच्यते शांत्युदकमाज्यभागांतेकृत्वाअपमित्यमप्रतीतमित्येभिस्त्रिभिःसूक्तैर्मैश्राज्यस्य तै
पूर्णांजलिंजुहुयात् नमोमामित्रावरुणेतिसूक्तेनमसमापोमधुमदितिसूक्तेनचाज्यंजुहुयात् पार्वणपुन्नरतंत्रे ततः
अरणिप्रताप्यस्थंडिलेपरिमज्यअथाग्निंमथति इतयेवप्रथमयुक्तइत्यृचामथते अत्रआज्यभागांतेकृत्वाभवतन्नःसम
नसाविनेत्येतेनसूक्तेनाज्यंजुहुयात् पार्वणपुन्नरतंत्रे ग्रामदाहेगृहदाहेअग्निशालाशांतिमेउपकुटीगोशालादाहेम
घ वीश्रदायेशांतिःसमाप्तः शांत्युदकेनसर्वंकारकारपिनावावनप्रोक्षणेभवतः सर्वत्राद्भुतस्थानप्रोक्षणं गृहग्रामादि
प्रोक्षणं सर्वत्रमातरश्राद्धं ब्राह्मणानांभक्तेनोपेसंतीतिवचनात् ग्राम्योग्निदायशांति अथस्वमग्निरुद्धितेविफमेवा त्यि
शांतिरुच्यते शांत्युदकादिपूर्ववदेवकुर्यात् स्वमग्निरुद्धितेविपुन्नेदाघेशांति अथवेशबलिहरणभंगेशांतिरुच्यते
शांत्युदकंकृत्वाकपालेग्निंकृत्वाउदपात्रेबर्हिराज्यंतदायशालायाःपृष्ठेगत्वातत्रकपालानिवाउपनिदधातिप्रासेप त
नात् प्रावमिधाउपसमाधायइत्यादिआज्यभागांतेकृत्वाअसौविनामतेमानेतिसूक्तेनाज्यंजुहोति त्वष्टामदैवेवचरति १९

८

स्रुवेणवाज्यंजुहुयात् पार्वणवत्तन्त्रं तंत्रे उदपात्रंनिनयति कपालेग्निंवादायोपसर्पति गृहवंशभग्नेगृहवंशदाघेव शां
तिः समासः अथकुंडे भग्ने उदधाने सकृत्पात्र्यां उखावा विकलसति तत्र शांत्युदकंकृत्वा आज्यभागान्ते कृत्वा भूमिर्भूमगादित्स्वा
आज्यंजुहुयात् सदसिसन्नेभूयानिमिमं त्रेण अन्यस्यां नवतरायां सकृत्पात्र्यां सक्तूना वपेत् अथवेदोदनस्थात्रमस्यत्रं मेदे
पुत्रं मा मा हिंसिषुरिति मंत्रेण अन्यस्यां प्रतिष्ठाप्य मंत्रयते त्रिः प्राशं पृथक्कर्त्ता नवप्राशयति अथवेडुदककलशेभग्ने समुद्रं
वः प्रहिणोमीति द्वाभ्यामभिमंत्र्य अन्यं कृत्वा उदककलशं नवं कुर्यात् आत्वाहार्षं ध्रुवा द्यौरिति सूक्ताभ्यामभिमंत्र्य नवकुंभे
ते न मृदकुंभेनेन हिरण्यवर्णा इति सूक्तेन कलशे निनयेत् अथाल्मिन्नधात्केचित् पार्वणवत्तन्त्रं उदकस्थाल्यो भग्नायां
स्थाल्यां उदकधान्यां सकृत्पात्र्यां वा कुंभे उषाग्निहोत्रस्थाली भांडे भिन्ने भग्ने शांतिः समासः शांत्युदकं कृत्वा वेद्यादि तंत्रं करोति
रुद्रमंत्रे प्रधाने होमानंतरं शांत्युदकं कुर्यादिति दारिलामतं अद्भुतानि समासानि स खल्वेते षुकर्मेसु सर्वत्र शांत्युदकं कृ
त्वा सर्वत्रवातनामस्तयोजपेन्नाम्नानामानि च सर्वत्र वरं येनकं ... दद्यात् सर्वत्रकं सवसनं गोदक्षिणा बालगणा न्भक्तेनो
पस्थितिप्राहकुर्यात् अद्भुतमंतेषु पत्यनिनेन दग्नयरं द्वाग्निभ्यां आदित्याय उद्यसे स्वाहेति समायै स्वाहेति भद्राय स्वाहेति इंद्रा
य स्वाहेति अभयै स्वाहेति तत्रे स्वाहेति विनायककल्पन ईशानयोगाभिपश्येनेपठितः | तस्माति कत्र्याति ग्रह नक्षत्रादिप
तः सर्वत्रकार्यः तत्र श्लोकः यानि देशे कुलेवापि अद्भुते यत्र दृश्यते स विनश्यति जानीयात्तस्माच्छांतिस्त्रयोदशे त्रयोदशोध्या
यः | अथावितानेयन्त्रावास्तष्पवसेद संभारलक्षणेउक्तं पथाविनानेचमेडुपंकारयेत् अग्न्यमस्त्रेति बहिर्लवने कृत्वा ग्रीष्मस्ते
भूम इत्यृचा उपसमाय विमीमीषे त्वर्चा शांतनहहत्तकाष्ठमिमा न मन्त्रमंत्रयते | ब्रह्म शमी प्राहूय तो चनतः शमीश्राणी ज्ञीर

१२६ कण्डिका

२३

उ० मध्ये प्रर्द्धवनर्थो नग्रतः बृहस्पते परिगृहाणेति वेदिं परिगृह्णाति त्रिर्मन्त्रावृत्तिः यत्ने भूम इति वेदिं खनति यत्न जेन मित
१० र्द्धे वेनै विदिं समां करोति त्वमस्या वपनी जनानामित्यूर्द्धे चैन बर्हिषा ऽग्रतापूरयति त्रयाणां पुरस्तादुत्तरवेदिं विदध्यात् हिः
शमीप्राङ्मायता त्र्यगीमध्यदेशा मीश्रोण्यो बृहस्पते परिगृहाणेति उत्तरवेदिमोप्यमानां परिगृह्णाति त्रिर्मन्त्रावृत्तिः अग्ने
[10] वार्यमध्यतोमात्रकानामिति वाप्रथयति यस्याश्वनसः प्रदिशः पृथिव्या इति चतुरस्रां करोति देवस्य त्वेति मन्त्रेणा लेख
ऋ० म नमादाय यत्राग्निं निधास्यन् भवति तत्र लक्षणं करोति इदः सीतानिगृह्णामीति दक्षिणतआरभ्योत्तरतश्चालिखति प्रा
चीमात्रस्य दक्षिणतः प्राचीमपरां त्रिसो मध्येनस्योव्रीहियवावोप्य वर्षेणा भूमिरित्यद्भिर्वैनाद्भिः संप्रोक्ष्य यस्मात्रव्रीहिय
वावितिषृचानमस्कृत्याग्निं प्रणयेत् त्वामग्न रन्यृचावेधांग्निप्रणयनं अथवा भद्रश्रेयस्त्वं त्वावाग्ने प्रहितिसमिधमादधा
तितिस्रः यत्र स्थण्डिलकर्मप्रयोजनार्थेन अग्निप्रतिष्ठापनं हस्तहोमादि तत्र ललक्षणमाददत्यादि अग्निप्रतिष्ठापनोतेमंत्र सर्वत्र
केभवति अयुतहोमे लक्षहोमे कोटिहोमे ग्रहयज्ञसमिधस्वन्यव्रीहियवातिलसमित्स्रुरोऽशादितेत्र विकल्पस्तत्र सर्व
न त्राग्निप्रतिष्ठापनमानेन विधानेन कर्तव्यं यत्राग्निविधास्यं भवति तत्र लक्षणं करोति तानि च वचनात् नास्ति वचनस्याभि
चारः प्रापयः व्रतग्रहणे पवित्रकरणे अग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीति पवित्रेणापोक्षणं अग्निभूम्यामिति तिसृभिः पतमिधो
समाहिते जघ्नाणोस्मै तत्राणि पारयेत मग्न इति हाम्याघनाभिः पंचभिर्जुग्निः पंचे पात्र्यादधाति केचित् विंशति समिधमाद
धाति मस्थेते त्वं भूमिमित्युवाबर्हिः प्रोक्षणं अग्नीणां मस्तरोमीति इह मोग्ने ब्रह्मासनं विदधाति ब्रह्मासापने भूपत ल
इति वरुणविधानेन वरणं स्तरणं पुरस्ताद्ग्नेरुदकसंस्तरणाति तथा पश्चात्प्रदक्षिणं बर्हिषा मूलानि छादयन्तो

पि आ

त्वरस्यावेदिशो ऐ पूर्वोत्तरतः संस्थाप्य स्तीर्णं प्रोक्षणं स्रुहेदितिवच्याइत्यादिर्नामन्त्रसंस्कारः उदपात्रस्थापनमन्त्रके आज्य
संस्कारः स्रुवग्रहणं ग्रहग्रहणं पुरस्ताद्धोमः आज्यभागौच यतत्सर्वं पाकयज्ञेउक्तं सर्वत्र आज्यतन्त्रे अभ्यातानानि जुहोति
यत्रजुत्रवित् आज्यतन्त्रेण प्रयोजनेन न सर्वं तैतत्पूर्वं तन्त्रे सर्वत्र अभ्यातानानि भवन्ति पाकतन्त्रे अभ्यातानानि न भवन्ति अग्न्यु
ते भुतमवंति अन्यत्र सर्वत्र भवन्ति यत्र बहूनि बहूनि प्रधानकर्माणि एकस्मिं तन्त्रे क्रियन्ते तत्र अन्तरा अभ्यातानानि हुत्वा
आ॰ प्रधाने जुहोति तन्त्रमेकमेव पाकतन्त्रेपि आज्यतन्त्रस्य प्रधानं यदि क्रियते तदा तस्मिं तन्त्रे प्रधाने हुत्वा अभ्यातानानि हुत्वा
आज्यतन्त्रप्रधाने कुर्यादिति यथा आज्यं यथा अवदानादि ततः अभ्यातानापूर्वतन्त्रे तदर्विहोमे न हलो होमे तन्त्रे कुर्यात् अथवा न हलो होमे
कुर्यात् यत्र आज्यं जुहोति तत्र तन्त्रे कुर्यात् यतत्सर्वत्र बोद्धव्यं आज्यतन्त्रः समासः अथमाकेडिका अष्टका कर्म उच्यते
माघकृष्णाष्टका एकाष्टके निवचनात् आज्यतन्त्रमाज्यभागान्ते हुत्वा पश्चादग्नेरोहिते चर्मणि स्तीर्य पवित्रे अन्तर्धाय हवींषि
निर्वपति धानाः करम्भः शष्कुल्यः प्रोडाश स्थालीपाकौदनः क्षीरौदनः तिलौदनः पयोपक्षादेयभृ॰ दक्षिणबाहुर्नित्यमसर्वं मे
मस्त्वं अप्रतिष्ठात्याम देवस्यत्वा यत्ते अष्टकायैजुष्टं निर्वपामि अष्टकायै त्वा जुष्टं प्रोक्षामि पृथक् पृथक् द्रव्यं निर्वप
णं धानादीति ततः श्रपणपर्यग्निकरणाभिघारणोद्वासनालंकरणोत्सवनैः संस्कृत्य ततः एकत्रे हुत्वा विंशतिपिंडा
न् हुत्वा एकदिगुणेलेह हुत्वा आज्य अभ्यातानानि जुहोति उपस्तीर्याभिघारणे कर्ताऽनुपूर्वं पिंडकान् जुहोति अथमाह वसु
वाससे तिपंचभि आयमगन् संवत्सर इति च तस्मि विज्ञायते अनभ्यष्टत्वष्टा भवति अन्नभाष्टाय जेस्वाहा आग्नेवे
अष्टायजेस्वाहा मरुद्भ्यस्त्वाजजे स्वाहा संवत्सरेभ्यस्त्वायजेस्वाहा धात्रेत्वायजेस्वाहा विधात्रेत्वायजेस्वाहा समर्थेता

यजेस्वाहा भूतस्यपतयेस्वायजेस्वाहा यत्नाभिरष्टौ अष्टादशीरिंद्रपुत्रइत्यष्टवा अहोरात्राभ्यांस्वायजेस्वाहेतिमंत्रेणाजनाविंशी
ॐ. यदिपशुवाहुंसंपद्यतेतत् आहुतिंदद्यात्स्वदमितिहाभ्यामग्नौविंशतिंजुहोति यदिनसंपद्यतेतदाआज्यंजुहोति पूर्णाद
१८ र्वीत्यस्यानहाभ्यांसदर्वीपूर्णामेकविंशींजुहोति अध्यातानाफन्ततरतंत्रे आज्येनस्विष्टकृत पितृश्राद्धंचकुर्यात् केचि
द्रात्रौअष्टकाकर्ममन्यंते समामेअष्टकर्मनदर्विहोमइत्युक्तं अष्टकायांक्रियेनपतेषुकालिमातरौ द्वितीयाकंडिका
108 अथोपाकर्मउच्यते श्रावण्यांपौर्णमास्यांवाप्रोष्ठपद्यांवाअभिजितिनक्षत्रेशिष्यानुपनीयआचार्यसमीपेआगच्छंति शांत्युद
केकृत्वाततोअध्यातानोतेकृत्वाततःपश्चादग्नेर्दधिसक्तूनजुहोति अग्नयेस्वाहा ब्रह्मप्रजापतिभ्यांस्वाहा अंगिरोग्नि
२ भ्यांस्वाहा उशनसेकाव्यायस्वाहा वनस्पतयः ततउक्तेर्गणेराज्यंजुहुयात् दधिसक्तुषुसंपातानानयति अभ्यये
द्यावापृथिवीशुनोमीतिअभगपगणः विद्याशरस्यमानोविदात्रदारस्तस्यातिदाअवमन्युतिं हस्तःपरिवर्गो भूरिंद्रोज
यात्यभितेंद्रेत्यपराजितगणः सङ्कदयंतहूषुसंजानीथमेहयानुसंवयष्टयंतोसंवोमनांसिसंज्ञानेनेइतिगयाकर्मो
गणः येत्रिसप्ताइतिविश्वकर्मागणः अस्मिन्वसवसवोधारयंतेविश्वेदेवाचसर्वेआयातमित्रोमत्रभूयादतकायम
त्यवेआरभस्वप्राणायनमोविषासहिमित्याघुष्यगणः त्वम्नुत्रातारमामंत्रेद्रिरितिस्वस्त्ययनगणः मानोदेवाअहिर्वधी
दरसस्यशर्कोटसंद्रस्यप्रथमोरथोयस्तेसर्पोवश्चिकस्वष्टदेशमानमृतेअस्तुविद्युतआरेसावस्मदस्तंयस्तेपृष्ठुस्तनयि
त्नुरित्युपाकर्मगणः पतैर्गणैराज्यंजुहुयात् उक्तमेसंपातनवंशीतानिस्वभिमंत्रणं अध्यातानफतरतंत्रे स्वंवप्रतिष्ठा
पनांतेकृत्वादधिसक्तून्प्राशयउपाध्यायसहिताशिष्याः ततःआवमयात्रिराचमनेविहिते शांत्युदकेनावमते ततःअध्यास

श्चेति जपित्वा सावित्रीं ब्रह्मजज्ञानमित्येकां जपित्वा येविद्यमा इति सूक्तं यदि वा चयति उपाध्यायो शिष्यान् विद्याशरस्ये
ति प्रमृति शेषमनुकस्य जपंति ततः तंत्रं समापयेत् योयो भोगः कर्तव्यो भवति तं तं ऊर्ध्वंते इति उपाकर्मः समाप्तः
अथ पौष्यां पौर्णमास्यां उत्सर्ग उच्यते अभ्यातानानंते कृत्वा हृदयान् रसानुपसादयति उत्तरतः मधुवर्जितरसान् शि
श्वे ष्याणां वि देवा अहं देदेभिः सिद्दे व्याघ्रे यशो हविर्यशसं मे द्रोगिरावगराटेभ्य यथा सोमः प्रातः सवने यज्ञवर्चो
अतेभ्ये नमहानद्याजयनेर्त्स्यते नगर्णे नाज्यंजवत् रसेभ्यः संपातानानयति प्रथमं मधुसहितेभ्यः ततो मधु
वर्जितेभ्यः प्रधानहोमान् संहत्य तेकमित्वा रसप्राशनं अभ्यातानाफलं तंत्रं योयो भोगः कर्तव्यो भवति तं तं ऊ
र्ध्वंते उपाकर्म उत्सर्गः समाप्तः येपरिमोत्तकामयंते ते परिमुच्यंते कंदसार्थं देवता वितियोगोकारयित्वा विसृज्यः ततो
याकेंद्रिका अथ राज्ञामिंद्रमहस्योपाचारकल्पं व्याख्यास्यामः भाद्रपदे शुक्लपक्षे अष्टम्यां वा मासे इंद्रमहोत्सवः का
र्यः अष्टम्यामिंद्रगृहे प्रवेशयः श्रवणेनोत्थापनं समापयेत संभृतेभ्य संभारेभ्यः ब्रह्मा राजा वा भोस्नातावहतवसनौ
सरभिप्राणे ब्रतवंतौ कर्मण्यो उपवसतः उत्तरतं तंत्रं सोभूते अभ्यातानांते कृत्वा शन्नो देवीरभिष्टये त्रिभिः पादैः हिरण्यवमतं
प्रात्रो देवीरस्महे दैवं नयकभावमाने ततः शन्नो देवीरभिष्टये वा हिरण्यवमतं एवं ब्रह्मा राजा च वढाचमनं करोति अर्वाच
मिंद्रमित्येका शतारमिंद्रमित्येका इंद्रः सत्रामेत्येका पत्ताभिरामं जुहुयात् ततः स्नात्वा हार्षे अपवा पौरितिसूक्तं
अपविशस्त्वा सर्वा वा वृत्ति पै नैरिंद्रमवाप्यमति अभिमंत्र्य इंद्रं शांत काष्टमयं चित्रिते सशिरं सध्वजं वस्त्रपरिहितं दीर्घं इंद्र
शाहनो अतो लोक प्रसिद्धो वा ग्राह्यः सर्वतो प्रमत्ता धारयेरन् अप्रमत्या ह्नते भवति तथा गोपथ ब्राह्मणे अनाथ्यायस्थि

ति२ त्या

श्रि   त्रि २

ॐ. द्वेभवति यदात्वासमनाम्नातमिति ततःअभिभूर्यैतस्मैत्रिभिःसूक्तैरन्वारब्धेराजन्येसर्वहोमेजुहुयात् ततोभ्यातानां
फल्वरतेत्वे संस्थितहोमवर्जं पंचमेदिवसेसंस्थितहोमाःकार्याः अभिभूर्यैतस्मैत्रिभिःसूक्तैर्वशाविधानेनपशावस्था
१.५ लब्धा इंद्रदेवत्याःयेराज्ञोभृत्यास्युःसर्वेदीक्षिताब्राह्मणवारिणस्युः प्रतिदिनंइंद्रेपशुभिर्हविर्भिश्चयजेत त्रिरात्रे
पंचरात्रेवा अभिभूर्यैतस्मैइतिसर्वत्रप्रयोगः ततःराज्यंबलाचरिकालंअभिभूर्यैतस्मैउपतिष्ठते एवंपाकयज्ञविधा
१०९ नेनइंद्रंयजते ततएवंब्राह्मणादीनांपूजयेत् ततःपंचमेदिवसेइंद्रंतत्रमित्याचापाकयज्ञविधानेनहविषोहुत्वा
संस्थितहोमंविहितंचसंस्थाप्य ततइंद्रंगृहीत्वाअवभृथाय व्रजेतितनयोगत्वाइंद्रंतत्रसंस्थाप्यततअपोसूक्तैःस्नात्वाप्र
दक्षिणमाहृत्वापउपस्पृश्यपानेपित्तमाणमसुराञ्जजेति ब्राह्मणान्भक्तेनोपेषयति इंद्रमहोत्सवःसमाप्तः इंद्रमहः
प्रतिवर्षेयोराजाकरोतितस्यफलंभवति एकोअस्माद्दृष्टिवांराजाभवतिनपुराजरसीप्रमीयतेयथवेवेद चतुर्थी
कंडिका अथवेदस्याध्ययनविधिंवक्ष्यामः श्रावण्यांप्रौष्ठपद्यांवोपाकृत्यार्द्धपंचमान्मासानधीरन्नेवंबहोसिलोम्नांवानिव
त्रेयत्र्यर्द्धमासंचोपाकृत्यतयेरुक्मार्हमत्तोज्यरभे श्रावण्यामुक्तः पौष्यांमत्सरीउच्यते पौष्यांव्यतीतायांयावपुनरुद्दपद्ये
त् कल्याध्ययनंकुर्यात् अथानाध्यायान्वक्ष्यामोब्रह्मश्रेष्ठनिवर्त्तने श्राद्धेसूतकेभक्त्वाअहोरात्रंनाधीयीत उदकंनदीति स्या
तात्रभोजनेपाकसोमक्रयणेनाधीयीत वर्दिनेहुतेअस्नातोनाधीयीत वर्दिनेहुतेअस्नातोनाधीयीत प्रस्तमित्येश्रारि
स्येनाधीयति आचार्यास्तनिमित्तेनाधीयीत विवाहवेसवनसीमेतोत्रयनगमथानेपुगृहेभक्त्वानाधीयीत होमंवा
नाधीयन सूतश्राद्धभक्त्वाशेषंप्रतिगृहीतेनाधीयीत एकोद्दिष्टेभक्त्वानाधीयीत गवाश्वादिप्राणप्रतिग्रहेकृत्वाना

धीयीत हृतग्रग्रत्त्रहिरण्यादि प्रतिग्रहं कृत्वा नाधीयीत एकरात्रं अनुवर्तते सर्वत्र दंतधावने नाधीयीत शवसंस्पर्शे अस्ना
तो नाधीयीत अग्निभ्राडुः कृते च नाधीयीत संध्यायां विद्युते रात्रौ नाधीयीत मध्यरात्रौ गर्जिते शेषं नाधीयीत समहत्काल गर्जि
ते अहहट्टे अहोरात्रं नाधीयीत प्रातः प्रभृति हट्टे माध्यंदिने पठेत् एकरात्रं नाधीयीत प्रातः प्रभृति गर्जिते चैकरात्रं नाधीयीत सं
ध्यायां गर्जिते चैकरात्रं नाधीयीत निर्घातपतने चैकरात्रं नाधीयीत भूमिचलने चैकरात्रं नाधीयीत आदित्यग्रहणे चैकरात्रं नाधी
यीत त्रिरात्रमेके अन्नतावभावणे तावत्कालं नाधीयीत स्तनावयति दृष्टे तावत्कालं नाधीयीत उल्कापाते रात्रौ नाधीयीत वि
कल्पितेन एकरात्रं नाधीयीत मार्गशीर्षपौषमाघपरपक्षे तिस्रोष्टकाः अपरपक्षे भाद्रपदे अमावास्यायां पौर्णमास्यां च
फाल्गुने आषाढे कार्त्तिके चातुर्मासिके एकरात्रमनाध्यायः जनने मरणे चैव दशरात्रो विधीयते आचार्ये दशरात्रं स्यात्
वैश्वचस्त्रयोनिषु मातृषु स्वायोनिमातृगोत्रिणः सज्जने एकाह नक्तं सदशरात्रं नाधीयीत त्रिरात्रमुपाध्याये वर्जयेत् आचा
र्यपुत्रभार्यायां शिष्यसंसर्गे ध्यायिनमप्रधानगृहं वा उपसत्रमहोमहोरात्रं वर्जयेत् अप्रधानमेकमन्त्रायं वा चतुर्वेदे च
ये उपाध्याये सते नाधीयीत तथा ब्रह्मचारिणां चराजाते च नाधीयीत व्रतोपसदि नाधीयीत देवोपहते एकरात्रं नाधीयी
त निर्घातभूमिकंपउल्काकेतुदर्शने नक्षत्रपातदिग्दाहवर्षेऽकाल लोहितरुद्रयः प्रतिरूपगोधूमक कलहादीनि अश्रु
त्रि२ ते श्मशाने षु त्रं नाधीयीत कल्पे नाध्याया वेदे षडङ्गे पठेत् रात्रिविद्युद्दर्शने अनध्यायः अयतावत्काले भुक्त्वा प्रदोषमध्य
रात्रे नाधीयीत उभे च संध्ये नाधीयीत श्मशानमध्ये नाधीयीत शुनि शृगाले पातकि नसंसर्गे सन्निधाने नाधीयीत खले उष
रे नाधीयीत गृहे शिवपतिते चतुष्पदद्विपदे पतिते नाधीयीत अध्यायोगवे नाधीयीत ग्राममध्ये नगरमध्ये नाधीयीत

येनवस्त्रेण परिहितेन मैथुनमाचरति तेनवस्त्रेण परिहितो नाधीयीत शयन रवट्वायामारूढो नाधीयीत ३

बां १

ॐ । ड्डालसंनिधानेशहृश्रवणेनाधीयीत ऊर्गंधेपुरीषादिगंधेनाधीयीत यत्रवज्रघोसदाःमिलित्वा शृएवंनितत्रनाधीयीत यैंगश
हेयत्रचान्तवैष्यादियकरात्रेमिलित्वाशङ्कुकुर्वेनितत्रनाधीयीत अथवाद्व्यादिनाशेवावैष्यन्यनगरग्रामादिचौरराजादिन
११० राद्युपद्रवेब्राह्मणाद्युपद्रवे ब्राह्मणाद्युपद्रवेनाधीयीत मलिनवाससापरिहितोनाधीयीत, प्रौढपादौपरियादंकृत्वा
110 नाधीयीत अथैर्गैरोः प्रसार्यपादनाधीयीतविरम्यमारुतेशीघ्रेनाधीयीत स्वाध्यायंसमाप्यपुनर्नाधीयीत अथवाकांड
समाप्यनाधीयीत अनिवानेनाधीयेत प्रत्यारंभेकृत्वानाधीयीता पत्नीपुत्रनाध्यायेपुत्रपरात्रिविरम्यनाधीयीत प्र
भातेअध्ययनेकुर्यात पौषीप्रमाणंप्रभृतिप्रभेपुवर्षविघुत्स्तनयित्नुर्वानाधीयीत अनाध्यायेपठितेदृष्टप्रायश्चित्तंकुर्या
त् त्रिरात्रंदेवाऊर्द्धस्थिष्टेउत रात्रौउपविश्येदेतदेवप्रायश्चित्तं ब्रह्मचारीसमभक्षणेपतदेवप्रायश्चित्तं स्नानत्रप्रायश्चि
त्तिःस्नातत्रप्रायश्चित्तिः पंचमीकंडिका संहिताविधौचतुर्दशोध्यायः बां अथकौशिकस्यप्रमाणानिमीमांसाद्युपोतप्य
तव्यानि यथामीमांसायाः प्रथमेध्यायेवेदस्यप्रमाणमुक्तं पवंसंहिताविधावपिआदौप्रथमसूत्रैःप्रमाणमुक्तं ततःक
मेविधानं अस्मिन्शास्त्रेद्वादशलक्षणामीमांसायोजयितव्या प्रथमेध्यायेप्रमाणलक्षणं द्वितीयेध्यायेभेदाभेदलक्ष
णं तृतीयेध्यायेप्रधानाप्रधानलक्षणं चतुर्थेध्यायेक्रत्वर्थपुरुषार्थलक्षणं पंचमेध्यायेक्रमलक्षणं षष्ठेध्यायेविकार
णलक्षणं सप्तमेध्यायेदेशलक्षणं अष्टमेध्यायेविशेषातिदेशलक्षणं नवमेध्यायेऊहलक्षणं दशमेध्यायेबाधाभ्यु
च्चयलक्षणं एकादशेध्यायेतंत्रोपलक्षणं द्वादशेध्यायेप्रसंगलक्षणं तथाचोक्तंमंत्रब्राह्मणलक्षणं लेपुपरिशिष्टे क२
पुवमाघेपुचद्वादशलक्षणामीमांसासर्वत्रायेप्रयोजयेत तथाचमहाभाष्ये कानिपुनःशब्दानुशासनस्यप्रयोजनानि

बां

१४. अ…

रत्तोहागमलघुसंदेहाः प्रयोजनानि व्याकरणस्य व्याकरणार्थो निश्चीयते सर्वेषु ब्राह्मणकल्पेषु व्याकरणार्थो निश्चीयते लो
केषु च वेदव्याकरणाद्विना शृङ्गो वा शङ्खो नास्ति यतः तस्मान्मीमांसायां व्याकरणं च संप्रदायो विशेष्यते संप्रदायेन योऽर्थ
स्तन्नयेति नान्यथा अथ कर्मसंगतिः क्रियते प्रथमं प्रमाणसूत्राणि ततः सर्वकर्मीयपरिभाषा ततो मेधाजननानि ततो ब्र
ह्मचारिसंपदानि ततो ग्रामसंपदानि ततः सर्वसंपदानि ततः सांमनस्यानि ततो राजकर्माणि ततो निर्ऋतिकर्माणि ततः पौ
व. ष्टिकानि ततो भैषज्यानि ततः स्त्रीकर्माणि ततो विज्ञानानि ततो नैमित्तिकानि ततो भिचाराणि ततः स्वस्त्ययनानि ततः प्रायश्चि
णि ततः काम्ययागाः ततः सवयज्ञाः ततः क्रव्यादमनमहावसथ्याधानं ततो विवाहः ततो नेष्टिः ततः पितृमेधः ततः पिण्डपि
तृयज्ञः ततो मधुपर्कः ततो हुतानि ततः प्राश्यतंत्रं ततो ऽष्टकाकर्म उपाकर्म उत्सर्गः ततः इन्द्रमहः ततः अधियजनविधिः त
तः अनाध्यायः इति कर्मसंग्रहः अथ संगति प्रदर्श्यते प्रथमं मेधाजननमुक्तं प्रथमं मेधाधिकारः एवमादि ज्ञातव्यं इति कर्म
संगतिः अथर्ववेदे मवेद्धर्मो धर्मो रक्षति रक्षितः तथा चोक्तं सर्वब्राह्मणे प्रजापतेः प्रजाः सृष्ट्वा पालयस्वेति तदथर्वाभवदिति कौशि
को वत्सशर्मा च नस्यपौत्रोथ दारिलः शास्त्रविज्ञानमेवाहि चतुर्थो नोपपद्यते तद्व्युत्क्रमे हि यदुक्तं वोदारः सन्त्यनेकशः तथा य
दैवेयमाम्नाये कौशिकः सूत्रवान् वाह्ससा केशवो स्मत्कः केशवानंदप्रथते अनेतान्तो मे स्वरो जातः सोमे सत्पुरः केशवस्तथा
सर्वैतैः पर्ववेदिनः सर्वेग्निहोत्रिणस्तथा सर्वेग्निष्टोमादिभिर्यैस्ते यजमानाः यथाविधि सर्वेते सत्वयशेषु यथाविहितदक्षि
णाः महाशांतिभिर्वेदैः रनेकाभिश्च कारिताः सर्वे श्रोत्रियधर्मिष्ठाः सर्वे तपपरायणाः सर्वे शापानुग्रहसमर्थाः सर्वे शान्ताः स
रुदस्तथा ब्राह्मणत्वं तत्कृतं तेनैषां स्वशाखाविहितो न तथा च तत्कर्म पिवेदं नामथर्वविहितेन तथा बहुगुणेनाथर्ववेशेगुणाख्यातेन

ॐ

शकपने विद्यानामपि भाष्याणां सौरेजयाहकेशवः तेन शिष्यहितार्थाय वृता कौशिकपद्धतिः सर्वे व्याकरणवेत्तारः सर्वे मदप्रभा
करः सर्वे इतिहासपुराणज्ञाः सर्वे स्मृतिपरायणाः गंगातीरे च संतो च बालत्वे मुनिहत्नयः स्वहंकारविनिर्मुक्ताः सर्वे नेयमपे
द्विजाः प्रतिग्राहकाः सर्वे जपहोमपरायणाः श्रीमद्भोजद्रोजपुरे विद्वानासीत्सोमेश्वरो द्विजः तत्पुत्रकेशवेनैषा कृता कौशि
कपद्धतिः सर्वाचार्यैः कृता ह्येषा दशाष्टसु नुकल्पिता शांतिकं पौष्टिकं चैवाभिचारं तथैव च पौरोहित्यं ब्रह्मत्वं च राजविद्या तथैव
च तथा चाथर्ववेदब्राह्मणे ऋत्विजां च विनाशाय राष्ट्रे जनपदस्य च संवत्सरविशिष्टे तत्र यत्नो विशिष्यते चतुष्यात्मकलो
यज्ञ इत्यादि विशेषे दर्शयति चतुर्ष्वपि वेदेषु अथर्वविहिते ब्रह्मत्वं तथा पौरोहित्यं च तथा गोपथब्राह्मणे बृह्यचोहे
निविरात्रमपुष्टं नशियेत्तान् वेदोगोपननाशाय तस्मादाथर्वणो गुरुः तथा चर्यते वल्क्या पौरोहित्ये च ऊ वीतदेव
तमुदितोदितं दंडनीत्यां च कुशलमथर्वांगिरसे तथा तथा विष्णुपुराणे पौरोहित्यं शांतिकपौष्टिकानि राज्ञामथर्ववेदेन
कारयेत् ब्रह्मत्वं च तथा ब्रह्मांडपुराणे अथर्वांगिरसं ब्रह्माणं राजपुरोहितं नियुज्यते शांत्यादीनि च कारयेत् तथा म
त्स्यपुराणे अथर्वमंत्रपावकं सर्वशास्त्रं पुराणं पुंक्तं ब्राह्मणं पुरोहितं तथा च वाराहपुराणे पुरोहितलक्षणे अथर्वमंत्र
ब्राह्मणपाठकं तथा च पैठीनसिः यस्तत्र भोजयेच्छ्राद्धे विषमानेत्यथर्वणं निराशास्तस्य वाछंति देवताः पितृभिः स
ह तथा च कामंदकिः तथा च दंडनीत्यां च कुशलस्यात्पुरोहितः अथर्वविहितं कर्मकुर्यात् शांतिकपौष्टिकं तथा चाण
क्ये पुरोहितकर्म शांतिकपौष्टिकाभिचारुकाद्भुतशांत्यादीनि चत्वारो वेदा यत्रैवविनियुक्ताः तथा भारते पौरोहित्ये पौत्रो
अथर्वविधा शांतिका श्री रायदिति इंद्रेणाहरस्पतिरथर्वांगिरसं सत्यावसर्गो मे सुरैर्गृहीत इति सशांतिका मामा शांति

जयकर्माणि कृत्वा निपुमन्त्रगोऽप्रथमभवत् तथा भारते द्रुपदेन सर्वं नृप तथार्थमथर्वाङ्गिरसो याजो भ्रातरौ सः व
कस्य पार्श्वात् हृत्वा कारापिता अथाच अथर्वपरिशिष्टे न हविः प्रतिगृह्णन्ति देवताः पितरो द्विजाः तस्य भूमिपतेर्यस्य गृ
हे नाथर्ववित् गुरुः तेषां रत्नकाण्डे वसिष्ठस्मृतिः अथाथर्वविधेयस्य विभिन्ना रिपुरःपुरः अथर्व्या मर्थपतिर्वाचमाददेवर
तो वरा तथा च मनुः श्रुतिरथर्वाङ्गिरसीकुर्यादितिवारकं तथा पैठीनसिः ऋग्वेदे एकगुणं दानं द्विगुणं च यजुर्वेदे त्रि
गुणं सामवेदे प्रोक्तमनन्तं स्यादथर्वणि तथा च वाराह्ज्योतिषे अथर्वाङ्गिरसमहाशान्तिभिः कोटिहोमाद्याद्भुतानां नाश
मनं भवति तथा रिपुचक्रे च वायुफलते षडकाण्डे अथर्वमहाशान्तिः पठिता शमनार्थं तथा पुष्याभिषेकाद्यथर्ववि
दोक्ता निराजकर्माणि च तथा वारकवैद्यके हि विधा व्याधय आहरन्ति मित्रा अभ्रभन्ति मित्रा अश्मप्रभेषु अथर्ववेदशा
न्त्या शमनं भवति तथा पुराणे अयुतलक्षकोटिहोमादिषु अग्निस्थापनं ग्रहस्थापनं हृणं इति वसोर्धारादि अथर्ववेदे
तथा गोतमः शान्तिकपौष्टिकाभिचारिकवशीकरणादिकर्माणि कारयेत् तथा मीमांसायां भट्टः शान्तिपुष्ट्याभिचारा
पकब्रह्मत्वक्रियाक्रियाथर्ववेदे प्रतीयन्ते तथा मार्कण्डेयपुराणे अथर्वमन्त्रैरभिषिक्तस्तु पृथिवीं भुङ्क्ते ससागरां तथाऽथर्वप
रिशिष्टे यस्य राज्ञो जनपदे अथर्वा शान्तिपारगः निवसत्यपि तद्राष्ट्रं वर्धते निरुपद्रवं तस्माद्राजा विशेषेण अथर्वाणं
जितेन्द्रियं दानसन्मानसत्कारैर्नित्यं समभिपूजयेत् नित्यं च कारयेच्छान्तिं ग्रहस्तोत्रेण पूजयेत् तथा मीमांसायां ब
हेष्याये पुरोहिताधिकरणे पकवचनेऽथर्ववेदे सूयते पकं पुरोहितं तथा पुराणे ब्राह्मणानिदानानि चाथर्ववे
दविहितानि कारयेत् पतैश्चान्यैश्च बाकैर्विहितमथर्ववेदशान्तिकं सर्वेषाममतेनाविवर्णाः सर्वशास्त्रेषु सम्मतकेषु तथा

ज ३

ॐ. गृह्यटीकायां महाशान्त्या सर्वराष्ट्रवृद्धिर्भवति तथा वायुपुराणे चत्वारो वेदा व्यासेन विभज्य होत्रमृग्भिरुद्गात्रं ब्रह्मत्वमि
११२ ति तथा अष्टादशपुराणेषु ब्रह्मत्वं च शान्तिमथर्ववेदे राजा अथर्ववेदेन सर्वकर्माणि कारयेत् शान्तो अथर्ववेदशान्तिभि
र्जयो भवति राष्ट्रवृद्धिश्च भवति तथा ब्राह्मणे अथर्वाणश्च हव्या अङ्गिरसश्चेत्यादि यत्तेजादादिकमेतत् पतस्याविन्
मायामग्निरूपमित्यादि प्रशंसाविधिः तथा भारते भृग्वङ्गिरेण विश्वामित्रो राजा ब्राह्मणः कृतः तथाङ्गिरसेन काशि
राजस्य नष्टराज्यस्य पुत्रशान्तिं कृत्वा पुत्र पृथिवीं भुङ्क्ते इन्द्रमरुत्वतीये आख्याने महत्वे वर्त्रे पुरोहितेन कृत्वा इन्द्रप्र
तिमो भवस्यादर्वे इन्द्रेण तस्य वज्रं प्रतिमं अथर्वाङ्गिरसेन निवारितं तथा भगणपूतेन नघुषो राजा सर्पो अजग स्प.
रो भवति तथा भार्गवेन च्यवनेन सकन्याविवाहं कृत्वा अश्विनीकुमारावंशवेदाभ्यामः पुवा कृतः तेन तो देवम
ध्यपितौ यज्ञभागं च प्राप्तौ तथा जनमेजयस्य राज्ञः पुरोहितेन भार्गवेण शौनकेन सर्पसत्रं प्रारब्धं तत्र भा
र्गवो होता प्रधानकर्ता सर्पा निःपातितः तथा राक्षससत्रे भार्गवेण वसिष्ठपौत्रेण पाराशरेण राक्षसा निपा
तिताः शेषा भार्गवपुलस्त्यवचनेरक्षिताः तथा पूर्वं ब्राह्मणे नपवसर्वविश्यादित्यादि शमनेविवक्षितं तथा साथ ५
संहिताविधौ तत्र राजा भूमिपति विद्वांसं ब्राह्मणमिच्छेद् यश्च विद्वान् अङ्गिरोविदे नेश्वावा अस्य सर्वस्य ग्रामस्यैवा
रःपालयित्वारोपङ्गिरस इति तथा स्वस्त्ययने पु शकहुमंकिमयारक्षतिपृष्ठति भद्रंसुमङ्गलमितिप्रतिपद्य
ते प्रदानादिति तथा चन्तत्त्रकल्पे करिष्यमाणसंग्रामप्रतिपद्यते तेन तादि त्रिया अथर्वाङ्गीरसं पुरोहितमिच्छेदि
द्वांसं शान्तविन्नमे तथाथर्वाङ्गिरसो ब्राह्मणो वा अरोरवयोः पुण्याहं दृष्ट्वे रक्षेनाजिनेति सर्वजयात्कर्तृत्वमिति ११

तथाऊर्यांपुराणे हे भवति पुराण हयवऊरुते यस्याते अग्यत्रवाद्यासौर्ग्रवः मार्कंडेयो भार्गवोऽर्वा सा भार्गवः अक्रहस्स
ति भृग्वंगिरो तथा युजर्वेदे प्रतिज्ञानामपरिशिष्टे हस्तिशाला अस्थलस्तणं आयुधापुर्विंद विद्यादानवां तरित्तभू
मौत्यागप्रवामनः शांतिस्वस्त्ययनमंगलार्थाः पराभिचारोच्चाटनवशीकरणसंमोहनाथच्चियावंतः सर्वे तेऽथर्ववेद
स्योपवेदाः अथ महाभाष्ये प्रथमे पादे स्पयं ते ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्ववेद इति चत्वारो वेदाः ऋग्वेद एकविं
शतिशाखा तथा चत्वारि शृंगा इति चत्वारो वेदा इति व्याख्यातं तथा महाभाष्ये द्वितीये पादे विभाषा छंदसीति
सूत्रे शंनोदेवी अग्निमीले इषेत्वा अग्न आयाहि इति आदौ अथर्ववेदस्ततो अन्ये वेदाः तथा अथर्ववेदे ब्राह्मणे चत्वा
रि शृंगा इति चत्वारो वेदा इति व्याख्यातं तथा मीमांसायां प्रथमपादे वेदाधिकरणे अथर्ववेदस्य शाखा हयमदाहृते
पैप्पलादमौदकमिति सूक्तकोनित्यप्रमाणं वेदा इति स्थापितं तथा मीमांसायां द्वितीयेऽध्याये सर्वशाखाधिकरणे पैप्प
लादमौदकमिति अथर्ववेदस्य शाखा हयमदाहृत्य सर्वशाखाप्रत्ययक्रमे स्थापितं तथा तृतीयेऽध्याये प्रवर्ग्याधिकरणे
चतुर्षु वेदेषु न प्रथमयज्ञे नामयज्ञो लिवन वेदग्रहणं कृते चतुर्णां वेदानां यज्ञार्थमूक्तं भाष्यकारेण तथा अथर्ववेदाधि
करणे चत्वारि शृंगे पि चत्वारो होत्रका प्रतिवेदमिति व्याख्यातः तथा न्यायमंजर्यां चत्वारो वेदाः प्रथमोऽथर्ववेद इति एवं
ब्राह्मणे अथर्ववेदे त्रिचयो वेदा कृता त्रयो लोका वेदादयश्च तथा ब्राह्मणे अथ ह प्रजापतिः सोमेन यक्ष्यमाण इत्या
दि चतुर्होत्रमदाहृतं तथा त्वष्टापितृहितो भवंति चतुर्ष्वपि वेदेषु तथा उत्तर ब्राह्मणे च तथा तस्कलाय ततु इत्यादि
भारते सभापर्वणि ब्रह्मसभायां चत्वारो वेदार्थं ब्रह्मपार्श्वे तिष्ठन् मूर्तिमंतः एवं ब्राह्मणे त्रिविष्टपे त्रिदिवे नाकमन्न

कौ·
११
मेतमेतयात्रय्याविद्ययेति अतउत्तरेब्रह्मलोकामहान्तोथर्वणामंगिरसोचमागतिरथर्वणामंगिरसांवसागति
रितिब्राह्मणं इतिकौशिकपद्धतिस्समाप्ताः ॥ ॥ श्री ॥ रा ॥ म ॥ जी ॥

113

ह० ५२७०

लखा रीठाकुर कौल मदीलिखत

संवत् १९ ३३ ज्याष्ठ ३ प्र० ९२

५२९ ६. कौशिकपद्धतिः

सर्वश्लोक ५५२८ पत्रे [illegible] वेद

कौशीतकी पद्धती १४